

boş

**DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ
SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ**
Yıl:3 / Sayı: 15 / Mayıs - Haziran 2012 | ISSN 1309-601X
İki ayda bir yayımlanır.

Sahibi
GÜNTÜLÜ EĞİTİM YAYINCILIK VE TİC. LTD. ŞTİ.

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa Yücel

Editör
Prof. Dr. Recai Coşkun

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Kamil Aydın
Prof. Dr. Mustafa Erdem
Prof. Dr. Mevlüt Karakaya
Prof. Dr. Necdet Hayta
Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran
Prof. Dr. Zuhâl Topçu
Prof. Dr. Hasan Tunç
Prof. Dr. Vahit Türk
Doç. Dr. İbrahim Maraş
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Özbay

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Net Ofset

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın – Hakemli Dergi

Büro İç Hizmetler
Atakan Türkyılmaz

Adres: 1. Cad Nu.: 43/4
06520 Balgat-Ankara
Tel: +90 (312) 287 88 99
Faks: +90 (312) 285 44 99
Web: www.turkizdergisi.com.tr
e-posta: bilgi@turkizdergisi.com.tr
Fiyatı: 10 TL

Basım Yeri
Net Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
www.netmatbaacilik.net
Necatibey Cad. Lale Sok. Nu.: 21/27 Yenışehir/Ankara
Tel-Faks: 0.312.230 07 23

Basım Tarihi: Mayıs 2012 – Ankara

Abonelik Ücreti (Yıllık)
Yurt içi: 60 TL
Kurumsal abonelik: 120 TL
Yurt dışı:
Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri: 75£
ABD ve diğer ülkeler: 100\$
Abonelik için: 0.312.287 88 99
Nu.lı telefondan Atakan Türkyılmaz

BİLİM, DANIŞMA VE HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Abdurrahman Küçük Ankara Ü
 Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu Ankara Ü
 Prof. Dr. Adnan Ömerustaoglu İstanbul Ü
 Prof. Dr. A. Faik İmamoğlu Gazi Ü
 Prof. Dr. Ahmet Aksoy Gazi Ü
 Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu Ankara Ü
 Prof. Dr. Ahmet Taşağıl Mimar Sinan Ü
 Prof. Dr. A.Kadir Yuvalı Erciyes Ü
 Prof. Dr. Azmi Yetim Gazi Ü
 Prof. Dr. Beğlü Eke Erciyes Ü
 Prof. Dr. Celalettin Yavuz Türksam
 Prof. Dr. Çetin Elmas Gazi Ü
 Prof. Dr. Doğan Cansızlar Atılım Ü
 Prof. Dr. Dursun Yıldırım Hacettepe Ü
 Prof. Dr. E.Ethem Atay Gazi Ü
 Prof. Dr. Enver Bozkurt Kırıkkale Ü
 Prof. Dr. Esmâ Şimşek Fırat Ü
 Prof. Dr. Hacı Duran Adıyaman Ü
 Prof. Dr. Hasan Onat Ankara Ü
 Prof. Dr. Hayrani Altıntaş Ankara Ü
 Prof. Dr. H.İbrahim Yalın Gazi Ü
 Prof. Dr. Hikmet Öksüz KTÜ
 Prof. Dr. Hüsnüye Canbay İnönü Ü
 Prof. Dr. Kadir Arıcı Gazi Ü
 Prof. Dr. Kamil Aydın Atatürk Ü
 Prof. Dr. Mehmet Saray Yeditepe Ü
 Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Ü
 Prof. Dr. Meral Töreysin Gazi Ü
 Prof. Dr. Murat Sezginer Gazi Ü
 Prof. Dr. Musa Şaşmaz Niğde Ü
 Prof. Dr. Musa Taşdelen Sakarya Ü
 Prof. Dr. Mustafa İlbaş Gazi Ü
 Prof. Dr. Nadim Macit Ege Ü
 Prof. Dr. O. Kürşat Ünal Gazi Ü
 Prof. Dr. O.Üçler Bulduk Ankara Ü
 Prof. Dr. Recai Coşkun Sakarya Ü
 Prof. Dr. Recep Kılıç Ankara Ü
 Prof. Dr. Sabahat Deniz Marmara Ü
 Prof. Dr. Sadettin Gömeç Ankara Ü
 Prof. Dr. Suna Başak Gazi Ü
 Prof. Dr. Şener Büyüköztürk Gazi Ü
 Prof. Dr. Temel Çalık Gazi Ü
 Prof. Dr. Vahit Doğan Gazi Ü
 Prof. Dr. Vahit Türk Kültür Üniversitesi
 Prof. Dr. Yaşar Özbay Gazi Ü
 Doç. Dr. Faruk Bilir Selçuk Ü
 Doç. Dr. Hanife Güz Gazi Ü
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar Bilkent Ü
 Doç. Dr. Hatice Mumyakmaz Cumhuriyet Ü
 Doç. Dr. İlyas Topsakal İstanbul Ü
 Doç. Dr. Kemalettin Kuzucu Trakya Ü
 Doç. Dr. Kemal Üçüncü KTÜ
 Doç. Dr. Kutluk Kağan Sümer İstanbul Ü
 Doç. Dr. Mehmet Akif Okur Gazi Ü
 Doç. Dr. Mukadder Boydak Fırat Ü
 Doç. Dr. Nurcan Toksoy Erzincan Ü
 Doç. Dr. Selçuk Duman Gazi Osman Paşa Ü
 Doç. Dr. Şeref İba Çankaya Ü
 Doç. Dr. Taner Tatar İnönü Ü
 Doç. Dr. Tevfik Gülsoy Atatürk Ü
 Doç. Dr. Timuçin Kodaman S.Demirel Ü
 Doç. Dr. Toğrul İsmayıl Tobb Ü
 Doç. Dr. Yaşar Kaya İnönü Ü
 Doç. Dr. Yonca Anzerlioğlu Hacettepe Ü
 Yrd. Doç. Dr. Adnan Doğruyol Sakarya Ü
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turgut Niğde Ü
 Yrd. Doç. Bülent Yavuz Gazi Ü
 Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı Yıldız Teknik Ü
 Yrd. Doç. Dr. Erkan Göksu Gazi Osman Paşa Ü
 Yrd. Doç. Dr. Köksal Şahin Sakarya Ü
 Yrd. Doç. Dr. Murat Taşdemir Osmangazi Ü
 Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kırbaç Sakarya Ü
 Yrd. Doç. Dr. Türkan Erdoğan Pamukkale Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yalçın Sarıkaya Giresun Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yasin Şerifoğlu Kastamonu Ü
 Yrd. Doç. Dr. Yüksel Topaloğlu Trakya Ü

İÇİNDEKİLER

Editör / Sunuş

İç Dinamikler Açısından ABD'nin Çekilmesinden Sonra Irak'ın Geleceği /

Yrd. Doç. Dr. Serhat ERKMEN- Bilgay DUMAN 7

Ortadoğu'da Sinsi stratejiler ve Atılacak Adımlar Üzerine Bazı Tespitler /

Doç. Dr. Ulvi KESER 17

Lübnan Türkmenleri / Oytun ORHAN 31

Mısır'da Mübarek Sonrası İç Dinamiklerin Ekinlik Mücadelesi /

Dr. Serdar ERDURMAZ 51

Türkiye-Suriye İlişkilerinde Güvenlik İkilemi /

Yrd. Doç. Dr. Abdullah TORUN 63

Suriye'deki Olaylar ve Türkiye'nin Suriye Politikası /

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN 69

Suriye'de Tünelin veya Esad Rejiminin Sonu Göründü Mü? /

Prof. Dr. Celalettin YAVUZ 85

Filistin - İsrail Sorunu (Tarafların Etnik Söylemleri ve Antik Tarihin Filistin Topraklarında, Filistler ve İbraniler Arasında 3200 Yıl Önce Başlayıp 600 Yıl Süren İlişkilerden Bugünkü Soruna Yansıyan Tarihsel Dinamikler) /

Dr. Hüseyin Avni BIÇAKLI 97

Postmodernite ve Siyaset / Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA 115

boş sayfa

İÇ DİNAMİKLER AÇISINDAN ABD'NİN ÇEKİLMESİNDEN SONRA IRAK'IN GELECEĞİ

YRD. DOÇ. DR. SERHAT ERKMEN*– BİLGAY DUMAN**

Öz: İşgale uğradığı 2003 yılından sonra dış dinamiklerin etkisine son derece açık bir ülke hâline gelen Irak'ta iç dinamikler genellikle ihmal edilmektedir. Bununla birlikte, Irak'ta 2010 yılından sonra iç dinamiklerin ülke siyasetinin belirlenmesindeki ağırlığı açık bir biçimde artmıştır. 2012 yılı Bağdat ve Erbil arasında doğal kaynakların kullanımı, anayasal sorunların çözümü ve idari eksiklikler Kürtler ve Araplar arasında yeni çatışma durumları yaratmıştır. Bu nedenle, bu makalede Irak'taki iç dinamiklerin temel özellikleri ve mevcut durumları, ülkenin geleceği açısından etkileri çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Irak iç dinamikler, Kuzey Irak, Celal Talabani, Irak'ta Seçimler, ABD'nin Irak'tan Çekilmesi

Giriş

19 Nisan 2003'te ABD tarafından işgal edilen Irak'ta siyasal dinamikler büyük ölçüde işgal sonrası oluşturulan etnik ve mezhepsel ilişkiler tarafından belirlenmiştir. 2000'li yıllar boyunca bir yandan iç savaş diğer

* Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

** Orsam Ortadoğu Uzmanı.

Son iki yıl içinde Arap Baharı'nın Ortadoğu'daki etkisi, Irak'ın iç dinamikleri ve geleceğinin görel olarak geri plana düşmesine neden olsa da ABD'nin çekilmesi sonrasında Irak'ta yaşananlar işgal döneminde temelleri atılan siyasi dinamiklerin önümüzdeki yıllarda ülkeyi etkileyeceğini göstermektedir.

yandan da toprak bütünlüğüne ilişkin sorunlar çerçevesinde gündeme gelen Irak'ın iç dinamikleri genellikle ihmal edilmiştir. ABD'nin varlığı, ülkedeki siyasi gruplar arasındaki mücadelenin yerine, işgalci gücün siyasi hedeflerinin ve Irak'taki etkinliğinin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, işgalden sonra ABD'nin Irak'ta inşa ettiği yeni siyasal düzen sadece ABD'nin etkisiyle açıklanamayacak kadar karmaşıklaşmıştır. Ülkede bir yandan etnik ve mezhepsel siyaset hâkim basarken diğer yandan dış güçlerin Irak siyasetindeki yeri işgal öncesiyle karşılaştırılamayacak ölçüde artmıştır. Ayrıca, ABD'nin Irak'tan çekilme kararını vermesinin ardından ülkedeki tüm siyasi parti veya ittifaklar ülkenin geleceğinde söz sahibi olmak için büyük bir mücadeleye girişmiştir. Nitekim, bu mücadele ABD'nin Irak'taki askerî güçlerini çekmesinden birkaç gün sonra ülkede ilk siyasi krizin patlak vermesiyle sonuçlanmıştır. Son iki yıl içinde Arap Baharı'nın Ortadoğu'daki etkisi, Irak'ın iç dinamikleri ve geleceğinin görel olarak geri plana düşmesine neden olsa da ABD'nin çekilmesi

sonrasında Irak'ta yaşananlar işgal döneminde temelleri atılan siyasi dinamiklerin önümüzdeki yıllarda ülkeyi etkileyeceğini göstermektedir. Bu çerçevede bu makalenin temel varsayımı, Irak'ta 2003-2011 yılları arasında inşa edilen siyasi yapının ABD'nin çekilmesinden sonra yeni bir hâl alması sürecinde ülkede iç dinamiklerin temel rol oynayacağıdır. Bu nedenle makalede 2011 yılının sonlarında ABD'nin çekilmesinden sonra Irak'ta yaşanan siyasal krizler, ülkenin toprak bütünlüğü, Bağdat-Erbil ilişkileri, Sünni-Şii Arap gerginliği, Arap-Kürt çatışması ve Türkmenlerin durumu çerçevesinde ele alınacak ve yakın gelecekte ülkedeki olası gelişmelere ışık tutulmaya çalışılacaktır.

ABD'nin Çekilmesi Sonrasında Yeni Dinamikler ve 2012 Yılında Yaşanan

Krizler

7 Mart 2010 tarihinde yapılan seçimlerin ardından Irak'ta hükûmet ancak 9 ayda kurulabilmiştir.¹ Hükûmet içindeki anlaşmazlıkların ortaya çıkardığı siyasi istikrarsızlık, 2012 yılına dek etkili olmuştur. Özellikle 2011 yılının son ayında Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El-Haşimi için çıkarılan tutuklama kararı

ve sonrasında gıyabında verilen idam cezası, Irak iç siyasetindeki istikrarsızlığın artmasına sebep olmuştur. Şii olan Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'ye yönelik "mezhepçilik" yaptığı suçlamaları ve Sünni siyasetçiler üzerinde denetim sağlamaya çalıştığı yönündeki iddialar,² Irak'ta işgal sonrası dönemin en önemli siyasi dinamiği olan Şii-Sünni gerginliğini yeniden arttırmıştır.³ Nuri El-Maliki bu algıyı kırmak için merkezîyetçi ve milliyetçi politikalar üreterek bir kısım Sünni Arap aşiretleri ve Türkmenler gibi Irak siyasetinde etkili olabilecek tarafları yanına çekmeye çalışmıştır. Bu çerçevede "Iraklılık" kimliğine vurgu yapan Maliki'nin ABD'nin çekilmesinden sonra yaptığı konuşmaların hemen hemen tamamının arkasındaki siyasi söylem ülkenin "birlik ve beraberliği" olmuştur.⁴ Maliki, bu çabasında bazı Sünni Arapları ve Türkmenleri yanına çekerek başarı sağlamıştır. Ancak belki de 2011 yılının Aralık ayından itibaren Maliki'nin en sert tavırlar sergilediği siyasi rakibi, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) ve KDP'nin başkanı olan Mesut Barzani olmuştur.

Maliki, IKBY'nin izlediği politikaların birlikte "Iraklılık" kimliğine zarar verdiğinin altını çizerek hem Irak'ta Kürtlerin etkinlik alanını daraltmaya çalışmış hem de Kürtlerle tarihsel ve siyasi sorunları olan Sünni Araplara zeytin dalı uzatmıştır.

Buna karşılık, IKBY liderlerinin de ABD'nin Irak'tan çekilmesinden sonra merkezî hükûmetin gücünü zayıflatma politikası gütmeye devam ettikleri görülmektedir. Aslında bu durum IKBY için yeni değildir. Irak'ın işgalinden bu yana Iraklı Kürtlerin temel amacı kendi etkinlik sahalarını genişletirken buna yasal bir çerçeve yaratmak olmuştur. Yasal çerçevenin yeterli olmadığı yerlerde fiilî durum yaratarak avantaj sağlayan Kürtler, Bağdat'ta kendilerine karşı bir ittifak oluşmasını engellemek için Araplar arasındaki bölünmüşlüğü ve fikir ayrılıklarını aktif bir biçimde kullanmışlardır. Nuri Maliki'nin başbakan olmasından önce dahi Kürtler, Irak'ta merkezî hükûmetin güçlenme çabalarına karşı çıkmışlardır. 2005 yılında yapılan seçimden sonra başbakan olan İbrahim Caferi'nin Kerkük'ün IKBY'ye bağlanmasına ve Iraklı Kürtlerin ayrı petrol gelirleri elde etme çabasına

Irak'ta işgal sonrası dönemin en önemli siyasi dinamiği olan Şii-Sünni gerginliğini yeniden arttırmıştır. Nuri El-Maliki bu algıyı kırmak için merkezîyetçi ve milliyetçi politikalar üreterek bir kısım Sünni Arap aşiretleri ve Türkmenler gibi Irak siyasetinde etkili olabilecek tarafları yanına çekmeye çalışmıştır.

karşı çıkması onun Kürtler ile büyük sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Nitekim 2005 Aralık ayında yapılan ikinci seçimden sonra KDP ve KYB'nin Caferi'nin başbakan olmasını engellemek için yoğun bir çaba harcadığı görülmüştür.⁵ Bunun neticesinde Caferi yeniden başbakan olamamış, Dava Partisi'nden başka bir isim olan Nuri El Maliki iktidar koltuğuna oturmuştur. Ancak, 2008 yılından itibaren Irak'ta merkezî hükûmetin güçlenmeye başlamasıyla birlikte Iraklılık, tartışmalı bölgeler, Kerkük ve petrol gelirleri Bağdat ile Erbil'in arasının yeniden açılmasına neden olmuştur. ABD'nin araya girmesiyle engellenen krizlere rağmen İKBY hem merkezî hükûmetten bağımsız politika üretmiş hem de Irak merkezî hükûmetinde muhalif gruplara öncülük etmiştir. Bu durum ABD askerlerinin çekilmesinden sonraki döneme de yansımıştır. Özellikle 2012 yılında Irak Parlamentosunda temsil edilen 17 farklı grubun tamamının içerisinde yer aldığı Irak hükûmetinde, çoğunluğu oluşturan ve hükûmeti kuran Nuri El-Maliki'nin uygulamalarından memnun olmayan başta İyadAllavi liderliğindeki Irakiye listesi ve Sadr grubu, hükûmet içi muhalefete başlamıştır.

2011 yılında ABD askerlerinin Irak'tan çekilme sürecinin tamamlanmasından sonra ülkenin ciddi bir siyasal istikrarsızlığa sürüklendiği görülmüştür. 2012 yılının yaz aylarında Başbakan Maliki hakkında güvensizlik oylaması yapılarak devrilmesi için harcanan çaba en üst seviyeye ulaşmıştır. Irak Parlamentosundaki milletvekilleri arasında Maliki'den güvenoyunun çekilmesine yönelik bir imza kampanyası başlatılmış, ancak bir sonuç alınamamıştır.⁶ Muhalefet Maliki'yi düşüremese de hükûmet çalışmalarına katılmamış ve hükûmeti işlemez hâle getirmeye gayret göstermiştir. Buna karşılık, Nuri El-Maliki "tek adam" gibi davranarak iktidarı kişiselleştirmeye ve pekiştirmeye çalışmıştır. Nuri El-Maliki muhalefet grupları içerisindeki çatlakları da bir siyasi manevra aracı olarak kullanmıştır. Nuri El-Maliki, iktidar gücüyle muhalefet içerisindeki çatlakları genişletmeye ve muhalefetten kopan grupları kendi yanına çekmeye gayret göstermiştir. Özellikle, en güçlü rakibi olan Irakiye listesinden kopan grupları yanına çekmeye çalışan Nuri El-Maliki, bir yandan da muhalefeti zayıflatmaya çalışmıştır. Bu süreçte hedeflerinin bir kısmına ulaşan Nuri El-Maliki, Musul, Kerkük, Selahattin ve Diyala'daki önemli Sünni aşiretleri ve siyasetçileri yanına çekmeyi başarmıştır.⁷ Bunun için eski rejim döneminde görev yapan bir kısım Sünni Arap subayın tekrar görevlerine dönmesi gibi son derece kritik kararlara imza atmıştır. Ancak Maliki'nin Sünni Arapların büyük çoğunluğunu yanına çekebildiğini söylemek zordur. 2012 Aralık'ının son günlerinde Anbar, Selahattin ve Musul gibi çoğunlukla Sünni Arapların yaşadığı

yerlerde yaşanan Maliki karşıtı gösteriler dikkat çekmektedir. Nuri El-Maliki'nin aralık ayı içerisinde Irakiye liderlerinden biri olan Maliye Bakanı Rafi İsavî'nin korumalarının Tarık El-Haşimi ile ilgileri olduğu gerekçesiyle tutuklanması emrini vermesi ve 150 korumasından 140'nun görevinden alınması sonrası başlayan gösteriler,⁸ Musul'da bir subayın hapisanedeki bir genç kıza tecavüz ettiğinin ortaya çıkmasıyla şiddetlenmiştir.

Öte yandan Maliki siyasi iktidarını pekiştirip muhalefeti de zayıflatırken aynı zamanda merkezî hükûmetin otoritesini de arttırmaya çalışmıştır. Bu anlamda Irak'taki iki otorite (IKBY ve merkezî hükûmet) arasında da yönetim çekişmesi en üst seviyeye çıkmıştır. IKBY'nin yetki ve etki alanını daraltmaya çalışan Nuri El-Maliki, siyasi adımlarını askerî olarak da desteklemiştir. Özellikle IKBY'nin üzerinde denetim kurmaya çalıştığı Kerkük ve "tartışmalı bölgeler"de askerî varlığını arttırmaya yönelik adımlar atmıştır. Örneğin 2012'nin yaz aylarında sınır geçişlerini kontrol etmek amacıyla Irak'ın kuzeybatı sınırına asker artırımını yapmıştır. Bunun sonucunda IKBY'ye bağlı peşmergelerle karşı karşıya gelinmiştir. 8 Mayıs 2012'de Kerkük'te Bakanlar Kurulunu toplayan Nuri El-Maliki, siyasi olarak gövde gösterisi yapmıştır. Burada Kerkük'ün bir Irak şehri olduğunu ve böyle kalacağını vurgulayan Nuri El-Maliki, beraberinde Kerkük'e götürdüğü askerî birlikleri de burada bırakmıştır. IKBY de bunun üzerine peşmergelerini Kerkük'e getirmiştir. Son olarak Nuri El-Maliki, Irak'ta 2012 yılının son çeyreğinin en tartışmalı konusu olan "Dicle Operasyonlar Komutanlığı"na kurmuştur. Kerkük, Selahattin ve Diyala'da görev yapacak olan ve doğrudan Başbakan Nuri El-Maliki'den talimat alan "Dicle Operasyonlar Komutanlığı"na bağlı unsurları "ihtilafî bölgeler" olarak adlandırılan bölgelere yerleştirmiştir. Aynı şekilde bu unsurlara karşılık olarak IKBY de peşmergelerini bu bölgelere yerleştirmiştir. 16 Kasım 2012'de peşmergeler ve Dicle Operasyonlar Komutanlığı'na bağlı birlikler arasında Tuzhurmatu'da çatışma yaşanmıştır.⁹

Dicle Operasyonlar Komutanlığının merkez üssünün de Kerkük'ün batısındaki K1 olarak anılan petrol pompalama istasyonunun yakınında kurmuştur. IKBY, muhalefet ve Irak merkezî hükûmeti arasındaki çekişme devam ederken, 16 Kasım

Ancak Maliki'nin Sünni Arapların büyük çoğunluğunu yanına çekebildiğini söylemek zordur. 2012 Aralık'ının son günlerinde Anbar, Selahattin ve Musul gibi çoğunlukla Sünni Arapların yaşadığı yerlerde yaşanan Maliki karşıtı gösteriler dikkat çekmektedir.

2012’de Selahattin’in Tuzhurmatu ilçesinde Dicle Operasyonlar Komutanlığına bağlı bir birimin geçişi sırasında Celal Talabani’nin başkanı olduğu KYB mensupları ile silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Bunun üzerine Nuri El-Maliki’nin talimatıyla hem Tuzhurmatu hem de Kerkük çevresine tank, top gibi askerî araçlarla birlikte Irak ordusuna bağlı güçler yerleştirilmiştir. Bu birlikler Dicle Operasyonlar Komutanlığına bağlı Kerkük’ün güneyindeki Havice ilçesine bağlı Reşat nahiyesine kadar girmiştir. Öte yandan IKBY de buna karşılık olarak Kerkük’ün kuzey girişine 15-20 km uzaklıktaki bölge ve Dubiz, Leylan, Karaincir gibi dış köylere peşmerge güçlerini göndermiştir. Peşmergelerle birlikte tank ve çeşitli askerî araçlar da bu bölgede konuşlandırılmıştır. Durumun giderek gerginleşmesi üzerine bu gerginliğin giderilmesi amacıyla IKBY ve Irak merkezî hükûmeti arasında görüşmeler başladıysa da karşılıklı yapılan hamleler gerginliği daha da yükseltmiştir. Hatta IKBY Başkanı Mesut Barzani, 10 Aralık 2012’de Kerkük ve çevresinde konuşlu peşmergeleri ziyaret etmiş, Irak merkezî hükûmeti de bunun “savaş ilanı” olduğunu açıklamıştır. İki taraf arasındaki gerginlik devam etmektedir.

ABD’nin çekilmesinden sonra yaşanan siyasal karmaşa ortamında kendilerine yeni bir yol çizmeye çalışan Iraklı Türkmenler de kendilerine bir çıkış yolu aramaktadır. Bu çıkış yolu 2012 yılında Türkmenlerin Irak siyasetindeki yeni dengeleri kullanmaya başlamasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. 2010 yılındaki seçime Irak Türkmenlerinin çoğu El İrakîye listesiyle girmesine rağmen Türkmen milletvekillerinin ABD’nin çekilmesinden sonra Sünnî ve Şii Araplar arasındaki dengeyi daha çok gözettiği, hatta zaman zaman Iraklı Kürtler ile yakınlaştığı görülmüştür.¹⁰ Bu sayede son 1 yıl içinde Türkmenler, belki de Irak siyasi tarihinde bugüne kadar elde edemedikleri siyasi başarıyı 2012 yılı içerisinde elde etmiştir. Bu başarının elde edilmesinde başta Irak Türkmen Cephesi olmak üzere dönemin Türkmen siyasetçilerinin payı olduğu kadar siyasi konjonktürün de payı vardır. Özellikle IKBY ve Irak merkezî hükûmeti arasındaki çekişmeden Türkmenler fayda sağlamıştır. 2012 yılı içerisinde Türkmenler ve Kürtler arasındaki ilişkilerin yumuşamaya başlaması, Türkmenlerin yerelde bazı kazanımlar (Kerkük İl Meclisi Başkanlığına Hasan Turan’ın getirilmesi, Irak Türkmen Cephesinin yeniden Erbil’de büro açması gibi) elde etmesine imkân tanımıştır. Buna karşılık Nuri El-Maliki de Türkmenleri sistem içerisinde yanında tutabilmek amacıyla merkezî hükûmetin gücünü kullanmıştır. Bu süreçte Türkmenler, Irak Parlamentosunda yapılan oylamalarla Türkmen haklarını içeren bir raporun kabul edilmesi, Türkmenlerin Irak’ın üçüncü asli unsuru sayılması, Irak bütçesinden Türkmen bölgelerinde kullanılmak üzere pay ayrılması gibi

kazanımlar sağlamıştır. Ayrıca Türkmen Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş, Bağımsız Yüksek Seçim Komiserliği gibi resmî devlet kuruluşlarında Türkmençe, Arapça ve Kürtçe gibi resmî dil statüsüne yükseltilmiştir. Bu kazanımlar fiilen Türkmenlere henüz bir fayda getirmemiş olsa da resmîyet kazanma açısından önemlidir.

Türkmenler siyasi ve sosyal haklar açısında kazanım sağlamış olsalar bile 2012 yılı Türkmenler için oldukça zor bir yıl olmuştur. Özellikle doğrudan Türkmenlere yönelik yapılan saldırı eylemleri, fidye karşılığı adam kaçırma, suikastlar, Kerkük ve Tuzhurmatu başta olmak üzere Türkmen yerleşimlerinde yaşanan bombalı saldırılar bütün yıl devam etmiştir. Irak'taki siyasi çekişme Türkmenlere siyasi kazanımlar sağlarken, bu çekişmenin ortaya çıkardığı güvenlik boşluğu Irak'taki en korumasız halk olan Türkmenleri olumsuz etkilemiştir. Irak merkezî hükûmetinin güvenlik birimlerini siyasal amaçlar doğrultusunda kullanmasının yanında Türkmen bölgelerine yeteri kadar güvenlik ve koruma sağlayamaması, Türkmenleri şiddet eylemleriyle karşı karşıya bırakmıştır. Türkmen siyasetçiler yaptıkları açıklamalarda özellikle Irak merkezî hükûmetinden koruma talep etmektedir. Ancak 2012 yılı boyunca Irak merkezî hükûmetinin Türkmenlere bir koruma sağlayabildiğini söylemek zordur. Türkmenler, 2012 yılının son dönemlerinde, Türkmenleri koruyacak bir Türkmen gücünün kurulması konusunda ısrarcı olduklarını gösterecek eylemler yapmıştır.¹¹ Türkmenlere yönelik şiddet eylemlerinin devam etmesi durumunda elde edilen siyasi kazanımların bir faydası olmayacaktır.

Bu süreçte Türkmenler, Irak Parlamentosunda yapılan oylamalarla Türkmen haklarını içeren bir raporun kabul edilmesi, Türkmenlerin Irak'ın üçüncü asli unsuru sayılması, Irak bütçesinden Türkmen bölgelerinde kullanılmak üzere pay ayrılması gibi kazanımlar sağlamıştır.

Yeni Dinamiklerin Sonuçları ve 2013 Yılında Irak Siyaseti

20 Nisan 2013'te Kerkük ve Kürt Bölgesel Yönetimine bağlı üç vilayetin (Duhok, Süleymaniye ve Erbil) dışında Vilayet Meclisi seçimleri yapılacak ve muhtemelen Irak önemli gelişmelere sahne olacak. Temelde ülkenin en önemli sorunları tekrar tekrar gündeme gelecektir. Kerkük'ün statüsü, petrol yasası, federalizm ve merkezîyetçilik sorunları bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi Irak siyasetinin temel

Irak'ı 2013'te bekleyen en önemli gelişmelerden birisi de Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin durumu. Talabani'nin görevi bırakmak zorunda kalması hâlinde (ölüm ya da sağlık sorunlarının ağırlaşması) sadece Bağdat'ta değil Erbil'de de yeni dinamikler ortaya çıkabilecektir.

konuları olmaya devam edecektir. Ayrıca 2012'den miras kalan Bağdat-Erbil gerginliği 2013'te de devam edecek, fakat büyük bir olasılıkla çok büyük bir çatışmaya dönüşmeyecektir. Buna karşılık 2013'ün Irak açısından 2014 yılına hazırlık olacağını söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Vilayet Meclisi seçimi sonuçları 2014'te yapılacak genel seçim öncesinde siyasal dengelerin belirlenmesi için çok önemli bir gösterge olacaktır. Bu nedenle, baştan aşağı bütün ittifakların yeniden düzenleneceği ve ülkedeki siyasi atmosferin sürekli gergin olacağı bir yıl olacağını öngörmek yanlış olmayacaktır.

Irak'ı 2013'te bekleyen en önemli gelişmelerden birisi de Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin durumudur. Talabani'nin görevi bırakmak zorunda kalması hâlinde (ölüm ya da sağlık sorunlarının ağırlaşması) sadece Bağdat'ta değil Erbil'de de yeni dinamikler ortaya çıkabilecektir. Bağdat'ta Sünni Arapları yanına çekmek için Maliki'nin

Cumhurbaşkanlığı makamı için bir Sünni Arap adayı desteklemesi Kürtler ile son dönemde yaşadığı sorunlara bir yenisini ekleyecektir. Kürt Bölgesel Yönetiminde ise Talabani sonrası KYB'nin geleceği ve bölgedeki parlamento için dengeler tartışma konusu olacaktır. Talabani sonrası parti liderliğine aday olabilecek kişiler ve güç dengesi hakkında şunlar söylenebilir: Partinin şu anda en güçlü figürlerinin başında Celal Talabani'nin eşi olan ve aynı zamanda ciddi bir ekonomik zenginliğe sahip olan Hero Talabani gelmektedir. 2010 KYB Kongresi'nde Merkezî Konseye en yüksek oyu alarak seçilmesi parti içinde de güçlü bir destek bulmaya başladığını göstermektedir.¹² KYB'de diğer bir güç odağı ise Kosrat Resul-Berham Salih ittifakıdır. Örgütün önemli bir kısmında saygı duyulan Kosrat Resul ile en önemli lider adaylarımdan olan Berham Salih ittifak yapmıştır. Salihin, peşmerge geçmişi ya da Irak içinde siyasi geçmişi güçlü olan bir partideki bu ana güç unsurlarına ek olarak son kongrede yeni bir isim daha ön plana çıkmıştır. Bu kişi Necmettin Kerim'dir. Son genel seçim öncesi Irak'a dönen Kerim, Kerkük'te Kürt İttifakının liste başı olarak seçime girmiştir. Bu lider adayları arasındaki güç mücadelesinden kimin kârlı çıkacağını önceden kestirmek güçtür. Fakat KYB'deki güç mücadelesinin

tarafları değişkindir. Şartlara göre yeni ittifaklar oluşmaktadır. Bununla birlikte büyük bir olasılıkla güç mücadelesinin Hero Talabani-Molla Bahtiyar ittifakı ile Kosrat Resul-Berham Salih ittifakı arasında geçmesi beklenmektedir.

KYB'nin parçalanması ve Goran'ın kurulması, KDP'nin güçlenmesi, İslamcı hareketlerin iç çatışmaları 1990'lı yıllardan beri İKBY'de oluşan ikili yapının yıkılması sürecini başlatmıştır. Bu süreçte, KDP sistemin en büyük gücü olarak tek kutuplu bir yapı oluşturmak istemektedir.

KYB'nin bu gerçekliğin farkına varması, KYB içinde Talabani sonrası döneme ilişkin üç farklı hareket tarzı ortaya çıkarmaktadır. Birinci hareket tarzı, KYB'nin Talabani sonrasında dönemde iktidarın bir parçası olmaya devam edebilmek için KDP'yle sıkı ilişkilerini sürdürmesidir. Bu olasılık, Talabani sonrası KDP'de bir kısım KYB üyesinin partisinden ayrılarak KDP'ye katılması durumunu yaratabilir. İkinci hareket tarzı ise KYB içindeki tüm sorunlara rağmen Talabani sonrası dönemde KYB'nin yeni bir lider çerçevesinde toplanmasının uzantısı olarak gerçekleşebilecektir. Son dönemdeki gelişmelerin de gösterdiği gibi, KYB'nin içinde dört ana figürden birisinin KYB'yi bir arada tutması hâlinde KYB bölgesel güç denkleminin bir parçası olmaya devam edebilecek ve koalisyonlarda güçlü bir aktör olabilecektir. Talabani sonrası dönemde ortaya çıkacak üçüncü hareket tarzı ise KYB'nin Goran ile yeniden birleşmesidir.

Sonuç

Yukarıda ele alınan süreçte Irak'ta 2012 yılında ağır basan dinamiklerin 2013 yılında da etkisini göstereceği söylenebilir. 2012 yılındaki olayların gösterdiği üzere Irak'ta iç siyaset bu dönemdeki ABD güdümlü yönetimin dışına çıkmıştır. Bu durum Irak'ın tamamen dış mücadelelerden bağımsız olduğu anlamına gelmese de Irak'ta iç dinamiklerin her geçen gün güçlendiğini düşündürmektedir. Vilayet Meclisi seçiminin açığa çıkartacağı bu dinamikler kısa vadede Irak'ta yeni bir güç dengesi oluşacağına işaret etmektedir. Aylarca kurulamayan Irak hükümetinin, kurulduktan sonraki işlevsizliği dikkate alındığında Maliki'nin 2014 seçimi öncesinde elini güçlendirmek için 2013 yılında çoğunluk hükümeti kurmak istemesi muhtemeldir. Bu olguya Celal Talabani'nin siyaset dışı kalmasının da eklenmesi, Irak'ta 2003 yılından itibaren oluşan Şii-Kürt ittifakının yerini yerel bağların daha güçlü olduğu bir ilişki biçimine bırakmasına neden olabilir. Bu durumda Kerkük ve Musul'daki Sünni Arapların Maliki ile yakınlaştığı, Muktada Sadr Hareketinin Maliki'ye karşı olan Sünni Araplara destek verdiği yeni bir yapı kurulabilir. Bu

ilişkiler işgal yıllarında ABD'nin kurmak istediği ve temellerini attığı sistemden son derece farklıdır. İşte bu nedenle Irak'ın orta vadede yeni siyasi kırılmalara ve güç dengesi değişimine sahne olması muhtemeldir.

- 1 "Irak'ta Hükümet Sonunda Kuruldu," *Ntvmsnbc*, 21 Aralık 2010, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25162826/>
- 2 IraqSunniLeadersAccuse PM of Crackdown," *Reuters*, 21 Aralık 2012, <http://gulfnnews.com/news/region/iraq/iraq-sunni-leaders-accuse-pm-of-crackdown-1.1121899>
- 3 Dan Murphy, "Iraq'sSunni-ShiiteTensionsHaveLongBeenBuilding" *TheChristianScienceMonitor*, 22 Aralık 2011, <http://www.csmonitor.com/World/Backchannels/2011/1222/Iraq-s-Sunni-Shiite-tensions-have-long-been-building>
- 4 "Maliki StressedTheTerritorialİntegrity Of IraqOverrunByAnyParty," *Al Sumaria News*, <http://stardogger.net/forum/showthread.php?17690-Maliki-stressed-the-territorial-integrity-of-iraq-overrun-by-any-party#ixzz2HxiT94IP>
- 5 "Irak'ta Caferi karşıtı kampanya başlıyor," *Yeni Şafak*, 02 Mart 2006, <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2006/mart/02/4544.html>
- 6 DUMAN, Bilgay "Irak'ta İmza Krizi ve Maliki'nin Durumu," *ORSAM Analiz*, 12 Haziran 2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3546>
- 7 "Iraq'sSecularOpposition: The Rise AndDecline Of Al-Iraqiya," *International CrisisGroup Report*, No. 127, 31 Temmuz 2012.
- 8 "Irak'ta Korumalara Tutuklama," *Yeni Şafak*, 26 Aralık 2012, <http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/irakta-korumalara-tutuklama-20.12.2012-437491>
- 9 DUMAN, Bilgay "Irak'ta Ordu-Peşmerge Kışıması", *ORSAM Analiz*, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=4045>
- 10 ERKMEN, Serhat "Irak'taki Karmaşıa İçinde Türkmenler Hak Arayışında", *ORSAM Analiz*, 05 Mart 2012, <http://www.orsam.org.tr/tr/OrtadoğuTurkmenleri/yazigoster.aspx?ID=65>
- 11 "Türkmen gücü istiyorlar", *Sabah*, 21 Aralık 2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/12/21/turkmen-gucu-istiyorlar>
- 12 CHOMANİ, Kamal "Post Talabani," *TheKurdistanTribune*, 22 Aralık 2012, <http://kurdistantribune.com/2012/post-talabani/>

ORTADOĞU'DA SİNSİ STRATEJİLER VE ATILACAK ADIMLAR ÜZERİNE BAZI TESPİTLER

DOĐ. DR. ULVİ KESER*

Giriş

Kıbrıs Adası Avrasya ve özellikle de Orta Doğu ve Doğu Akdeniz açısından son derece stratejik bir konumdadır. Kıbrıs'ta hâkim olan, bu bölgedeki enerji kanalları, ticari yollar ve askeri strateji açısından büyük bir üstünlük sağlamaktadır. Özellikle bugün gelinen noktada Kıbrıs Adası'nın Akdeniz'de bu kadar hassas bir coğrafyada yer alması önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bugünün dünyasında küresel jeopolitik güç merkezi olarak görülen ABD, kıtasal jeopolitik güç merkezi olarak görülen Çin, İngiltere ve Fransa'nın yanında bölgesel jeopolitik güç olarak Türkiye; Ortadoğu'dan Balkanlara ve Orta Asya'ya açılan kapı üzerindedir. Bu coğrafyada hâkim güç olmak isteyen bir ülkenin Akdeniz'de sabit bir üs konumundaki Kıbrıs Adası'nı göz ardı etmesi beklenemez ve bugün bu durumu en iyi değerlendiren ülke pozisyonunda ise Fransa bulunmaktadır. Bütün bunlara koşut olarak AB, Güney Kıbrıs'ı üyeliğe alarak, bu bölgelerdeki zayıf konumunu güçlendirmeye çalışmaktadır. Her ne kadar "Akdeniz Birliği" gibi bir proje hayata geçirilmeye çalışılsa da AB; Doğu Avrupa'nın yanında Kuzey Afrika ve tüm Akdeniz'i de kendi nüfuz sahası içinde görmektedir. Böylece AB, Kıbrıs'a hâkim olmakla kendisi için son derece hayati önemde olan Orta Doğu, Orta Asya ve Kafkasya petrollerini, bölge pazarlarını ve deniz ticaret yollarıyla bölgedeki önemli limanları kontrolü altına alabilecektir. Bir yanda adanın jeopolitik ve jeo-stratejik önemi, bir yanda bölgede söz sahibi olmak isteyen AB, İngiltere, adada tarihi ve

* Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, Atılım Kıbrıs Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (AKAUM) Müdürü.

Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafya farklı sebeplere bağlı olarak çok hızlı değişkenlikler gösteren, ancak genellikle güvensizlik ve istikrarsızlık eksenine oturan bir süreçten geçiyor.

etnik sebeplerle hak iddia eden Yunanistan ve adayı bir sıçrama tahtası ve güvenli bir ileri karakol olarak kullanma niyetindeki Fransa bir araya gelince Güney Kıbrıs'ın üyelik başvurusu öne alınır ve üyelik görüşmeleri hızla ve olumlu bir şekilde sonuçlandırılır.

Bu noktada öncelikle, "Nasıl bir coğrafyada yaşıyoruz?" sorusuna cevap vermek gerekir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu coğrafya farklı sebeplere bağlı olarak çok hızlı değişkenlikler gösteren, ancak genellikle güvensizlik ve istikrarsızlık eksenine oturan bir süreçten geçiyor. Esasında daha 1904 yılında Amerikalı amiral ve deniz stratejisti Alfred T. Mahan'ın bir fayton tekerleğine benzettiği ve iç içe geçmiş üç ayrı halka olarak betimleyip Ortadoğu olarak isimlendirdiği bu bölge tarihin neredeyse hiçbir devresinde huzur

ve istikrarı yakalayabilmiş değildir ve yakalayamayacaktır da. En içteki halkayı Arap Yarımadası'nın teşkil ettiği, en dıştaki halkasında ise Türkiye'yi de çevreleyen Avrasya açılımının bulunduğu bölgeye dikkat edilirse yüz yıl önce de bugün yaşanan sorunların yaşandığı, yüz yıl önce bu sorunların ortaya çıkmasında, kaçınmasında, tahrik edilmesinde ve bu coğrafyada kararların alınmasında etkili olan aktörlerin hep aynı olduğu, yönetenle yönetilenlerin de pek değişmediği görülecektir. Buradan hareketle tekerleğin ikinci halkası olan Ortadoğu coğrafyasında İsrail'i kurtarma ve rahatlatma hareketi olarak nitelendirilen "Club Med Projesi" de aslında dıştaki son ve en büyük halka olan Avrasya halkasının bir parçasıdır. İşte tam da bu aşamada karşımıza çıkan, daha doğrusu son derece temkinli adımlarla ilerleyen, karda yürüyüp izini belli etmeyen siyasetiyle kendisini gösteren bir ülke söz konusu olur. Bugün "Türkiye, Avrupalı kimliği kapsamına sosyal, kültürel, dinsel birçok nedenle dâhil edilemez." şeklinde bir düşünce pek çok AB üyesi ülke tarafından sesli olarak dile getirilmektedir. Bu nedenle Avrupalı kimliğinin oluşturulmasında Anti-Türk/Doğu/İslam önemli rol oynamıştır ve oynamaktadır. Bu düşüncenin bugün itibarıyla en açık ve net savunucusu konumunda olan kişi ise önceki dönem Fransa Cumhurbaşkanı olan Nicholas Sarkozy ve Fransa'dan başkası değildir.¹ Bu çalışma Avrasya genelinde Ortadoğu eksenli olarak ortaya çıkan ve özellikle Akdeniz'de Fransa'nın girişimleriyle hareketlenen stratejiye kesitsel bir bakış sunmak üzere kaleme alınmıştır.

İngiltere ve Amerika'nın Kıbrıs Yaklaşımları:

Kıbrıs konusunda ortaya atılacak herhangi bir tartışmada doğaldır ki ilk akla

gelen, adanın Türkiye tarafından 1974'te yapılan meşru harekât sonrasında ikiye ayrıldığı ve adada iki toplumun bulunduğu. Oysa ada fiili olarak üçe bölünmüş durumdadır ve göz ardı edilen bölüm İngiltere'nin özel hükümler alanı olan üsleridir. Adada her dönem "böl ve yönet" stratejisi içerisinde emperyalist bir politika takip eden İngiltere, kendi çıkarları ve varlığını devam ettirebilmek amacıyla üslere azami özen ve dikkati göstermekte ve bu durum son derece başarılı bir şekilde kamuoyunun gözünden uzak tutmaktadır. Ortadoğu bölgesindeki neredeyse bütün İngiliz mevcudiyetinin yavaş yavaş ortadan kalkması ve İngilizlerin bir çekilme süreci yaşamalarına rağmen adadaki İngiliz üsleri varlıklarını korumaktadır. Her ne kadar adada söz sahibi olan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar bu İngiliz üslere tepki gösterse de İngiltere'nin bu

ABD'nin İngiltere ile çok yakın dirsek teması içerisinde bulunması, ayrıca İngiltere'nin üsler konusunu AB dışında tutmaya çalışarak ABD taleplerine uygun hareket etmesi de kolayca anlaşılabilir.

toprakları bırakmaya niyeti yoktur.² Amerika'nın bölgedeki yaklaşımı ise çok daha farklıdır. Üsler konusunda İngiltere ile imkân ve kolaylıklardan istifade etme ve NATO güçlerini de bu duruma dâhil etme söz konusu olsa da Amerika, adanın tek başına bir devletin eline verilmesinden yana görünmemektedir. ABD'nin artan enerji ihtiyaçlarının karşılanması, Hazar ve Ortadoğu bölgesindeki enerji kaynaklarını kontrolü ve bu merkezlere hâkimiyet, ABD'nin özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde deniz gücünün mutlak belirleyici konumu, ABD'nin bölgedeki çıkarlarının korunması ve askeri mevcudiyetinin kesintisiz korunması gibi faktörler bir araya getirildiğinde ABD'nin bu bölgeye karşı gösterdiği hassasiyet kendiliğinden ortaya çıkar. Amerikan hükümetinin adayla ilgili suni ilgisi bölgesel bir sorunun çözümlenmesinden ziyade, adanın Amerikan çıkarlarına hizmet edecek bir deniz üssü olmasındandır. Ortadoğu'ya hâkim konumdaki adanın küresel jeostratejisi, bölgedeki çıkarları, kendi vatandaşlarının hayatı, özellikle Ortadoğu'daki Amerikan güvenlik stratejisi bakımından ön plana çıkan hususların takip edilmesi, Amerikan askeri mevcudiyetinin korunup devam ettirilmesi, özellikle ABD açısından ne kadar önemli olduğunun farkında olan İngiltere ise adadaki hemen hemen bütün haklarından vazgeçmiş olmakla beraber üslerin özerk konumunu koruyup kollamaya devam eder.

Öte yandan, Kıbrıs'ın AB süreciyle ilgili tartışmaların odak noktasına oturmasıyla beraber bu İngiliz üslerinin de farklı amaçlara hizmet etmek üzere kullanıldığı konusunda haberler ortaya atılır. Amerika'nın İspanya'daki Maron hava üssünü İngiltere ile anlaşmak suretiyle Akrotiri üssüne nakledeceği, bu konuda İsrail, Türkiye ve Yunanistan'a da bilgi verildiği ileri sürülür. 1974 Nisan döneminde

“Türkiye Avrupalı kimliği kapsamında sosyal, kültürel, dinsel birçok nedenle dâhil edilemez.” şeklinde bir düşünce pek çok AB üyesi ülke tarafından sesli olarak dile getirilmektedir.

Süveyş bölgesindeki mayınları temizlemek amacıyla bölgeye gönderilen 1.500 civarındaki Amerikan deniz piyadesinden bir kısmı hâlâ İngiliz üslerinde kalmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin İngiltere ile çok yakın dirsek teması içerisinde bulunması, ayrıca İngiltere'nin üsler konusunu AB dışında tutmaya çalışarak ABD taleplerine uygun hareket etmesi de kolayca anlaşılabilir. Batı'nın uluslararası ilişkilerde güvenlik kadar önem verdiği ikinci noktanın ticari menfaatler olduğu düşünülecek olursa İngiltere'nin bu üsleri bırakmak niyetinde olmadığı da görülecektir. Dolayısıyla ada fiilen üç ayrı parçaya bölünmüş durumdadır. Kıbrıs'taki askerî üsleri aracılığıyla Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki çıkarlarının bekçiliğini yapan İngiltere, eski medeniyetine hayran olduğu

Yunanlıların Kıbrıs'ta Rumlar kanalıyla egemen olmasını, barış ve çözüm olarak görmektedir. Amerika, İngiltere ve AB'nin çıkarlarını koruyup kollamak amacıyla hazırlanmış olan Annan Planı'nın ortaya atıldığı dönemde varılacak anlaşmaya göre bu üslerin işgal ettiği toprakların bir kısmının geri verileceği belirtilmekle beraber anlaşma söz konusu olmadığı için üsler aynı pozisyonlarını korumaktadır. Esasında adada her şart altında varlığını koruyacak olan İngiltere, bu üsleri hiçbir şekilde masaya getirmek ve pazarlık yapmak niyetinde değildir.

Fransa'nın Pozisyonu ve Kıbrıs Adası:

Bu noktada özellikle son dönemde ortaya çıkmaya çalışan ülke ise Fransa'dır ve her şeyden önce klasik olarak Fransa'nın da Türkiye ile olan tarihî bağlarını unutmamak gerekir. 1915 Ermeni Tehciri, hemen ardından 1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve son olarak da 1974 yılında Kıbrıs'ta yapılan Barış Harekâtı sonrasında Hristiyan Avrupa ülkelerinde Türkiye ile ilgili olarak gelişen tepkiler, ülke için yeni düşmanlar kazandırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Bugün Avrupa'da Sosyal Demokratların “Avrupa Birliğine girmek isteyen Türkiye, Sevr Anlaşması'nı kabul etmeli ve imzalamalıydı.” demeleri, Hristiyan Demokratların ise “AB bir Hristiyan kulübüdür.” diyerek Türkiye'yi reddetmeleri bu yüzdendir. İngiltere gibi geleneksel Türk aleyhtarı strateji üzerine bir politika takip eden ve “Menfaat esastır.” diyen Fransa da bu menfaat ilişkisini ağırlıklı olarak Ermeni lobileri ve Ermeni diasporasının muazzam baskıları altında yapmaktadır.³ Öte yandan bazı AB ülkeleri açısından konunun bir başka boyutu daha vardır ve bu AB ülkeleri, Türkiye'yi tam üye alarak, “sıcak nokta” diye tanımlayıp sorunlu ve müdahale alanı olarak gördükleri bölgelere komşu olmak istememektedirler. Bu yüzden,

“Türkiye, Avrupalı kimliği kapsamına sosyal, kültürel, dinsel birçok nedenle dâhil edilemez.” şeklinde bir düşünce pek çok AB üyesi ülke tarafından sesli olarak dile getirilmektedir. Bu yüzden, Avrupalı kimliğinin oluşturulmasında Anti-Türk/Doğu/İslam önemli rol oynamıştır ve oynamaktadır. Bu düşüncenin bugün itibarıyla en açık ve net savunucusu konumunda olan ise Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy’dir.

Club Med Projesi, Türkiye ve Kıbrıs:

Bugün gelinen noktada Fransa’yı, Yahudi asıllı bir aileden gelen Nicholas Sarkozy yönetmektedir. Sarkozy’nin Kıbrıs ve Türkiye ile ilgili daha önceki düşüncelerine bakarak bugüne gelmekte esasen fayda vardır. Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğine her zaman karşı çıkan ve bu düşüncelerini her ortamda ve diplomatik inceliği pek umursamadan ifade eden dönemin Fransa İçişleri Bakanı, hemen bir dönem sonra yapılacak seçimlerle merkez sağın Cumhurbaşkanı adayı olarak Fransa Cumhurbaşkanı seçilen N. Sarkozy’dir. Fransa Cumhurbaşkanı, seçimi kazanmasının ve cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmasının hemen ardından bir adım daha ileri giderek Türkiye’nin AB üyeliği konusunda “imtiyazlı ortaklık” önerisini Kıbrıs Rum kesiminin tanınması şartına bağlar. Türkiyeyi hedef alarak hiçbir aday ülkenin AB’nin Kıbrıs Rum kesimi dâhil 25 üyeden oluştuğu gerçeğini inkâr etmeye hakkı olmadığını iddia eden Sarkozy asıl düşüncelerini ise en sona saklar ve “Türkiye ve AB arasında gümrük birliği olmasına rağmen Türkiye, Kıbrıs Rum kesimine uğrayan gemi ve uçaklara, limanlarını ve havaalanlarını kullandırmamaya devam ediyor. Bu kabul edilemez. Tekrar tekrar söylüyorum ki imzaladığı ticari protokolleri iyi niyetle uygulamaya sokana kadar Türkiye ile müzakereler askıya alınmalıdır.” der. Bununla beraber aynı günlerde Sarkozy’nin ortaya attığı ve gerek Türkiye gerekse Kıbrıs açısından son derece kritik ve hassas bir proje söz konusudur ki o da “Akdeniz İçin Birlik” adı verilen faaliyettir. Özellikle Batı kamuoyunda bazı çevrelerce fazla ciddiye alınmadığından “Club Med” olarak da adlandırılan ve Fransa’nın dünya coğrafyasının farklı noktalarında bulunan tatil köylerine de gönderme yapılan, Avrupa, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerini bir araya getireceği ileri sürülen bu projeden önce Sarkozy’nin kimliğine bakmakta fayda vardır.⁴ Öte yandan Sarkozy’nin “Club Med Projesi” kapsamında yaşanan son çarpıcı örnekse yakın bir dönemde ortaya çıkmıştır. Sarkozy’nin son Cezayir gezisi sırasında Cezayirli Bakan Şerif Abbas’ın Sarkozy’nin Yahudi lobisinin desteğiyle seçimleri kazandığını açıklaması Fransa-Cezayir ilişkilerini iyice gerer ve Fransa hükûmeti de Cezayir’den bu konuda açıklama ister. Konu daha sonra Cezayir Devlet Başkanı Abdülaziz Buteflika’nın olayı kınamasıyla nispeten tatlıya bağlanır. Tekrar konuya dönecek olursak ABD’nin küreselleşme adı altında Avrupa Birliğini teslim almasıyla beraber, küreselleşmeciler Avrupa Anayasası’na karşı Fransa’da oluşan tepki üzerine devreye Yahudi küreselciler ve lobiler girererek Fransız vatandaşı bir Yahudi olan

ABD'nin küreselleşme adı altında Avrupa Birliğini teslim almasıyla beraber, küreselleşmeci Avrupa Anayasası'na karşı Fransa'da oluşan tepki üzerine devreye Yahudi küreselciler ve lobiler girererek Fransız vatandaşı bir Yahudi olan Sarkozy'i Cumhurbaşkanı seçtirirler.

Sarkozy'i Cumhurbaşkanı seçtirirler. Sarkozy'e karşı bilindiği üzere Fransa'da sosyalist bir kadın aday çıkartılmasına rağmen seçimleri Sarkozy kazanmıştır. Sarkozy'e biçilen rol ise Fransa'yı ulusalcı çizgisinden uzaklaştırarak "Akdeniz Birliği" denilen projenin öncülüğüne yönlendirmektir. İşte tam da bu aşamada Sarkozy, Türkiye'nin AB üyeliğine açıkça karşı çıkmakta, bunu çok açık ve kesin bir dille ifade etmektedir. Sarkozy'e göre Türkiye ancak Akdeniz üzerinden AB ile irtibat sağlayabilecektir. Sarkozy böylece Akdeniz fikrini ön plana çıkartırken sadece Türkiye'nin değil aynı zamanda Kıbrıs'ın da Avrupa ile olan irtibatı, Akdeniz hattına çekilmiş olmaktadır. Bu arada Almanya Başbakanı Merkel ise yaptığı açıklamayla Kıbrıs'ın hukuken ve siyasi olarak sorunlu bir ülke olduğunu, bu nedenle de Avrupa Birliği'ne üye yapılmasının çok yanlış olduğunu belirterek Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki haklılığını da ispat etmiştir. Merkel'e göre ada üzerindeki problemler halledilmeden Kıbrıs Rum Kesimi'nin bütün Kıbrıs'ı temsilen AB'ye alınmasının da tam bir hata olduğunun altını çizmiştir. Kıbrıs Rum Kesimi'nin

diğer üye ülkelerle beraber Kıbrıs konusunda yapılacak bütün oylamalarda taraf olmasının da büyük bir hata olduğu yine Merkel tarafından ifade edilmiştir. İlginç olan nokta ise Sarkozy, Türkiye'yi Avrupa'nın dışında tutarken Merkel'in de Kıbrıs'ı Avrupa'nın dışında tutmaya dikkat etmeleridir. Bu bağlamda esasında Sarkozy'nin Fransız çıkarlarını da Ortadoğu'da İsrail'in çıkarlarına ve menfaatlerine uygun bir hâle getirmeye çalıştığı görülmektedir. Aynı paralelde binlerce kilometre uzaktan gelerek Irak'a sözde demokrasi getiren ABD'nin asıl amacı da petrole dayanan menfaati yanında bölgede İsrail'in güvenliğini pekiştirmek ve Ortadoğu'ya egemen olmaktır. ABD'nin daha önce saplandığı Vietnam bataklığı gibi Irak'ta da hiç ummadığı bir direnişle karşılaşması, bölgeden geri çekilmesinin ardından şüphesiz uluslararası saygınlık kaybetmeye başlaması ve gerek ABD'de gerekse uluslararası alanda oluşan baskılar sonrasında çekilme planları yaptığı bir sırada bölgede İsrail'in stratejik güvenliğini sağlama bağlamında Türk ordusu da bölgeye çekilmeye çalışılmıştır.⁵ Bu noktada Fransa ise İsrail'in Ortadoğu'daki yalnızlığına son verebilmek amacıyla Akdeniz Birliği projesini ısıtmaktadır. Dünyü hatırlayacak olursak 1948 yılında bir sabah aniden Filistin topraklarında yeni bir devletle, Yahudi İsrail devletiyle karşılaşıldığında akliselim ve uzak görülü insanlar bunda şaşılacak

bir şey görmemişlerdi. Çünkü gelişen olaylar ve yavaş yavaş atılan adımlar gümbür gümbür gelen İsrail devletinin habercisi gibidir. Hoş 1945–1948 döneminde, yani savaşın hemen ardından Avrupa’da Hitler vahşetinden sağ kurtulabilmiş Yahudilerin Filistin’e gidebilmek için hayvan taşımacılığında kullanılan derme çatma ve ilkel gemilerle Akdeniz’e açılmalarına İngiltere’nin engel olduğu, 200–300 kişiyi ancak taşıyacak son derece eski gemilerde binlerce Yahudi’nin hayatını kaybetmesine İngiltere’nin seyirci kaldığı, Akdeniz açıklarında derme çatma gemilerdeki çaresiz Yahudileri toplayıp Kıbrıs’taki temerküz kamplarında aç susuz hapsettiği, denizin

Adada hâlen iki özerk askeri üs bölgesinden (Akrotiri ve Episkopi) İngilizler yanında Amerika ve İsrail de istifade etmektedir.

kıyısındaki bu toplama kamplarında telin hemen ardındaki denize girmelerine bilme müsaade etmediği, bu insanları kamplarda yarı çıplak ve perişan durumda alıkoyduğu, öte yandan Akdeniz’de açlık, salgın hastalıklar ve zulümden perişan olan bu insanlara sadece Türkiye’nin yardımcı olduğu pek hatırlanmaz. Ancak Yahudilere devlet kurduran İngiltere ve onların 1948 sonrasında dünyadaki tek stratejik ortağı olan ABD’nin desteği ve korumacı şemsiyesi ise hep minnetle anılır. Bu da uluslararası ilişkilerdeki ikiyüzlülüğe ilginç bir örnek olsa gerek. Aynı günlerde yaşanan ilginç ve göz ardı edilen bir gelişme ise Fransa’nın Kıbrıs Rum Yönetimi lehine devam eden “Türk düşmanlığı” ve stratejik geleceğe yönelik olarak Fransa’nın Kıbrıs adasında bir askeri üs talebinde bulunmasıdır. Dönemin Kıbrıs Rum Kesimi Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos’un Kasım 2005 tarihinde Fransa’ya yaptığı ziyaret sonrasında varılan anlaşma gereği son dönemde başta Andreas Papandreou Baf Hava Üssü ve Zigi (Terazi) Deniz Üssü olmak üzere hava ve deniz üslerinin öncelikle Akdeniz’de görev yapmakta olan Fransa donanmasına ve diğer askeri birimlerine destek olmak üzere Fransa’ya açılması, hemen ardından Rumların Fransa ile askerî anlaşma aşamasına gelmesi, adanın pozisyonunu bir kere daha gözler önüne serer. Her ne kadar Fransa tarafından yalanlansa ve yapılan anlaşmanın sadece askerî personelin karşılıklı ziyaretleri olarak gerçekleşeceği belirtilse de genellikle Fransız silahları kullanmakta olan Rum Millî Muhafız Ordusu personelinin de Fransa’da eğitimde oldukları, Rum askerî öğrencilerinin de Fransa’ya eğitime gönderilecek olması bu anlaşmanın diğer bir yüzüdür. Adada hâlen iki özerk askeri üs bölgesinden (Akrotiri ve Episkopi) İngilizler yanında Amerika ve İsrail de istifade etmektedir.

Ortadoğu’ya hâkim konumdaki Kıbrıs Adası’nın küresel jeostratejisi, bölgedeki çıkarları, kendi vatandaşlarının hayatı, Ortadoğu’daki Amerikan güvenlik stratejisi bakımından ön plana çıkan hususların takip edilmesi, Amerikan askeri mevcudiyetinin korunup devam ettirilmesi özellikle ABD açısından ne kadar önemli olduğunun

farkında olan İngiltere ise adadaki hemen hemen bütün haklarından vazgeçmiş olmakla beraber, burada bulunan Episkopi ve Akrotiri üslerinin özerk konumunu koruyup kollamaya devam etmektedir. Bu arada Amerika Birleşik Devletleri'ne bağlı olarak başka ülkeler de bu durumdan istifade etmenin veya kendilerini güvende hissetmenin yollarını aramaktadır. Örneğin İsrail'in Tevrat'a bağlı olarak "vaat edilmiş topraklara açılmak" ve Mezopotamya su kaynaklarını her zaman kontrol altında tutabilmek için kendisini güvende hissetmesi gerekmektedir. Ayrıca ABD ile birlikte hareket etmeyi tercih eden bazı Arap ülkelerinin güvenliği açısından da adanın önemi yadsınamaz. Bu bağlamda Kıbrıs Adası'nı elinde bulunduracak gücün askerî kuvvet kullanarak kendi güvenliğini sağlamasının ötesinde Kafkasya, Balkanlar, Ortadoğu, Orta Asya ve Basra Körfezi gibi sıcak noktalara askerî açılımlar gerçekleştirebilmesi de her zaman muhtemeldir. Amerikalı deniz stratejisti Mahan'ın da belirttiği üzere "Uzun ve tehlikeli yolculukların son derece tehlikeli olacağı" düşüncesinden hareketle böyle bir stratejik noktadan vazgeçilemez. Ayrıca yaklaşık 1.5 milyar Müslüman toplumun tepkisini çeken, 300 milyonluk Arap dünyası tarafından tamamen kuşatılmış hâliyle sanki bir hapis hayatı yaşayan İsrail ise bu cendereden çıkabilmenin yollarını iki koldan yürüttüğü planlarla bulmaya çalışmaktadır. Bunlar Irak'ın kuzeyinde Kudüs çıkışlı finansmanla yürütülen Yahudi devleti girişimleri ve Kıbrıs adasında ekonomik yayılmacılıkla ortaya çıkan ve giderek ürkütücü bir hâl almaya başlayan teşebbüslerdir. Unutulmamalıdır ki özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde yeni açılımları hedefleyen ABD'nin Irak'ta başlattığı askerî harekât öncesinde İskenderun'u üs olarak kullanma düşüncesi ve İskenderun'a lojistik yığınak yapması, ayrıca özellikle Ege bölgesinde Urla ve Mordoğan civarında deniz üsleri tesis edeceği yolundaki girişimleri söz konusu ülkenin Akdeniz'i tamamen kontrolü altına alma ve Doğu Akdeniz'den yeni ve farklı bir safhaya geçmiş olan Büyük Ortadoğu Projesi bağlamında farklı stratejik bölgelere açılım hedeflerine uygun görünmektedir. Bu projenin arka planında İsrail'in bulunduğu göz önüne alınacak olursa Sarkozy'nin Akdeniz Birliği Projesi ve bunun ardındaki İsrail çıkarları da daha net görülebilecektir. Fransa'nın bir zamanlar sömürgesi konumunda olan Suriye ve Lübnan'ın bugün İsrail'i kuşatan ve ciddi tehdit unsuru olarak görülen ülkeler olması Fransa'nın adadaki üs talebini de kamçulamaktadır. İran'ın lojistik desteğiyle ve Lübnan üzerinden İsrail'e saldıran Hizbullah, böylece Ortadoğu denkleminin içine Fransa'nın bir kere daha girmesini hızlandırmış durumdadır. İsrail'in son dönemde Türkiye ile olan ilişkilerinin çok da arzu edildiği gibi olmadığı düşünülürse İsrail'in, Amerika ve İngiltere'nin yanına Siyonist lobilerinin desteğiyle, Yahudi Sarkozy idaresinde Fransa'yı da eklemesi doğal bir süreç gibi de görülebilir.⁶

Bu noktada Yahudi destekli bir Kürt devleti ise tamamen ABD'nin güdümünde Irak'ın kuzeyinde fiili olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle 1 Mart tezkeresi sonrasında Türk askerinin başına çuval geçirilmesi süreci ve ABD ile ilişkilerin donma noktasına

gelmesi ABD'nin tek stratejik dostu olan İsrail'e daha rahat nefes aldırarak politikaların da hızlanmasına neden olmuştur. Bir ada olarak Kıbrıs'ın İsrail'in stratejik güvenliği anlamında önemi de göz önüne alınacak olursa bir yandan Türkiye sınırında, öte yandan Doğu Akdeniz'de aynı hedefe yönelik hamleleri oynamak da kaçınılmaz olur. Nihai hedef ise İsrail'in hareket serbestisini arttırmak ve Akdeniz'e kıyası olan Yahudi devletinin her türlü tehlikelere karşı güvenliğini sağlamaktır. Arap ve doğaldır ki Müslüman ülkelerle kuşatılmış olan İsrail'in her türlü tehdit algılamalarından uzak yaşayabilmesini gerçekleştirmek ise klasik emperyalist stratejiye uygun olarak Ortadoğu coğrafyasında küçük ve tehlikesiz ülkeler yaratmaktan başka bir şey değildir. Bunun görünen

İran'ın lojistik desteğiyle ve Lübnan üzerinden İsrail'e saldırıran Hizbullah, böylece Ortadoğu denkleminin içine Fransa'nın bir kere daha girmesini hızlandırmış durumdadır.

fiili sonucu ise Irak'ın üç parçaya bölünmesinin ardından Yahudi asıllı Barzani'ye kurdukları sözde Kürt devletinden, hatta bir adım daha ileri gidilecek olursa kukla bir İsrail'den başka bir şey değildir. Burada Barzani aşiretine yüklenen misyon ise tarihî süreçte pek çok defa yaşandığı üzere gerek Türkiye'ye gerekse bölgedeki Arap güçlerine karşı bir tampon görevi yapacak klasik bir maşadan başka bir şey değildir. Barzani'nin taşeronluğu, ABD'nin organizasyonu ve desteğiyle ortaya çıkan bu siyasi oluşum tereddütsüz İsrail tarafından finanse edilmekte, bu yeni kukla devlete yerleşen her Kürt ise akla ziyan paralarla desteklenmektedir. Böylece bölgenin demografik yapısı da geri dönülemeyecek şekilde tahrip edilmektedir. Şüphesiz İsrail'in rahatlayabilmesi için bölgede başta Türkiye olmak üzere Suriye, İran, Suudi Arabistan'ın da parçalanarak yönetimi ve hükmetmesi kolay küçük devletçikler hâline getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada İran'ın adı verilmeden ona karşı oluşturulan "NATO Füze Kalkanı Projesi"ni de hatırlamak gerekir. Ankaradaki girişimlerini böylece yavaş yavaş yerine getiren İsrail, bu kadar büyük bir Müslüman coğrafyasında ve Arap ülkelerinin kuşatması altında rahat nefes alabilmek için Akdeniz'deki çıkış kapısı olarak da Kıbrıs Adası'nı görmekte ve girişimlerini bu noktada yoğunlaştırmaktadır. Adanın güneyinde Ortodoks kilisesinin ve Rusya'nın hissedilir gücü göz önüne alındığında Kıbrıs'ta ağırlığını hissettirmeye başlayan Yahudi yapılanmasıyla Rusya arasında bir gerginlik yaşandığı ve adada İsrail-Rusya çatışması olduğu da görülecektir. Adanın AB'den uzaklaşması, Club Med içerisine alınması ve istenildiği gibi yoğunlaşması konusunda en büyük desteklerden birisi de Sarkozy tarafından verilmektedir. Bölgedeki istikrarsızlık ve güvensiz ortamdan nemalanan sömürgeci zihniyetin her istediği ve planladığı zaman ve yerde umulmadık olayların patlak vermesinin sebebi de zaten bu değil midir? O günlerde Gazze'ye karadan yardım götüren konvoyun sebepsiz

Bugün gelinen noktada kelimenin tam anlamıyla İsrail'e nefes aldırma projesi hâline gelen Akdeniz İçin Birlik Projesi sadece Ortadoğu coğrafyasını değil, Avrasya'yı ve özellikle Türk cumhuriyetlerini yakından ilgilendiren ve tehdit eden bir girişim hâline de gelmiştir.

yere Mısır sınırında durdurulması ve olayların patlak vermesi, Türkiye'nin doğusunda bir anda terör ve taşkınlıkların şehirlere yayılması, ardından İskenderun'da bir deniz birliğine yapılan saldırılar tesadüf değil, planlı bir organizasyonun parçasıdır.

Öte yandan ABD ile son derece sıcak ilişki içerisinde olan Sarkozy'nin Akdeniz Birliği projesinin de kapsadığı Kuzey Afrika ve Ortadoğu'yu içine alan BOP bağlamında ABD'den Fransa'ya ve dolayısıyla da AB'ye önemli görevler talep edebileceği de düşünülebilir. Böylece eski gücünü hem uluslararası platformda hem de AB içerisinde kaybetmiş görünen Fransa, Sarkozy'nin yönetiminde bütün umudunu Club Med projesine bağlayarak Türkiye'yi AB sınırları dışında tutmanın da hassas bir yolunu bulmakta, Türkiye ve Kıbrıs'ı AB çerçevesinden dışarı çıkartarak Akdeniz Birliği'nin üye adayları arasına almakta ve bu yolla eski gücüne ve otoriter yapısına kavuşma planları yapmaktadır. Böylece gerek Türkiye gerekse Kıbrıs kendi geleceğini artık Batı'da değil tamamen Akdeniz coğrafyasında ve kendi bölgesinde aramak zorunda kalacaktır. Ancak çok hassas bir nokta ise Akdeniz Birliği projesini kısmen AB'yi andıran, biraz Avrupa Konseyi gibi olan, bölgesel ve işlevsel

bir mekanizma olarak tarif eden Sarkozy'nin Mayıs 2007'de belirttiği, "Avrupa ve Afrika arasında bir köprü oluşturacak olan Akdeniz Birliği'ni inşa etmemizin vakti geldi." dediği Akdeniz Birliği isminin yanıltıcı olmasıdır. Akdeniz'in kuzeyindeki ülkeler bilindiği üzere (İspanya, Fransa, İtalya, Yunanistan) zaten şu anda AB üyesi olan ülkelerdir. Henüz üye olmayan Hırvatistan hemen önümüzdeki yılbaşında, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk ise üye olacaklarına en azından zaman içerisinde kesin gözüyle bakılan ülkelerdir.⁷ İlginç olan nokta ise Türkiye ve Kıbrıs Adası üzerinde ısıtılan bu proje konusunda ülkede hiçbir hazırlığın olmaması ve hâlâ tartışmaların artık kabul edilme ihtimalinin neredeyse sıfır olduğu AB üzerine yoğunlaştırılmasıdır. Sorunları çözülemeyen, AB için de tamamen bir sorun kaynağı olan Kıbrıs adasının Girit, Sicilya, Korsika, Balear adaları gibi bir Akdeniz adası olarak, gelecekte olası Akdeniz Birliği içinde yer alması için projeler hayata geçirilmiş durumdadır.⁸ AB üyesi ülkeler için besleyici, güvenlik ve refah sağlayıcı bir emniyet çemberi olacağı düşünülen ve bu şekilde orta Çağ derebeylerinin şatoları çevresinde zor şartlar altında yaşamaya çalışan fakir halk kitlelerini andıran Akdeniz Birliği ülkeleri bu şekilde AB için güvenlik, ekonomi ve refah çemberi olacaktır. Sarkozy'nin koltuğu devredinceye kadar daha düne kadar çok net ve kesin bir dille Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkması, "Türkiye'nin Avrupa'da yeri olduğunu düşünmüyorum. Çünkü Türkiye Küçük Asya'da" ve "Kapadokya'da

yaşayanlar kendilerini Avrupalı gibi hissediyor mu?" diyen Sarkozy'nin Türkiye'nin AB üyeliğini Kıbrıs sorununa bağlaması ortadayken Türkiye'yi tamamen dışlamak yerine en azından masada tutmak şeklinde bir siyaset uygulaması da manidardır.⁹

Türk Cumhuriyetleri ve Club Med Projesi

Bugün gelinen noktada kelimenin tam anlamıyla İsrail'e nefes aldırma projesi hâline gelen Akdeniz İçin Birlik Projesi sadece Ortadoğu coğrafyasını değil, Avrasya'yı ve özellikle Türk cumhuriyetlerini yakından ilgilendiren ve tehdit eden bir girişim hâline de gelmiştir. Esasında Ortadoğu ve Avrasya'yı içine alan geniş coğrafyada devam eden çatışmalar zinciri Ortadoğu'da Irak ve İran'ın sözde nükleer silahları, Lübnan ve bölge coğrafyasında güvensizlik ve istikrarsızlığın suni olarak pompalanması büyük oyunun parçaları durumundadır. Burada

hatırlanması gereken husus ise ABD tarafından Orta Asya ve Güney Asya'ya yönelik olarak 26 Nisan 2006 tarihinde başlatılan "Büyük Orta Asya Projesi" karşısında Çin ve Rusya'nın derhal harekete geçerek İran, Pakistan ve Hindistan'ı Şanghay Bloku'na davet etmeleri ve çok kutuplu dünya girişiminde bulunmalarıdır. Çatışma ortamının sürekli yaşandığı Ortadoğu'nun Batı medyası tarafından biraz da kasıtlı olarak ön plana çıkartılması kuzeyimizde yaşananları net olarak görmemizi engellemektedir. Pencerenin genişletilmesi Türkiye ve Türk cumhuriyetlerini kapsayan stratejik alanda çok daha büyük ekonomi ve menfaat çatışmalarının yaşandığını gösterecektir. Türkiye'yi bölgede bağımlı ve güdümlü bir pozisyona sokarak etkisizleştirmeyi amaçlayan bu strateji sonrasında Türkiye'nin bölgesel güç olarak sözünün geçeceği de şüphelidir. İngiltere'nin Belgrat-Bombay-Bakü olarak bilinen 3/B projesinin son ayağında Azerbaycan'ın olması, Ermeni diasporasının en yoğun ve güçlü faaliyette bulunduğu ülke Fransa'da, sözde Ermeni soykırımı başta olmak üzere pek çok ince stratejinin işlendiği, başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere Avrasya'da ekonomik işbirliği ve menfaat örtüşmesi içine giren emperyal güçlerin Ermenistan sınır kapısını açtırmak için çaba harcaması, mozaığın yerini bulması gereken taşları gibidir. Hristiyan ve Müslüman ülkelerin bir çatı altında toplanarak hedef ülkelerin siyasal etkilerinin sıfırlanacağı Club Med Projesi kapsamında İsrail yalnızlığından kurtarılacak, etkin ve dominant hâle gelecek ve Ermenistan'ın Doğu'da Avrupa'nın son kapısı olarak değerlendirildiği göz önüne alınacak olursa kaybeden başta Türkiye olmak üzere Müslüman coğrafyası olacaktır. Küreselleşmenin can çekiştiği ve ABD'nin kıtasal gücünün sorgulandığı günümüzde ekonomik bir güç olabilmek için en azından 350 milyonluk bir nüfusa sahip olunması gerekmektedir ve bugün itibarıyla ABD, Çin, Hindistan ve AB böyle bir güce en azından kâğıt üzerinde sahip görünmektedir. Bu noktadan hareketle 8. Avrasya Kongresi'nde bir konuşma yapan İstanbul Ticaret Odası Başkanı M. Yalçıntaş ise aynı paralelde "AB nasıl Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için bir Akdeniz Birliği'ni kurduysa, biz de

Türkiye'yi bölgede bağımlı ve güdümlü bir pozisyona sokarak etkisizleştirmeyi amaçlayan bu strateji sonrasında Türkiye'nin bölgesel güç olarak sözünün geçeceği de şüphelidir.

Avrasya ülkeleri olarak Avrasya Birliği'ni hayata geçirmeliyiz. Avrasya ülkelerinin birbirleri arasındaki ekonomik dayanışmanın artırılması için yapılması gereken ilk ve en önemli şey şu anda kurulmuş olan Avrasya Birliği'ni harekete geçirmektir. Bugün dünyada bunun çok başarılı bir örneği var. AB var ve AB komşu olduğu Akdeniz ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için bir Akdeniz Birliği kurdu. Dolayısıyla biz de Avrasya ülkeleri olarak kendi aramızda ekonomik, ticari ve sosyal işbirliğini geliştirmek için ve Avrasya'yı dünya ekonomisinde daha da söz sahibi hâle getirmek için benzer bir Avrasya Birliği'ni bir an evvel hayata geçirmemiz gerekiyor." der. Türkiye'yle sorunlarını çözmüş, işgal ettiği toprakları tahliye etmiş bir Ermenistan'ın da dâhil olabileceği, Rusya'nın potansiyel olarak içinde yer alacağı ve başta Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan olmak üzere bölge ülkelerinin dâhil olduğu geniş katımlı bir Avrasya Birliği dünya rezervlerinde petrolün % 70 ve doğalgazın da % 69'un bulunduğu inanılmaz bir ekonomik güç hâline gelecektir. Ayrıca takriben 25 milyon kilometrekarelik alana yayılan bölgede 300 milyonluk bir nüfus, 740 milyar dolarlık toplam millî gelir ve 425 milyar dolarlık ticaret hacmi bulunduğu, bölgenin petrol ve doğalgaz ağırlıklı kaynaklarıyla güçlü bir ekonomik potansiyele sahip olduğu değerlendirilecek olursa bölgenin ne anlama geldiği de kendiliğinden ortaya çıkar. Sonuçta ABD'nin iflas eden Afganistan ve Irak siyaseti ve işgalleri yanında "Füze Kalkanı Projesi" kapsamında İran'ı tehdit olarak algılaması ve NATO'yu devreye sokması Çin ve Rusya karşısında Avrasya coğrafyasında sıkıntıya girmesi yüzündendir. Türkiye bu bağlamda Akdeniz Birliği aldatmacasından uzak durmalı, İsrail'i kurtarma operasyonunda şu veya bu şekilde yer almamalı, büyük devlet olmanın gereklerini yerine getirmeli, gerekirse "Hristiyan Kulübü" AB karşısında aynı kartı oynayarak Türk cumhuriyetleriyle ekonomik, siyasi ve askeri alanda yakınlaşmanın ve "stratejik ortaklık" yapmanın yollarını aramalıdır.

- 1 Tarihî süreçte Türk-Fransız ilişkilerine bakıldığında 1915 Ermeni Tehciri, hemen ardından 1923 Türk-Yunan Mübadelesi ve son olarak da 1974 yılında Kıbrıs'ta yapılan Barış Harekâtı sonrasında Hristiyan Avrupa ülkelerinde Türkiye ile ilgili olarak gelişen tepkiler ülke için yeni düşmanlar kazandırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Bugün Avrupa'da Sosyal Demokratların "Avrupa Birliğine girmek isteyen Türkiye, Sevr Anlaşması'nı kabul etmeli ve imzalamalıydı." demeleri, Hristiyan Demokratların ise "AB bir Hristiyanlar Kulübüdür." diyerek Türkiye'yi reddetmeleri bu yüzündendir. İngiltere gibi geleneksel Türk aleyhtarı strateji üzerine bir politika takip eden ve "Menfaat esastır." diyen Fransa da bu menfaat ilişkisini ağırlıklı olarak Ermeni lobileri ve Ermeni diasporasının muazzam baskıları altında yapmaktadır. 1923 Lozan döneminde İngiltere ile yaptığı San Remo Anlaşması'yla Musul petrolünün % 25'lik kısmını kabul eden ve bunu ABD'den gizleyerek ABD'nin Açık Kapı politikasına ters bu siyasetle büyük bir tepki çeken Fransa görüşmeler başladığında Türkiye'nin yanında yer alacağı-en azından 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşması'nı imzalamış bir ülke olarak beklenirken Türkiye'ye yaklaşımı "Siz İngiltere ile anlaşmaya çalışın. Eğer anlaşamazsanız benim yönüm İngiltere tarafı olacaktır." diyerek konumunu belli etmiştir. Daha yakın bir döneme gelinirse 1974 yılında Türkiye'nin Londra ve Zürih Anlaşmaları kapsamında garantör devlet olarak başlattığı Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'ye yönelik en sert politikaların Fransa'dan geldiği ve bu dönemde Fransız ürünlerine karşı Türkiye'de boykot çağrıları yapıldığı hatıra gelecektir. Barrack Obama öncesi dönemin ABD Başkanı George W. Bush bile Irak'taki işgal hareketinin bugünün değil 100-200 yıl sonrasının Amerikan menfaatleri için olduğunu söyleyerek ülkesel çıkar ilişkilerinin köklü temellere dayandığını ve ülkelerin menfaat çatışmaları ve siyasetlerinin çok da kolay değişmeyeceğini göstermektedir.

- 2 Dolayısıyla İngiltere'nin adanın güneyinde bulundurduğu Akrotiri ve Episkopi üsleri de tamamen özerk yapısını korumaktadır ve İngiltere bu üslerin AB sınırları içine alınmasına bugün itibarıyla da pek sıcak bakmamaktadır. Batı'nın uluslararası ilişkilerde güvenlik kadar önem verdiği ikinci noktanın ticari menfaatler olduğu düşünülecek olursa İngiltere'nin bu üsleri bırakmak niyetinde olmadığı da görülecektir. Dolayısıyla ada fiilen üç ayrı parçaya bölünmüş durumdadır. Kıbrıs'taki askerî üsleri aracılığıyla Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki çıkarlarının bekleliğini yapan İngiltere eski medeniyetine hayran olduğu Yunanlıların Kıbrıs'ta Rumlar kanalıyla egemen olmasını barış ve çözüm olarak görmektedir. Batı'nın Kıbrıs politikası da esasen çok büyük mali kaynaklara sahip Washington ve Londra merkezli Rum-Yunan lobileri tarafından desteklenmektedir. Ancak unutulmuş bir nokta Batı'nın bu politikasının Türkiye'yle ilişkilere zarar verdiği ve Batı dünyası için stratejik konumu ve sağladığı destek nedeniyle son derece önemli bir konumda olan Türkiye'nin de haklı olarak uluslararası her alanda karşısına Kıbrıs'ın bir sorun ve engel olarak çıkartılmasından duyduğu rahatsızlıktır.
- 3 1923 Lozan döneminde İngiltere ile yaptığı San Remo Anlaşmasıyla Musul petrollerinin %25'lik kısmını kabul eden ve bunu ABD'den gizleyerek ABD'nin Açık Kapı politikasına ters bu siyasetle büyük bir tepki çeken Fransa görüşmeler başladığında Türkiye'nin yanında yer alacağı-en azından 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Anlaşmasını imzalamış bir ülke olarak beklenirken Türkiye'ye yaklaşımı "Siz, İngiltere ile anlaşmaya çalışın. Eğer anlaşamazsanız benim yönüm İngiltere tarafı olacaktır." diyerek konumunu belli etmiştir. Daha yakın bir döneme gelirse 1974 yılında Türkiye'nin Londra ve Zürih Anlaşmaları kapsamında garantör devlet olarak başlattığı Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türkiye'ye yönelik en sert politikaların Fransa'dan geldiği ve bu dönemde Fransız ürünlerine karşı Türkiye'de boykot çağrıları yapıldığı hatıra gelecektir.
- 4 Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin babası bir Macar Yahudisi, annesi ise Yahudi asıllı bir Fransız vatandaşıdır ve N. Sarkozy, Fransa Cumhurbaşkanı gibi son derece önemli bu makama da uluslararası Yahudi lobisinin muazzam desteği sonrasında seçilebilmiştir. Burada söz edilmesi gereken önemli bir nokta ise yıllar boyunca Türkiye ile sıcak ilişkiler içerisinde bulunan Macaristan'ın özellikle son dönemde Türkiye'ye yönelik dış politikasında gözle görülür ve ani değişiklikler ortaya çıkması ve özellikle Türkiye'nin AB üyeliği bağlamında yaptığı girişimlere Macaristan'dan olumsuz bir tavır sergilenmesidir. Bu noktada Soroz ve Sarkozy'nin Macar kökenli Yahudiler olduğu göz önüne alınacak olursa Macaristan'ın yaklaşımındaki soğukluk ve iki ülke arasında mesafe koymasının sebebi de daha kolay anlaşılabilir.
- 5 Türkiye'nin askeri bağlamda bölgeye kaydırılması ve Ortadoğu'da görev alması açısından her daim yeni girişimler de söz konusudur. Özellikle İsrail tarafından kara, hava ve deniz gücü kullanılarak Gazze kentine yönelik olarak sürekli devam ettirilen saldırılarda binlerce masum sivilin öldürülmesi ve Gazze şehrinin adeta harabeye dönmesinin ardından Türkiye'nin bölgede oluşturulacak Birleşmiş Milletler askeri gücünde veya çokuluslu askeri kuvvet içerisinde görev alması yönünde bazı düşünceler de ortaya atılmaktadır. Türkiye tarafından bölgeye askeri güç gönderilmesini talep edenlerin bir kısmı ise bu konuda bir dönem Filistin'in el-Halil kentinde görev yapan uluslararası askeri güç TIPH (Temporary International Presence in Hebron) bünyesinde Türk askeri personelinin başarıyla görev yaptığını ve İsrailiilerle Filistinliler arasında gayet başarılı bir tampon görevi üstlendiklerini de belirtmektedirler.
- 6 Bu arada ilginç bir not ise sömürgeci düşüncenin Ortadoğu ve Orta Asya'ya hâkim olmaya çalıştığı Büyük Ortadoğu Projesi yanında Büyük İsrail Projesi'nin biraz atıl kalması da Sarkozy'nin Akdeniz Birliği projesine daha sıkı sarılmasına neden olur. Bunun sonucu olarak Akdeniz'e kıyısı olan Avrupa'nın Hristiyan ülkelerinin de katılımıyla kurulacak olan Akdeniz Birliği de İsrail'i Ortadoğu'nun Müslüman coğrafyasından kurtaracak bir çıkış kapısı haline gelecektir. Böylece Akdeniz de eski Roma'dan başlayarak Osmanlıya kadar geçen süreçte olduğu üzere kendi kıyısındaki ülkelerin bir araya gelmeleriyle bölgesel bir iç deniz konumuna gelecektir. Akdeniz havzasının özellikle AB ülkelerine her yıl özellikle Kuzey Afrika kaynaklı çok büyük oranda kaçak göç yaşanan bir alan olduğu, bölgenin potansiyel olarak aktif ve pasif pek çok krize neden olan stratejik bir nokta olduğu, Kıbrıs adasının bölgedeki jeo-stratejik pozisyonunun da neredeyse bütün Doğu Akdeniz bölgesini içine alan son derece hassas bir yer olduğu ve Akdeniz havzasında başta Fas, Cezayir, Tunus, Mısır, İsrail, Lübnan, Suriye, Ürdün, Filistin, Güney Kıbrıs ve Malta'nın göz ardı edilmemesi gereken son derece ciddi ve neredeyse bütün Akdeniz havzasını etkileyecek ciddi anlaşmazlıklar içerisinde olduğu, bazı Afrika ve Ortadoğu ülkelerinin siyasi, kültürel, ekonomik farklılıklar içinde bulunduğu, ayrılıkların ve çatışmaların durma ihtimalinin neredeyse hiç bulunmadığı da unutulmadan yine de kültürel, ticari ve siyasi işbirliği kurma çabaları düşünüldüğü, ayrıca Nicolas Sarkozy'nin Kuzey

Afrika çıkışlı büyük kaçak göç olaylarını engelleyerek Arap-İsrail çatışmasına da son verecek siyasi liderlik peşinde olduğu da belirtildiğinden bu Sarkozy projesinin hangi ortak değerler ve birleştirici unsurlar üzerine oturtulacağı henüz bilinmese de AB ile rekabet edebilecek bir güç olabileceği de düşünülebilir. Esasında bu projenin başlangıcı çok daha önceleri AB'nin 1995 yılında İspanya'nın Barselona şehrinde başlattığı "Barselona Süreci" EUROMED ve ABD öncülüğünde Fas'ın Rabat kentinde yapılan zirvede Akdeniz'in geleceği üzerine yapılan toplantılarda ele alınmıştır. Böylece ortaya çıkan AB veya BOP gibi bölgesel beraberlikler değil Akdeniz Birliği gibi projelerin hayata geçirilmesidir.

- 7 Geriye ise kala kala İngiliz Times gazetesinin "Akdeniz göletindeki büyük balık" olarak nitelendirdiği Türkiye, ayrıca Akdeniz'le kıyısı olan Kuzey Afrika ülkeleri (Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır) ve Doğu Akdeniz ülkeleri (Suriye, Lübnan ve İsrail) kalmaktadır. Avrupa Birliği'nin ve özellikle de Fransa'nın bölgede yayılmacı siyasetinin taşeronluğu görevini de üstlenecek, AB'nin Akdeniz'deki uzun ve kısa vadeli bütün stratejileri ve projelerini yürütecek, özellikle kaçak göç olaylarını engelleyerek Akdeniz havzasındaki ülkelerin başta hukuk, kültür, ticaret, ekonomi, çevre, kalkınma ve demokrasi gibi konularda AB ile uyumlu hale gelmesini sağlayacak, ayrıca kurulacak Avrupa Yatırım Bankası kanalıyla da bölgeye hükmedecek Akdeniz Birliği projesinin daha başından kendi kendisiyle çeliştiği de ifade edilebilir. AB için uygun görülmeyen ve özellikle uygulanan pasif siyaset sonucunda "kazan-kazan" düşüncesinin sadece taviz ve itaat anlamına geldiği düşünülecek olursa standartları ve normları yakalayamadığı ileri sürülen Türkiye'nin böyle bir proje kapsamına sokulmak istenmesi de düşündürücüdür. Öte yandan AB'nin Kuzey Afrika ve Ortadoğu'dan kaynaklanan çeşitli sorunları bulunduğu da göz önüne alınacak olursa oluşturulmaya çalışılan Akdeniz Birliği projesinin önemi de AB ve Fransa için kendiliğinden ortaya çıkar. AB'nin bu bağlamda karşılaştığı problemlerin en başında yasadışı göç, terörizm tehlikesi, siyasal istikrarsızlık gelmektedir. AB, bu noktada tüm bu tehlikelere karşı kendi etrafında tampon bir bölge oluşturmak istemektedir. Bu tampon bölge oluşturma düşüncesi esasında AB'nin eski Sovyetler Birliği çerçevesindeki bazı ülkeleri birliğe almak suretiyle geleceğe yönelik olası bir Rus tehlikesine karşı oluşturduğu tampon bölge uygulamasıyla da benzerlikler göstermektedir. Konunun en can alıcı noktası da zaten burasıdır. Sarkozy'nin Türkiye'yi dâhil etmek istediği grup işte bu gruptur. Fransa bir yandan İsrail'e Ortadoğu'daki eski dominyonları Suriye ve Lübnan vasıtasıyla bir tehdit oluşturulmasını önlemeye çalışırken İsrail'i de bu coğrafyada hem yalnız bırakmamak, hem de etkin duruma getirmek istemektedir. Bu pencereden bakıldığında ortaya çıkan bu tabloya Akdeniz Birliği değil, Kuzey Afrika-Ortadoğu Birliği demek daha doğru olur.
- 8 Özellikle Fransa'nın Club Med projesi için Türkiye'yi lider konumuna getirme düşüncesi Türkiye'nin dış politikada Sadabad, Balkan, Bağdat Paktı, İslam Kalkınma Örgütü, Karadeniz Ekonomik İşbirliği gibi organizasyonlarda etkin ve lider sorumluluğu aldığı göz önüne alındığında son derece aldatıcı olabilir. Unutulmaması gereken nokta bu yeni oluşumun Türkiye için hiçbir zaman ve hiçbir şart altında AB'nin yerini tutacak veya ona eşdeğer bir organizasyon olmamasıdır.
- 9 Ermeni Yasa Tasarısı konusunda Türkiye'nin "Bu konuyu tarihçilere bırakalım." talebine cevap vermeyen Sarkozy'nin Cezayir'de yaşananlarla ilgili olarak çifte standart uygulayıp "Bunu tarihçilere bırakalım." ifadesi, Nicholas Sarkozy'nin ayrıca Türkiye'yi dedesi tarafından yapıldığı ileri sürülen sözde soykırımla suçlarken aynı anda "Babalarımızın yaptıklarından biz neden suçlu olalım." çifte standardını getirmesi, Ermeni Yasa Tasarısı konusunda adımlar atması ve "Soykırım yoktur." ifadesini yasaklama noktasına yaklaşması göz önüne alındığında bu durum onun siyaset anlayışı ve devlet adamlığı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

LÜBNAN TÜRKMENLERİ

OYTUN ORHAN*

Giriş

Lübnan'daki Türk varlığı konusu Türkiye kamuoyu tarafından neredeyse hiç bilinmeyen konulardan biridir. Bu boşluğu doldurmak amacı ile Lübnan'daki Türk varlığını tespit etmeye yönelik alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma iki açıdan önem taşımaktadır. Birincisi, ilk kez Lübnan'daki tüm Türk varlığını tespit etmeye yönelik detaylı bir çalışma ortaya konmuştur. Çalışmayı önemli kılan ikinci unsur tamamen alan çalışmasına dayanmasıdır. Makalenin hazırlanması sürecinde tüm Türkmen köyleri ve diğer Türk unsurlar yerinde ziyaret edilmiş; köylerin yetkilileri, ileri gelenleri ve halk ile görüşmeler yapılmıştır.

Çalışmada öncelikli hedef Lübnan'da Türk varlığının tespiti ve kimlik tanımlamalarının, siyasal eğilimlerinin, demografik yapılarının, ekonomik durumlarının ortaya konmasıdır. Bu çerçevede çalışma beş ana başlıktan oluşmaktadır. Lübnan Türkmenlerinin kısa tarihçesinin ele alınacağı bölümün ardından Türkmenlerin yerleşim birimlerinin tek tek sıralandığı ve demografik özellikleri, günlük yaşam koşullarının anlatıldığı kısım yer alacaktır. Sonraki iki bölümde, Lübnan Türklerinin kimlik tanımlamaları ve siyasal eğilimleri ele

* ORSAM Ortadoğu Uzmanı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi.

Lübnan ve Memlûklar üzerine yapılan tarih çalışmalarında, günümüz Lübnan coğrafyasında Türkmen varlığının 1500'lerden çok daha eskilere dayandığı açıkça belirtilmektedir.

alınacaktır. Çalışma, Lübnan Türkmenlerinin Türkiye'ye bakışları ve Türkiye'nin Lübnan Türkmenleri konusundaki girişimlerinin anlatıldığı bölüm ile sonlandırılacaktır.

1. Tarihçe:

Lübnan Türkmenlerinin tarihi hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konudaki bilgiler Lübnan Türkmenlerinin anlattıkları ve Lübnan'daki Türk yetkililerin tahminlerine dayanan bazı fikirlerden ibarettir. Lübnan Türkmenleri konusunda yapılmış akademik bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak, Lübnan üzerine yapılan çalışmalarda Türkmenlerin tarihi konusunda ipucu oluşturabilecek veriler bulunmaktadır. Bu

ipuçları, anlatılanlardan farklı bir tablo ortaya koymaktadır. İddialar ve akademik çalışmalar çerçevesinde Lübnan Türkmenlerinin tarihi üzerine 3 farklı senaryodan bahsedilebilir:

İlk senaryo Türkmen köylerinin ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Buna göre, Lübnan Türkmenleri 1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır Seferi sırasında ordu ile birlikte götürülmüş, Halep'ten itibaren belirli aralıklarla fethedilen yerlere yerleştirilmiştir. Toprak ve para verilerek tarım ve hayvancılıkla uğraşmaları istenmiştir. Bu stratejinin üç amaca hizmet ettiği düşünülmektedir. Birincisi, bu bölgelerde İstanbul'a bağlı, gerektiğinde bilgi aktarabilecek bir varlık oluşturmak. İkincisi, sefer devam ederken arkadan gelebilecek saldırılara karşı istihbarat ve önlem alma düşüncesi. Üçüncüsü, sefer dönüşü ve sonraki seferler sırasında Türkmen köylerinin birer lojistik durağı olarak kullanılmasıdır. Türkmenler, daha sonraki dönemde de Osmanlı tarafından bu topraklarda kalmalarının teşvik edildiğini düşünmektedir.

İkinci senaryo, yine Yavuz Sultan Selim'in padişah olduğu dönem ve Mısır Seferi'ne ilişkindir. Buna göre Türkmenler Mısır Seferi öncesinde yerleştirilmiştir. Buradaki temel amaç da yapılması planlanan Mısır Seferi sırasında Osmanlı askerlerinin lojistik ve dinlenme ihtiyacını sağlamaktır. Birinci senaryo ile aynı amaç doğrultusunda yerleştirilmekle beraber tek fark zamana ilişkindir.

Üçüncü ve bilimsel kaynaklara dayanması nedeniyle en gerçekçi senaryo ise tamamen farklıdır.¹ Lübnan ve Memlûklar üzerine yapılan tarih çalışmalarında, günümüz Lübnan coğrafyasında Türkmen varlığının 1500'lerden çok daha eskilere dayandığı açıkça belirtilmektedir. Charles Winslow, Lübnan üzerine yaptığı çalışmada şu ifadelere yer vermektedir: "*Lübnan Dağı'na hâkim olan Memlûklar 12. yüzyılda Kisrivan'dan Trablusşam'a kadar olan alanı kendi içinde bölgelere ayırdıktan sonra*

*bazı stratejik bölgelere Türkmen ailelerini yerleştirmiştir. Ancak, 1382 yılında Çerkes kökenli Berkuk Beyin son Türk hanedanını devirmesiyle birlikte Mısır'da kurulan Çerkes yönetimi ile Lübnan'daki Türkmen aileler arasındaki ilişki kesilmiştir. 1440'lı yıllarda Türkmen Beyleri Kisrivan'ı yönetmiştir."*² Lübnanlı tarihçi Kemal Salibi'nin "A House of Many Mansions" isimli kitabında da, 1306 yılından 16. yüzyıla kadar Kisrivan bölgesinin Türkmenlerin kontrolü altında olduğu bilgisi yer almaktadır.³ Yine Winslow'un çalışmasında; Memlûkların Beyrut'un kuzeyinde kalan bölgenin kontrolüne yardımcı olmaları için 1306 yılında Türkmen Assaf ailesini bölgeye yerleştirdiği, güvenliği sağlamaya yardım eden Türkmenlerin iltizam yoluyla vergi topladığı ifade edilmektedir. Bu boylar aynen Memlûklar ve Osmanlılar gibi Sünni mezhebini ve etnik olarak Türk'tü. Mercidabık Savaşı'nda Osmanlı'nın yanında yer alarak etkinlikleri artıran Türkmenler, yardımları karşılığında daha geniş etkinlik sahası ve düşük vergi ödeme imkânına sahip olmuştur.⁴

Tüm bu bilgilerden yola çıkarak özetle şu söylenebilir. Günümüz Lübnan'ındaki Türkmenlerin varlığının, iddia edildiği gibi Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi'ne dayanması olasılığı düşüktür. Osmanlı bölgeyi ele geçirilmeden önce bölgede Türkmen boylarının varlığı tarih kitaplarında açık şekilde yer almaktadır. Boylar, bir Türk devleti olan Memlûklar zamanında yerleştirilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi ve Mercidabık Savaşı'nda önemli roller oynamış ve sonrasında Osmanlı'nın desteği ile etkinliklerini artırmışlardır. Mercidabık Savaşı'nda lojistik durağı olma rolünü oynamış, ancak bölgeye bu amaçla Osmanlı tarafından yerleştirilmemişlerdir. Ayrıca uzunca bir süre günümüz Baalbek Türkmenlerinin yaşadığı bölgenin yakınındaki Kisrivan'ı ve Akkar Türkmenlerinin yakınındaki Trablus'u yönetmişlerdir. Tarih bilgileri ışığında, günümüz Lübnan Türkmenlerinin 12. yüzyılda bölgeye yerleşen boyların devamı olmaları olasılığı daha güçlü gözükmektedir.

2. Lübnan Türkmenleri: Coğrafya, Nüfus, Kültür, Kimlik, Ekonomi

Türkiye, varlığını bilmediği Lübnan Türkmenlerinden ilk kez 1989 yılında haberdar olmuştur. Lübnan ordusunda askerlik görevi yürüten Kavaşra köyünden Halit Esad, 1989 yılında görevi sırasında Türkçe konuşurken subayı tarafından fark edilir. Subayın Halit Esad'ı Türkiye Büyükelçiliğine götürmesi ile ilk ilişki kurulmuştur. O dönemin Beyrut Büyükelçisi İbrahim Dicleli ile görüşen Esad,

Osmanlı bölgeyi ele geçirilmeden önce bölgede Türkmen boylarının varlığı tarih kitaplarında açık şekilde yer almaktadır. Boylar, bir Türk devleti olan Memlûklar zamanında yerleştirilmiştir.

Kavaşra köyünden bir Türkmen olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine büyükelçi köyün yaşlılarını Büyükelçiliğe davet etmiştir. Daha sonra Büyükelçi İbrahim Dicleli, Kavaşra köyünü ziyaret etmiş ve böylece ilk bağ kurulmuştur. Kavaşra köyü Belediye Başkanının ifadesine göre, 1989 yılında hâlen iç savaş sürdüğü için Büyükelçinin dönüş yolunda korumalığını köy halkı yapmış, Trablus şehrine kadar eşlik etmiştir. Bu ilk tanışmadan sonra Beyrut'a atanan yeni Büyükelçinin Akkar bölgesindeki iki Türkmen köyünü ziyaret etmesi gelenek hâline gelmiştir.⁵ Uzun yıllar Lübnan Türkmenlerinin sadece Akkar bölgesinde yaşayanlardan ibaret olduğu sanılmıştır. Kavaşra köyünün yönlendirmesi ile Baalbek bölgesindeki Türkmenlerle de 2007 yılında ilişki kurulmuştur. Giritli Türkler konusunun Türk kamuoyuna yansımaları ve resmî ilişkilerin kurulması ise Türkiye'de tıp eğitimi alan ve hâlen Trablus'ta doktorluk görevini sürdüren Giritli Türk Ali Bekraki Bey'in kişisel çabaları sayesinde olmuştur.

Lübnan'daki Türk varlığını 4 ayrı başlık altında sınıflandırabiliriz:

- **Akkar Türkmenleri:** Kuzey Vilayeti Akkar bölgesinde Kobayat yakınındaki iki köyde yaşayan Türkmenler.

- **Baalbek Türkmenleri:** Doğu Lübnan'da Beka vilayeti içinde yer alan Baalbek şehri çevresindeki 5 küçük yerleşim birimi ve Hermel şehri yakınında Suriye sınırındaki 1 köyde yaşayan Türkmenler.

- **Girit Türkleri:** Girit Adası'nın Osmanlı'dan Yunan hâkimiyetine geçmesi ve Giritli Türklerle yönelik saldırıların artması ile adadaki Türklerin o dönemde Osmanlı hâkimiyetindeki bölgelere yerleştirilmesi çerçevesinde Suriye ve Lübnan'a getirilen ve Trablus'ta yaşayan Türkler.

- **Beyrut'ta Yaşayan Türk Vatandaşları ve Suriyeli Türkmenler:** 1940'lı yıllarda ekonomik nedenlerle Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç ederek çoğunluğu Beyrut olmak üzere Lübnan'a yerleşmiş Türk vatandaşları ve Suriye'den göç eden az sayıdaki Türkmen.

Alan araştırması kapsamında yukarıda sıralanan tüm toplulukların yerleşim yerleri ziyaret edilmiş, ileri gelenler ve halk ile görüşülmüştür. Görüşmelerde Lübnan Türkmenlerine; yaşadıkları coğrafya, nüfusları, kültürleri, kimlik tanımlamaları, siyasal eğilimleri, Türkiye hakkındaki düşünceleri, sıkıntıları ve Türkiye'den beklentileri konularında sorular yöneltilmiştir.

2.1. Akkar Türkmenleri:

Akkar bölgesi, Lübnan'ın kuzey vilayeti sınırları içinde yer almaktadır. Akkar'da Kobayat yerleşim birimi yakınındaki Türkmen köylerine, Trablus şehriden yaklaşık bir saatlik yolculuktan sonra varılmaktadır. Köylerin bulunduğu

bölge yaklaşık 700–800 metre yüksekliktedir. Akkar'da iki Türkmen köyü bulunmaktadır.

2.1.a. Kavaşra Köyü:

Kavaşra köyü, kimliklerini nispeten korumaları, Türkçeyi az da olsa konuşabilmeleri ve Türkiye ile bağları açısından Akkar'daki iki köy arasında ön plana çıkmaktadır. Köyün nüfusu 2800 civarındadır ve tamamı Sünni Türkmenlerden oluşmaktadır. 7 Haziran 2009 Meclis seçimleri için resmî seçmen sayısı 1066 olmuştur.⁶

Kavaşra köyü halkının kimliklerinin temel unsuru Lübnanlılık ve Sünniliktir. Türkmenlik bilinci mezhepsel kimliğin ardından gelmektedir. Köyün orta yaş ve üzeri halkı Türkçeyi az da olsa bilmektedir. Gençler arasında Türkçeye yatkın olanlar bulunmaktadır. Ancak, yeni nesil kimliklerini ve Türkçeyi unutmak üzeredir. Son yıllarda Türkiye'nin ilgisinin artması ve Türkçe öğrenimi verilmesi gibi çabalarla kimliklerini ve Türkçeyi koruma yönünde bir bilinç oluşmaya başlamıştır. Kavaşra'nın Türkçeyi nispeten yaşatması ve Türkmen kimliğini korumasında köyün tamamının Türkmen olması önemli rol oynamaktadır. Bir diğer etken eğitim seviyesinin Akkar'daki diğer köylere nazaran düşük oluşudur. Arapça eğitim görülmesi ve Türkçenin çocukların geleceğinde avantaj sağlamaması dilin korunması ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Böylece eğitim seviyesinin düşüklüğü Türkçenin korunması açısından avantaja dönüşebilmektedir.

Köyün tamamı Saad Hariri'yi desteklemektedir. Ana yol üzerinde köyün giriş levhasından başlayan Hariri posterleri ve "Gelecek Hareketi" bayrakları nerdeyse her evde asılıdır. Köy içinde herhangi bir siyasal ayrışım ya da çatışma yaşanmamaktadır. Akkar bölgesinin genelinin Sünni olması nedeniyle çevre ile fazla sorun yaşamamaktadırlar. Köyün ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanmaktadır. Daha çok buğday, arpa, üzüm, zeytin üretimi ile uğraşmaktadır. Sulu tarım yapılabilmesi için köyün hemen karşısında bir yapay göl oluşturulmuş ve su taşıma şebekesi yapılmıştır. Yapay göl hâlen bulunmakla beraber şebekenin iç savaşta zarar görmesi nedeniyle sulu tarım yapılamamaktadır. Gençler ise tarımdan ziyade orduda paralı askerlik, polislik veya öğretmenlik meslekleriyle uğraşmaktadır. Geneli Beyrut'ta çalışan bu kişiler köyleri ile bağlantılarını koparmamıştır. Köyün altyapı durumu kötü değildir. Elektrik, telefon konusunda sıkıntı bulunmamaktadır.

Kavaşra köyü halkının kimliklerinin temel unsuru Lübnanlılık ve Sünniliktir. Türkmenlik bilinci mezhepsel kimliğin ardından gelmektedir. Köyün orta yaş ve üzeri halkı Türkçeyi az da olsa bilmektedir. Gençler arasında Türkçeye yatkın olanlar bulunmaktadır.

Ancak su, haftada 2 gün ve belli saatler dâhilinde verilmektedir. Eğitim hizmetleri iyi düzeydedir ancak eğitim oranı çok yüksek değildir. Çocukların tamamı temel eğitimlerini almamaktadır. Sağlık hizmetleri için yakındaki bir yerleşim merkezine gitmek zorundadırlar.⁷

Kendilerini Sünni Lübnanlılar olarak tanımlamakla birlikte Türkiye'ye yakınlık hissetmektedirler. Türkiye'nin Lübnan Türkmenlerine sağladığı üniversite bursundan faydalanan Kavaşralılar olduğu için iyi Türkçe konuşan ve Türkiye'yi tanıyan kişiler bulunmaktadır. Ancak, genel olarak Türkiye hakkındaki bilgileri son derece azdır. Bağlantıları Türkiye'nin Beyrut Büyükelçiliği ve UNIFIL bünyesindeki Türk askerî birliği ile kurdukları ilişki ile sınırlıdır.⁸

Kavaşra köyü Türkiye'nin en fazla proje gerçekleştirdiği Türkmen köyü olmuştur. Şu ana kadar bir köy okulu inşa edilmiş, okula jeneratör verilmiştir. Okul, Beyrut Büyükelçiliği aracılığı ile Kızılay tarafından yapılmıştır. Jeneratör ise Lübnan'daki Türk askerî birliği tarafından temin edilmiştir. Köyde ilk ve orta öğrenim görülmektedir. Türkiye'nin inşa ettiği bina lise olarak kullanılacaktır. Askerî birlik 21 bilgisayarlı bir bilgisayar dershanesi projesini hayata geçirmiştir. Bunun yanında Büyükelçilik, ev kullanımı için kuyu suyu ve su şebekesi projesi yürütmektedir. Akkar'da ayrıca, Türkmen nüfusun faydalanması için içme suyu projeleri yapılmış ve bunun seneye tamamlanması planlanmaktadır. Kavaşra köyü içinde olmamakla birlikte Akkar Türkmenlerinin kullanımı için bir sağlık ocağı inşa edilmiş ve açılışı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun son Lübnan ve Akkar Türkmen köylerini ziyareti sırasında yapılmıştır. Beyrut Büyükelçiliği tarafından teşekküllü bir ambulans da sağlık ocağına teslim edilmiştir. Köy gençleri, Türkmenlerin Türkiye'de üniversite eğitimi alabilmesi için her yıl verilen 4 kişilik burstan faydalanmaktadır. Türkiye'de okumuş kişiler köy yakınındaki yerleşim yerlerinde doktor, mühendis ve eczacı olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Yine Beyrut Büyükelçiliğinin girişimi ile Türkiye'den getirilen Türkçe öğretmeni ücretsiz olarak köy halkına Türkçe dersi vermektedir. Şu an Kavaşra'da Türkçe öğrenimi gören öğrenciler bulunmaktadır.⁹

2.1.b. Aydamun Köyü:

Aydamun, Kavaşra köyünü geçtikten sonra yaklaşık 15 dakikalık bir mesafededir. Köy demografik açıdan Kavaşra'dan farklı olarak heterojen bir yapı arz etmektedir. 3000 nüfuslu köyde yaşayanların yaklaşık % 75'i Türkmen'dir. Yani Aydamun'da 2500 civarında Türkmen yaşamaktadır. Nüfusun geri kalan kısmını Hristiyan Araplar oluşturmaktadır. Hristiyanların % 80'i Rum Ortodoks, % 20'si de Marunî'dir. Türkmenlerin tamamı Sünni mezhebine mensuptur. 7 Haziran 2009 Lübnan Meclis seçimleri için resmî seçmen sayısı 1849'dur. Bunlardan 1300 civarındaki seçmen Türkmen, geriye kalan 600 ise Hristiyanlardan oluşmuştur.¹⁰

Aydamun halkı Türkmen olduklarının bilincinde olmakla birlikte kimliklerinin

belirleyici ögesi Lübnanlılık ve Sünniliktir. Lübnanlı-Sünni olmaktan gurur duymaktadırlar. Türkçe tamamen unutulmuştur. Çok yaşlı biri ve Türkiye üniversitelerinde okumuş az sayıda kişi haricinde Türkçe bilen bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni Aydamun Türkmenlerinin Araplarla iç içe yaşamasıdır. Ayrıca, köyde eğitim seviyesinin yüksek oluşu da Araplaşmanın en önemli nedenlerinden biridir. Okula giden çocuk oranının % 100 olduğu köyde eğitimin Arapça olması ve çocukların Araplarla kaynaşması Türkçenin tamamen unutulmasına neden olmuştur.¹¹

Aydamun köyünün tamamı 14 Mart İttifakı ve Saad Hariri'yi desteklemektedir. Köy içinde herhangi bir siyasal ayrışım ya da çatışma bulunmamaktadır. Hristiyan halkla sorunsuz bir şekilde yaşamaktadırlar. Köyün ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Zeytin ve badem en fazla yetiştirilen ürünlerdir. Ancak, Aydamun'un yeni nesli de paralı askerlik, polislik ve öğretmenlik gibi mesleklerle uğraşmaktadır. 10 yıl öncesine kadar köyde başarı ile yapılan halıcılık ölmüş durumdadır. Ekonomik açıdan kalkınmayı sağlayacak en büyük proje bir yapay göl yapımı olacaktır. Böyle bir proje 12 yıl önce eski Devlet Başkanı Emil Lahud'un desteğiyle Aydamun ve çevre köyler için geliştirilmiştir. Proje, Kavaşra köyünde hayata geçirilmiştir. Aydamun'a da benzer bir gölün yapılması köy halkının en büyük isteklerinden biridir. Eğitim hizmetleri açısından köyün durumu iyi seviyededir. Devlete ait ilkokul, ortaokul ve lise bulunmaktadır. Bunun yanında ilk ve ortaokulun bulunduğu bir de özel okul vardır. Köyün tamamı eğitim görmektedir. Üniversite diplomalı genç sayısı oldukça fazladır. Su ve elektrik altyapısı kötü durumdadır.¹²

Köy halkının Türkiye ile herhangi bir bağlantısı, Türkiye'de akrabaları bulunmamaktadır. Türkiye Büyükelçiliği ve askerî birlik ile ilişkileri yakın biçimde sürmektedir. Türkiye hakkındaki bilgileri son derece kısıtlıdır. Sadece Türkiye'de okumuş ve ziyaret etmiş birkaç kişinin anlattıklarından ibaret olan bilgileri olumlu yöndedir. Türkiye'yi "büyük, güzel ve gelişmiş bir ülke" olarak düşünmektedirler. Türkiye'yi görmek ve ziyaret etmek konusunda son derece isteklilerdir. Türkiye'nin verdiği burs ile Türk üniversitelerinde okumuş gençler mevcuttur ve bir tek bu kişiler iyi Türkçe konuşabilmektedir. Türkiye'nin bölgedeki ilk beton okul yapımı projesi hayata geçirilmiştir. Okul, Lübnan makamlarına teslim edilmiş ve normal müfredatın yanı sıra Türkçe dersleri verilmektedir. Türkiye Büyükelçiliği vasıtasıyla kuyu suyu projesi yürütülmektedir. Bunun dışında Türk askerî birliğinin köy okuluna hediye ettiği bilgisayarlar bulunmaktadır. Büyükelçilik vasıtası ile gelen Türkçe öğretmeni Aydamunlulara da ders vermektedir.¹³

Türkiye'yi "büyük, güzel ve gelişmiş bir ülke" olarak düşünmektedirler. Türkiye'yi görmek ve ziyaret etmek konusunda son derece isteklilerdir.

Akkar Türkmen Köyleri	Toplam Nüfus	Nüfusun Dağılımı	Türkmen Nüfusu
Kavaşra	2800	% 100 Türkmen	2800
Aydamun	3000	% 75 Türkmen % 25 Hristiyan Arap Hristiyanların % 80'i Rum Ortodoks, % 20'si Marunî	2250
Toplam			5050

2.2. Baalbek Türkmenleri:

Baalbek Türkmenleri yaşam tarzı, kültür, sosyo-ekonomik düzey ve Türkçeyi kullanma gibi unsurlar açısından Akkar Türkmenlerinden farklılık göstermektedir. Baalbek Türkmenleri daha dışa kapalı bir toplumdur ve aşiret olarak örgütlenmiştir. Şii ve Hristiyanların yoğun olduğu bir coğrafyada yaşamaktadırlar. Köyler farklı din ve mezhebe mensup toplumlarla çevrelenmiş olmakla birlikte kendi içinde homojen bir yapı arz etmektedir. Duris ve Addus köyleri hariç tamamı Sünni Türkmenlerden oluşmaktadır. Bu bölgedeki Türkmenler Baalbek şehri yakınlarına dağılmış ve birbirlerine yaklaşık 15'er dakikalık mesafede bulunan 5 Türkmen köyü ve Hermel şehri yakınındaki bir köyden oluşmaktadır. Köylerin tamamı çevre tarafından Türkmen aşireti olarak bilinmektedir. Köylerin birbiri ile yakın ilişkileri, akrabalık bağlantıları bulunmaktadır.

2.2.a. Şeymiye Köyü:

Şeymiye köyü Baalbek'e yaklaşık 20 km mesafededir. Baalbek Türkmenleri içinde kimliğini en iyi korumuş ve tüm Lübnan Türkmenleri içinde Türkçeyi en güzel ve yaygın olarak konuşanlar Şeymiyelilerdir. Köyün nüfusu 1000 civarındadır ve tamamı Sünni Türkmen'dir. Son seçimlerdeki seçmen sayısı 500 kişi olarak tespit edilmiştir.¹⁴

Şeymiye tam bir Anadolu köyünü andırmaktadır. Bazı aileler Anadolu'daki Yörüklerle benzer bir yaşam tarzı ve görüntüye sahiptir. Köy halkı, bizler Türkçe soru sorduğumuzda net olarak anlayamasa da aralarında konuşurken bizler tarafından rahatlıkla anlaşılacak şekilde Türkçe konuşmaktadır. Buna küçük çocuklar da dâhildir. Aile arasında Türkmence konuşulmaya devam edilmektedir. Köyün tamamının Türkmen oluşu, Şii çoğunluğun yaşadığı bir bölgede bulunuyor olmaları, dışa kapalı bir toplum yapısına sahip olmaları, Şiiler tarafından hoş

karşılanmamaları, Türkmen aşireti olarak adlandırılmaları ve eğitim seviyesinin düşük oluşu, kimliklerini ve Türkçeyi günümüze kadar korumalarını sağlamıştır.

Siyasal olarak tamamen Gelecek Hareketi ve Saad Hariri desteklenmektedir. Ekonomi, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Son derece fakir ve çadırdaki yaşayanların yanı sıra nispeten iyi durumda aileler bulunmaktadır. Köyün eğitim seviyesi orta düzeydedir. Okul bulunmadığı için çocuklar Bid Neil isimli bir yerleşim yerine gitmektedir. Sağlık hizmetleri de yine 10 km uzaklıkta bir sağlık ocağında alınmaktadır. Altyapı olarak Lübnan su şebekesi hizmeti almakta ve kesintili de olsa elektrik kullanabilmektedirler.¹⁵

Kızılay tarafından Baalbek Türkmen köylerine yakın düşüncesiyle Mahamiye isimli bir yerleşim yerine okul yapılmıştır. Ancak bu okul Türkmenler tarafından kullanılmamaktadır. Türkiye ve Türklük hakkındaki düşünceleri sorulduğu zaman “kanlarının Türk olduğunu” ifade etmektedirler.¹⁶

2.2.b. Duris Köyü:

Baalbek'teki diğer yerleşim birimleri köy statüsündeyken, Duris nispeten daha büyük, gelişmiş bir kasaba niteliğindedir. Burada Türkmenler azınlık konumundadır. Toplam nüfus 8000 civarındadır. Bu nüfus içinde Hristiyan ve Müslümanlar eşit olarak dağılmış durumdadır. 4000 kişilik nüfusa sahip Müslümanlar içinde Şiiler % 85, Sünniler % 15 dağılıma sahiptir. Sünnilerin tamamı Türkmenlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla Duris'te toplam 600 civarında Sünni Türkmen yaşamaktadır. Belediye Başkan Yardımcısı'nın verdiği rakamlara göre son seçimlerde seçmen sayısı 2600 olarak açıklanmıştır. Bunların yarısı Müslüman seçmendir. 1300 Müslüman seçmenden 200'ü Sünni'dir.¹⁷

Duris'te yaşayan Türkmenler ekonomik durum ve eğitim seviyesi açısından iyi durumdadır. Ancak; şehirleşmiş olmaları, Araplarla iç içe yaşamaları, eğitim seviyelerinin yüksekliği, dışa açık olmaları gibi nedenlerle Türkmen kimliklerini koruyamamışlardır. Örneğin, Türkçe konuşulmamaktadır. Sünni Lübnanlı kimliği son derece ağır basmaktadır. Türkiye'ye yakınlık hisleri Sünni bir Lübnanlının duyduğu sempati boyutundadır. Beyrut Büyükelçiliği Baalbek Türkmenlerinin ortak kullanımı için bir okul inşası projesini tamamlamıştır.¹⁸

Türkmenler burada da Gelecek Hareketi ve Saad Hariri'yi desteklemektedir. Çevrede Şiiler son derece güçlüdür ve Hizbullah liderliğindeki 8 Mart İttifakı desteklenmektedir. Bu nedenle, Türkmenler Duris'te son yıllara kadar siyasi yapıdan dışlanmışlardır. Ancak, bu durum değişmeye başlamıştır. Duris'in genel durumu hakkında bilgi aldığımız kişi Belediye Başkan Yardımcılığı görevini yürüten bir Türkmen'dir. Kendisi, eskiden bu konuma bir Sünni'nin yükselmesinin imkânsız olduğunu belirtmektedir. Kasabada mezhepsel farklılıkların bir arada yaşaması nedeniyle gergin bir siyasi ortam mevcuttur.¹⁹ Karşılıklı iki evde 14 Mart İttifakı ve 8 Mart İttifakına mensup partilerin bayrakları asılı durabilmektedir. Çatışmayı

Buradaki Türkmenlerin genel yaklaşımları tam bir Sünni Lübnanlı gibidir. Bölgede İran'ı İsrail ile birlikte düşman olarak nitelemekte, Suriye'nin halkını sevmekle beraber rejimine tepki duymaktadır.

önleyen unsurlardan biri akrabalıkların her geçen gün artmasıdır.

Buradaki Türkmenlerin genel yaklaşımları tam bir Sünni Lübnanlı gibidir. Bölgede İran'ı İsrail ile birlikte düşman olarak nitelemekte, Suriye'nin halkını sevmekle beraber rejimine tepki duymaktadır. Bölgede en çok sevdikleri ve güvendikleri ülke Suudi Arabistan'dır. Hatta Suudi Arabistan'ı "Lübnanlı Sünnilerin anası" şeklinde tanımlamaktadırlar. Esasen bu yaklaşım Duris'li Türkmenlerin neredeyse Araplaşmış olduklarının göstergesidir. Türkiye'nin rolü konusunda diğer tüm Sünni Lübnanlılar gibi olumlu bir bakış açısına sahiptirler. Ancak bu mevcut koşullara bağlı bir destektir. İsrail'e verilen tepki, Doha Krizi'nde oynanan rol, Türkiye'nin Suriye üzerindeki etkinliğini Lübnan'ın istikrarı için kullandığı şeklindeki algılamalar olumlu bakışın

nedenleridir.²⁰

2.2.c. Nananiye Köyü:

Nananiye köyünün toplam nüfusu 800 civarındadır ve tamamı Sünni Türkmen'dir. Köy halkında Türkmen bilinci var olmakla ve bundan gurur duymakla beraber kimliklerini yavaş yavaş kaybetmektedirler. Köyde sadece yaşça büyük olanlar iyi Türkçe konuşabilmekte, küçük çocuklar çok az ya da hiç Türkçe bilmemektedir. Birçok kişi Türkçe isimlere sahiptir. Köyün gelir seviyesi son derece düşüktür. Nananiye halkı Lübnan vatandaşlığını ancak 1994 yılında almıştır. Bu nedenle köyün kaydı bulunmamakta ve resmî olarak yok gözükmemektedir. Halk bütün resmî işlemler için Duris'e gitmektedir. Resmî kaydın olmaması nedeniyle herhangi bir idari birim ya da yetkili de bulunmamaktadır. Halk, tüm Sünniler gibi Gelecek Hareketi ve Saad Hariri'yi desteklemektedir. Köy halkı aşırılıkları olmayan muhafazakâr bir toplum izlenimi vermektedir. Çevre köylerle herhangi bir sorunları, çatışmaları bulunmadığını ifade etmektedirler.²¹

Köyün ekonomisi tarıma dayanmaktadır. Buğday, arpa, patates, domates temel tarım ürünleridir. Bunun yanında diğer Türkmen köylerinde olduğu gibi paralı askerlik ve polislik yapan birçok Türkmen bulunmaktadır. Köyün eğitim seviyesi orta düzeydedir. Çocukların % 60'ının okula gittiği bilgisi verilmiştir. Okulda köy bulunmamakta ve yaklaşık 12 km uzaklıkta Baalbek merkezdeki bir okula gitmek zorunda kalmaktadırlar. Altyapı olarak, su sıkıntısı yaşanmamakta, kuyu suları borular vasıtası ile evlere taşınmaktadır. Elektrik konusunda sıkıntı yaşansa da jeneratörler aracılığı ile çözüm üretilmektedir. Köyde uydu vasıtası

ile Türk kanalları izlenebilmekte ve Lübnan genelinde olduğu üzere Türk dizileri büyük ilgi çekmektedir.²²

2.2.d. Addus Köyü:

Addus köyü Nananiye köyünün hemen yanı başında 5 dakikalık bir mesafedir. Esasen bu köyü ayrı bir köy olarak değerlendirmek bile doğru olmayabilir. Dolayısıyla köy ile ilgili bilgilerin tamamı Nananiye ile paralellik taşımaktadır. Köyün nüfusu 800 civarındadır ve bunun % 85'i Sünni Türkmen, % 15'i Şii Arap'tır. Yani Addus'ta yaklaşık 700 Türkmen yaşamaktadır.²³

2.2.e. Hadidiye Köyü:

Hadidiye köyü, Addus'a yaklaşık 5 km mesafede son derece küçük bir köy hatta mezra olarak tanımlanabilecek yerleşim yeridir. Toplamda 30 civarında ev ve çadırdan oluşmaktadır. Tamamı Sünni Türkmenlerden oluşan mezranın nüfusu 500 civarındadır.²⁴

2.2.f. Al Kaa Köyü:

Al Kaa köyü coğrafi olarak Baalbek Türkmen köylerinden farklı bir noktadadır. Beka vilayeti sınırları içinde olmakla birlikte Hermel şehrine daha yakın bir yerdedir. Suriye sınırına doğru Baalbek Türkmen köylerine araçla 1 saatlik mesafededir. Al Kaa, tam Suriye-Lübnan sınırı üzerindedir. Köy halkının bir kısmı Suriye, bir kısmı Lübnan vatandaşıdır. Köy tamamen Sünni Türkmenlerden oluşmaktadır. Toplam nüfus 500 civarındadır. 500 kişinin 300'ü Suriye, 200'ü Lübnan sınırları içindedir. Ancak, Lübnan sınırları içinde kalan bölüm dâhil köyün kontrolü daha çok Suriye'dedir. Son derece verimli topraklar üzerine yerleşmiş olan köy tarım ile uğraşmaktadır.²⁵

Baalbek Türkmen Köyleri	Toplam Nüfus	Nüfusun Dağılımı	Türkmen Nüfusu
Şeymiye	1000	% 100 Türkmen	1000
Duris	8000	% 50 Müslüman %85'i Şii - % 15'i Sünni Türkmen % 50 Hristiyan Marunî ve Rum Katolik	600
Nananiye	800	% 100 Türkmen	800
Addus	800	% 85 Türkmen % 15 Şii Arap	700
Hadidiye	500	% 100 Türkmen	500
Al Kaa	500	% 100 Türkmen	200 (300 Türkmen Suriye sınırlarında- dır)
Toplam			3800

Günümüzdeki nüfusları net olarak bilinmemekle birlikte 10 bin civarında Giritli Türk'ün Lübnan'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu kişiler kendilerini Türk olarak adlandırmamaktadır.

2.3. Giritli Türkler

Lübnan'ın Kuzey Vilayeti'nde yer alan Trablus şehrinde yaşayan Giritli Türkler, Akkar ve Baalbek Türkmenlerinden farklı bir tarihe sahiptir. Lübnanlı Girit Türklerinin hikâyesi, Girit Adası'nın Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıkması sürecine dayanmaktadır. 1821 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber Girit'teki Rumlar, Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaya başlamıştır. 1897 yılına kadar birçok ayaklanma gerçekleşmiş ve Osmanlı tarafından bastırılmıştır. 1897 yılı Osmanlı-Yunan Savaşı öncesinde ada yeniden hareketlenmiştir. Savaşı Osmanlı Devleti kazansa da bölgesel güçlerin müdahalesi ile adada Çarlık Rusyası, İngiltere, Fransa ve İtalya korumasında bir yönetim oluşturulmuş,

Yunan kralının oğlu Georgios komiser olarak tayin edilmiştir.²⁶ 1897 tarihinden itibaren adadaki Osmanlı hâkimiyetinin ortadan kalkması ve askerlerin adadan ayrılmasıyla Giritli Türk Müslüman nüfus yalnız kalmıştır. Bu tarihten itibaren o dönemde adanın toplam nüfusunun yaklaşık %45'ini oluşturan Müslümanlara yönelik Rum saldırıları başlamıştır. 1898 yılında Ali Bekraki liderliğinde Rumlara karşı bir ayaklanma başlatılsa da saldırılar karşısında Osmanlı Devleti, Müslüman Türk nüfusa sahip çıkmak için gemilerle adayı boşaltmıştır. Girit Türklerinin büyük bir kısmı İzmir ve Mersin'e yerleştirilirken bir kabile de Trablus ve Şam'a gönderilmiştir. Bu bölgeye yerleştirilenler için II. Abdülhamit Suriye'de Hamidiye köyünü inşa etmiş ve kendilerine toprak vermiştir. Ayrıca, Girit'teki malları karşılığı bedel kendilerine ödenmiştir. I. Dünya Savaşı sonunda Suriye-Lübnan bölgesinin Osmanlı hâkimiyetinden çıkması ve sınırların yeniden çizilmesi ile Giritlilerin bir kısmı Suriye, akrabaları olan diğer kısım da Lübnan'da Trablus şehrinde kalmıştır. Şu an günümüzde Lübnan'da yaşayan Giritli Türkler, Trablus'a yerleştirilenler ve Suriye'de Hamidiye köyüne yerleştirilip daha sonra ekonomik nedenlerle Lübnan'a geçen Giritli Türklerden oluşmaktadır. Lübnan'a ve Suriye'ye yerleştirilen Giritliler ile ilgili detaylı bilgiler "Girit Adası ve Göçmenler Tarihi" isimli kitapta Prof. Dr. Abdülatif Bekraki tarafından anlatılmıştır.²⁷ Buradaki tespitlere göre, Trablus'a 10 bin Giritli gelmiş, ancak daha sonra dağılmıştır.

Günümüzdeki nüfusları net olarak bilinmemekle birlikte 10 bin civarında Giritli Türk'ün Lübnan'da yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu kişiler kendilerini Türk olarak adlandırmamaktadır. Ancak tarihlerinin, Giritli olduklarının bilincindedirler ve kendilerine muhacir demektedirler. Giritli Türkler, ilk yerleştikleri dönemde Arap nüfusa karşı mesafeli durmuş ve kimliklerini, kültürlerini koruma eğilimi

içinde olmuştur. Bu durum son nesillerle birlikte değişmeye başlamıştır. İlk nesil Rumca ve Türkçe bilmekle beraber yeni nesil her iki dili de unutmuştur. Aradan geçen 110 yıllık sürede büyük oranda asimile olmuşlardır. Sadece adetler ve bazı gelenekler açısından Türk kültürünün izleri devam etmektedir. Trablus halkı, Giritlileri, Türk yerine muhacir olarak adlandırmaktadır. Bunun nedeni, Osmanlı'nın Giritli Türkleri bölgeye gönderirken yerel yönetime "Girit muhaciri gönderiyorum" şeklinde bir ifade kullanması olmuştur. Günümüzde Giritli Türkler soyadlarından anlaşılmaktadır. Soyadları "aki" eki ile bitmektedir ve "aki" Rumcada "oğlu" anlamına gelmektedir. Soyadındaki "aki" eki çıkarıldığında Türkçe kök ortaya çıkmaktadır. Örneğin Bekraki soyadı, "Bekir" ve "aki"den oluşmaktadır ve Bekiroğlu anlamına gelmektedir.

Giritli Türkler kendilerine Osmanlı denmesi nedeniyle Osmanlı Devleti'nin devamı olarak gördükleri Türkiye'ye yakınlık duymaktadır. Giritli Türklerin kimliklerini koruyamamalarının muhtemel nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Her şeyden önce Araplarla iç içe yaşamaktadırlar. Ayrıca Sünni Müslüman olmaları nedeniyle yerel halk tarafından kabul görmüşlerdir. Herhangi bir dışlanmışlık, baskıya maruz kalma söz konusu değildir.²⁸ Büyük bir şehirde yaşadıkları için kültür ve kimliklerini koruyabilecekleri dışa kapalı bir ortam bulamamışlardır. Türkiye'nin varlıklarından haberdar olmaması ve şimdiye kadar ilgi göstermemiş olması Araplaşma sürecini hızlandırmıştır. Şehirleşmiş bir topluluk oldukları için eğitim seviyeleri de yüksektir. Bu da Türk dilinin unutulmasında önemli faktörlerden biri olmuştur.

Eski dönemlerde iletişimin zor olması nedeniyle Suriye ve Lübnan'a yerleşen Giritli Türklerin Anadolu'ya yerleşen akrabaları ile bağları zamanla kopmuştur. Türkiye'de Soyadı Kanunu'nun çıkması ile Lübnan ve Anadolu'daki Giritliler arasındaki tek bağ ortadan kalkmıştır. İzmir ve Ayvalık'ta çok sayıda akrabaları olduğunu tahmin etmekle beraber net bilgiye sahip değillerdir. Lübnan'da yaşayan Giritli Türklerin Türkiye'dekilere göre tek farkı yerleştirildikleri yerin Türkiye'nin hâkimiyetinden çıkması ve Arap nüfusun arasında kalmalarıdır.

Lübnanlı Girit Türklerinin Suriye'deki akrabaları ile ilişkisi ise sürmektedir. Hamidiye köyü ile aralarında 45 dakikalık bir mesafe bulunmaktadır ve zaman zaman ziyaret etmektedirler. Hamidiye'de kalan Giritli Türkler de, Trablus'takiler kadar olmasa da asimile olmuştur. Kırsalda yaşamaları, eğitim seviyesinin düşüklüğü ve dışa kapalılık nedeniyle nispeten kimliklerini korumuşturlar. Örneğin Trablus'takiler dillerini tamamen kaybetmişken Hamidiye'dekiler Rumca konuşmaya devam etmektedir. Rumca konuşmaları kimlikleri konusunda yanlış bir anlamaya izin vermemelidir. Zira bilindiği gibi nüfus mübadelesi sırasında Türkiye'de yaşayıp Yunanistan'a geçen Rumlar da Türkçeyi daha iyi konuşmaktaydı. Bu durum yaşanan bölgede kullanılan dil ile alakalıdır. Hamidiye'dekiler kendini Giritli Türk olarak değil Giritli Müslüman veya Osmanlı olarak tanımlamaktadır. Trablusluların

Beyrut'ta sokakta dolaşırken Türkçe konuşan birisine sıkça rastlamak mümkündür. Lübnan vatandaşlığının yanı sıra Türk nüfus cüzdanına sahip bu kişilerin net sayıları bilinmemektedir.

bir kısmı eğitim seviyelerinin yüksekliği sayesinde kökenlerini araştırmıştır ve bu nedenle kendini Giritli Türk olarak adlandırmaktadır. Trabluslu Giritli Türkler arasında Türkiye ile bağlantısı olan ve Türkiye'ye sempati duyanlar çoğunluktadır.²⁹

Günümüzde Lübnanlı Girit Türklerinin derneği bulunmamaktadır. 1962 yılında İbrahim Bekraki tarafından "Giritli Muhacirler Derneği" kurulup ruhsatı alınsa da sonraki yıllarda iç savaş nedeniyle faaliyete geçememiştir. Türkiye, Lübnan'da Giritli Türklerin varlığından 1985 yılına kadar haberdar olmamış ve ilk ilişki o yıl içinde Giritli Türklerin Türkiye Büyükelçiliği'ne başvurması ile kurulmuştur.³⁰

2.4. Beyrut'ta Yaşayan Türk Vatandaşları ve Suriyeli Türkmenler:

2.4.a. Beyrut'ta Türk Vatandaşları:

Beyrut'ta sokakta dolaşırken Türkçe konuşan birisine sıkça rastlamak mümkündür. Lübnan vatandaşlığının yanı sıra Türk nüfus cüzdanına sahip bu kişilerin net sayıları bilinmemektedir. Beyrut'taki Türk vatandaşlarının bir kısmı dernekler altında örgütlenmiştir. Derneklerin verdiği rakamlara göre Beyrut'ta 20.000 civarında Türk vatandaşı yaşamaktadır. Türk vatandaşları, 1940'larda ekonomik nedenlerle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç etmiş kişilerden oluşmaktadır. Genellikle Mardin ve çevresinde bulunan Söğütlü, Ömerli, Çavuşlu, Şenköy, Midyat, Gelinkaya gibi kasabalardan göç etmişlerdir. Bu kişilerin bir bölümü Suriye'de kalmış, bir kısmı Beyrut'a kadar gelmiştir. Şu anda Beyrut'ta yaşamlarını sürdürenler 2. ve 3. nesil Türklerdir. Orta ve üstü yaşta kişiler iyi derecede Türkçe konuşmaktadır. Yeni nesillerle beraber Türkçe unutulmaya başlanmıştır. Birçoğunun Türkiye ile bağlantıları devam etmektedir. Türkiye'de akrabaları ve mülkleri bulunmakta, iş dolayısıyla sık sık Türkiye'yi ziyaret etmektedirler.³¹

Bu topluluk eskiden sosyo-ekonomik açıdan alt tabakaya mensup olmakla birlikte son yıllarda durumlarında nispi bir düzelme olmuştur. Birçoğu Lübnan'daki koşulların iyi olmaması nedeniyle Türkiye'ye dönme isteğindedir. Çoğunluğu Lübnan vatandaşlığını ancak 1994 yılında alabilmiştir. O tarihten itibaren koşulları nispeten düzelmeye başlamıştır. Bir kısmı hâlen hem Lübnan hem de Türk vatandaşlığına sahiptir. Belgeler aracılığı ile eskiden Türk vatandaşlığına sahip aileden geldiklerini göstermeleri ile vatandaşlık kazanabilmektedirler. Ancak bazıları Türkiye ile resmî bağlantılarını ispat edemedikleri için vatandaşlık alamamaktadır. Bu kişilere vatandaşlık verilmesi en büyük arzularıdır. Bir diğer arzuları da Türkçe

öğrenimi verilmesidir.³²

Beyrut'ta, Söğütlü köyünden gelenlerin kurduğu iki dernek bulunmaktadır. Dernekler, "Geleceğin Yıldızı" (Nujum al Mustakbel) ve "Yeni Gelecek" (Jiel Mustakbel) isimleri altında faaliyet göstermektedir. Dernekler, adından anlaşılacağı üzere Saad Hariri ve 14 Mart İttifakı'nı desteklemektedir. Derneklere yaklaşık 800 kişi üye olmakla beraber üye olmayan ailelerle de doğrudan bağlantıları bulunmaktadır.³³

2.4.b. Beyrut'ta Suriyeli Türkmenler:

Beyrut ve Trablus'ta, çok az sayıda Suriyeli Türkmen aile yaşamaktadır. Bu Türkmenler maddi zorluklar nedeniyle Suriye'den göç etmiştir. Son derece iyi Türkçe konuşmaktadırlar. Lübnan'da zor koşullar altında yaşamakta ve genellikle piyango bileti satışı ya da ayakkabı boyacılığı gibi yollarla hayatlarını kazanmaktadırlar. Aileler Suriye'deki akrabaları ile ilişkilerini korumaktadır. Bu topluluk hakkındaki bilgiler sokakta tesadüfen rastladığımız kişilerle yapılan kısa görüşmelere dayanmaktadır. Kendilerinin tahminlerine göre yaklaşık 50-100 civarında Suriye Türkmen'i, Beyrut ve Trablus'ta yaşamaktadır.³⁴

3. Lübnan Türkmenlerinin Kimlik Tanımlamaları:

Lübnan'ın her yerinde olduğu gibi Türkmenler arasında da mezhepçilik son derece güçlüdür. Bu nedenle mezhepsel kimlik etnik kimliklerinin önüne geçmektedir. Kimliklerinin belirleyici ögesi Sünniliktir. Türkmen kimliklerinin bilincinde olmakla birlikte son yıllara kadar bunu koruma eğiliminde olmamış ve her geçen nesille birlikte kimlikleri zayıflamıştır. Ancak son yıllarda Türkiye Büyükelçiliğinin çabaları, Türkiye'nin Lübnan'a ilgisinin artması, UNIFIL kapsamında Türk askerî birliğinin Güney Lübnan'a gelmesi, Türklüğün Lübnan'da Türkmenler açısından övünç kaynağına dönüşmesi³⁵ gibi nedenlerle Türkmen kimliğini korumak yönünde bir düşünce oluşmaya başlamıştır.

Akkar ve Baalbek Türkmenlerini kimlik tanımlamaları açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirdiğimizde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Türkmenlerin çoğunluğu sadece Sünni Türkmenlerin olduğu köylerde yaşamaktadır. Bunun yanı sıra Aydamun, Duris gibi Hristiyan ve Şii Araplarla iç içe yaşayan köyler de bulunmaktadır. Akkar'daki köyler, çoğunluğu Sünni bir bölgede yaşadıkları için çevre ile fazla sorun yaşamamaktadır. Çevre tarafından Türkmen değil Sünni köyler olarak bilinmektedir. Siyasi açıdan baskı altına değildirlen. Akkar Türkmenlerinin de desteklediği Hariri ve Gelecek Hareketi, Akkar'dan seçilen 7 milletvekilliğinin tamamını kazanmıştır. Dolayısıyla Türkmenler Akkar'da çoğunluk Sünni toplumun mensubudur. Bu koşullar, Akkar Türkmenlerine dışa açık bir nitelik katmış, çevre ile kaynaşmaları ve kabul görmelerini sağlamıştır. Farklılığın olmadığı bir ortamda Türkmen kimliklerini koruma güdüsü gelişmemiştir. Aynı şartlar Giritli Türkler için

de geçerlidir. Bu durum Akkar ve Giritli Türklerin Araplaşma sürecini hızlandırmış gibidir.

Baalbek Türkmenlerinin çoğunluğu da Türkmenlerden oluşan köylerde yaşamaktadır. Ancak çevre yerleşim birimlerinde Şii ve Hristiyan nüfus bulunmaktadır ve dolayısıyla azınlık konumundadırlar. Bunun yanı sıra siyasi olarak da zayıftırlar. Bölgeden 10 milletvekili Meclis'e girmektedir ve bunların tamamı Şii toplumun desteklediği 8 Mart ittifakından seçilmiştir. Türkmenler ise Hariri ve liderlik ettiği 14 Mart İttifakını desteklemektedir. Baalbek'te görüştüğümüz birçok Türkmen, çevre tarafından fazla hoş karşılanmadıklarını, siyasi faaliyetlere katılmama konusunda baskıya maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu ortam Baalbek Türkmenlerine dışa kapalı bir nitelik katmıştır. Şiiler tarafından Türkmen aşireti olarak adlandırılmaktadırlar. Farklı ve azınlık olma durumu Araplaşma sürecini yavaşlatmıştır.

Köylerin eğitim seviyesi ile Türkmen kimliği ve Türkçenin korunması arasında doğrudan ilişki olduğu görülmüştür. Arap çocuklarla kaynaşan ve Arapça eğitim gören Türkmenlerde Türkçenin tamamen unutulduğu görülmüştür. Tüm Türkmen köyleri içinde en yüksek eğitim seviyesine sahip Aydamun'da Türkçe unutulmuştur. Eğitim seviyesinin düşük olduğu Baalbek'te ise Türkçe daha iyi korunmuştur. Kavaşra'da ise eğitim seviyesi Aydamun'a göre düşük Baalbek'e göre iyi seviyededir. Bu nedenle Türkçeyi ve Türkmen kimliklerini korumak açısından Aydamun'a göre iyi ancak Baalbek Türkmenlerine göre geri durumdadırlar.

1990'larda Türkiye'nin İsrail ile yakın ilişkisi Türkmenlerin kimliklerini rahat ifade edebilmesi önündeki en büyük engellerden biri olmuştur. İsrail'le yakın olmak Lübnanlılar açısından kabul edilemez bir durumdur. Bazı Lübnanlı Türkmenler "1990'larda Türkiye'nin İsrail ile imzaladığı savunma işbirliği anlaşmalarının yüzlerini kızarttığını" ifade etmiştir. Türkiye-İsrail ilişkilerindeki nispi gerileme Türkmenlerin kimliklerini daha rahat ifade etmelerini sağlamaktadır. Hatta Davos krizi ile beraber Türkmen olmaktan duydukları kıvancı açıkça ifade etmeye başlamışlardır.³⁶ Türkiye'nin Lübnan'da çekim merkezi olmaya başlaması da Türkmen kimliklerinin güçlenmesine neden olmaktadır.

Türkmen köylerinde yapılan görüşmelerde halk, Lübnan ordusuna güvendiklerini, kapasitesi oranında kendilerini koruyacağını ifade etmiştir. Ancak ordunun Hizbullah karşısında zayıf olduğu ve olası bir çatışma durumunda ordunun bölünebileceğini düşünmektedirler. Buradan hareketle "bölgedeki Sünni ülkelerin arkalarında olması gerektiğini ve Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye'nin kendilerini ortada bırakmayacağını" ifade etmektedirler. Bu görüşten iki sonuç çıkmaktadır. Birincisi Türkmenlerin siyaseti algılama biçimi tam bir Sünni Lübnanlı gibidir. İkincisi Türkiye'nin kendilerine Türkmen oldukları için değil, "Sünni bir ülke" olduğu için sahip çıkacağını düşünmektedirler.³⁷

4. Lübnan Türkmenlerinin Siyasal Eğilimleri:

Din ve Sünnilik, Lübnan Türkmenlerinin sosyal ilişkileri ve siyasete bakışlarında önemli referanslardan biridir. Muhafazakâr ve dinlerine bağlı oldukları söylenebilir. Ancak, radikal eğilimlere sahip değildirler. Dini esas alan Müslüman Kardeşler örgütünün en güçlü olduğu bölgeler Akkar Türkmenleri ve Girit Türklerinin yaşadığı Kuzey Lübnan'dır. Ancak Türkmenler arasında Müslüman Kardeşlere destek veren bulunmamaktadır. Kendilerini her anlamda aşırılıktan uzak bir toplum olarak niteleyen Türkmenler, siyasal alanda radikal eğilimlerden uzak durmaktadır.

Türkmenler, Türkmen oldukları için bir baskıya ya da tehdide maruz kalmamakta, sadece Sünni olmaları nedeniyle sorun yaşamaktadır. Sünnilik bağından dolayı Saad Hariri ve partisi Gelecek Hareketi'ni desteklemektedirler. Gezilen bütün köylerde Hariri posterleri ve Gelecek Hareketi'nin bayraklarına sıkça rastlanmıştır. Akkar Türkmenleri ve Giritli Türklerin yaşadığı Kuzey Lübnan, Saad Hariri'nin en güçlü olduğu bölgedir. Hariri seçim kampanyası sürecinde Akkar bölgesindeki mitingini Kavaşra köyünün giriş noktasında yapmıştır. Baalbek Türkmenlerinin bölgesinde ise Hizbullah güçlü olsa da Türkmenler Hariri'ye desteğini sürdürmektedir. Duris gibi Şii Araplarla iç içe yaşayan Türkmenler dahi evlerine Gelecek Hareketi bayrakları asmaktadır.

Lübnan Türkmenleri içinde üst düzey konuma yükselmiş bir kişi bulunmamaktadır. Herhangi bir politikacı, kanaat önderi, sanatçı, bilim adamı yoktur. Yerel çapta siyaset yapmaktadırlar. Lübnan Meclisinde mezhepler kendilerine ayrılan kotalar ile temsil edilmektedir. 1989 Taif Anlaşması uyarınca Hristiyanlar ve Müslümanlar 64-64 sayı ile eşit oranda Meclis'te yer almaktadır. Müslümanlar kendi içinde Sünni, Şii, Dürzî ve Alevi olmak üzere 4 mezhebe ayrılmıştır. Bu mezhepler sırasıyla 27, 27, 8 ve 2 milletvekili kontenjanına sahiptir. Henüz ulusal çapta bir siyasetçi yetiştirememiş olan Türkmenler 27 kişilik Sünni kotasından Meclis'e milletvekili sokabilme imkânına sahiptir.

Sonuç Yerine: Lübnan Türkmenleri ve Türkiye

Türkmenlerin Türkiye'de akrabaları bulunmamaktadır ve Türkiye'ye düzenli ziyaret söz konusu değildir. Sadece Türkiye'de okumuş ve iş bağlantıları devam eden az sayıda kişi ziyaret etmektedir. Giritli Türkler ise Türkiye'de akrabaları olduğunu tahmin etmekle beraber nerede oldukları konusunda bilgiye sahip değildir. Dolayısıyla Lübnan Türkmenlerinin Türkiye ile ilişkisi Beyrut Büyükelçiliği ve

Lübnan Türkmenleri içinde üst düzey konuma yükselmiş bir kişi bulunmamaktadır. Herhangi bir politikacı, kanaat önderi, sanatçı, bilim adamı yoktur. Yerel çapta siyaset yapmaktadırlar.

Lübnan Türkmenleri, son yıllarda artan ilgiye paralel olarak Türkiye'ye yakınlık duymaktadır. Türkiye'yi anavatanları olarak tanımlayanlar bulunmaktadır.

Lübnan'daki Türk Askerî Birliği ile kurulan bağdan ibarettir.

Türkiye Büyükelçiliği ve Askerî Birlik ile Lübnan Türkmenleri arasında ziyaret trafiği yoğunudur. Dini ve ulusal bayramlarda düzenli olarak ziyaretler yapılmaktadır. Elçilik ve birlik tarafından düzenlenen faaliyetlere Türkmenler davet edilmektedir. Altı ayda bir madalya takma töreni çerçevesinde bir araya gelmektedir. Varlıkları yeni öğrenilen Baalbek Türkmenleri ile Büyükelçilik vasıtası ile bağ kurulmuş durumdadır. Baalbek Türkmenleri de karşılıklı ziyaret faaliyetlerine katılmaya başlamıştır. Bunun yanında Türkmen köylerinde; elçilik, askerî birlik ve Kızılay'ın çabaları sonucunda birçok proje tamamlanmış ve bazıları sürdürülmektedir.

Bunlar arasında okul, bilgisayar dershanesi ve su şebekesi yapımı gibi projeler bulunmaktadır. Türkmenler bu çalışmalardan büyük memnuniyet duymaktadır.

Lübnan Türkmenleri, son yıllarda artan ilgiye paralel olarak Türkiye'ye yakınlık duymaktadır. Türkiye'yi anavatanları olarak tanımlayanlar bulunmaktadır. Bütün Türkmenlerin ortak özelliklerinden biri de misafirperverlikleridir. Türkiye'den gelen misafirlere büyük önem vermekte özel olarak ilgilenmektedirler. Türkiye'ye olan sevgi, bağlılık ve özlemlerini her fırsatta dile getirmektedirler. Ancak Türkiye hakkındaki bilgileri sınırlı düzeydedir. Bilgileri Türkiye'de üniversite okumuş kişilerin anlattıkları ve Türk dizilerinde gördüklerinden ibarettir.

Lübnan'da tüm mezhepsel gruplarda, ülke dışı bölgesel bir güce yakınlık duyma ve onun koruma şemsiyesi altına girme duygusu bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeni resmî olarak tanınmış 18 ayrı etnik ve mezhepsel grubun küçük bir coğrafyada iç içe yaşaması ve gruplar arasında geçmişte şiddetli olayların cereyan etmiş olmasıdır. Bu ilişki tarihi karşılıklı güvensizlik duygusunu körüklemiştir. Lübnan'da merkezi otorite son derece zayıftır ve hiçbir mezhep, ordunun güvenliklerini sağlayabileceğine inanmamaktadır. Mezhepsel bölünme, ordu ve güvenlik birimleri içine kadar yayılmıştır. Lübnan ordusunun Hizbullah ile karşı karşıya gelmesi durumunda ordudaki Şiilerin Hizbullah'a karşı silah kullanıp kullanmayacağından dahi şüphe duymaktadırlar. İşte böyle bir ortamda mezhepsel gruplar kendilerini koruma altına alma ihtiyacı hissetmektedir. Uzun yıllar Lübnanlı Sünnilerin sırtını dayadığı bölgesel güç Suudi Arabistan olmuştur. Sünnilik bilinci ağır basan Türkmenleri de bu çerçevede ele alabiliriz.

Lübnan Türkmenleri ve Türkiye bağlantısına ilişkin son gelişmeler, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Temmuz 2009 ve Başbakan Erdoğan'ın Kasım 2010

tarihlerinde gerçekleşen Lübnan ziyareti kapsamında Kavaşra ve Aydamun köylerini ziyaret etmeleri olmuştur. Davutoğlu ziyaret kapsamında Kavaşra köyünü ziyaret etmiş ve böylece Lübnan Büyükelçiliği ile Askerî Birlik dışında Lübnan Türkmenleri ile ilk kez üst düzeyde bağlantı kurulmuştur. Davutoğlu, Kavaşra'da yaptığı konuşmada "Sizler Lübnan ile Türkiye arasında dostluk köprüsüsünüz. Gazze'deki Filistinli kardeşlerimizin yanında olduğumuz gibi sizlerin de sürekli yanında olacağız. Siz burada huzurlu ve refah içinde olduğunuzda biz de huzurluyuz. Sizin sorunuz bizim sorumuzdur" ifadelerini kullanarak Türkiye'nin desteğinin süreceğinin mesajını vermiştir. Ziyaret sırasında Kavaşra köyü halkı, Bakanı Türk bayrakları ve "Yaşasın Türkiye" sözleriyle karşılamıştır.³⁸ Davutoğlu ayrıca Türkiye'nin Türkmen köylerine yaptığı yardımların devam edeceği sözünü de vermiştir. 2010 yılı sonunda gerçekleşen ziyarette ise Başbakan Erdoğan, Türkiye tarafından bağışlanan Aydamun Devlet Okulunun açılışını yapmıştır.³⁹

Lübnan'da devletin vermesi gereken temel hizmetlerde dahi mezhepsel ayırım gözetilmektedir. Bu nedenle özellikle kırsal kesim, belediye hizmetlerinden sınırlı faydalanmaktadır. Dolayısıyla, küçük projeler büyük etkiler bırakabilmektedir. Bu durum Lübnanlı Türkmenler için de geçerlidir. Basit ve az maliyetli bazı hizmetler, kaderlerine terk edilmiş ve zor koşullar altında yaşayan Türkmenler için büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye ile Lübnan Türkmenleri arasındaki bağın derinleşmesi açısından Türkiye'nin yürüteceği projeler büyük katkı sağlayacaktır.

- 1 Lübnan tarihi hakkında bir kitap yayımlaya Yrd. Doç. Dr. Veysel Ayhan çalışmasında Türkmenlerin Memlûklar zamanında Lübnan'a yerleştirilmesine ilişkin bilgilere yer vermiştir. Beni de Lübnan Türkmenlerinin Yavuz Sultan Selim'den önce bölgeye getirdikleri konusunda yönlendiren kendisi olmuştur. Katkısından ötürü kendisine teşekkür ederim. Detaylı bilgi için bk. Veysel Ayhan, Özlem Tür; Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler, Bursa: Dora Yayınları, Kasım 2009.
- 2 LEBANON, Charles Winslow (2009), *War and Politics in a Fragmented Society*, London and New York: Routledge Pub., s. 15'ten aktaran, Veysel Ayhan, Özlem Tür; *Lübnan Sorunu ve Türkiye: Savaş, Barış ve Direniş*, Ankara: ORSAM Yay., (Baskıda)
- 3 SALİBİ, Kamal (2005), *A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered*, I. B. Tauris, Londra, s. 103.
- 4 WİNSLOW, Charles *Lebanon: War and Politics in a Fragmented Society*, London and New York: Routledge Pub., s. 15. Abdulrahim Abu Husayn'ın "The View from Istanbul" başlıklı çalışmasında da Trablus sancağının kısa tarihinin ele alındığı bölümde şu bilgilere yer verilmektedir: "Osmanlı'nın ele geçirdiği 1516 yılından 1579 yılına kadar Trablus sancağı Kisrivan'daki Türkmen Assaf emirlerinin kontrolü altında olmuştur. Sancak 1579'dan sonra da bir başka Türkmen aile Sayfas'ların kontrolüne geçmiştir", Abdul-Rahim Abu-Husayn, *The View from Istanbul: Ottoman Lebanon and the Druze Emirate*, I. B. Tauris, 2003, s. 92.
- 5 Kavaşra Köyü halkı ile yapılan görüşmeler, 11 Haziran 2009.
- 6 Kavaşra Belediye Başkanı ile yapılan görüşme, 12 Haziran 2009.
- 7 Kavaşra Belediye Başkanı ile yapılan görüşme, 12 Haziran 2009.
- 8 Kavaşra halkı ile yapılan görüşmeler, 10-12 Haziran 2009.
- 9 Kavaşra Belediye Başkanı ile yapılan görüşme, 12 Haziran 2009.
- 10 Aydamun Köyü muhtarı ile yapılan görüşme, 13 Haziran 2009.
- 11 Aydamun Köyü halkı ile yapılan görüşmeler, 13 Haziran 2009.

- 12 Aydamun Köyü muhtarı ile yapılan görüşme, 13 Haziran 2009.
- 13 Aydamun Köyü muhtarı ile yapılan görüşme, 13 Haziran 2009.
- 14 Şeymiye Köyü önde gelenleri ile yapılan görüşmeler, 15 Haziran 2009.
- 15 Şeymiye Köyü önde gelenleri ile yapılan görüşmeler, 15 Haziran 2009.
- 16 Şeymiye Köyü önde gelenleri ile yapılan görüşmeler, 15 Haziran 2009.
- 17 Duris Belediye Başkan Yardımcısı ile yapılan görüşme, 16 Haziran 2009.
- 18 Duris Belediye Başkan Yardımcısı ile yapılan görüşme, 16 Haziran 2009.
- 19 Normal toplumsal yaşamda arkadaşlıklar kurulabilmekte ancak Türkmenler Şiilerle politika konuşmamaya dikkat etmektedir. Zira konuşma çoğu zaman tartışmaya ve bazen de ufak çaplı şiddet olaylarına dönüşebilmektedir. Sürekli bir şiddet ortamı olmamakla birlikte içten herkesin birbirine diş bilemediği ve küçük bir kıvılcım ile şiddete dönüşebilecek gergin bir ortam mevcuttur.
- 20 Duris Köyü halkı ile yapılan görüşmeler, 16 Haziran 2009.
- 21 Nananiye Köyü halkı ile yapılan görüşmeler, 16 Haziran 2009.
- 22 Nananiye Köyü halkı ile yapılan görüşmeler, 16 Haziran 2009.
- 23 Addus Köyü önde gelenleri ile yapılan görüşmeler, 16 Haziran 2009.
- 24 Hadidiye Köyü önde gelenleri ile yapılan görüşmeler, 16 Haziran 2009.
- 25 Duris Köyü Belediye Başkan Yardımcısı ile yapılan görüşme, 16 Haziran 2009.
- 26 Girit Adası 1897 yılında İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) Yunanistan'a katıldığını resmen ilan etmiştir. Balkan Savaşı'ndan sonra Londra ve Bükreş Antlaşmalarıyla Girit'in Yunanistan'a ilhaki Osmanlı Devleti tarafından resmen kabul edilmiş, böylece Girit sorunu kapanmıştır. Girit Adası'nın Osmanlı'nın elinden çıkış süreci hakkında daha detaylı bilgi için bkz.: Ayşe Nükhet Adıyeke, Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908), Türk Tarih Kurumu yayımları, 2000.
- 27 Bu bilgi; 6 Ekim 2008 tarihinde Haşim Söylemez'in 722 sayılı Aksiyon dergisinde yayımlanan "Lübnan'daki Giritli Türkler" başlıklı çalışmasından alınmıştır.
- 28 Giritli Türk Ali Bekraki ile yapılan görüşme, 18 Haziran 2009.
- 29 Giritli Türk Ali Bekraki ile yapılan görüşme, 18 Haziran 2009.
- 30 Giritli Türk Ali Bekraki ile yapılan görüşme, 18 Haziran 2009.
- 31 Beyrut'taki Türk Vatandaşlarının kurduğu dernek yöneticileri ile yapılan görüşmeler, 19 Haziran 2009.
- 32 Beyrut'taki Türk Vatandaşlarının kurduğu dernek yöneticileri ile yapılan görüşmeler, 19 Haziran 2009.
- 33 Beyrut'taki Türk Vatandaşlarının kurduğu dernek yöneticileri ile yapılan görüşmeler, 19 Haziran 2009.
- 34 Beyrut'ta yaşayan Suriye Türkmenleri ile yapılan görüşmeler, 18-19 Haziran 2009.
- 35 Görüştüğüm Türkmenlerden bazıları, 1990'larda İsrail ile imzalanan güvenlik işbirliği anlaşmasının kendileri açısından utanç kaynağı olduğunu ve bu dönemlerde Türkmen kimliğini ifade etmekten sakındıklarını ifade etmiştir.
- 36 Davos Krizi'nin Lübnan genelindeki etkileri inanılmaz boyuttadır. Lübnan'da görüşülen tüm topluluklar Türkiye'den olduğumuzu duyduklarında ilk dile getirdikleri Davos Krizi olmuştur. Türkiye'nin imajının olumlu anlamda değişmesine neden olan olay Türkmenlerin Türklüklerini ifade edebilmesine katkı yapmıştır.
- 37 Türkiye'nin Sünni bir güç olduğu algısı Lübnan genelinde de mevcuttur. Bu algı Türkiye'nin Lübnan politikası çerçevesinde düşünüldüğünde bazı riskler taşımaktadır. Birincisi Sünni kesimin Türkiye'den beklentilerini artırmakta, Türkiye'yi kendilerini Şiilerle karşı siyasi, maddi ve hatta askeri olarak koruyacak bir güç olarak düşünebilmektedirler. İkincisi Sünniler dışında kalan grupların Türkiye algılarını olumsuz etkilemekte ve dolayısıyla Türkiye'nin Lübnan'da uyguladığı "tüm gruplara eşit mesafede durma" politikasına zarar verebilmektedir.
- 38 BİLİCİ, Abdülhamit "Lübnan'daki Türkmen Köyünde Bayram", *Zaman Gazetesi*, 01 Ağustos 2009.
- 39 Erdoğan, Lübnan'da Okul Açtı, Haber 365, http://www.haber365.com/Haber/Erdoğan_Lubnanda_Okul_Acti/ (Son Erişim Tarihi: 12 Ocak 2013)

MISIR'DA MÜBAREK SONRASI İÇ DİNAMİKLERİN ETKİNLİK MÜCADELESİ

DR. SERDAR ERDURMAZ*

Giriş

Küreselleşme sancıları içinde olan dünya, Tunus'ta patlayan Arap Baharı rüzgârının halkın Tahrir Meydanı'nda gösterilere başlamasıyla Mısır'da bir fırtınaya dönüştüğünü ilgiyle izledi. Önüne otoriter Mubarek rejimini katarak devirmesi sonucunda yerini durgunluğa bırakma eğilimi içine girdiği yanlışlığı getirdi. Ancak, yönetimi devralan ve askerlerden oluşan Yüksek Askeri Konseyin (YAK) halkın arzusu dışında bir takım uygulamaları gündeme getirmesi halkı yeniden galeyana getirdi. Bu defa halkın askerlere karşı mücadeleye devam etmesi fırtınanın Mısır'da tehlikeli bir şekilde sürdüğü izlenimini verdi. Silahlı Kuvvetlerin halkı bastırmaya yönelik güç kullanmasına karşın, kararlılık gösteren irade yeni bir muhalif hareket ile demokratik seçimlerin yapılması konusunda gerekli adımların atılması için gerekli baskıyı oluşturdu. Halk katmanının içinde başlangıçta geri planda durarak, liberallerle uyum içinde olan Müslüman Kardeşler daha sonra, kurdukları Özgürlük ve Adalet Partisi yoluyla devrim sonrası mücadelede ağırlıklı olarak ön plana çıktı. Bu çerçevede, gerek parlamento ve gerekse başkanlık seçimlerinde Müslüman Kardeşlerin zaferi halkın iradesinin demokrasi yolunda gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında dünya kamuoyunda yine ciddi şüphelerin oluşmasına neden oldu.

Yukarıdaki saptamalar ışığında Mubarek'in devrilmesiyle oluşturulmaya

* Türksam.

çalışılan halk iradesi doğrultusundaki yapılanmada başlıca üç farklı dinamiğin güç mücadelesi içinde olduğunu görmekteyiz. Bunlar, Mubarek'i iktidarı bırakma konusunda ikna ederek Yüksek Askerî Konsey tesisi ile başkanlık yetkilerini elinde toplayan Mısır Silahlı Kuvvetleri ve diğer Mubarek rejimi destekçileri, halk üzerinde son derece etkin ve ileri derecede organize olmuş Müslüman Kardeşler, Mubarek'e karşı devrimin ön saflarında yer almış genç liberal ve laik aktivistlerdir.¹ Genç liberal ve laik aktivist kesimin birlik sağlayarak organize bir güç hâlinde siyasi mücadelede yer alması mümkün olmadı.² Bu nedenle sahnede rol mücadelesi iki ana etkin dinamik olarak süreçte yerini alan ve Mısır Silahlı Kuvvetlerini temsil eden Yüksek Askerî Konsey ile Müslüman Kardeşler arasında sürdürüldü. Anayasa referandumu sırasında geline son noktada ise, liberal ve laik kesim, her iki dinamığa karşı tepkili bir şekilde süreçte yerini alma mücadelesine girdi.

Bu makalede Mubarek'in devrilmesi sonrası silahlı kuvvetlerin iktidarı devralarak YAK'ı teşkili ile Müslüman Kardeşlerin aday olan Muhammed Mursi'nin Devlet Başkanı seçilmesi ve onun silahlı kuvvetler ile olan güç mücadelesi ve anayasa referandumu sırasındaki çatışmalar analiz edilerek Mısır Devrimi'nin arzu ettiği sonuca ne kadar yaklaştığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Yüksek Askerî Konseyin İcraatları

Mısır Silahlı Kuvvetleri Mareşal Tantawi önderliğinde 11 Şubat 2011 tarihinde halkın iradesi doğrultusunda yönetimi bırakması konusunda Hüsnü Mubarek'i zorlayarak devlet başkanlığının monarşik bir hâle gelmesini önledi. Askerî rejim tarafından kurulan Yüksek Askerî Konsey idaresinde sıra demokratik, anayasal fakat kendi kontrollerinde olan sivil bir hükümet yapısının oluşturulmasına geldi. Askerlerin bir taraftan ellerindeki yetkiyi devretme ve seçimleri gerçekleştirmek üzere söz verdikleri doğrultuda bir takım çalışmaları sürerken, Mubarek rejiminin uzantısı olan bu yetkililerden ekonomik ve siyasi anlamda sahip oldukları bu güçten vazgeçmeleri konusundaki düşünceleri Tahrir Meydanı'ndaki protestocuların istekleri ile paralellik taşıymıyordu.³ Bu nedenle YAK dikkatli bir planlama ile anayasada bazı değişiklikler yaparak, bir taraftan istikrarı sağlayıcı tedbirler alırken, diğer taraftan da kendi çıkarlarını sağlama alma çabası içine girdi. Ordu başa geçer geçmez süratle temizlik hareketine girmekten ziyade, Mubarek dönemi belediye başkanı, yargıç, vali ve diğer yönetici kadronun tasfiyesinde acele etmedi. Buna en güzel örnek, Mubarek tarafından 31 Ocak 2011'de atanan hükümetin 22 Şubat tarihine kadar görevde kalmasıdır. Başbakan Ahmed Şefik 3 Mart'ta yoğun protestolar üzerine istifa etmek zorunda kaldı.⁴ 7 Mart'ta Essam Şeref tarafından kurulan geçici hükümette Mubarek dönemine bağlı birçok milletvekili vardı ve her türlü yetki yine YAK'ta idi. 14 Nisan 2011'de atanan valilerin birçoğu ya asker veya polis kökenliydi. Yüksek Askerî Konsey bir çok kararı alırken gerekli şekilde ilgili kurumlardan görüş alma veya mutabakata varma gibi bir eylemi uygulamaktan son

derece uzak bir politika uygulamaktaydı.

YAK, Kurucu Meclis oluşturma sorumluluğunu yerine getirmek için 19 Mart 2011'de referanduma gitti. Ancak, bu konuda halka referanduma "evet" oyu verilmesi çağrısından başka, halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için yeterli tanıtım ve kampanya yapılmasından uzak duruldu. İki hafta sonra ise, referandumda yer almayan bir kısım maddelerin 1971 Anayasası'na ilave edildiği ve yeni Siyasi Partiler Kanunu ilan edildi. Buna ilave olarak, askerler Tahrir'deki protestocuların taleplerine duyarsız kaldılar. Sıkıyönetimin bir an önce kaldırılması ve siyasi tutukluların bir an önce serbest bırakılması talepleri duymazdan gelindi.

Anayasa değişikliğine dair referandumda halkın çoğu "Evet" oyu verdi ve buna göre Mısır'da 6 ay içinde Başkanlık ve Parlamento seçimlerinin yapılması kabul edildi.⁵ 21 Mart'taki sonuçlara göre, Mısır'daki 18.5 milyon seçmenin % 77'den fazlası gelecek 6 ay içinde gerçekleşecek parlamento ve başkanlık seçimleri için ve daha sonra Anayasa Komisyonu için 100 meclis üyesinin seçilmesini de içeren anayasal reform paketinin kabul edilmesi yönünde oy kullandı.⁶

Yeni seçilen milletvekili Amr Hamza ve diğer birkaçı silahlı kuvvetlerin bütçesini, ekonomideki rolünü inceleme altına alacaklarını ifade etmiştir. Hamza'ya göre yıllardan beri ABD'den yılda 1.3 milyar dolar yardım alan Mısır ordusu 180 milyar dolarlık Mısır ekonomisinin yaklaşık % 30'unu yani 60 milyar doları yöneten bir durumdaydı ve yıllardır bunu parlamentonun kontrolü dışında tutmayı başarmışlardı. Ancak, artık buna bir son verilmeliydi.⁷ Askerlerin bu tür çıkışlara tahammülü yoktu.

Referandumda liberal grupların savı olan "Anayasa sil baştan yeniden hazırlanmalıdır, bu nedenle referandumda "hayır" oyu verilmelidir." çıkışı karşısında, Müslüman Kardeşler ve Mubarek'in Ulusal Demokratik Partisinin savunduğu mevcut 1971 Anayasası'nda Başkan'ın yetkilerini sınırlayıcı hükümler getirilmesi ile yeniden düzenlenmesinin yeterli olacağı savı ile "evet" oyu verilmesi fikirleri çarpıştı.⁸ Sonuçta ortaya çıkan "evetler" ile Müslüman Kardeşler'in zaferi ile sonuçlandırıldığı görüntüsünü verdi.⁹

Anayasa konusunda mevcudun değiştirilmesine yönelik önerinin kabul edilmesiyle oluşan yeni statünün Mübarek rejimi döneminden pek farklı bir ortam yaratmadığı konusunda karşı görüşlerle özellikle liberaller bu konuda rahatsızlıklarını yine gösteriler şekliyle yansıtmaya yoluna gittiler. Onlara göre mevcut sistem İslami kesimin güçlenmesine ve askerlerin gücünü muhafaza etmesine ve yönetimde kalmasına imkân sağlayan bir yapı oluşturmayı amaçlamaktaydı.¹⁰

2011 Bahar ve Yaz ayları Yüksek Askeri Konseyin seçimler konusundaki bir takım düzenlemeleri ile geçti. Ekim 2011 sonuna doğru, Mareşal Tantawi'nin başkan olması konusunda aniden ortaya çıkan kampanya, en azından silahlı kuvvetlerde bir kesimin gücü elinde tutma isteğinde olduğuna dair halkta ve siyasi kesimlerde mevcut endişelerin doğruluğu konusunda tedirginlik yarattı.¹¹

Nitekim 3 Kasım 2011’de Geçici Hükûmetin Başbakan Yardımcısı Ali El-Selmy tarafından Yüksek Askeri Konseyin kararı olarak açıklanan Supra-Anayasal Bildiri, Mısır’ı karıştıran ve bütün siyasi partilerin itirazı ile karşılanan yeni bir durum yarattı.¹² Bildirinin ilk 22 maddesi genel esasları açıklarken, diğer maddeler anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclisin yapısına ilişkin esasları ortaya koymaktaydı. Bunun yanında 9’ncü madde ile parlamentoyu silahlı kuvvetler bütçesini nezaret etmekten yasaklamakta ve gizli kalmasını sağlamaktaydı. Ayrıca, ikinci bölüm 2’nci madde ile silahlı kuvvetlere “anayasal meşruiyetin” korunması için hükûmeti kontrol etme yetkisini vermektedir. 3’ncü madde de eğer 6 ay içinde anayasa hazırlanamaz ise Askerî Konseye başkan olarak yeni bir meclis kurma yetkisini sağlamaktaydı.¹³ Askerler anayasayı hazırlayacak olan meclis hakkında Mart 2011’de yapılan referandum aleyhine, kendi lehlerine düzenleme yapmaktan geri durmamışlardı. Buna göre, parlamentodan gelecek 100 üyeden 20’si seçimlerle belirlenecek, 80 üye ise, (muhtelif sosyal, dinî, profesyonel ve sivil toplum örgütleri ve politik kurumlar içinden) ordu tarafından atanacaktı.

Bu yaklaşım Ekim 2011’de partilerle varılan uzlaşmadaki esaslara ve seçimlerden sonra meclislerin müşterek oturumla anayasayı hazırlayacak komisyonu seçmeleri kararına aykırı idi. Bu suretle silahlı kuvvetlerin beğenmediği maddeleri rahatlıkla değiştirme imkânına sahip olduğu ve daha da ötesinde Kurucu Meclisi işlemez hâle getirebileceği anlamına geliyordu.

Bir diğer önemli konu ise, anayasa hazırlandıktan sonra bile YAK’ın başkanlık görevini yeni başkan seçilene kadar sürdürecektir olmasıydı. Mısır sistemine göre başkanı, başbakan ve hükümet kabinesi seçiyordu. Parlamentonun bu konuda bir sorumluluğu yoktu. Anayasanın ulusal referandumla onaylanmasını müteakip, seçim kanunu hazırlıklarına girişilecek ve muhtemelen 2013 yılı içerisinde başkanlık seçimi düzenlenecekti. Bu ise, Yüksek Askerî Konseyin başkanlık görevini 2013’ten evvel devretmeyeceği anlamına gelmekteydi. Yani seçilenler, halkın istediği anayasayı yaparak, kendi iradeleri ile hükümet edemeyeceklerdi. 18 günlük gösterilerle getirilen devrim amacından uzaklaşarak sonuçsuz bir çıkmaza girebilecekti. Bu bildiriye Müslüman Kardeşler örgütü, 6 Nisan Hareketi ve diğer birçok parti itiraz ettiler. Özellikle, silahlı kuvvetler bütçesinin parlamento denetimi dışında kalması, kurucu meclis üyeleri seçimi ve kurucu meclisin feshi yetkilerine sahip silahlı kuvvetlerin, hem yasama hem de icra üzerinde süper bir güç konumuna getirilmek istenmesine şiddetle muhalefet edildi.¹⁴

Bunun yanı sıra, yasaklanmış olan Mubarek’in partisi olan Millî Demokratik Parti üyelerine başka bir partiye üye olarak veya kendi partilerini kurarak seçimlere katılma hakkını tanımıştır. YAK, Anayasa Komisyonuna bu şekilde seçeceği kendine müzahir üyelerle anayasanın yapımında etkili olma yolunu seçmiş ve önemli bir adım olarak, bütçesini dokunulmaz hâle getirmek suretiyle yönetim üstü bir konum elde etmeyi hedeflemiştir.¹⁵

Nitekim kasım ayının son haftasına girerken halk Mubarek'in devrilmesinden beri ilk defa olarak, Yüksek Askerî Konseyin yetkilerini sivillere devretmesi istemiyle yine binlerce kişiyle Tahrir Meydanı'na çıkarak protestolara başlamıştır. Bir haftaya yakın devam eden bu gösterilerde güvenlik güçlerinin yine silahlı güç ve şiddet kullanmasına rağmen halk inatla protestolarına devam etti.¹⁶

Müslüman Kardeşlerin Siyasi Rolü

1928 yılında Hasan el-Benna tarafında İsmailiye'de kurulan Müslüman Kardeşler, başlangıçta İngiliz mandasına karşı bir hareket olarak ortaya çıktı. Daha sonra köklü bir teşkilatlanma ile ülke yönetiminde siyasi olarak etkin olmaya başlayınca mevcut asker kökenli yöneticiler tarafından baskı altına alındı. Bu baskı Mubarek döneminde en üst düzeye çıkmıştır.¹⁷

Devrimin başlangıcında Müslüman Kardeşler gayet akıllı bir strateji uygulayarak ön plana çıkmaktan kaçınmıştır. Bunun ana nedeni uluslararası İslamı öne çıkartan yaklaşımıyla son derece olumsuz bir şöhrete sahip olmasıydı. Başlangıçta Müslüman Kardeşlerin liderliğe soyunarak ön plana çıkması büyük olasılıkla dünya kamuoyunda Mısır'ın aşırı dinci bir yönetim veraseti altına gireceği kaygısını gündeme taşıyacaktı. Bu ise, Libya'da olduğu gibi başta ABD olmak üzere ülkeye dış müdahalede bulunulmasına yol açabilecekti. Ayrıca, devrimin sürdürülmesinde halkın bir kesiminin desteğinin kaybedilmesi tehlikesini beraberinde getirecekti. Bunun yanısıra dinsel kiske altında protestolarda İslami ağırlığın konulması ordu tarafından dinî bir rejimin getirilmek istendiği değerlendirilmesiyle devrimcilere karşı önceden acımasızca yaptığı gibi bastırmaya yönelik sert tedbirlerin uygulanmasını getirecek ve Mubarek rejiminin devamı gündemde kalacaktı. Müslüman Kardeşler bunun hesabını yaparak liberaller ve askerlerle mümkün olduğu kadar uyumlu bir strateji uyguladı. Bu kapsamda yapılan protestolarda İslam'ı çağırıştıran bayrak, flama ve herhangi bir slogan kullanılmaktan kaçınıldı.¹⁸ Gerçekte ülke'deki en uç noktalara kadar ulaşan ciddi teşkilatlanması ile ne kadar kendi içinde bir takım çatışmalar ve ayrışmalar olsa da örgüt devrimin gerçekleşmesinde kitleleri kontrol altında tutmayı başarmıştır.

9 Şubat 2011 tarihinde Müslüman Kardeşlerin ileri gelenleri yaptıkları basın toplantısında, halkın iradesine ipotek koyan her harekete karşı olduklarını, Müslüman Kardeşlerin bir güç arayışı içinde olmadığını ve başkanlık için aday göstermeme kararı aldıklarını açıkladılar.¹⁹ Müslüman Kardeşler bu tür açıklamalarla ortaya

Devrimin başlan-
gıcında Müslü-
man Kardeşler
gayet akıllı bir
strateji uygula-
yarak ön plana
çıkmaktan kaçın-
mıştır. Bunun ana
nedeni uluslar-
arasında İslamı
öne çıkartan
yaklaşımıyla son
derece olumsuz
bir şöhrete sahip
olmasıydı.

Demokrasinin olmazsa olmazlarından olan üç önemli unsur başkanlık seçimi öncesi silahlı kuvvetlerin vesayeti altına girdi. Bunlar; Parlamento'nun işleyişinin önlenmesi ile meclis, Devlet Başkanı'nın sınırlanan yetkileri ile devlet başkanlığı ve Anayasayı Hazırlama Komisyonu olarak sayılabilir.

çıkan siyasi geçiş sürecinde hâkim unsur olarak rol almak istemediklerini vurguladı.

Mubarek'in gidişi ardında oluşan YAK yönetimi sırasında siyasi açıdan ağırlığını koyma sırasının geldiğini değerlendirerek, Mart 2011'de yapılan anayasa değişikliği ile ilgili referandumda liberallerin ve laiklerin karşısında ordu ile birlikte hareketle etkin oldu. Değişikliğe "evet" oyu verilmesi çağrısı ile mevcut anayasa üzerinde yapılacak değişikliklerle ilerlenmesi konusunda % 77.2'lik oyun çıkmasında belirleyici aktör konumuna ulaştı. Bu suretle liberaller ve devrimin öncüsü 6 Nisan Gençlik Hareketi pasifize bir duruma sokuldu. Örgüt, Nisan ayı içinde bir adım daha atarak, dinî kisveli parti kurmak yasak olmasına rağmen, kendilerine ait "Özgürlük ve Adalet Partisi"ni kurarak siyasette yerini almaktan geri durmadı.²⁰

Muhalefetin yoğun ertelenme çabalarına rağmen, Kurucu Meclis seçimleri 28 Kasım 2011-11 Ocak 2012 tarihleri arasında üç turda gerçekleştirildi. Seçim Kanunu'na göre, meclisteki sandalyelerin üçte ikisi için siyasi partiler ve ittifaklar, kalanı (üçte biri) içinse siyasi partilerin de aday gösterebildiği

bağımsız adaylar bu seçimde yarıştı. Seçimlerin sonunda Müslüman Kardeşlerin partisi Özgürlük ve Adalet Partisinin liderliğindeki "Mısır için Demokratik İttifak" 10 milyondan biraz fazla oy ile 508 sandalyeli Halk Meclisinde 235 ile en fazla sandalyeyi kazanan grup olmuştur. Bunun hemen arkasından aşırı dinci Nur Partisinin liderliğindeki İslami blok 121 ile ikinci en fazla sandalyeye sahip grup olarak parlamentoda yerini aldı. 10 sandalyeye atama ise Yüksek Askerî Konsey tarafından yapıldı.²¹ Bu sonuçlara göre 356 milletvekili % 71.4 ile İslamcı bloğun eline geçti. Bu seçimlerin sonucunda anayasayı hazırlayacak 100 temsilcinin kendi içlerinden atanması gerçekleştirilecekti. Her ne kadar yasama yetkisinin bu mecliste olması gerekirken, Yüksek Askerî Konsey, başkanlık yetkilerini elinde bulundurduğundan bu erkin uygulanmasında sıkıntılar mevcuttu.

Demokrasinin olmazsa olmazlarından olan üç önemli unsur başkanlık seçimi öncesi silahlı kuvvetlerin vesayeti altına girdi. Bunlar; Parlamento'nun işleyişinin önlenmesi ile meclis, Devlet Başkanı'nın sınırlanan yetkileri ile devlet başkanlığı ve Anayasayı Hazırlama Komisyonu olarak sayılabilir. İkinci tur milletvekilleri seçimlerin devam ederken Mubarek dönemi yargıçlarının halen görev yapmakta

olduğu Anayasa Mahkemesi yoluyla 15 Haziran 2012'de parlamentoyu geçersiz sayan karar çıkartılmıştır. Seçilecek başkanın silahlı kuvvetler üzerindeki yetkisini oldukça kısıtlayacak kararlar alarak, Yüksek Askerî Konseyi hem devlet başkanı ve hem de parlamentonun üzerinde oldukça geniş yetkilerle teçhiz edilmiş bir kurum hâlinde yapılandırma yolunu açmıştır. Diğer bir deyişle, seçilmişlerin üstünde silahlı gücün otoritesi mutlak bir hâle getirilmiştir. Başkan orduya karışamayacak, ordunun onayı olmadan iç karışıklıklara müdahale edemeyecek ve savaş kararı alamayacak, ordunu bütçesine karışamayacak, atamalarda, emeklilik işlemlerinde ve askerî personelin işine son vermede herhangi bir yetkisi olmayacaktı. Başkomutanlık yeni anayasa yapıncaya kadar YAK Başkanı'nda kalacağı ve yeni başkana verilmeyeceği açıklandı.²²

Bu suretle silahlı kuvvetler kasım başında partilerle ortak mutabakata varmadan tek taraflı olarak çıkartmış olduğu Supra-Anayasal bildiri ile kendisini sağlama almaya çalıştı. Bununla beraber Müslüman kardeşlerin başı çektiği demokratik ittifakın seçime katılan % 52'lik kesimin oy üstünlüğüyle parlamentoya girmesi askerlerin dikkatli bir tavır izlemesine neden oldu. Durumun bu şekilde gelişmesi üzerine, 2012'ye girerken beliren kaos ortamında iki seçenek ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri silahlı kuvvetler ile Müslüman Kardeşlerin çatışması, ikincisi ise bir şekilde anlaşarak müşterek bir şekilde varlık ve etkinliklerini sürdürme kararlılığıydı. Müslüman Kardeşlerin ve Selefislerin Parlamentodaki hâkimiyetine karşı, birinci seçeneğin uygulamaya konulması yolu seçildi ve YAK seçimleri geçersiz sayarak parlamentoyu işlemez hâle getirmek suretiyle Müslüman Kardeşlere karşı önlem almaya çalışıldı.²³

Bütün bu çabalara karşın, 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde ilk turu yapılan başkanlık seçimlerinde Müslüman Kardeşlerin kurduğu Özgürlük ve Adalet Partisi adayı Muhammed Mursi 5 milyon 764 bin oyla oyların % 24.78'ini, bağımsız aday Ahmet Şefik 5 milyon 505 oyla oyların % 23.66 aldı. Her iki adayda % 50 barajını geçemediği için ikinci tur seçimler 16-17 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirildi. Zafer, Müslüman Kardeşlerin siyasi kolu Özgürlük ve Adalet Partisinin adayı Muhammed Mursi'nin oldu. Yüksek Seçim Kurumunun açıklamasına göre Mursi, 13 milyon 230 bin 131 (% 52.4) oyla Devlet Başkanı seçilirken, devrik lider Hüsnü Mübarek döneminin Başbakanı Ahmet Şefik, 12 milyon 347 bin 380 (% 47.5) oyla seçimi kaybetti.²⁴

Bu seçimlerde askerlerin kendi irade ve isteklerinin gerçekleştirilmesi yolunda her türlü tedbiri uygulamasına rağmen sonucu kendi lehlerinde gerçekleştirme çabalarının sonuç vermediğini görmekteyiz. Bu konuyu analiz ettiğimizde, askerlerin neredeyse iflas eden ekonominin düzeltilmesi ve ehil ellere teslim ederek, bu sorumluluktan kurtulması için demokratik sistemi bir şekilde çalıştırmaları elzemdi. Bu işi ise, kendilerinden birisinin başkanlık koltuğuna oturması ve kontrol edebilecekleri bir parlamenter yapı içinde hükümet oluşturulmasıyla çözülebilirdi.

Bu aşamada silahlı kuvvetlerin Yüksek Askerî Konseyin etkinlik mücadelesinin sürdürülmesinden ziyade Mursi ile uyum içinde çalışmayı tercih ettiği stratejik bir tutum takındığı ortadadır.

Başkan olarak en uygun kişi eski hava kuvvetleri komutanı ve Mubarek döneminin tecrübeli siyasetçisi Ahmet Şefik'ti. Şefik'in kazanması için her türlü imkân seferber edilmeliydi. Nitekim öyle de yapıldı. Bütün bu çabalara rağmen ülkede onlarca yıldır organize olmuş ve kurduğu siyasi parti ile parlamento seçimlerinden başarı ile çıkan Müslüman Kardeşler silahlı kuvvetlerin ve Yüksek Askerî Konseyin bu hesaplarını bozdu. Üstüne üstlük bir de Devlet Başkanı olarak Müslüman Kardeşler adayı Dr. Mürsi'nin ikinci turda seçilmesi ordunun hesaplarını ciddi bir biçimde altüst etti. Silahlı Kuvvetler ile Müslüman Kardeşler arasındaki mücadele Müslüman Kardeşlerin zaferi ile sonuçlandı.

Mursi Yüksek Askerî Konseye karşı ilk hareketini koltuğuna oturduktan dokuz gün sonra Millet Meclisini toplantıya çağırma kararı ile gösterdi. Generallere halkın hür iradesine saygı göstermeleri çağrısı yaparak, nasıl olsa anayasa onayından sonra gerçek parlamento seçimlerinin yapılacağı gerekçesi ile Yüksek Mahkemenin kararının üstünde durulmaması tavsiyesinde bulundu.²⁵ Yüksek Mahkemenin ısrarı üzerine Mursi tarafından Şura Meclisinin faaliyeti işleme konulmadı.

Seçimlerin hemen arkasından Ağustos 2012'de Sina'nın kuzeyinde 16 Mısırlı askerinin öldürülmesiyle ortaya çıkan kritik durumdan istifade ile Mursi YAK Başkanı olarak başkanlık görevini yürüten ve başkanın seçilmesi sonrası Savunma Bakanı olan Mareşal Muhammed Hüseyin Tantavi ile birlikte, kara, hava, deniz ve hava savunma kuvvetleri komutanlarını dâhil 60 kadar generali emekliliğe zorladı ve bunda da başarılı bir strateji uyguladı. Yerine yine YAK'ta görevli generallerden atama gerçekleştirdi. Mursi'nin bu cesur davranışı halk tarafından güçlü bir şekilde desteklendi.²⁶ Buna ilave olarak, yeni başkan YAK'ın başkanlık seçimi öncesi almış olduğu anayasal kararları geçersiz saydı ve kendisine yasama ve yürütme erklerinde geniş yetkiler veren ve yeni anayasanın hazırlanmasında belirli bir rol yükleyen bir deklarasyon yayınladı.

Mursi ve dolayısıyla Müslüman Kardeşler Mubarek sonrası iktidarı elinde tutmak için mücadele eden askerleri tasfiye ederek, bu suretle kendi kontrollerinde tutabilecekleri bir silahlı kuvvetler yapısı oluşturma sürecini gerçekleştirdi. Bu aşamada silahlı kuvvetlerin Yüksek Askerî Konseyin etkinlik mücadelesinin sürdürülmesinden ziyade Mursi ile uyum içinde çalışmayı tercih ettiği stratejik bir tutum takındığı ortadadır. Ordu, anayasa referandumu ve kurucu meclisin feshedilmesi yönündeki Yüksek Yargı'nın ortaya koyduğu çözümlere katılmamış

ve müdahil olmaktan kaçınmıştır. Burada Yüksek Askerî Konseyin icraatlarından dolayı silahlı kuvvetlerin halkın gözünde oldukça değer kaybetmesine karşı komutanların olumlu adım atma çabası önemli bir unsur olmuştur.²⁷

22 Kasım 2012 tarihinde Mısır tarihinin devrim sonrası ilk anayasasının 15 Aralık 2012 tarihinde referanduma sunulacağı açıklandı.²⁸ Bu deklarasyonda iki önemli madde vardı: 2'nci maddede, "Mursi iktidara geçtiği andan itibaren alınan bütün anayasal deklarasyon, kanun ve karameler yeni parlamento seçilene ve yeni anayasa onaylanana kadar hiçbir kimse veya grup tarafından değiştirilemez ve nihaidir. 6'ncı madde ise, "başkana verilen ülke güvenliği, devrimin selameti ve millî birliğe yönelik her türlü potansiyel tehdide karşı lüzumlu her türlü tedbir ve önlemi alma yetkisidir". Yapılan bu açıklamanın ardından ülke yine Mursi ve Müslüman Kardeşlerin taraftarlarının ve karşıtı olan liberal ve laik kesimin çatıştığı siyasi protestolara sahne oldu, en az 6 kişi öldü ve 450 kişi yaralandı. Dört gün sonra Mursi yargının deklarasyondaki bazı maddeleri sınırlandırmasını kabul etmek zorunda kaldı.²⁹

Bu gösteriler sırasında Ordu sessiz kalmayı tercih etti. Ancak tanklarla Başkanlık çevresinde güvenlik tedbiri almayı da ihmal etmedi.³⁰ Ordunun sessiz kalmasının nedeni olarak yeni anayasada silahlı kuvvetler lehine bir kısım maddelerin yer almasının etken olduğu belirtilebilir. Bunlar, savunma bütçesinin parlamento onay ve kontrolü dışında tutulması, generallerden teşkil edilen bir Ulusal Savunma Konseyinin kurulması ve danışma ve tavsiye merkezi olarak görev verilmesi, Savunma Bakanı'nın ordunun komutanlık görevini de üstleneceği ve bakanın ordu içindeki subaylardan atanacak olması gibi orduyu rahatlatıcı tavizlerdi. Mursi'nin kararlar öncesi generallere danışma konusunda istekli olması ve işbirliği yollarını açık tuttuğunu göstermesi ordu generallerinin halkın belirli kesiminin desteğini almış ve almaya devam edecek Müslüman Kardeşlerle ilişkileri uyum içinde tutma kararı içine girmelerinde gerekçe teşkil etti.³¹

Yeni anayasanın liberal ve laiklerin tekrar etkin bir şekilde protestolarına sebep olan maddelerinden ilki, ikinci maddede yer alan "Devletin dini İslam'dır, Resmi dili Arapça'dır. Yasamanın temel kaynağı İslam Hukuku'nun ilkeleridir." Diğeri ise, altıncı madde olan "Cumhurbaşkanı'nın devrimin, millî birliğin ya da güvenliğin sağlanması ve korunması için gerekli gördüğü tedbirleri almakta yetkilendirilmiştir" ifadeleridir. İslam Hukuku'nun uygulanması ile dinî ağırlıklı ve şeriatı esas alan bir devlet rejimi ortaya konulacağı korkusu ve Devlet Başkanı'nın sınırları açıkça belirtilmeyen yetkilerle donatılmasının demokrasiden ziyade Mubarek öncesi rejimi çağrıştırdığı değerlendirilmesiyle laik ve liberal muhaliflerin tepkisini çekmiştir.³²

İki aşamalı olarak yapılan referandumda 51 milyon seçmenden toplam 10 milyon 55 bin 332 seçmen "evet", 6 milyon 29 bin 617 kişi "hayır" oyu kullandı.³³ Oylamaya katılanların oranı % 30 gibi düşük bir seviyede 16 milyon kadar olması

Mısır'da bundan sonra yeni palamento seçimleri yapılacak ve İslam Hukukunu esas alan İslami bir rejim demokrasi kuralları ile tesis edilmeye çalışılacaktır.

ülkede dinî esaslara dayalı bir rejimin hâkim olması konusunda çoğunluğun ne kadar isteksiz olduğunu göstermesi açısından manidar görülmektedir. Ayrıca bu % 30'un % 64'ünün "evet" oyu ile 83 milyonluk Mısır nüfusunun 1/8'inin desteği ile oldukça düşük bir oranda anayasanın kabulünün gerçekleştiğine tanıklık etmektedir.

Mısır'da bundan sonra yeni palamento seçimleri yapılacak ve İslam Hukukunu esas alan İslami bir rejim demokrasi kuralları ile tesis edilmeye çalışılacaktır.

Değerlendirme

Mubarek'in devrilmesinden taslak anayasanın referandumla onaylanmasına kadar geçen sürede Mısır siyasetinde rol oynayan aktörleri şu şekilde belirtmek mümkündür:

✓ 11 Şubat 2011 tarihinde Mısır Silahlı Kuvvetlerinin tesis ettiği Yüksek Askerî Konsey vasıtasıyla başkanlık yetkisini kullanmaya başlaması ordu dinamiğinin etkin olduğu süreci içermektedir. Başlangıçta halkın orduyu bir kurtarıcı ve kahraman olarak kabul etmesi onun geleceğe yönelik niyet ve maksadını gizlemesine bir dereceye kadar yardımcı olmuştur. 2011 ortalarında YAK'ın seçimler ve sonrasında almış olduğu askerlerin yönetimi elinde tutmakta ısrarlı olduğu intibağını veren kararlar hem liberal ve laik kesimin ve hemde Müslüman Kardeşlerle aşırı İslamcı kesimin birlikte tepki ve protestolarına neden olmuştur. Ordunun bu davranışını engellemek için zaten örgütlü olan Müslüman Kardeşler başlangıçtaki geride durma, aday çıkarmama gibi tutumlarından ayrılarak, siyasi bir güç olarak devrim sonrası etkin olma yolunu benimsemiştir. Bu doğrultuda "Özgürlük ve Adalet Partisi'ni" kurarak sistemde yerini almıştır. Liberaller ve laik kesim Müslüman Kardeşler gibi örgütlü, birlik ve beraberlik içinde hareket edemedikleri için bu süreçte çok etkin olamamışlardır.

✓ 30 Haziran 2012 tarihinde Mursi'nin Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmasıyla başlayan süreçte Müslüman Kardeşlerin İslami çıkışı esas alan yapılanması da süreçte önemli rol oynamıştır. Mursi iktidara geçtikten hemen sonra ordunun kışlasına dönme zamanı geldiğini belirterek, YAK kararları hilafına Millet Meclisini toparlayarak ilk sınavını vermiştir. Arkasından silahlı kuvvetleri arkasına alarak, YAK üyelerini emekli etmesi koltuğunu sağlamlaştırması açısından nihai atılım olmuştur. Bu aşamadan sonra, Müslüman Kardeşler ile askerlerin bir nevi gizli dayanışma içinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Yüksek Mahkeme, Mursi ile karşı karşıya kalmış ve askerler tarafından yalnız bırakılmıştır. Böylece Mursi'nin taslak anayasada istediği kurguyu yapması mümkün hâle gelmiştir. Nitekim, İslami ve şeriat hükümlerini esas alan anayasa nüfusun oldukça düşük bir oranının, % 12.5'unun desteği ile kabul edilmiş ve Müslüman Kardeşler istedikleri başarıya ulaşmışlardır.

✓ Taslak anayasanın açıklanması ve referanduma sunulacağıın ilan edildiği tarih itibarıyla ordu tarafından desteklenen yönetime muhalif liberal ve laik kesimin protestoları ile muhalefet oluşmuştur. Bu muhalefet devrimin başlangıcındaki gibi dağınık ve kontrolsüz bir grup olmayıp, daha bilinçli ve liderliğe sahip bir yapıdadır.³⁴ Liberal ve laik kesim anayasada yer alan İslami yükümlülüklerle ve başkanlık yetkilerine karşı çıkışları Müslüman Kardeşlerle çatışmaları gündeme getirmiştir. Halkın önemli bir kesiminin pasif kaldığı referanduma katılım sonrasında liberal ve laik kesimin daha bilinçli bir şekilde organize olarak, birlik ve beraberliği sağlayarak, halkın çoğunluğunun desteğini almaya muvaffak olması şarttır. Bu şekilde güçlü bir yapılanma ile parlamento seçimlerine katılmaları, arzu ettikleri demokratik düzenin sağlanmasında etkili olacaktır. Bu ise ya Müslüman Kardeşlerle Selefilerin iktidarına son verecek veya muhalefette yer alarak Mısır siyasetinde etkili olmalarını sağlayacaktır.

Sonuç

Mısır'da Müslüman Kardeşlerin adayı Muhammed Mursi'nin Devlet Başkanı seçilmesiyle birlikte askerlerin vesayetine son veren süreç Müslüman Kardeşlerin İslami bir yapılanmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Halkın küçük bir çoğunluğu tarafından onaylanan İslami Anayasa büyük kesimlerin tepkisini çekmesine rağmen yürürlüğe girmiştir. Şimdi sıra parlamento seçimlerindedir. Bu süreç içinde memnuniyetsiz çoğunluğun sesini duyurabilmesinin siyasi kuralı parlamentoda güçlü bir şekilde temsil edilmekten geçmektedir. Bu nedenle halkın artık devrim sırasında olduğu gibi meydanlara çıkmasından ziyade, muhalefetin örgütlü siyasetle gücünü göstermesi demokrasinin gereğidir.

- 1 Liberal ve laik kesim ifadesi solcu ve Hristiyanları da içermektedir.
- 2 PACIELLO, Maria Cristina "Egypt: Changes and Challenges of Political Transition", MEDPRO Technical report No.4/May 2011, s.20, ISBN-13:978-94-6138-101-9.
- 3 PACIELLO, Maria Cristina "Egypt: Changes and Challenges of Political Transition", MEDPRO Technical report No.4/May 2011, s.10, ISBN-13:978-94-6138-101-9.
- 4 PACIELLO, Maria Cristina age.,
- 5 "Large turnout for Egypt's constitutional referendum", 19.03.2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12793484>.
- 6 SMITH, Ben "Progress in Egypt?", House of Commons International Affairs and Defence Section, SN/IA/5982, 24.05.2011, www.parliament.uk/briefing.../SN05982.pdf.
- 7 SENNOTT, Charles M. Inside The Egyptian Military's Brutal Hold on Power, January 24, 2012, Frontline.
- 8 ERDURMAZ, Serdar "Mısır'da Demokratik Parlamenter Rejime Geçiş Çalışmaları", 29 Kasım 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2538.html>. Bunlar; başkanlık süresinin 6 yıldan 4 yıla indirilmesi ve ikidefa üstü seçilebilmesiyle sınırlandırılması, seçimden sonra 30 gün içinde başkanın yardımcıları seçilmesini ve buradaki görev sürelerinin 40 yaşını geçmiş olmasının önüne geçilmesinin Mısır'da olmaması şartının konulması gibi unsurları içermektedir. bk. "Large turnout for Egypt's constitutional referendum", age., 68.
- 9 HABIB, Kamal "Devrimden Kurumlara Mısır", (çev. Vahdettin İnce), 25.03.2011, <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/817/devrimden-kurumlara-misir.aspx>.
- 10 ERDURMAZ Serdar, "Mısır'da Demokratik Parlamenter Rejime Geçiş Çalışmaları", 29 Kasım 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2538.html>.
- 11 HOLMES, Charles "From the ashes, Egypt prepares for a democratic rebird", Jane's Intelligence

- Review, August 2011, Vol. 23, No.8, p.30-33.
- 12 FATHI, Yasmine "SCAF's proposal for constitution 'abuses will of the people', charge critics", 03.11.2011, <http://english.ahram.org.eg/~NewsContent/1/64/25802/Egypt/Politics-/SCAFs-proposal-for-constitution-abuses-will-of-the.aspx>.
- 13 "Washington should dissuade Egyptian military's bid to perpetuate power", 03.11.2011, http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/egypt-military-rulers-cause-outcry-with-bid-to-enshrine-supreme-political-role-in-constitution/2011/11/03/gIOAd4MOiM_story.html.
- 14 FATHI, Yasmineage.,
- 15 ERDURMAZ, Serdar "Mısır İlk TurSeçimSonuçlarıveOrtayaÇıkabilecekTablo", 04 Aralık 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2541.html>.
- 16 ERDURMAZ, Serdarage.,
- 17 bk. MüslümanKardeşlerhakkındaahafazlabilgiçin; Michelle Paison, "The History of the Muslim Brotherhood", <http://www.tuftsgloballeadership.org/files/resources/nimep/v4/The%20History%20of%20the%20Muslim%20Brotherhood.pdf>. "25 Ocak'tanYeniAnayasa'ya:Mısır'daDönüşümünAnatomisi", SETA Rapor Nu.: 2, s. 20-22, Nisan 2011
- 18 "25 Ocak'tanYeniAnayasa'ya:Mısır'daDönüşümünAnatomisi", SETA Rapor No 2, s. 20, Nisan 2011
- 19 "MB: We call for a civil state to serve all of Egypt", Ikhwanweb, <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=27992>. Abdel MoneimAbou el-Fotouh, "Democracy supporters should not fear the Muslim Brotherhood", Council on Foreign Relations, 09 February 2011, <http://www.cfr.org/africa/washington-post-democracy-supporters-should-not-fear-muslim-brotherhood/p24068>.
- 20 "Al-Hurriyyawa al-'Adala (Freedom and Justice Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/22/al-hurriyya-wa-al-%E2%80%98adala-freedom-and-justice-party>.
- 21 ZAYED, Dina BLAIR, E. "Q+A: How does Egypt's parliamentary election system work?", 28 Nov 2011, Reuters
- 22 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>.
- 23 GHANY, MuhamedAbd El "Egypt News-RevolutionandAftermath", Dec. 27, 2012, <http://topics.nytimes.com>
- 24 MısırCumhurbaşkanlığıSeçimleri, 18.06.2012, <http://tr.euronews.com/tag/misir-cumhurbaskanligi-secimleri/>
- 25 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>.
- 26 Kareem Fahim, In Upheaval for Egypt, Mursi Forces Out Military Chiefs, August 12, 2012, The New York Times
- 27 "Mısır'daSivil-Asker ilişkilerindeğişenniteliğiveAnayasaReferandumu", http://blog.mil-liyet.com.tr/Misir_da_Sivil-Asker_iliskilerinin_degisen_niteliği_ve_Anayasa_Referandumu/Blog/?BlogNo=395126.
- 28 "Morsy issues new constitutional declaration", Egypt Independent, 22.11.2012, <http://www.egyptindependent.com/news/morsy-issues-new-constitutional-declaration>. Jeremy M. Sharp, "Egypt: Background and U.S. Relations", 6 December 2012, CongressionalResearch Service RL33003. P.1, www.crs.gov.
- 29 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>
- 30 SHARP Jeremy M., age., 1.
- 31 "Mısır'daSivil-Asker ilişkilerindeğişenniteliğiveAnayasaReferandumu", http://blog.mil-liyet.com.tr/Misir_da_Sivil-Asker_iliskilerinin_degisen_niteliği_ve_Anayasa_Referandumu/Blog/?BlogNo=395126.
- 32 SEMİN, Ali "Mısır'daki Olayların Işığında Anayasa Referandumu" 27 Aralık 2012, Bilgesam Stratejik Araştırma Merkezi.
- 33 "Mısır'daki Anayasa Referandumu", Sondakika.com. <http://www.sondakika.com/haber/haber-misir-daki-anayasa-referandumu-2-4193110/>
- 34 "Going wrong way", The Economist, 22 Dec. 2012.

TÜRKİYE – SURİYE İLİŞKİLERİNDE GÜVENLİK İKİLEMİ

YRD. DOÇ. DR. ABDULLAH TORUN*

Giriş

Bu çalışmanın amacı 2011 yılında Suriye’de başlayan iç çatışmaların Türkiye’nin güvenlik politikasına etkisini değerlendirmektir. Çalışmamız Türkiye’nin Suriye’ye karşı uyguladığı yeni güvenlik politikasının Türkiye açısından güvenlik ikilemine neden olduğu argümanına dayanmaktadır. Türkiye, Suriye’de rejimin istikrarını ve üniter yapıyı tehdit eden iç çatışma sürecine doğrudan müdahil olarak bu durumu ulusal güvenliği açısından bir sorun olarak görmeye başlamıştır. Bu nedenle Türkiye, kendi güvenliğini artırmaya yönelik birtakım yeni politikalar ve önlemler almaya çalışırken bu durum Suriye tarafından güvensizlik olarak algılanmış ve böylece Türkiye’nin güvensizlik riski daha da artmıştır.

Kavramsal Bir Sorun Olarak Güvenlik İkilemi:

Güvenlik ikilemi (security dilemma) uluslararası ilişkiler disiplininde görece olarak yeni bir kavramdır. Kavram ilk defa John Herz tarafından 1951 yılında *Political Realism and Political Idealism* adlı çalışmasında kullanılmıştır.¹ Kavramsal olarak güvenlik ikilemini, bir devletin kendi güvenliğini artırmaya çabalarken diğerlerinin güvenliğinin azalması durumu olarak tanımlayabiliriz. Güvenlik ikilemi kavramını realist paradigmanın güvenlik anlayışıyla okuyan teorisyenler bunu anarşik bir yapı olarak gördükleri uluslararası sistemin doğal bir durumu olarak değerlendirirler. Alexander Wendt gibi bazı konstrüktivist kuramcılara göre ise, devletlerin davranışları aktörlerin kendi kimliklerini algılamaları ile belirlenir.²

* İnönü Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

Tarihsel önyargılarla birlikte “Soğuk Savaş” dönemi boyunca Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler, iki ülkenin birbirlerini iki kutuplu sistemin karşı tarafı olarak gördüğü bir süreç içerisinde geçmiştir.

Bu kimlikler diğerleri ile olan ilişki neticesinde oluşturulur. Böylece devletler dostlarına ve düşmanlarına farklı biçimlerde davranırlar. Diğer devletlerin niyetlerine ilişkin algılama, geçmişte yaşanmış karşılıklı ilişkinin bir sonucu olarak oluşur. Dolayısıyla, güvenlik ikilemi yalnızca olgusal olarak var olan tehditler sonucu değil, karar vericilerin algılamaları sonucuyla da ortaya çıkabilecek bir durumdur.

Türkiye-Suriye Güvenlik İlişkileri:

İki ülke ilişkilerini tarihsel süreçte değerlendirdiğimizde uzunca bir süre “güven bunalımı” yaşanmış olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1918’de yıkılmasından 2000’li yıllara kadar devam eden süreçte iki ülke arasındaki ilişkiler hiçbir zaman dostane olmamıştır.³ Her iki devletin

kuruluş süreçlerinde yükselen ulusçu düşünceler birbirini ötekileştirmiştir. Karşılıklı gelişen ötekileştirmeler birbirini tehdit olarak görme algısını güçlendirmiştir. Tarihsel önyargılarla birlikte “Soğuk Savaş” dönemi boyunca Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkiler, iki ülkenin birbirlerini iki kutuplu sistemin karşı tarafı olarak gördüğü bir süreç içerisinde geçmiştir.⁴

1998 yılı Türkiye ve Suriye arasındaki güvenlik sorununun krize dönüştüğü bir dönem oldu. İki ülkeyi savaşın eşiğine getiren krizin ilk adımı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş’in 16 Eylül 1998 tarihinde Reyhanlı’da yaptığı konuşma ile başlamıştı. Ateş, burada yaptığı konuşmasında, Türkiye’nin Suriye’ye karşı askerî güç kullanabileceğini açıkça ilan etti.⁵ Türkiye’nin kararlı ve gerektiğinde askeri güç kullanabileceğini belirten tutumu neticesinde, 20 Ekim 1998 tarihinde Adana Uzlaşması imzalanmıştır.⁶

Türkiye-Suriye güvenlik ilişkileri 2000’li yılların başından itibaren “stratejik işbirliği” olarak nitelendirilen yeni bir sürece girdi. İki ülke arasında güvenlik konuları da dâhil olmak üzere bir yakınlaşma ve işbirliği dönemi başladı. Türkiye ile Suriye arasında ilişkilerin yakınlaşması, her iki ülkenin birbirine karşı yürüttüğü politikalar kadar, bölgesel gelişmelerden ve özellikle ABD’nin Suriye politikasından önemli ölçüde etkilendi. Öncelikli olarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkinin gelişmesine katkı yapacak altyapı oluşturulmaya başlandı. 2004 yılında, Başbakan Erdoğan’ın Suriye ziyareti sırasında iki ülke arasında Serbest Ticaret Anlaşması imzalandı.⁷

İki ülke arasında devam eden yakın işbirliği sürecinin sonunda 2009 yılı Türkiye-Suriye güvenlik ilişkilerinde önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem

oldu. Öncelikle, Türkiye ile Suriye arasında bir ilk yaşandı. Yaklaşık on yıl önce sıcak çatışmanın eşiğine gelen iki ülkenin askeri birlikleri arasında, 27 Nisan'da üç gün devam eden bir ortak askerî tatbikat düzenlendi.⁸ Daha sonra, 16 Eylül 2009'da, Türkiye ve Suriye arasında "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Anlaşması" imzalandı. İki ülke ilişkileri açısından arasında dönüm noktası olan bu anlaşma ile Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazandı. Anlaşma ile Türkiye ve Suriye vatandaşları arasındaki vize uygulaması karşılıklı olarak kaldırıldı. Ayrıca iki ülke arasında Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi kurulmasına karar verildi.⁹ İki ülkenin ilgili bakanlarının katıldığı Konsey toplantılarının ilki 13 Ekim 2009'da Halep ve Gaziantep'te, ikincisi ise 3 Ekim 2010'da Lazkiye'de yapıldı. Barack Obama'nın yönetime gelmesini takiben, Türkiye ile Suriye arasındaki yakınlaşma süreci ABD tarafından daha güçlü bir şekilde desteklenmeye başlandı. Suriye ile ikili ilişkiler kurulmasında daha diyalogcu bir yaklaşım benimseyen Obama yönetimindeki ABD¹⁰ Türkiye-Suriye yakınlaşmasını Orta Doğu'da uygulamak istediği politikalar için bir fırsat olarak algılamaya başladı. Bu dönemde ABD'nin Türkiye-Suriye yakınlaşmasını desteklemesinin temel nedeni, Suriye'nin İran'a yakınlaşmasını önlemek ve bu ülkenin politikalarını Türkiye aracılığıyla ABD'nin bölge politikalarına uygun hâle dönüştürmektir.¹¹ Aynı zamanda, Obama yönetimi Suriye'nin yalnızca dış politikasını değil, siyasal sisteminin de değişmesini istemişti. Bu amaçla Türkiye "model" ülke olarak görüldü. ABD, Türkiye'de uygulanan millî güvenlik sistemi ve neoliberal ekonomik politikaların Suriye'de de uygulanabilmesi için iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi olumlu karşılamıştı.¹²

ABD, Türkiye'de uygulanan millî güvenlik sistemi ve neoliberal ekonomik politikaların Suriye'de de uygulanabilmesi için iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi olumlu karşılamıştı.

Suriye'de Başlayan İç Çatışma Sonrası Türkiye'nin Güvenlik Politikası:

2011 yılı başlarında Tunus, Mısır ve Yemen'de yönetim değişikliklerine neden olan ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan Orta Doğu'nun yeniden yapılandırılma projesi, 2011 Mart ayından itibaren Suriye'yi de etkilemeye başladı. Suriye'de başlayan iç çatışmalarla beraber Türkiye'nin Suriye ile olan güvenlik ilişkileri yeni bir döneme girdi.

2011 yılında başlayan Suriye'deki iç çatışmalar, Türkiye-Suriye arasındaki PKK, Hatay ve su sorunu gibi geleneksel güvenlik sorunlarına ilaveten Suriye'deki iç karışıklık ve çatışma ortamı, AKP hükûmetinin sürdürdüğü politikanın sonucu olarak, doğrudan Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit eden bir faktöre dönüştü. 2011 yılında başlayan Suriye'deki iç çatışma süreci, Türkiye'nin Orta Doğu'ya ilişkin

PYD önderliğindeki Kürt grupların Suriye'nin kuzeyindeki bazı önemli bölgeleri ele geçirmeleri Türkiye'nin güvenlik politikasında önemli bir ikilem oluşturmuştur

geleneksel güvenlik politikasında bir sapmayı da beraberinde getirdi. Çünkü Türkiye'nin geleneksel Orta Doğu güvenlik politikası, bu coğrafya da bir biçimde etkin olma fakat aynı zamanda bölgedeki karışıklıklara ve çatışmalara karışmama ilkesine dayanıyordu.¹³ AKP hükûmeti ise Türkiye'nin sürdürdüğü bu politikayı pasiflik ve statükoculuk olarak tanımlayıp, Suriye'deki çatışmacı ortama doğrudan müdahil olmuş ve Suriye sorununu bir bütün olarak Türkiye'nin ulusal güvenlik sorunu haline getirmiştir.

Türkiye'nin Suriye politikasında güvenlik ikilemi oluşturan temel sorun PYD'nin (Demokratik Birlik Partisi) Suriye'nin geleceğine ilişkin rolüdür.

Çoğunlukla Suriye içindeki eski PKK kadrolarından

oluşturulmuş siyasal parti olan PYD, bir anlamda PKK'nın Suriye'deki kolu durumundadır.¹⁴ PYD önderliğindeki Kürt grupların Suriye'nin kuzeyindeki bazı önemli bölgeleri ele geçirmeleri Türkiye'nin güvenlik politikasında önemli bir ikilem oluşturmuştur. Çünkü bir yandan Türkiye, Esad rejimine karşı mücadele eden muhalif grupları desteklerken, diğer yandan PKK'nın uzantısı PYD gibi Kürt ayrılıkçı hareketlerinin kısmi coğrafi kontroller elde etmesi Türkiye açısından ciddi güvenlik riskleri oluşturmuştur.

Suriye krizi, Türkiye'nin AKP hükûmeti aracılığıyla Orta Doğu'da uygulamaya çalıştığı politikanın rasyonelliğini de test eden bir olgu oldu. Başka bir ifadeyle, "Komşularla Sıfır Sorun (KSS)" politikasının reel politığe uygunluğu, Suriye krizi ile değerlendirilme fırsatı bulmuş oldu.¹⁵ Suriye'ye karşı sürdürülen politika sonucunda Türkiye'nin KSS politikasının başarısızlığı bir yana, Türkiye, Suriye politikası sonucu bir takım yeni güvenlik riskleri ve ikilemleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Suriye'deki gelişmeler Türkiye'nin AKP döneminde uygulamaya çalıştığı dış politikayı güvenlik ekseninden okumama politikasının da terk edilmesi anlamına gelir. Bu anlamıyla Türkiye'nin geleneksel güvenlik sorunlarını güvensizlikleştirme (desecuritization) politikası uygulayarak siyasal alana taşımaya çalışan AKP'nin bu politikası da en azından Orta Doğu ekseninde geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla, genel olarak Orta Doğu'da, özel de ise Suriye konusunda yetkin olduğunu her fırsatta dile getiren Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve dışişleri bürokrasisi Orta Doğu'daki dönüşüm sürecini ve Suriye'deki çatışma ortamını öngörememiştir.

Sonuç

Sonuç olarak 2000'li yıllarda Suriye'nin küresel kapitalist sisteme entegre edilmesinde Türkiye'nin üstlenmiş olduğu rol, iki ülke arasındaki işbirliği ve

ortaklığa dönüşen “dostane” ilişkilerin temelini ve Türkiye’nin bu ülkeye ilişkin yaklaşımın özünü oluşturmuştur. Ancak bu geçici dostluk dönemi Suriye’de başlayan iç çatışmalarla yerini karşılıklı güvensizlik ortamına bırakmıştır.

Türkiye’nin Suriye ile olan güvenlik ilişkileri 2011 yılının Mart ayında Suriye’de başlayan iç çatışmalarla yeni bir döneme girdi. Dış politika açısından kısa sayılabilecek bir dönem içerisinde Türkiye-Suriye ilişkileri birbirine zıt süreçlerde cereyan etti. 1998 yılında sıcak savaşın eşiğine gelen iki ülke, 1999 yılındaki Adana Mutabakatı’nın ardından, 2004 yılında serbest ticaret anlaşması imzaladı. Karşılıklı vizelerin kaldırılmasının ardından, Türkiye-Suriye ilişkileri “Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği” olarak tanımlanan suni dostluk dönemi geçirdi. Esasen devletler arasındaki dış politika yapım süreçlerinin kısa dönemlerde zikzaklar çizerek oluşturulmasının rasyonel bir tercih olmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye, Suriye’deki iç çatışma sürecinde rasyonel bir güvenlik politikası uygulayarak, doğrudan ulusal güvenliğini tehdit etmeyen sorunlara karışmama politikasına geri dönmelidir. Bu güvenlik stratejisi Türkiye’nin bulunduğu coğrafyada pasif dış politika sürdürmek istediği anlamına gelmez. Devletlerin buldukları coğrafyalarda çatışma süreçlerine müdahil olmadan da kontrol yeteneklerini kullanabilmeleri mümkündür.

Türkiye ile Suriye arasındaki dış politika ve güvenlik ilişkileri Başbakan Erdoğan ve Başkan Esad arasındaki bir güç mücadelesi ve “kör dövüşü” olmaktan çıkarılmalıdır. Suriye’de başlayan iç çatışma süreciyle birlikte iki ülke arasındaki ilişkiler, iki ayrı egemen devletin birbirlerine karşı yürüttükleri mücadeleden çok, iki ülkenin siyasal liderlerinin karşılıklı algılamaları üzerinden sürdürülen bir politik zeminde oluşturulmuştur. Böylece, Türkiye-Suriye güvenlik ilişkileri Erdoğan-Esad mücadelesine dönüştürülerek sorun indirgenmiş ve kişiselleştirilmiştir. Dolayısıyla, iki ülke arasındaki güvenlik sorunları ülkelerin birbirlerine karşı oluşturdukları doğrudan güvenlik tehditleri nedeniyle değil, karar vericilerin kişisel algılamaları nedeniyle siyasal konuların güvenleştirilmesinin bir sonucu sürdürülmüş ve güvenlik ikileminin yaratılmasına neden olmuştur.

Dış politika açısından kısa sayılabilecek bir dönem içerisinde Türkiye-Suriye ilişkileri birbirine zıt süreçlerde cereyan etti.

Türkiye ile Suriye arasındaki dış politika ve güvenlik ilişkileri Başbakan Erdoğan ve Başkan Esad arasındaki bir güç mücadelesi ve “kör dövüşü” olmaktan çıkarılmalıdır.

Nihayetinde Türkiye'nin Suriye'ye karşı sürdürdüğü güvenlik politikası kendisi açısından bir güvenlik ikilemine neden olmuştur. Türkiye güvenliğini sağlayabilme adına yeni güvenlik sorunları ve riskleri oluşturmuştur.

- 1 ROE, Paul (1999), "The Intrastate Security Dilemma: Ethnic Conflict as a 'Tragedy'?", *Journal of Peace Research*, Cilt: 36, No:2, s. 183.
- 2 WENDT, Alexander (1992), "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics," *International Organization*, Cilt: 46, Sayı: 2, s. 397.
- 3 MOUBAYED, Sami "Turkish-Syrian Relations: The Erdoğan Legacy," *SETA Policy Brief*, (Ekim/2008), s. 2. <http://www.setav.org/Ups/dosya/7448.pdf>, Erişim tarihi: 05.09.2010.
- 4 TÜREL, Yılmaz (2006), "Suriye'deki Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri ve Alınabilecek Tedbirler," *Türkiye'nin çevresinde Meydana gelen Gelişmelerin Türkiye'nin Güvenlik Politikasına Etkileri*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, s. 99.
- 5 Orgeneral Atilla Ateş konuşmasında şunları söylemiştir: "Türk devleti olarak komşularımızla iyi ilişki kurmaya çalışıyoruz. Bu iyi niyetimize ve gayretimize rağmen bazı komşularımız, özellikle ismini açıkça söylüyorum, Suriye gibi komşular, iyi niyetimizi yanlış tefsir ediyorlar. Apo denen eşkiyayı destekleyerek Türkiye'yi terör belasına bulaştırdılar. Türkiye iyi ilişkiler konusunda gerekli çabayı gösterdi. Türkiye beklediği karşılığı alamazsa, her türlü tedbiri almaya hak kazanacaktır. Artık sabrımız kalmadı." "Suriye'ye Sabrımız Kalmadı," *Hürriyet*, 17 Eylül 1998.
- 6 "Mutakabatin Tam Metni" *Radikal*, 21 Ekim 1998.
- 7 1 Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe giren Anlaşma metni için bk. "Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması", http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/UluslararasıKurulusDb/suriye/Ortaklik_anlasma_si_metni.doc, Erişim tarihi: 11. 10. 2010.
- 8 "Türkiye-Suriye Tatbikatı İsrail'de Endişe Yarattı," *Hürriyet*, 27 Nisan 2009.
- 9 "Suriye ile Vize Kalktı," *Hürriyet*, 17 Eylül 2009.
- 10 LARRABEE, F. Stephen "Turkey's New Geopolitics," *Survival*, Cilt: 52, Sayı: 2, (Nisan/Mayıs 2010), s. 166; William Park, "Obama, Turkey and the Middle East: Troubles Ahead?," *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 7, Sayı: 4, 2008, s. 22.
- 11 LARRABEE, (2010), s. 166.
- 12 KAPLAN, Seth "A New U.S. Policy for Syria: Fostering Political Change in a Divided State," *Middle East Policy*, Cilt: 15, Sayı: 3, (Kış/2008), s. 113-115.
- 13 ORAN, Baskın (2001), "Türk Dış Politikasının Teori ve Pratiği," Baskın Oran, drl. *Türk Dış Politikası*, Cilt I, 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 26.
- 14 ORSAM, "Suriye'de Kürtler Arası Dengeler, Rejim Muhalifleri ve Türkiye: Çatışma-İstikrar Ayırımındaki İlişkiler Örüntüsü," ORSAM Rapor No: 139, Aralık 2012, s. 9, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121221_139raporturing.pdf, Erişim tarihi: 02.01.2013.
- 15 CALABRESE, John "The Regional Implications of the Syria Crisis," 21 Aralık 2012, <http://www.mei.edu/conference2012/syria-and-regional-implications-crisis>, Erişim tarihi: 28. 12. 2012.

SÜRİYE'DEKİ OLAYLAR VE TÜRKİYE'NİN SÜRİYE POLİTİKASI

PROF. DR. CEMALETTİN TAŞKIRAN*

Suriye'de 21 aydır devam eden olaylar, yoksulluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik, uzun süren baskıcı rejimler, işsizlik, özellikle genç nüfustaki işsizlik artışı ve ülkeleri yönetenlerin Wikileaks belgelerine yansıyan yolsuzlukları gibi ortak özellikler taşıyan Arap ülkelerinde, 2010 yılı Kasım ayında başlayan ayaklanmaların bir devamıdır. Tunus'ta başlayan ve Mısır, Libya, Yemen'de daha çok özgürlük istekleri ve diktatörce davranan yönetimlere karşı gelişen olaylar, ABD ve AB başta olmak üzere Batı'nın kışkırtmalarıyla Suriye'ye de sıçradı. Esat yönetimine karşı 15 Mart 2011'de başlayan olaylarda yaklaşık 42.000 kişi hayatını kaybetti, binlerce insan kayboldu ve 300.000'den fazla Suriye vatandaşı ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Ülkeden kaçış hâlâ da sürüyor. Diğer yerlerde diktatörce davranan yöneticilerin devrilmesi ve halkın özgürlük isteklerinin gerçekleşmesinden dolayı "Arap Baharı" olarak adlandırılan Ortadoğu'daki olaylar Suriye'de tam bir çıkmaza girdi. Gün geçtikçe de ülkede dökülen kan ve yaşanan şiddet artıyor. Esat muhalifleri gördükleri destekle ve ellerindeki silahlarla isyanı ülkenin her yanına yaydılar, Esat yönetimini devirmeye çalışıyorlar. Yönetim de yine bölgedeki Rusya, Çin ve İran

* Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

gibi güçlerden aldığı siyasi destekle muhaliflere çok acımasız davranıyor. Suriye’de bir “iç savaş” yaşıyor. Şehirler bombalanıyor, yakılıyor, yıkılıyor. Yönetim muhaliflere saldırıyor. Silahlanan muhalifler de askerlere.

Suriye’de Esat ailesi, Hafız Esat’ın yönetimi darbeyle ele geçirdiği 1970’ten beri iktidarda. Oğul Beşar ise 2000’de devlet başkanı oldu ve o günden bu yana ülkede bazı liberalleşme ve özgürlük adımları attı. “Arap Baharı”nın etkisiyle muhaliflerce bu adımlar yeterli bulunmadı. Olaylar devam etti. Esat, önemli birkaç adım daha attı: Mesela 48 yıldır devam eden olağanüstü hâli kaldırdı, çok partili sisteme geçiş için kanun çıkardı, reform sözü verdi, bazı bakanları görevden aldı, ülkede insan haklarını geliştirici bazı adımlar da attı. Ama muhalifler bunları da yeterli görmediler, sokak gösterilerine devam ettiler. Bunun üzerine yönetim muhaliflere sert davrandı. Çoğunu tutukladı, hapse attı, sonra da ağır şiddet kullanmaya başladı.

Olayları tam olarak anlayabilmek için Suriye’deki duruma bir bakalım. Yaklaşık olarak, 21 milyonluk Suriye nüfusunun % 74’ü Sünni, % 12’si, Esat ailesinin de mensubu olduğu Arap Alevileri, yani Nusayrilere. Ülkenin % 10’unu Hristiyanlar, % 3’ünü Dürziler oluşturuyor. Etnik olarak ise, yine yaklaşık olarak, Araplar nüfusun % 77’sini, Kürtler % 8’ini, Türkler % 6’sını ve Ermeniler % 2’sini oluşturuyor. 1970’den beri Esat ailesi Nusayrilere dayanan bir yönetim kurdu. Ve yaklaşık 40 yıldır % 15’lik bir kesim, % 70’lik bir çoğunluğu askerî yöntemlerle idare ediyor. Olayların büyümesinin ardında yatan temel meselelerden biri bu adaletsiz yönetim anlayışıdır. Daha çok Sünnilerden oluşan muhalefet Nusayrilere savaş açmış durumda.

Suriye muhalefeti, Sünniler diye adlandırılarak tek gibi algılsa da aslında bölünmüş durumda. Birleşik bir muhalefet yok. Şimdilik muhalefetin tek ortak hedefi Esat’ın devrilmesi. Bu amaç için birlikte hareket edebiliyorlar. Sonrası büyük kaos. Türkiye’nin de çabalarıyla bazı muhalif gruplar Türkiye’de “Suriye Ulusal Konseyi” adı altında bir muhalifler koalisyonu oluşturdu. Bu oluşumda, Sünniler ve sürgündeki muhalifler ağırlıkta. Ayrıca bu grubun Esat’ı devirmek isteyen ve saf değiştiren askerlerin de katıldığı bir silahlı kanadı var: “Özgür Suriye Ordusu.” Bu oluşumun ortaya çıkmasında da Türkiye’nin rolü var. Eğitim merkezleri ve kampları Hatay’da idi. Özgür Suriye Ordusu karargâhını da Türkiye’de kurdu. Verdiği silahlı mücadeleyi buradan yönetti. Ana karargâh Hatay’daydı. Türkiye’de ve Suriye’de yaşanan son olaylar üzerine, 22 Eylül’de, ana karargâhın Türkiye’den Suriye’ye kaydırıldığı açıklandı

Birçok etnik ve mezhepsel unsurdan oluşan çok sayıda muhalif grup bir kaç kez İstanbul’da buluşarak ortak kararlar almak istediler. Esat’ı devirme şekli konusunda bazı kararlar alsalar da Esat sonrası konularda bir türlü anlaşamadılar. Muhalifler “Yeni Suriye’nin Millî Sözleşmesi-Anayasası” adını verdikleri temel ilkelere bile anlaşmaya varamadılar. Muhaliflerin önemli bir kanadı olan Suriyeli Kürtler bunu kabul etmedi. Tüm etnik ve mezhep unsurları birleştirmeyi öngören

çalışmada Suriye Kürtleri “anayasal vatandaşlık” istediler. Suriyeli Kürtler, Irak’ın kuzeyindeki bölgesel yönetim benzeri “anayasal bir bölge ve anayasada belirtilmiş kurucu halk” tanımı talep ettiler. Yani ayrı bir bölge istiyorlardı. Bu durum bile Türkiye’deki karar vericileri “4 parçalı Kürdistan” konusunda “uyandırmadı.” Ve böylece Kürt muhalifler, muhalefete fazla destek vermediler. Bunun da mükâfatını daha sonra Esat’tan Suriye’nin kuzeyine egemen olarak aldılar.

Suriye’deki olaylarda ABD ve Batı muhalif isyancı grupları destekledi, hâlâ da destekliyor. Suriyeli isyancıların arkasında Batı’nın ve Suudi Arabistan, Katar, İran ve Irak merkez yönetiminin maddi ve silah desteği var.

Yönetime bağlı askerî birliklerin masum gösterilere müdahalesindeki sertliği, sivillere ateş açmasını ve kendi vatandaşlarını öldürmesini tasvip etmek mümkün değil elbette. Olayların bu boyuta gelmesinde Suriye güvenlik güçlerinin olaylara müdahaledeki yetersizliğinin ve tecrübesizliğinin de büyük payı var. Başlarda silahsız protestoculara karşı aşırı kuvvet kullanıldı. Bazı kentler haftalarca yoğun bir şekilde bombalandı. Tabii, bu durum da olayları tırmandırdı.

Diğer yandan Arap Birliği, ABD ve Avrupa Birliği, Suriye yönetimini güç durumda bırakmak için yaptırımlar uyguladı ve hâlâ da uyguluyor. Bu yaptırımlar sonucu Suriye ekonomisinin petrol ve turizm gibi hayati sektörleri çöktü. IMF verilerine göre bu olaylar yüzünden Suriye ekonomisi 2011’de % 2 oranında küçüldü. İşsizlik arttı. Ülkede sık sık elektrikler kesiliyor, yakıt ve özellikle gıda sıkıntısı yaşanıyor. Bir de buna kış şartları eklenince Suriyeliler için hayat dayanılmaz oldu.

Ayrıca Esat yönetimine uluslararası baskılar artsa da önceden çok kolay olacağı düşünülen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden bir müdahale kararı çıkarma konusunda uzlaşma sağlanamıyor. Rusya ve Çin, Suriye yönetimine destek veriyor. Batılı ülkeler askerî müdahale seçeneğini kendileri yapmak istemiyor. Ancak muhalefetin silahlandırılmasına her türlü desteği veriyorlar.

Suriye’deki krize şimdilik bir çözüm bulmanın zor olduğu ortada. Bir yandan Suriye yönetimi bu direnişi bastırmakta kararlı, diğer yandan muhaliflerin çoğu Esat rejiminin sona ermesinde kararlı.

Aslında bütün bu yaşananlardan en çok İsrail memnun. Çünkü Irak’tan sonra bir güçlü “düşmanı” daha zahmetsizce tasfiye ediliyor.

Tüm etnik ve mezhep unsurları birleştirmeyi öngören çalışmada Suriye Kürtleri “anayasal vatandaşlık” istediler. Suriyeli Kürtler, Irak’ın kuzeyindeki bölgesel yönetim benzeri “anayasal bir bölge ve anayasada belirtilmiş kurucu halk” tanımı talep ettiler.

Aslında bütün bu yaşananlardan en çok İsrail memnun. Çünkü Irak'tan sonra bir güçlü "düşmanı" daha zahmetsizce tasfiye ediliyor.

Türkiye ise Suriye'deki isyancıları destekleyerek hem Suriye'deki isyan hareketlerini başka ülkelerin desteklemesinin önünü açtı hem de kendi yaşadığı terör ve bölücülük olaylarına verilecek dış desteğe adeta meşruiyet ve zemin hazırladı. Türkiye'nin Suriye politikasına değinmeden, önceki dönemlerde Türkiye-Suriye ilişkileri nasıldı, kısaca buna temas etmek gerekir. Hemen söylemeliyiz ki Türkiye'nin Suriye ile ilişkileri son derece kötü idi. Bunun birkaç sebebi vardı. Bunlardan birincisi Hatay meselesiydi.

20 Ekim 1921'de, Fransa ile imzalanan, Ankara Antlaşması'nın 7. maddesine göre İskenderun, Suriye sınırları içerisinde kalacak, burada özel bir idare kurulup, Türk kültürünü geliştirmek için her türlü kolaylıktan yararlanılacaktır, resmî dil Türkçe olacak ve Türk parası geçerli olacaktır. Lozan Antlaşması'nda ise Suriye ile Türkiye arasında çizilen sınıra göre Hatay, sınırlarımızın dışında kalmıştır.

Fransa 1936 yılında Suriye'ye bağımsızlık verecekti. Fransa, Suriye'den çekilirken, Sancak üzerindeki yetkilerini Suriye'ye terk etmekteydi. Türk Hükümeti durumu kabul etmedi. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti toplantısında Fransa ile yapılan görüşmeler netice vermeyince, 9 Ekim 1936'da Fransa'ya resmî bir nota vererek, Suriye'ye yapıldığı gibi, İskenderun Sancağı'na da bağımsızlık verilmesini istedi. Bazı olaylar sonrası 1937'de, Cenevre'de toplanan Milletler Cemiyeti, Hatay'ın bağımsızlığını kabul etti. 13 Ağustos'ta Hatay'da seçimler yapıldı ve bağımsız Hatay Cumhuriyeti 12 Eylül 1938'de kuruldu. Bu Cumhuriyet ise, 30 Haziran 1939'da Türkiye'ye katılma kararını aldı. Ama Suriye bunu bir türlü kabullenemedi ve haritalarında hep Hatay'ı kendi topraklarında gösterdi.

İkinci mesele su meselesidir. Türkiye'nin Fırat üzerinde 1973 yılında devreye soktuğu Keban Barajı ve 1987 yılında tamamladığı Karakaya Barajı, Fırat'ın Suriye'ye akan sularında azalmaya neden olacağı endişesini uyandırmıştır. Türkiye'nin aşağı Fırat Projesi'ni geliştirerek 1976 yılında Güneydoğu Anadolu Projesi'ne dönüştürmesi Suriye ile olan gerginliği daha da tırmandırdı. Oysa Türkiye söz konusu nehirlerden, Suriye'ye saniyede 500m³ suyu salmayı hep sürdürdü.

Üçüncü mesele Suriye'nin Türkiye'ye yönelik teröre verdiği destek meselesiydi. Suriye uzun yıllar boyunca Türkiye'ye karşı koz olarak kullanmak için ASALA ve PKK gibi Türkiye'ye karşı çalışan silahlı terör örgütlerinin Suriye'de örgütlenmesine izin verdi. Onlara maddi ve lojistik destek sağladı. Türkiye'den tepki gördü. 1998 yılında Türkiye'nin sert notası karşısında geri adım atmak zorunda kalan Suriye, PKK elebaşını ve kamplarını Suriye'den çıkardı.

AKP'nin 2007 sonrası politikası ile bu "düşmanca" tutumun değişmeye

başladığını görüyoruz. Aslında son dönemde Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasını iki farklı dönemde değerlendirmek durumundayız. Bu iki dönem birbirine taban tabana zıt iki yaklaşımı içeriyor:

Birinci dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri neredeyse tarihinin en iyi dönemini yaşadı. İki ülke yöneticilerinin hem şahsi hem de devlet düzeyindeki samimi ve yapıcı yaklaşımları bir anda ilişkileri en üst seviyelere taşıdı. "Hatay meselesi" yüzünden sanki bir sınır anlaşmazlığı var görüntüsü veren soğuk ve güvensiz ilişkiler, Beşar Esat ve eşinin Türkiye ziyareti ile son buldu.

Bu dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri o derece ileri boyutlara ulaştı ki iki ülke ortak banka kurma, vizeleri kaldırma, ortak bakanlar kurulu düzenleme noktasına kadar geldi. Bu çerçevede Türkiye ile Suriye arasında küçümsenmeyecek anlaşmalar imzalandı, ortak projeler uygulamasına geçildi. Eğer 850 kilometre ortak sınıra sahip olduğumuz Suriye ile bir federasyon yapmaya karar verilse, iki ülkede de buna kimse karşı çıkmayacak bir durum vardı ilişkilerde. Bu olması gereken ve belki de yıllardır beklenen bir durumdu. 500 yıl aynı devlet içinde birlikte yaşadığımız, ortak kültürü paylaştığımız kardeşlerimizle gecikmiş bir buluşmaydı bu. Her iki tarafta da heyecan vardı, istek vardı.

Türkiye bu iyi ilişkilerde ekonomik ve siyasi sonuçlar elde edecek ve komşularıyla sorunlarını çözerek kalıcı ilişkiler geliştirecekti. Diğer yandan Suriye zaman içerisinde, günümüz şartlarına daha uygun bir yönetim anlayışını benimseyecek, aşırılıklar törpülenecek ve daha demokratik, insan haklarına daha saygılı bir yönetime yönelecekti. Halkların ilişkisi bu değişimi zorlayacaktı ve sonuçta her iki taraf da memnun olacaktı. Bu doğru ve orta vadede de beklenen sonuçları verecek bir yaklaşımdı. Suriye'de, rejimin hızla reformlar gerçekleştirmesi zor olduğundan, ekonomik alana öncelik verilecek ve bu yolla toplumsal değişimin ortaya çıkması sağlanacak ve bunlarla Esat rejiminin askerî bürokratlarıyla işbirliği yapılarak "yumuşak geçiş"le daha demokratik Suriye ortaya çıkarılacaktı.

Bu politika ABD ve Batı'nın politikasına da uygundu. Zira böyle bir yeni Suriye, ABD ve Batı ile gerilimi olan İran'ın etkisinde olmayacak, Türkiye üzerinden demokratik Batı sistemine adapte olacaktı.

Ancak bu olumlu ve çok iyi ilişkiler uzun sürmedi. Mart 2011'de diğer Arap ülkelerindeki olaylar Suriye'de de başlayınca ABD ve Batı ülkeleri önceki politikalarından vazgeçtiler. Suriye'de de tıpkı Tunus, Mısır, Libya'da olduğu gibi

Bu politika ABD ve Batı'nın politikasına da uygundu. Zira böyle bir yeni Suriye, ABD ve Batı ile gerilimi olan İran'ın etkisinde olmayacak, Türkiye üzerinden demokratik Batı sistemine adapte olacaktı.

Esat rejiminin muhalefet kanalı ile yıkılmasını ve yerine kendileriyle uyumlu bir yönetimin gelmesini istediler ve muhalefete destek verdiler. Bu destek o kadar ileri boyutlara vardı ki, olayların başında, Suriye'deki Esat karşıtı yürüyüşlerde ABD ve Fransa elçilerinin yer aldığına dair gazetelerde haberler yayınlandı.

İşte tam o sıralarda Türkiye'nin ikinci dönem politikası uygulamaya konuldu. Türkiye açıkça muhalefeti destekliyor ve en yetkili ağızlardan Esat'a yönetimi bırak çağrısı yapıyordu. Türkiye neredeyse daha önce bütün yaptıklarını, söylediklerini, imzaladıklarını bir yana bırakıyor ve giderek Suriye'ye karşı sert bir politika izliyor, şahinleşiyordu. Aslında ülkede kimse ne olup bittiğini de tam olarak anlamıyor, anlamlandıramıyordu. Olan şeydu: Suriye'deki Sünniler, Esat yönetimine karşı kıskırtılmaya başlamıştı. Azınlık Suriye-Alevileri, yani Nusayrilere karşı, Sünni çoğunluğun Türkiye üzerinden yönlendirilmesi, eğitilmesi hatta bazı batılılara göre silahlandırılması söz konusuydu. Suriye'deki muhalefetin Türkiye'nin kontrolü altında başkaldırarak Esat yönetimini yıkması hedeflenmişti.

Muhalifler Türkiye'deki üst düzeydeki yetkililerle kolaylıkla görüşüyor ve karşılıklı demeçler veriyorlardı. Amaç yavaş yavaş belli olmaya başlamıştı. Amaç, ABD'nin "İran'ı kuşatma ve yalnızlaştırma" politikalarına katkı sağlamak ve Suriye ile İran'ın birbirinden koparılmasına politikalarına yardımcı olmaktı. Bunun çok kolay olacağı ve muhalefetin, tıpkı diğer yerlerdeki gibi başarılı olacağı hesaplanmıştı. Elbette bir Rusya faktörü vardı. Ama ABD yapacağı pazarlıklarla Rusya faktörünü de aşacaktı, aşabilirdi. Ama bu yanlış hesap Suriye'ye uymadı. Rusya, Orta Doğu'daki tek ve son "kale"sinin arkasında durdu. Suriye'ye siyasi, askerî ve maddi destek verdi. Yanına Çin'i de alınca ABD ve Batı'nın hesapları tutmadı. Esat rejimi muhaliflerine karşı direnmeye ve başarılı olmaya başladı.

Bu arada Türkiye, neredeyse Suriye'ye savaş açacak gibi davranmaya başladı. Karşılıklı çok sert demeçler verildi. Adeta köprüler atılma noktasına geldi. Sabrımızın taşmak üzere olduğu defalarca ve her seviyede yetkililerce açıklandı. Zaman zaman, bir hafta gibi, süre bile verildi. Askerî çözüm iması yapıldı. Suriye'ye mesaj vermek için Türk Silahlı Kuvvetlerinin üst komutanları Hatay civarında birlikleri denetledi. Bu arada Türk basını da yazılısı ve görseli ile ısrarlı ve sürekli bir biçimde sadece Esat yönetiminin muhalifleri nasıl katlettiğini her gün haberlerine taşıdı. Şaşırtıcı olan bir durum da ne ABD'nin, ne Batı ülkelerinin, ne Suudi Arabistan'ın ve ne de Katar'ın Suriye yönetimine Türkiye kadar tepki göstermemesiydi. Tabir caiz ise Türkiye, Suriye konusunda "Kral'dan çok Kralcılık" yapıyordu.

Bu arada Türkiye'nin de katkılarıyla, Tunus, İstanbul ve Paris'te "Suriye'nin Dostları" toplantıları gerçekleştirildi. Toplananlar Suriye'nin dostları mıydı? Muhaliflerin dostları mıydı? Bu pek anlaşılamadı. Yapılan açıklamalarda sürekli uluslararası camianın denetiminde demokratik seçimler ve demokratik yönetim vurgusu yapıldı bu toplantılarda. "Niye bir tek Suriye'de? Suudi Arabistan, Katar demokratik mi?" diye kimse de sormadı.

Bu arada Suriye'ye, Libya'da yapıldığı gibi, dışarıdan bir askerî müdahale gündeme geldi. Yapılacak muhtemel bir müdahalede Türkiye'nin başı çekmesi istenmekteydi. Türkiye'yi kışkırtmalar ve yönlendirmeler yoğunluk kazandı. ABD'nin CIA Başkanı bir kaç kez Türkiye'ye geldi. Muhatabı MİT Müsteşarı iken, Başbakan'la görüşmesi, saldırıyı destekleyen ama kendisi yapmak istemeyen ABD'nin Türkiye ile Suriye'yi savaştırma gayretleri olarak değerlendirildi. Önceleri amaç, Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecileri bahane ederek Suriye'de de bir koridor, bir tampon bölge oluşturmaktı. Aynen Irak'ın kuzeyinde oluşturulan bölge gibi. Anlaşılan oydu ki bazıları Türkiye'yi taşeron olarak kullanmak ve Suriye sınırında da bir Kürt bölgesi oluşturmak niyetindeydi. Sonrası daha kolay olacak diye düşünülüyordu. Ama bu defa da evdeki hesap çarşıya uymadı. Özellikle Rusya ve Çin'in Suriye'den yana olan net ve kararlı tutumu ABD ve Batılıları bu müdahaleden de vazgeçirdi. Artık ABD, Batı ve Türkiye tarafından yürütülen politika ağırlıklı olarak Türkiye'deki muhalifler kanalı ile Esat'ı devirmeye odaklandı.

Türkiye, son dönemde Suriye konusunda ABD ve Batı ekseninde bir politika izledi. Oysa Suriye konusunda Türkiye ile ABD ve Batı ülkelerinin politikaları uyuşmuyordu. Zira istikrarsız, iç savaşa sürüklenmiş ve bir güç olmaktan çıkarılmış bir Suriye ortaya çıkarmak ABD ve Batı ülkelerinin işine geliyordu. Çünkü hem İsrail için tehdit oluşturabilecek önemli bir güç daha bertaraf edilecek hem de İran bölgede yalnızlaştırılacaktı. Ayrıca Esat sonrası Suriye'de yönetime gelecek muhalifler ABD ve Batı ile uyumlu çalışacaklardı. Ama istikrarsız, iç savaşa sürüklenmiş ve güç olmaktan çıkarılmış bir Suriye ortaya çıkarmak Türkiye'nin işine gelmezdi. Kaos içindeki bir Suriye, Türkiye için yeni güvenlik sorunları demektir. Ve uygulanan yanlış politika sonunda Türkiye çok ciddi yeni güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldı.

Aslında Türkiye ve Türkler için önemli olan halklar arasındaki tarihî ve kültürel komşuluk ve kardeşlik ilişkisidir. O hâlde Türkiye mutlaka Suriye ile bir savaştan uzak durmalıdır. Böyle bir şey gündeme dahi gelmemelidir. Türkiye'nin Suriye ile savaşmasını gerektirecek hiçbir sebep yoktur. Türk halkı bunu istemez.

Ayrıca askerî açıdan bakıldığında, Suriye Türkiye ile savaşamaz. Arkasında başka güçler olsa da savaşamaz. Uçağımızın düşürülmesi ayrı bir değerlendirme konusudur. Ama yazı konumuz o değildir. Mesele "oyuna gelmemek" ve ülkemizin başına yeni belalar açmamaktır.

Suriye'deki olaylara biz iyi komşuluk ve kardeşlik duyguları içinde yaklaşmalıyız. Bu ülkede iç çatışma veya savaş sonrası yayılacak etnik ve mezhebe dayalı bir çatışmanın Türkiye'ye sıçratılması çok zor olmaz. Sınırımızın bu tarafında da bölgedeki kaos ve otorite boşluğundan yararlanan bölücü PYD'li Kürtler otonom bir Kürt bölgesi oluşturmuşlardır. Bunun kalıcı olup olmayacağını Türkiye'nin tavrı belirleyecektir.

Türkiye sadece muhaliflere destek vermek ve Esat yönetimini yok saymak

En önemlisi, mülteci olarak gelenlerin bazıları Türkiye açısından büyük güvenlik ve terör problemleri ortaya çıkarmaya başlamıştır. Türkiye'deki mülteci kamplarında yaşanan nümayişleri, olayları ve o bölgeden gelen teröristlerin ülkede yaptıkları terör faaliyetlerini hatırlamakta yarar vardır.

politikasından vazgeçmelidir. Dışarıdan aldığı destekle kendi ordusunu da kuran muhalifler yeknesak bir grup değildir. Türkiye, bölgede çok önemli bir güçtür. Belki de Suriye'de hem yönetime, hem de muhaliflere sözünü dinletebilecek yegane güçtü. Hâlâ da öyledir. O hâlde Türkiye, yönetim ve muhalifler arasında arabulucu olmalı ve hemen silahları bırakarak daha fazla kan dökülmesine ve araya daha çok kin, öfke ve ayrımcılığın girmesine engel olmalıydı. Bunun için zaman ve fırsat kaçırılmış gözükse de kan dökülmeye devam ettiği sürece böyle bir girişim yapılabilir. Annan ve İbrahimi'nin yapamadığını Türkiye yapabilir. Yapmalıdır. Bu tezimize sık sık şu görüşle karşı çıkmaktadır: Bugüne kadar yaklaşık 45.000 kişi hayatını kaybetmiş. Artık bunları uzlaştırmak mümkün mü? Çok geç değil mi? Hayır, çok geç değildir. Keşke daha önce bu yola başvurulsaydı da bu kadar insan hayatını kaybetmeseydi. 45.000 kişinin hayatını kaybetmesi elbette önemlidir ve bu uzlaşma işini zorlaştıracak bir unsurdur. Ama bir tek insanın bile hayatını kaybetmesini önleyebilmek çok çok önemlidir.

Suriye'deki olaylar ve iç savaş çok daha fazla insanın hayatını kaybetmesine neden olacak ve ortaya çıkacak istikrarsızlık ve kaos Türkiye ve

bölge için çok sıkıntılı durumlar ortaya çıkaracaktır. Türkiye, aşağıda belirtilen konuları dikkate almalıdır:

Suriye sınırını geçerek Türkiye'ye gelen mülteci sayısı bugün için 145.000'in üzerindedir. Bu kaos ve iç savaş devam ettiği sürece bu sayı daha da artacaktır. Mülteci sayısının 300.000'e ulaşacağı ve uzun süre kamplarda kalınmaya devam edileceği hesaplanmaktadır. Gelen mültecilerin barındırılması, ihtiyaçlarının sağlanması sorunlar ortaya çıkarmaktadır. En önemlisi, mülteci olarak gelenlerin bazıları Türkiye açısından büyük güvenlik ve terör problemleri ortaya çıkarmaya başlamıştır. Türkiye'deki mülteci kamplarında yaşanan nümayişleri, olayları ve o bölgeden gelen teröristlerin ülkede yaptıkları terör faaliyetlerini hatırlamakta yarar vardır. Suriyeli mülteciler ülkenin ekonomisinin yanında sosyal dokusunu da bozmak üzeredir. Yaşananları görmezden gelmek çözüm değildir. Türkiye'deki mülteci kamplarında yaşanan olaylar Suriye konusundaki politikamızı tekrar gözden geçirmemizin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aşağıya alacağımız öneriler

bu bağlamda değerlendirilmelidir:

Mülteci kamplarının Türkiye’de değil, ABD ile ortak hareket ederek, onları ikna ederek ve özellikle de mülteci olanların durumlarını dikkate alarak, mesela Irak’ta, oluşturulmasına çalışılmalıdır. Irak, mültecilere sınırını kapatmıştır. Bu, mutlaka açtırılmalıdır. Mülteci kampları mutlaka uluslararası kurallara ve iç hukukumuzla uygun açılmalı ve BM gözetiminde olmalıdır. Ayrıca BM’den ve diğer sivil kuruluşlardan gerekli yardım alınmalıdır.

Bölücü örgüt, Suriye’deki faaliyetleriyle ileride Türkiye’nin başını daha da ağrıtabilecek eylemlerin içine girmiştir. Suriye’nin kuzeyinde “paralı ordu” kurma girişimlerini yürütmektedir. Örgütün Suriye’deki silahlı unsurları, Türkiye sınırına yakın iki yerleşim biriminde, biri Afrin’de diğeri Derik’te olmak üzere iki büyük kamp oluşturmuştur. Bu kamplara aldığı gençlerden düzenli bir ordu kurma çabasıdadır. Örgüt, gençleri aylık 300 dolar karşılığında asker olmaya çağırıyor. Kandil’den Suriye’ye örgüt militanları gelmektedir. Adeta ikinci bir kandil oluşmuştur. Suriye rejimi, PKK’ya bıraktığı alanla Kürt coğrafyasından kendisine yeni bir cephe açılmasını engelledi. PKK ise hızla bu bölgede de silahlanıyor ve Irak Kürt Federe Bölgesi gibi bir konuma sahip olmak için çalışıyor. Türkiye’de muhatap alınıp, adeta siyasi görüşme yapılan 35.000 insanımızın katlinden idama mahkûm olmuş terörist başının talimatıyla bu bölgede “Kürdistan Tugayları” adıyla ordu kuruldu. Şu olayları bir hatırlayalım:

25.05.2012’de Kayseri’de iki polisin şehit olduğu, 17 kişinin de yaralandığı canlı bomba saldırısını gerçekleştiren teröristlerin Suriye’nin kuzeyinden geçiş yaparak saldırıyı gerçekleştirdikleri öğrenildi.

9 Ağustos 2012’de İzmir-Foça’da 2 askerin şehit olduğu, 9 askerin de yaralandığı askerî araca yapılan bombalı saldırının faillerinin de Suriye’nin kuzeyinden geçiş yaptığı öğrenildi.

18.11.2012’de Mardin’in Nusaybin ilçesi’nin karşısında bulunan ve Esad askerlerinin boşalttığı Suriye’nin Kamışlı ilçesinde hâkimiyeti elinde bulunduran PKK’nın Suriye uzantısı Demokratik Birlik Partisi (PYD), Türkiye tarafından da görülebilecek şekilde gösteri düzenledi ve Öcalan posterleri taşıyıp, “Yaşasın Başkan Apo” sloganları atarak sınırda tur attı.

21.11.2012’de gazetelerde PKK’nın Mardin-Şanlıurfa sınır hattında yol kontrol ve gümrük noktaları oluşturduğu açıklandı. PKK bu amaçla 8 ayrı noktada yol kontrol ve gümrük noktası kurduğu, sınır geçişi ve gümrükleme adı altında daha önce İran ve Kuzey Irak’ta yaptığı gibi para toplamaya başladığı saptandı. Bu olaylar Suriye’nin kuzeyinde ikinci bir Kandil, ikinci bir terör üssü oluştuğunu göstermiyor mu? Bu durum ABD CİA ajanı G. Fuller’in açıkladığı 4 parçalı Kürdistan için Nisan 2012’de yaptığı “Diyarbakır Başkent Olabilir.” açıklamasına uyuyor.

Bu nedenle Türkiye, Suriye’nin kuzeyinde hiçbir şekil ve biçimde özerk, federasyon ve bağımsız bir yapı kurulmasına izin vermemelidir. Bir oldu-bitti

**Türkiye,
Suriye'ye yönelik
politikasında
Suriye'de
yaşayan Türkleri
(Türkmenleri)
dikkate
almamakta,
hep göz ardı
etmektedir.
Halbuki Türklerin
sayısı neredeyse
Kürtlere yakındır.
Geçtiğini bile
söyleyenler
vardır. Rakamlar
değişmekle
birlikte 1,5
milyon Türk'ten
bahsedilmektedir.**

hâlinde askerî güç dâhil her yolla bu tür oluşumlar engellemelidir. Bu durum Türkiye'nin millî çıkarlarını tehlikeye sokar. Irak ve Suriye'de ayrı bölge oluşturulduktan sonra Türkiye'deki bölücüler daha da pervasız ve kontrolsüz davranacaklardır. Bugün Türkiye'yi uğraştıran PKK militanlarının içinde en az 2000 Suriye vatandaşının olduğunu ve liderlerinin bazılarının bunlardan olduğu unutulmamalıdır. Irak ve Suriye'den sonra bölgede sıra Birleşik Kürdistan'ın kurulması için 3. ve 4. adım olan iki ülkeye gelecektir: İran ve Türkiye. Türkiye bundan sonra dört bir yandan tehditlere maruz kalacaktır. İçimizdeki bölücüler son olaylardan ve yeni yapılanmadan aldıkları cesaretle terör faaliyetlerine hız vereceklerdir. Dikkatli ve kararlı davranmazsak evlatlarımızı şehit vermeye devam ederiz.

Türkiye, Suriye'ye yönelik politikasında Suriye'de yaşayan Türkleri (Türkmenleri) dikkate almamakta, hep göz ardı etmektedir. Halbuki Türklerin sayısı neredeyse Kürtlere yakındır. Geçtiğini bile söyleyenler vardır. Rakamlar değişmekle birlikte 1,5 milyon Türk'ten bahsedilmektedir. Eğer onlar Irak Türkleri gibi kendi kaderlerine bırakılır, yardım yapılmaz ise Suriye'de bir varlık

ve etkinlik göstermeleri çok zordur. Türkiye, süratle Suriye Türkmenleriyle de görüşmeli ve politikasında onlara da yer vermelidir. Bu durum uzun süre ihmal edildi. Ancak kamuoyunun baskısı ile nasıl olduysa ilk defa 15 Aralık 2012'de Türkiye, Suriye Türklerini çağırma ve bir görüşme yapmayı düşündü. Dışişleri Bakanlığının düzenlediği Suriye Türkmenleri Platformu 1. Toplantısı İstanbul'da geniş katılımı yapıldı. Türkmenlerden seçilen yaklaşık bin delege yeni yol haritası için toplandı. Başbakanı da Dolmabahçe Ofisi'nde ziyaret ettiler. Ziyaret, yaklaşık 50 dakika sürdü. İstanbul'da bir araya gelen Suriyeli Türklerin temsilcileri sorunlarını dile getirdi ve Türk hükümetinden destek istedi. Suriye'de 1-1,5 milyon civarında Türkçe konuşan Türk var. Türkçe konuşmayı unutmuş yaklaşık 1,5-2 milyon Türkmen bulunduğu da tahmin ediliyor. Kesin rakamı bilmek şu an için mümkün değil. Bu insanlar bin yıldır bu coğrafyada yaşıyor. Bu coğrafyaya 7-8'inci yüzyıllarda gelmeye başlamışlar.

Suriye Türkmenleri Platformu 1. Toplantısı'nın ardından 9 maddelik sonuç bildirisi yayımlandı. Türkmenlerin, Suriye'nin bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne

ve ulusal birliğine bağlı olduğu kaydedilen açıklamada, özetle şu görüşlere yer verildi: “Esenliği, barışı ve huzuru için yıllarca emek verilen ülkenin geleceğinde, etnik kimlik ve dinî ayırım gözetmeksizin herkesin Suriyeli kimliği altında ortaklaşa yaşayabileceği bir gelecek hedeflenmektedir. Suriye’de geçiş sürecinin barışçıl bir şekilde sonuçlandırılması, farklı etnik ve mezhep gruplarının hak ve özgürlüklerinin garanti altına alındığı, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına dayalı yeni bir Suriye inşası, Türkmenlerin de ortak hedefini oluşturmaktadır. Türkmenlerin kimliklerinin ve haklarının yeni anayasa ve devlet düzeninde tanınması, korunması ve temsili, Türkmenlerin kurucu unsur niteliğinin ve çoğulcu demokratik sistemin bir gereğidir.” denildi. Bu görüşler mevcut siyasi iradeye oldukça yabancı. Zira onlar Türklerden ancak % 2 kadar fazlalığı olan Kürtlere Suriye’de özerk bir bölge oluşturma ve Irak’ın kuzeyindeki Kürtleri Irak merkez yönetimine karşı koruma gayretinde gözüküyor. Oysa Suriye Türkmenleri bizim birinci tercihimiz ve önceliğimiz olmalı.

Kamuoyunda yüksek sesle söylenmese de, ABD’nin Türkiye ile yaptığı düşünülen, “Esat yönetimini devirme pazarlığı karşılığında Irak’ın kuzeyindeki oluşumla birlikte PKK’yı tamamen etkisizleştirme” vaadi itimat edilecek ve gerçekleştirilebilecek bir durum değildir. Ne ABD yönetimi ne de Irak’ın kuzeyindeki oluşum PKK’yı bitirmek için bir çabanın içinde olmaz. Varsa, böyle vaatler Türkiye’nin önüne konulmuş “yem”lerdir. Bunlara itibar edilmemelidir.

Suriye’deki olayların daha da karışması durumunda, İran, Mısır, Lübnan ve İsrail de işin içine girecek ve bölge daha karmaşık bir hâle gelecektir. Böyle bir durum da en çok Türkiye’yi etkileyecektir.

Türkiye, Batı, ABD ve onun kontrolünde olanların bu politikaları devam ederse ilerde Suriye’nin Kürt, Sünni ve Nusayri-Alevi olarak üçe bölünmesi muhtemel görünmektedir. Oysa, Türkiye ısrarla Suriye’nin toprak bütünlüğüne vurgu yapmalı, bunu her fırsatta dile getirmeli ve sözde kalmayan kararlı ve tutarlı tavırlar sergilemelidir. Türkiye’nin uygulaması gereken politikanın amacı istikrarlı, daha demokratik, daha çok insan haklarına saygılı ve parçalanmamış, bütün bir Suriye ortaya çıkarmak olmalıdır. Aksi her durum Türkiye’ye sıkıntı yaratacaktır.

21 ay sonra Türkiye’nin uyguladığı politikanın somut sonuçlarını şöyle görüyoruz:

Türkiye’de şimdilik 145.000 mülteci, Suriye’nin kuzeyinde yeni bir Kürt yapılanması, Rusya ile ilişkilerde sorunlar, İran ile ilişkilerde sorunlar, Irak ile ilişkilerde sorunlar, Suriye ile ilişkilerde sorunlar, sınırda patriot füzeleri ve Türkiye savaşın eşiğinde. Bu politika başarılı bir politika değildir. Ama bizim endişelerimiz bu kadar da değil. Daha fazla endişe duyuyoruz. Endişelerimiz şunlar:

-Sanki Suriye’deki savaş bitsin istenmiyor. Aksine sürsün isteniyor. Böylece de Türkiye dâhil bölge ülkelerinin tümünün ekonomik, askerî ve siyasi yönden

zayıflatılması hedefleniyor.

-Uzun süren ve daha da sürecek olan savaşla, petrol-turizm-tarım-sanayi-sehirler... gibi Suriye'nin alt yapısı çöküyor.

-Suriye'nin eğitimi savaş yüzünden durmuş vaziyette. Dolayısıyla Suriye'nin eğitilmiş insan kalitesi azalıyor.

-Suriye, İsrail için tehdit olmaktan çıkarılıyor.

-Bölgenin 3 büyük gücünden biri olan Türkiye'nin Rusya ve İran'la ilişkileri bozuluyor.

-Irak, Suriye, Türkiye ve İran topraklarının bazı bölümlerini içine alan "Büyük Kürdistan" adım adım kuruluyor.

-Suriye olayları, Suriye sınırlarını aşmış bölgenin yeniden tanzim edilmesine dönüşüyor.

-Türkiye bir oldu bitti ile Suriye ve İran ile savaşırılmak isteniyor.

Olmaz, demeyelim. 23.06.2012'de Malatya'dan havalanan Phantom savaş uçağımızı Suriye düşürdüğünde savaşın eşğine gelindi. Şimdi de Türkiye'nin Suriye sınırında konuşlandırılmak üzere NATO'dan talep edilen Patriot füzelerinin konuşlandırılması çalışmaları devam ediyor. Bu füzelerin kontrolü bizde olmadığı sürece her an bir oldu-bitti ortaya çıkabilir. Patriotlarla ilgili cevabı verilemeyen sorular var:

1. Bunları biz mi istedik? Yoksa NATO mu koyduruyor? Başbakanın "biz istemedik" diyen ilk açıklamalarını nasıl izah edeceğiz?
2. Biz istedik diyelim. Niçin istedik? Suriye'den bize tehdit mi var? Yoksa Türkiye'den mi Suriye'ye tehdit var?
3. Füzelerin kumandası kimde olacak? Önce Türkiye'de deniyordu. Şimdi NATO'da deniyor.
4. Nerede konuşlandırılacağına kim karar verdi? Türkiye mi? NATO mu? ABD mi?
5. Niçin TSK personeli Patriot füzelerini kullanamıyor? Öğrenmek çok mu zor? Niçin Hollandalı, Alman ve Amerikan subaylar ülkemize geliyor?
6. 800 NATO askeri ne yapacak? Neden onlara ihtiyaç var?
7. 2013 bahar ya da kışında Türkiye Suriye ile savaşırılmak mı isteniyor?

Bu ve buna benzer soruların cevabı henüz net olarak verilmiş değil.

Diğer yandan Genelkurmay Başkanlığına bağlı özel kuvvetlerin, ABD Avrupa Özel Harekat Komutanlığı ile ortak tatbikat yapacağı duyuruldu. Hedef, iki ülke özel kuvvetleri arasında yeni konsept ve doktrinlere yönelik kazanımlar sağlamak, bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunmuş. Anlaşma Genelkurmay da 10 Temmuz'da Ankara'da, ABD tarafından ise 24 Temmuz'da Stuttgart'ta imzalanmış. Temmuzda

imzalanan mutabakat 24.11.2012'de, Patriotların gündeme gelmesiyle birlikte, Meclise sevk ediliyor. Peki bu durum da bir tesadüf mü?

Dış politikanın temel amacı ülkenin millî çıkarlarını korumaktır. Dış telkinlerle politika belirlemek veya belirlenen bir politikayı uygulamak "taşeronluk" yapmaktır. Bunun işaretlerinden biri de uygulanan politikada zıt gidiş-gelişler yapmak, zikzaklar çizmektir. Uygulamada çok keskin gidiş-gelişler olursa, bu durum ülkenin güvenilirliğini ve caydırıcılığını zedeler. Yeni durumlar elbette yeni değerlendirmeleri gerektirir. Ama yeni durumlara göre kararı millî çıkarlarınızı dikkate alarak siz belirlemelisiniz. Başkaları değil.

Yanlış politika Bağdat'tan da döner, Şam'dan da. Umarız milletimiz uygulanan bu yanlış politikayı çok geç olmadan görür ve değerlendirir.

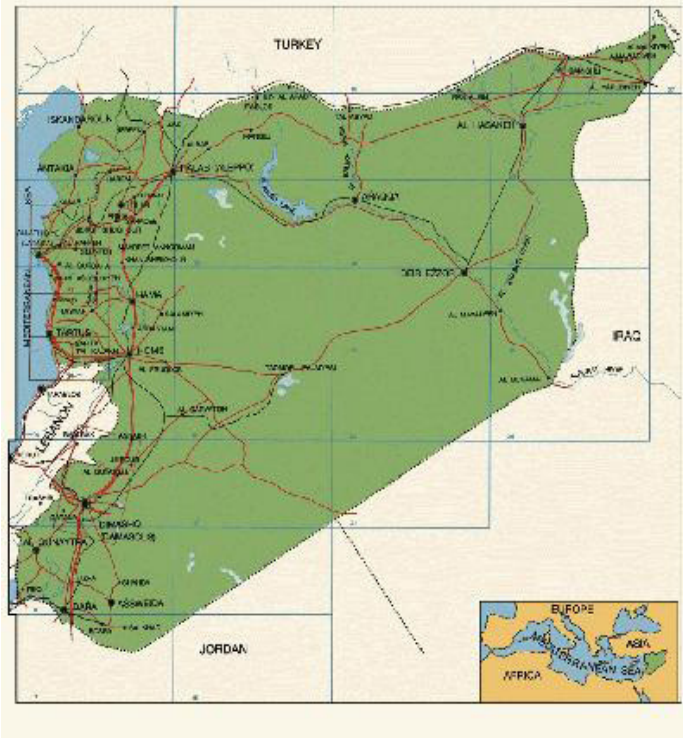
Kaynaklar

- ARFA, Hassan (1968), *The Kurds, An historical and an Political Study*, London: Oxford Univ.Press,
 GUNTER, Michael (1997), *The Kurds and The Future of Turkey*, New York.
 KILIÇ, Altemur (2007), *Büyük Kürdistan, Küçük Türkiye*, Ankara.
 YAVUZ, Turan (1998), *II.Dünya Savaşından Körfez Savaşına ABD'NİN Kürt Kartı*, İstanbul.
 YILMAZ, Türel (2009), *Uluslar arası Politikada Orta Doğu*, Ankara.
 ARMAĞANOĞLU, Fahir (1997), *XX. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Ankara: TTK.
 "Syrian Protests Add to Pressure on Assad Regime". *The Wall Street Journal*. 23 Mart 2011. - "Suriye sınırından tüyler ürperten görüntüler." *Hürriyet*, 13 Kasım 1012
 "İran'dan Esed'e Asker Desteği". *TRT Haber*. 24.08.2012.
 "Suriye'den Lübnan'a Bulaşıyor". *bianet.Org*. 24.08.2012.
 "İngiltere muhaliflere yardımı artırıyor". *Cumhuriyet*. 24.08.2012.
 "Kürtler kontrolü ele geçirdi". *Renklihaber*. 24.08.2012.
 "944 Suriye'li Daha Türkiye'ye Geldi". *TRT Haber*. 23.08.2012.

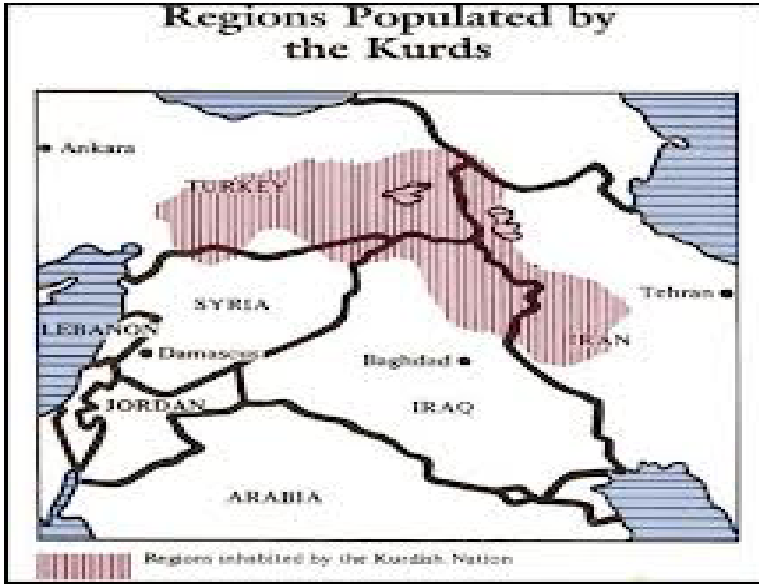
Yeni durumlar elbette yeni değerlendirmeleri gerektirir. Ama yeni durumlara göre kararı millî çıkarlarınızı dikkate alarak siz belirlemelisiniz. Başkaları değil.

EKLER

Suriye'de basılmış bir Suriye haritası

4 Parçalı Büyük Kürdistan Projesi

Patriot Füzeleri

Suriye'nin Kuzeyinde gösteri yapan bölücü Kürtler

boş

SURİYE'DE TÜNELİN VEYA ESAD REJİMİNİN SONU GÖRÜNDÜ MÜ?

PROF. DR. CELALETTİN YAVUZ*

2012 yılının son haftalarında Suriye'ye müdahale ile ilgili emarelerde artış yaşanmaya başladı. Oysa, Kasım 2012 ortalarına kadar bu tür bir beklenti yok denecek kadar azdı. O zaman akla ABD'deki başkanlık seçim süreci geldi. Başkanlık seçimleri öncesi ABD'nin Suriye'ye müdahale konusunda pek istekli olmadığı görülebiliyordu. Bu durumu, biraz da çaresizlik içerisinde ve Suriye politikasında yalnızları oynayan Türkiye anlamaya başlamıştı.

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun, 30-31 Ağustos 2012 tarihlerinde BM Genel Kurulunda Suriye'deki sıkıntıları gündeme getirdiği ve adeta yalnızlaştığı konuşması unutulacak gibi değildi. Özellikle mültecilerin o dönem içerisinde 300 milyon doları aşan masrafının Türkiye tarafından tek başına karşılamayacağını ifade eden Davutoğlu, "BM, bölgedeki kampları ziyaret etmeli. Kaçan Suriyelilere uluslararası yardım için adım atılması gerek!" şeklinde serzenişte bulunurken, bir bakıma çaresizliğin de farkına varıyor olmalıydı.

Davutoğlu BM'de ayrıca, mülteci kamplarının Suriye topraklarında "Tampon Bölgede" kurulması

Davutoğlu BM'de ayrıca, mülteci kamplarının Suriye topraklarında "Tampon Bölgede" kurulması gerektiğini, BM'de somut bir sonuç beklediğini, ancak toplantıya beklenen ilginin gösterilmediğini ezik bir şekilde ifade etti.

* Türksam Başkan Yardımcısı.

gerektiğini, BM’de somut bir sonuç beklediğini, ancak toplantıya beklenen ilginin gösterilmediğini ezik bir şekilde ifade etti. Zira, toplantıya BM Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden sadece İngiltere ve Fransa katılırken ABD, Çin ve Rusya temsilci göndermemiştir. ABD’nin ise, Türkiye’nin ısrarcı ve Fransa’nın kısmen olabilir bulunduğu “Tampon Bölge”ye yanaşmadığı görüldü. Evvelce Suriye konusunda Türkiye’ye cesaret veren İngiltere de Davutoğlu’nu ortada bıraktı.¹

Ağustos 2012 sonuna kadar mülteciler için planlanan fona pek ilgi göstermeyen İngiltere 4.75 milyon dolar, Fransa ise 6.2 milyon dolar daha katkı yapacağını açıkladı. BM’nin Suriyeliler için istediği yardımın o güne kadar ancak yarısı toplanabilmişti. İngiltere’nin toplam yardımı 47 milyon dolara çıkarken, en büyük yardımı 81 milyon dolarla ABD yapmıştı.

Başbakan Erdoğan’ın Eylül 2012’deki CNN International’a röportajında, “Şu an ABD’den beklenen belirli bir şey var. ABD henüz bu beklentileri karşılamadı!” şeklindeki ifadesi de yalnızlaşmanın hayal kırıklığını taşıyor gibiydi. Ancak, “kadim dost” ABD için gene de açık kapı bırakan Erdoğan, ABD’den beklenen desteğin eksikliğini ABD’deki başkanlık seçimlerine bağlıyordu.²

ABD’nin bazı düşünce kuruluşları, ABD’nin Suriye müdahalesini onaylamıyorlardı. Bu bağlamda Türkiye’nin “Uçuşa yasak saha” ve sınırın Suriye tarafında “Tampon bölge” ısrarı da sonuçsuz kalıyordu. Zaten ABD Genelkurmay Başkanı Orgeneral Martin E. Dempsey dâhil, ABD askerleri de bu isteğe karşıydılar. Zira tampon bölge ve uçuşa yasak sahanın tesisi hâlinde çatışma kaçınılmaz olabilirdi. Dempsey bunu bizzat “Eğer tampon bölge kurmaya karar verirseniz, o zaman, onu koruma sorumluluğu da üstlenmiş oluyorsunuz. Bu da sizi silah, hava ve balistik füze sistemleri kurmaya, kullanmaya itebilir. Bu da güç olur!” şeklinde açıkladı.³ Irak, Afganistan ve Libya’daki askeri müdahalelerden yorgun düşen ABD seçmeni ve bu müdahaleler sonunda ABD yanlısı olmayan rejimlerin mevcudiyeti (veya Taliban gibi iktidara yürüyüşleri), ABD devlet adamlarının isteksizliğinin ana sebepleri arasındaydı.

ABD’nin Suriye konusundaki en büyük endişesi, ABD Başkanı Obama’nın kimyasal silah kullanımı konusunda söylediği, “Bu sadece Suriye’yle sınırlı kalmaz. İsrail dâhil bölgedeki müttefiklerimizi ve bizi de kaygılandırır!” şeklindeki ifadede saklıdır.⁴ Yani, İsrail’in kimyasal silahlara karşı güvenliğidir. ABD’deki düşünce kuruluşları, ABD müdahalelerinden sonra bu ülkelerde ABD karşıtı rejimler ortaya çıktığı için müdahaleye pek sıcak bakmamaktadırlar.

BM Suriye Özel Temsilcisi Brahimi'nin Çözüm Çabaları

Ekim 2012 ortalarına doğru, en azından Kurban Bayramı için bir “ateşkes” girişimi gündeme geldi. İran ve Mısır'ın da dâhil olacağı ve Kurban Bayramı'na kadar Suriye'de “ateşkes” ilanı yönündeki çalışmalar başladı. İran, Esad'ı ikna etmeye çalışırken, Türkiye de Muhalifleri (Özgür Suriye Ordusu “ÖSO” ve Suriye Ulusal Konseyi) ikna etmeye çalışacaktı. Bu iki ülkeye ilaveten Mısır'ın “Müslüman Kardeşler” kökenli lideri Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi ve Suudi Arabistan'ın da “Ateşkes Komitesi”ne ucundan kıyından girdiği hissedildi.

Ama hepsinden çok daha fazla BM Suriye Özel Temsilcisi “Yaşlı Kurt” El Ahdar el-Brahimi sabır ve sağduyuyla hareketle ateşkes için çırpınmıştı. Ekim 2012 sonlarındaki Suriye'de ise tarafların “ateşkes” için hazır olmadıkları görülebiliyordu. Zira bir tarafta, giderek gücü azalsa da Rusya ve Çin gibi BM Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin (ilaveten İran'ın) desteğindeki Esad rejimi olup, henüz “Terörist” dediği muhaliflere “pabucu bırakıp gidecek” gibi gözüküyordu.

Diğer tarafta ise ÖSO ve Suriye Ulusal Konseyi vardı. Bunların gücü de her gün Esad kuvvetlerinden kaçan Sünni asker-subaylarla birlikte artıyordu. Her ne kadar ÖSO'ya dışarıdan verilen destekler (silah ve para) devam etse de henüz Esad'ı devirebilecek iç ve dış dinamik güçlere sahip değillerdi.

Esad ve Muhaliflere ilaveten Suriye'de 3. ve oldukça önemli bir dinamik daha vardır. O da el-Kaide ve benzer özellikteki Suriye dışından gelen yabancıların oluşturduğu çeşitli terör örgütleridir. Bunlar da “ateşkes” anlaşması, tersine muhtemel bir uzlaşma ya da ateşkes sürecini baltalayıp, provoke etmek için ellerinden geleni yapacak görünümdeydiler.

İşte bu önkoşullarla Suriye'de, en azından Kasım 2012 başlarındaki Kurban Bayramı öncesinde “ateşkes” girişimleri başlatıldı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, BM ve Arap Birliğinin Suriye Özel Temsilcisi Brahimi'nin İstanbul ziyareti sırasında, Suriye'de ateşkes konusunu, Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil el-Arabî'nin de katılımıyla üçlü olarak ele almışlardı. Ateşkes önerisi ÖSO tarafından temkinli karşılanmış, Türkiye'deki Suriye Ulusal Konseyi de prensipte benimsemekle birlikte, Esad rejimine güvenemediklerini belirtmişti.

Ateşkes girişimine ilaveten, Suriye'de istikrarı sağlamak amacıyla Türkiye, bizzat Başbakan Erdoğan tarafından Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Toplantısı

Esad ve Muhaliflere ilaveten Suriye'de 3. ve oldukça önemli bir dinamik daha vardır. O da el-Kaide ve benzer özellikteki Suriye dışından gelen yabancıların oluşturduğu çeşitli terör örgütleridir.

için Bakü'de bulunduğu sırada, "Üçlü Mekanizma" adıyla bir görüşme ve çözüm teklifi getirdi. Bu husus, Türkiye-Mısır-İran; Türkiye-Rusya-İran; Türkiye-Mısır-Suudi Arabistan'ın ayrı ayrı bir araya gelerek, Suriye konusunda çözüm üretmeye çalışmalarına yönelikti.

Çözüm konusunda üç değişik ülkeyle "kombinasyon" yerine, içerisinde Rusya, İran, Mısır, Suudi Arabistan, Türkiye, Arap İşbirliği Teşkilatı, tarafların (Esad rejimi ve Muhalifler) bulunacağı, hep birlikte yavaş ancak sağlam zeminli bir görüşme trafiğinin daha iyi sonuç getirebileceği de düşünülebilirdi.⁵

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad, Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun geçiş döneminde iktidarı Suriye Devlet Başkanı Yardımcısı Faruk el-Şara'nın devralması yönündeki önerisini, "Bu, bir dış çözümü Suriyelilere empoze etmemiz anlamına gelir. Çözüm Suriyeli olmalı ve dışarıdan empoze edilmemeli. Suriye halkı seçimlerle karar vermeli!" diyerek reddetmişti.⁶ "Ateşkes" umutları çok kısa sürede dinamitlenmişti. Zira Kurban Bayramı için düşünülen Kasım 2012 başlarındaki 4 gün içerisinde 40'ı çocuk, 425 kişi çatışmalarda ölmüştü.⁷ Yani, sonuçta ateşkesin istendiği Kurban Bayramı süreci, geçici barış bir yana, tersine insanların karşılıklı "kurban" edildiği kanlı çarpışmalarla gerçekleşmişti.

Burada Türkiye'nin "tarafsız" gibi rol yüklenmesinin kabul edilebilmesi pek güçtü. Ayrıca İran-Suudi Arabistan soğukluğu, çözümü güçleştiren en önemli etkidir. Ancak, içerisinde Mısır, İran, S. Arabistan'ın bulunacağı bir mekanizma, BM Suriye Temsilcisi Brahimi ve Türkiye, birlikte, en azından çözüm kararlılığı gösterirlerse, keza "Esad'ın yerine başka biri dayatılmaz" ise, sonuç için umutlanılabildi.

Aslında herkes bu umut içerisinde olsa da acı bir gerçek vardı: Uluslararası İlişkiler-Siyaset Bilimi içerisinde "Çatışmaların Çözümlemesi" (Conflict Resolution) disiplini çerçevesinde düşünüldüğünde, arzu edilen "ateşkes şartları"nın henüz olgunlaşmamış olduğu açıkça görülebiliyordu. Zira ateşkesi tarafların istiyor olmaları gerekliydi. Yani en azından tarafların çatışmadan galip gelemeyeceklerini anlayıp (silahla karşısındakini yenemeyeceğini anlaması) ateşkes karar vermeleri gerekliydi.

Bu sonuçta kuşkusuz ki, o sıralarda "Başkanlık Seçimleri" sebebiyle dünyaya gözünü ve kulağını kapayan ABD'nin duyarsızlığının da etkisi büyüktü. Aynı günlerde ABD'yi kasıp kavuran ve 60-70 milyar dolarlık hasara sebebiyet veren "Sandy Kasırgası"⁸ doğal afetinin de bu duyarsızlığa katkısı vardı hiç kuşkusuz!

Türkiye'ye Patriot Füzelere ve Suriye'nin Kimyasal Silahları

Kasım 2012 içerisinde Türkiye'ye "Patriot" füzelerinin getirilmesi gündeme geldi. Patriotlara ABD'ye ilaveten Almanya, Hollanda, Yunanistan, İsrail, İspanya, Ürdün, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Japonya, Mısır ve Tayvan da sahiptir.⁹ ABD yapımı bu silahlar "Neden Almanya'dan?" diye sorgulandı.

1991 Körfez Krizi sırasında Suudi Arabistan ve İsrail'de mevcut Patriot'lara ilaveten, Türkiye de Irak Diktatörü Saddam Hüseyin'in kimyasal ve biyolojik silah başlıklı Scud füzelerini Türkiye'ye de ateşleyebileceği endişesiyle bu füze birliklerinden talep etmişti. Ancak, Türkiye'nin bu talebi üzerine NATO'da küçük bir kriz çıkmıştı. Gerekçesi de Irak'ın "NATO sorumluluk sahası dışında olduğu" idi. Almanya ve Hollanda biraz direndikten sonra, ABD-İngiltere-Fransa'nın baskılarıyla kerhen de olsa anılan birlikleri Diyarbakır ve Malatya'daki hava üslerinin hava savunması için göndermişlerdi.

Körfez krizi sırasında ilk nesil Patriotlar özellikle İsrail olmak üzere, İsrail ve Suudi Arabistan'da kısmen başarılı oldular. Ama asıl başarıları ABD-İngiltere'nin 2003'te Irak müdahalesi sırasındaydı. Bu geçen sürede PAC-3 modeliyle oldukça geliştirilen ve menzili 70 km'ye, hızı 3 macha (sesten 3 kat yüksek hıza) çıkarılan Patriot füzeleri, İsrail'de oldukça başarılı bir şekilde kullanılmışlardı. Bu arada Patriotlarla yanlışlıkla bir İngiliz Tornado uçağı ve 2 Amerikan uçağı da düşürülmüştü.

Suriye'nin envanterinde hava savunma maksatlı ve Rus yapımı kısa ve orta menzilli füzeler mevcuttur. Bunlara ilaveten orta mesafelere atılabilen kimyasal silah başlıklı füzeleri de mevcuttur. Bu silah sistemlerinin özellikle 2007 yılından sonra Rus teknisyenler tarafından modernize edildiği bilinmektedir.¹⁰

Kimyasal silahların, füzeler gibi, uçaklarla atılması da mümkündür. Suriye'de de bu kimyasal silahları atabilecek her iki atma sistemi de mevcuttur. 2012'nin ikinci yarısında özellikle ABD'nin, "Suriye'nin kimyasal silah kullanabileceği" endişesi dünya kamuoyuna pompalanmaya çalışıldı.¹¹ Aralık 2012'de kimyasal silah konusu ABD tarafından bir kez daha ve bizzat Dışişleri Bakanı Hillary Clinton tarafından "müdahale sebebi" sayılacak kadar "kırmızıçizgi" şeklinde vurgulanınca, Suriye'de Esad yönetimi "kesinlikle kimyasal silah kullanmayacaklarını" söylemek mecburiyetinde kalmıştı.¹² Öte yandan, Suriye'nin kimyasal silah kullanabileceğine ilişkin ilk haberler Temmuz 2012 başlarında duyulduğunda, Esad yönetimi, anılan silahın isyancılara karşı kullanılmayacağını, ama dışarıdan müdahale hâlinde farklı olacağını belirtmişti.¹³ Yani Suriye, gerekirse kimyasal silahı kullanabilecekti.

Her ne kadar kimyasal silahların muhalif silahlı gruplara (Esad'ın tabiriyle teröristlere) karşı kullanılmayacağı söylene de, bu Esad rejimine güvenilebilir miydi? Hele de Suriye'ye yönelik dış tehditlere (örneğin Türkiye gibi) karşı

Her ne kadar kimyasal silahların muhalif silahlı gruplara (Esad'ın tabiriyle teröristlere) karşı kullanılmayacağı söylene de, bu Esad rejimine güvenilebilir miydi? Hele de Suriye'ye yönelik dış tehditlere (örneğin Türkiye gibi) karşı kullanılmayacağının garantisi yoktu.

Türkiye’de Patriot hava savunma füzelerinin maksadı ve nerelere yerleştirileceği tartışılırken, Aralık 2012 başından itibaren Suriye’ye müdahale yapılabilirliği ihtimalini yükselten emarelerde artış kaydedildi.

kullanılmayacağına garantisizdi. Her şeyden önce Esad bir diktatör olup, ne zaman ne yapacağı belli olmayabilirdi.

Türkiye’nin hava savunma sistemi halen büyük ölçüde av uçakları ile sağlanmakta olup, bunlar ayrıca bazı hava üslerini savunan çok az sayıdaki İngiliz yapımı Rapier sınıfı kısa menzilli hava savunma füzeleri ve uçaksavar topları ile desteklenmektedir.¹⁴ Kısa menzilli ve karada-denizde kullanılan Stinger güdümlü mermileri ise, füzesar olmaktan çok uçaksavar maksatlıdır.

Patriotların Türkiye’ye gönderilip gönderilmemesi Almanya’da da tartışıldı. Kamuoyunun çoğunluğu bu transferi yanlış buluyordu.¹⁵ Aralık 2012 ortalarında Almanya, Hollanda ve ABD’den 2’şer Patriot bataryası intikal ettirileceği belli oldu. Füze birliklerinin nerelere yerleştirileceği de ilgili ülke heyetlerinin ziyaretiyle belirlendi. NATO Konseyi ve ardından Alman Meclisi (Bundestag) bu intikale onay verdi.¹⁶ ABD Patriot birliklerinin de Ocak 2013 sonlarına doğru intikal edeceği anlaşıldı.

Öte yandan, orta ve kısa mesafe füze-uçaksavar silah sistemi bu Patriotlarla 911 km uzunluğundaki Suriye sınırına yakın her şehir, kasaba ve üsleri tam olarak savunabilmek de pek mümkün değildir. Bölge, bu silahların 2003’te başarıyla kullanılan İsrail kadar küçük olmayıp, oldukça geniş bir coğrafyadır. Tabii bölge insanların kimyasal silaha karşı gaz maskesi, hava ve kimyasal saldırıya karşı sığınakları ve eğitimi de mevcut değildir.

Suriye’ye Müdahale Koşulları Olgunlaştırılırken

6 Kasım 2012’de ABD seçimini yaptı. Hussein Barack Obama, 4 yıl daha sadece ABD’nin değil, bir bakıma büyük ölçüde dünyanın yönetimi için yeni bir döneme başladı. Seçimler öncesinde sonucu riske edebilecek “Suriye” meselesine artık daha rahat dokunulabilecek yeni bir süreç başlamıştı.

Bu yeni sürecin ilk adımı Cibuti’de atıldı. Bu adım, Türkiye (AKP Hükümeti)’nin inisiyatifiyle Eylül 2011’de İstanbul’da kurulan, ancak Suudi Arabistan’la Körfez Ülkelerinin pek soğuk baktığı “Suriye Ulusal Konseyi”nin lağvedilmesi idi. Daha doğrusu bu kadük kuruluş yerine Cibuti’de, özellikle ABD-Katar ve S. Arabistan’ın istediği şekilde, Suriye’nin içindeki ve dışındaki tüm muhalifleri kapsayan “Suriye Ulusal Koalisyonu” kurulma kararı alındı ve gerçekleştirildi. Daha önce Türkiye’deki oluşuma dudak büken Arap ülkeleri, bu “Sürgünde Hükümet”i benimsemiş gibiydi.¹⁷

Türkiye’de Patriot hava savunma füzelerinin maksadı ve nerelere yerleştirileceği tartışılırken, Aralık 2012 başından itibaren Suriye’ye müdahale yapılabilirliği ihtimalini yükselten emarelerde artış kaydedildi. Bunlardan bazıları şöyleydi:

a. Dönem içerisinde, içinde USS Eisenhower uçak gemisinin de bulunduğu bir grup gemi Doğu Akdeniz’e intikal etti. Geminin 8 savaş uçağı ve 8 bin askeri personelle Suriye açıklarında bulunduğu belirtildi. Anılan gemi ayrıca Suriye’de

belirlenen hedeflere atılabilecek Cruise füze silah sistemine de sahiptir. Keza füzesar sistemi de mevcuttur.¹⁸

b. Güney Kıbrıs'taki *Fileleftheros* gazetesine göre, Kıbrıs'taki İngiliz üssü Agrotur'da Suriye'ye müdahale yönünde "Plan Tatbikatları" oynanmaya başlanmıştı. Evvelce de *Times* gazetesinin söz ettiği "İngiliz-Amerikan Acil Planı"nın yürürlüğe konması gündemde idi.

İngilizlerin "Kısıtlı uçuşa yasak saha" ilanı ve ardından da Türkiye'deki NATO üsleriyle birlikte Agrotur Üssü'nün kullanılabileninden söz ediliyordu. Uçuşa yasak saha uygulamasının da özellikle Suriye'deki rejim karşıtı güçlere kimyasal silah kullanımı ve hava taarruzlarını önlemek maksadını güttüğü ileri sürülüyordu.

Bu arada Suriye'deki kimyasal silah tesislerini ele geçirmek veya korumak maksadıyla 75 bin civarında bir kuvvete ihtiyaç duyulacağı, Amerikan ve İngiliz özel harekât kuvvetlerinin de bu göreve katılacağı da yayılan haberler arasındaydı.¹⁹

c. Aralık 2012 başlarında Antalya'daki 3 günlük bir toplantıda, Hama'da, Humus'ta, Halep'te Suriye rejimiyle savaşan muhalefet birliklerinin komutanları bir araya getirildi. Bu muhalif "komutanlar" ilk kez ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Fransa, Suudi Arabistan ve Türkiye ile ciddi manada bir araya geldiler. Toplantıyla ilgili önemli hususlar şöyleydi:

- Suriyeli 260 muhalif komutan arasından 30 kişilik "Yüksek Askeri Konsey" seçildi.
- Muhalefete bir kez daha ağır silahlar ile savaş uçaklarına karşı Stinger tarzı taşınabilir güdümlü mermili silahların verilmesi talebini tekrarladı.
- Silahlı muhalifler 'ortak komuta yapısı' üzerinde anlaştıkları gibi, buna karşılık el-Kaide çizgisindeki grupları da dışladıklarını belirttiler.
- Muhalifler, Esad sonrasında 'sandık ve demokrasiye geçişi' kabul ettiler.
- Özgür Suriye Ordusu Kamışlı, Resulayn, Derik, Afrin gibi sınır bölgelerinde PYD ve diğer Kürt gruplarla çatışma yerine uzlaşma arayışına gitti.²⁰

d. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, BM ve Arap Birliği Suriye Özel Temsilcisi Brahimi ve Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, Dublin'de bir araya geldiler.²¹ Bazı yayın organlarının "ABD ile Rusya, Esad'ın geleceği üzerinde anlaştı!" iddiası ise Lavrov tarafından reddedildi. Toplantıda, iki ülke özel temsilcilerin ve BM Suriye Özel Temsilcisinin de katılacağı "Dışişleri Bakanları Yardımcıları" düzeyinde Suriye konusunda beyin fırtınası yapılmasının önerildiğini söyledi. Lavrov ayrıca "Esad'ın görevini bırakması gibi bir konu gündeme gelmemeli!" diyerek, Esad konusundaki Rusya'nın kırmızıçizgisine vurgu yaptı.²² Ama bir gerçek vardı ki, artık ABD ve Rusya Esad'ın geleceği konusunda ciddi ciddi görüşüyordu. Ya da en azından artık pazarlık başlamış olabiliyordu!

e. Yeni kurulan Suriye Ulusal Koalisyonu (Muhalefler) İngiltere, Fransa, Arap Birliği gibi ülkelere ilaveten ABD tarafından da tanındı.²³ Bunun anlamı ise; evvelce "Esad'dan sonra yönetime getirecek kimse yok!" ifadesinin artık unutulduğuydu. Ya da artık Esad sonrası için bir "halef" bulunmuş oluyordu. Bu geçiş hükümeti de olabiliyordu.

f. Tüm yukarıdaki emareleri destekleyen bir diğer gelişme de 17 Aralık 2012'de Suriye'nin "2 numaralı" yöneticisi Faruk el-Şara'dan geldi. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Şara da o tarihten itibaren her iki tarafın da tek başına Suriye'de dirliği ve düzeni sağlayamayacağını ima eden bir beyanda bulunmuştu. Ona göre geçiş döneminde bir "Millî Mutabakat Hükümeti"ne ihtiyaç vardı.²⁴

Türkiye, Suriye ilişkilerin geleceğinde doğabilecek ekonomik, sosyal ve güvenlik risklerini görememiştir. Tüm hesabını, neredeyse Ekim 2012'ye kadar "Esad ya gidecek, ya gidecek." felsefesi üzerine kurmuş ve "B Planı" yapmamıştır

g. Dönem içerisinde Rusya'nın Azov ve Nikolay Filçenkov adlı iki savaş gemisi Karadeniz'deki Novorossiysk limanından hareketle Suriye'ye doğru intikale geçti. Muhtemelen "gemilerde mevcut özel kuvvet birimi", Rusya'nın Suriye'deki Tartus üssünde konuşlanacak, ihtiyaç hâlinde Suriye'deki diplomatlarını ve görevlilerini tahliye edecekti. Gene Rus basınının iddiasına göre, Rus görevlilerinin can güvenliğine yönelik bu özel operasyon için, Zaslou adı verilen Rusya Dış İstihbarat Servisi (SVR) özel timinin komandoları bulunacaktı.²⁵

h. Aralık 2012 sonlarında, Türkiye'nin Venezuela Büyükelçiliği aracılığıyla bu ülkeden alınan cevapla teyit edilen bir bilgiye göre de, Suriye Devlet Başkanı Esad, Venezuela'dan "sığınma hakkı" istemişti.²⁶

1. Dönem içerisinde BM ve Arap Birliğinin Suriye Özel Temsilcisi Brahimi Şam'da Esad ile bir araya geldi. Bu görüşmede Esad yönetimine İngiltere, Çin, Fransa, ABD, Rusya, Arap Ligi, Türkiye ve BM temsilcilerinin 30 Haziran'da Cenevre'de gerçekleştirdiği zirvede alınan "geçiş hükûmeti kurulması" teklifi tekrarlandı. Yani

mevcut hükûmet ile muhaliflerin birlikte oluşturacağı "tam yetkiye sahip bir geçiş hükûmeti" önerildi. Bu arada 2014'e kadar Esad'ın Cumhurbaşkanlığına devamı ve 2014'te seçimlere katılmaması da öneriler arasındaydı. Teklifin bu son maddesi (Esad'ın 2014'e kadar görevde kalacağı geçiş hükûmeti), Suriye Ulusal Koalisyonu tarafından reddedildi. Keza Fransa da Esad'lı geçiş dönemini kabul etmediğini belirtti.²⁷

i. Rusya, soğuk savaş sonrasında ilk kez Akdeniz'i de kapsayacak şekilde 2013'ün ilk aylarında bir Karadeniz-Akdeniz tatbikatı icra etme kararı aldı. Rusya'nın Akdeniz'de askerî varlık göstermeye yönelik bu tatbikatına 3 büyük amfibi hücum gemisi, 2 fırkateyn, 1 muhrip ve 2 lojistik destek gemisi katıldı. Aralık 2012'de Rusya'nın 2 çıkarma gemisi Tartus limanına intikal ettiği için, Rusya'nın Akdeniz'i kapsayan bu tatbikatının, olası bir askerî müdahale halinde Suriye'deki Rus görevlileri tahliye maksadına yönelik olacağı ileri sürüldü.²⁸

Suriye Krizi'nde Kaybedenin Adı: Türkiye

Türkiye, Suriye ilişkilerin geleceğinde doğabilecek ekonomik, sosyal ve güvenlik risklerini görememiştir. Tüm hesabını, neredeyse Ekim 2012'ye kadar "Esad ya gidecek, ya gidecek." felsefesi üzerine kurmuş ve "B Planı" yapmamıştır. Başka ülkelerin politikalarına alet olduğu izlenimi yarattığı gibi, gereksiz bir "güç gösterisi" sonucu Suriye ile ilgili dış politikasında yalnız kalarak, hayal kırıklığı yaşamıştır.

Bir emekli büyükelçinin ifadesiyle, "Türkiye zulme karşı çıkış ve özgürlük gibi özünde haklı bir söyleme yaslanarak, Suriye rejimi ile köprüleri tamamen atmakla

yetinmemiş, bu rejimi biran önce devirmeyi bir başarı kriteri hâline getirerek iç çatışmanın aktif tarafı olmuştur.” Esad’ın yaptıklarını tasvip etmek mümkün olmamakla birlikte gene aynı Büyükelçinin ifadesiyle, “Esad’ın ayrılmasından sonra Suriye’de her şeyin düzeleceğini düşünmek maalesef gerçekçi bir beklenti değildir. Ne yazık ki belki daha kanlı bir iç savaş ve bölgeyi daha zora sokacak keskin bir ayrışma” olabileceği ihtimali göz ardı edilmişti.²⁹

Türkiye’nin Suriye ile ilişkilerini bozmasının ardından bir yıl geçtikten sonra, gerek Suriye, gerekse Suriye üzerinden Orta Doğu’ya yapılan ekonomik ilişkilerdeki büyük çöküşün sonuçları alınmaya başlandı. Öyle ki Ağustos 2012 itibariyle bakıldığında, Suriye gümrük kapılarının kapatılmasıyla Türkiye’nin Suriye’ye ve üzerinden 11 Ortadoğu ülkesine yapılan ihracat durma noktasına gelmişti.

Mersin limanından Mısır’a Ro-Ro seferleri yapılması da, sürenin uzunluğu ve navlun maliyetlerinin yüksekliği sebebiyle sorunu çözemedi. Zira TIR ile en geç 4 günde ulaşılan ülkelere Ro-Ro ile 20 günde ulaşılıbiliyordu. Her ne kadar Ro-Ro taşımacılığı boru hattından sonra en ekonomik alan ise de bu durum iki liman arasında geçerlidir. Limanlarla ihtiyaç alanları arasındaki mesafe ve sıkıntılar maliyeti yükseltmektedir.

Nitekim maliyet ve zaman sorunu sebebiyle kriz öncesinde Ortadoğu’ya Suriye üzerinden ayda ortalama 9 bin TIR intikal ederken, Ro-Ro seferlerinin başladığı 26 Nisan’dan sonraki 4 aylık sürede sadece 1.839 TIR nakledilebilmişti. Bir diğer önemli kayıp da Suriye hava sahasının Türk hava araçlarına kapatılmasıyla yaşandı. Örneğin “İstanbul’dan Suudi Arabistan, Katar, Umman, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn’e ve Uzakdoğu’ya yapılan uçuş” süreleri en az yarım saat daha uzamıştı. Bunun anlamı ise, Suriye yerine uzun yolu seçmek mecburiyetinde kalan uçakların sefer başına ortalama “1.500 dolarlık daha fazla jet yakıtı” kullanması demektir.³⁰ Suriye politikasındaki “miyopluk” bu sonucu doğurmuştur. Türkiye’nin sonunu göremediği Suriye politikası sonucunda uğradığı kayıplar ve risklerden bazıları şöyledir:

- PKK terör örgütünün Suriye’den Türkiye’nin güvenliğine tehdit.
- Sıcak çatışmaya girme riski (RF-4E Uçağı Krizi, Angajman...)
- Kuzey ve Doğu Suriye’de Kürt varlığının PYD-PKK dayanışmalı yükselişi, yeni özerk bölge riski.
- Ocak 2013 başlarında 150 bini geçen sığınmacıların ve 80 bini geçtiği sanılan illegal göçün yarattığı sorunlar. Aynı tarihe kadar sığınmacıların Türkiye’nin bütçesine getirdiği 500 milyon doları aşan yük.³¹
- Türkiye’de bazı yerlerde Nusayri (Alevi) - Sünni ayrışma riski.
- Türkiye’nin Orta Doğu pazarını kaybetme riski.
- Lübnan gibi çevre ülkelerde mezhep çatışması ve Türk vatandaşlarının kaçırılması.
- Özgür Suriye Ordusu ile ilgili yaşanan sorunlar.
- Suriyelilerin şehirlerde yarattığı huzursuzluklar.
- Suriye’deki Türk varlığının can ve mal varlığına karşı giderek büyüyen tehdit.
- El-Nusreh Cephesi ağırlıklı El-Kaideci grupların güç kazanması.
- Suriye’nin Lübnanlaşma riski.
- Komşular ve Rusya ile ilişkilerde limonileşme riski.
- Suriye sınırına yakın illerde kaçakçılığın artması.

Suriye’de iki güç karşı karşıyadır. Biri Suriye ordusundan kaçan askerler ve dışarıdan alınan destekle kartopu gibi devamlı büyüyen silahlı muhalefettir. Diğeri ise güneşte eriyen kartopunu andıran Esad güçleridir.

Sonuç

Suriye’de iki güç karşı karşıyadır. Biri Suriye ordusundan kaçan askerler ve dışarıdan alınan destekle kartopu gibi devamlı büyüyen silahlı muhalefettir. Diğeri ise güneşte eriyen kartopunu andıran Esad güçleridir. Suriye’ye, BM Güvenlik Konseyi kararı olsun ya da olmasın, müdahale konusunda emarelerde büyük artış vardır. Rusya ve ABD’nin anlaşması hâlinde bu mesele çok daha kolay halledilebilecektir. Mart 2013 sonu ya da Nisan 2013’e kadar bu olgunluğa ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Aksi hâlde, iklim koşullarının iyileşmesiyle Suriye on binlerce insanın öleceği bir çıkmaza saplanabilir.

Suriye’de Nisan 2013 başlarına kadar, içerisinde Rusya’nın da bulunacağı bir çözüm yolu konusundaki gayretlerde artış vardır. BM Suriye Özel Temsilcisi Brahimi’nin Esad ve Muhaliflere teklifi (2014’e kadar Esad’lı “Geçiş Hükûmeti”) formülü ise “Esad”lı olması hesabıyla uygulanabilir değildir. Konu sadece Esad’ın istenmemesi değildir.

Veya Esad’ın uzunca bir aradan sonra Ocak 2013’te yapmış olduğu televizyon konuşmasında, muhaliflerle uzlaşma yanlısı olmayan tutumu da değildir.³² Onun ötesinde, Aralık 2012 sonu itibarıyla 60 bini aşkın kişinin öldüğü, on binlerce insanın yaralı ve sakat kaldığı, altyapının çöktüğü, yoksulluğun katlandığı bir ülkede³³ Esad ve ailesinin can güvenliği de sağlanamaz. Yani Esad, ya kendiliğinden ve daha önceden ayrılır ya da Kaddafi gibi bir yolu tercih edebilir.

Öte yandan, Türkiye’nin bu saatten sonra Suriye masasından ayrılma şansı da yoktur. Esad’ın yakın bir gelecekte devrilmesi, başlangıçta Türkiye’nin (AKP’nin) başarısı gibi görünecek olsa da orta ve uzun vadede bu ülkede yaşanacak istikrarsızlıklarda hem Türkiye suçlanabilecek hem de Türkiye’ye illegal örgütlerce çeşitli zararlar verilebilecektir. Türkiye’nin yer almadığı bir Suriye müdahalesinde, Türkiye’nin arzu etmediği senaryolar (toprak bütünlüğünün parçalanması, özerk oluşumlar, Suriye Türklerinin hak mahrumiyetleri gibi) sahnelenebilir. Velhasıl Türkiye’nin (AKP Hükûmetinin) Suriye politikası “İki ucu kirli değnek!” gibidir.

Türkiye’nin Suriye’deki yanlıştan dönerek yapması gereken bazı hususlar satır başlarıyla şöyledir:

- Suriye’deki Türk (Türkmen) varlığının can-mal ve siyasi hakları korunmalı,
- Esad’la bile en azından “geçiş dönemi” için dahi olsa devam edilecek bir “B Planı” geliştirilmeli,
- Kanın durdurulabilmesi için İran ve Rusya faktörü yanında özellikle ABD-Rusya işbirliğinin yürürlüğe konması için çalışılmalı,
- PKK terörüne verilen desteğin kesilmesi ve Kasım 1998’de imzalanan Adana Mutabakatı’nın işlerliği için aracı ülke de (İran gibi) kullanmak pahasına Esad’lı ya da Esad’sız Suriye yönetimleriyle görüşülmeli,
- Türkiye’de Nusayri (Alevi)-Sünni çatışmasının fitilini ateşleyebilecek söylem ve provokatif eylemlerden kaçınılmalı,

- Uluslararası kuruluşlarla birlikte hareket etmeye özen gösterilmeli,
- Özgür Suriye Ordusu ya da diğer muhalif gruplara silah yardımının Türkiye üzerinden yapılması önlenmeli,
- Suriye-Türkiye krizi sebebiyle büyük ekonomik kayıplara uğrayan Hatay ve Kilis gibi iller için özel “kalkındırma planları” yapılarak yürürlüğe konmalı,
- Dışişleri Bakanlığının, en azından bünyesindeki “meslek memurları”nın (büyükelçiler) da görüşlerinin alındığı “ortak akıl”la dış politikanın koordinesi sağlanmalıdır.

Suriye-Türkiye krizi sebebiyle büyük ekonomik kayıplara uğrayan Hatay ve Kilis gibi iller için özel “kalkındırma planları” yapılarak yürürlüğe konmalı,

- 1 YAVUZ, Celalettin, “Davutoğlu Gene Çuvalladı: Suriye Politikamıza BM’den Destek Yok!”, 1.09.2012, http://www.haberacisi.com/yazilar/koseyazisi8989-Davutoglu_Gene_Cuvalladi_Suriye_Politikamiza_BMden_Destek_Yok_.html
- 2 “Türkiye için tehlike, kitle imha silahları”, Milliyet, 6.09.2012.
- 3 BİLA, Fikret “Davutoğlu’nun taleplerine verilen yanıtlar”, Milliyet, 1.09.2012. Ayrıca bk. “NATO tampon bölgenin altından kalkamaz!”, 31.08.2012, <http://haber.gazetevatan.com/nato-tampon-bolgenin-altindan-kalkamaz/478003/1/Haber>
- 4 “Obama Suriye’ye müdahale şartını açıkladı”, 2008. 2012, <http://www.haber7.com/amerika/haber/916585-obama-suriyeye-mudahahe-sartini-acikladi>.
- 5 KOHEN, Sami “Suriye politikasında yeni ayar”, Milliyet, 19.10.2012. Ayrıca bk. İDİZ, Semih “Diplomaside hayal gücünün önemi”, Milliyet, 20.10.2012.
- 6 “AHMEDİNECAD, Türk planına HAYIR dedi”, Milliyet, 20.10.2012.
- 7 “Suriye’de ateşkes sözde kaldı: 4 günde 425 ölü”, Zaman, 30.10.2012.
- 8 Sandy kasırgası sonrası yapılan ilk tahmini maliyet analizlerinde 50 milyarlık hasar yanında, sigorta şirketlerinin de 10-20 milyar zararı olacağı hesaplanmıştı. bk. “How Much Will Hurricane Sandy Cost Insurance Companies?”, 13.11.2012, <http://www.investopedia.com/financial-edge/1112/how-much-will-hurricane-sandy-cost-insurance-companies.aspx#axzz2HBW7fm9F>
- 9 “MIM-104 Patriot”, http://en.wikipedia.org/wiki/MIM-104_Patriot, (Erişim: 21.11.2012).
- 10 YAVUZ, Celalettin “Patriot Füzelere Suriye Kimyasal Silahlarına Karşı Koruyabilir mi?”, 23.11.2012, [http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/128813-patriot-fuezeleri-suriye-kimyasal-silahlarina-karsi-koruyabilir-mi?tmpl=component&print=1&layout=defau](http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/128813-patriot-fuezeleri-suriye-kimyasal-silahlarina-karsi-koruyabilir-mi?tmpl=component&print=1&layout=default&page=)
- 11 Suriye Dışişleri Bakanı Velid el-Muallim, o günlerde “Suriye’deki kimyasal silah meselesinin ABD hükümetinin icadı!” olduğunu söylemişti. Aslında “Kimyasal Silahlar Sözleşmesi”ni, Suriye’ye ilaveten Kuzey Kore, Mısır, Somali, Myanmar, Güney Sudan, Angola ve hatta İsrail gibi ülkeler de henüz imzalamamıştı. bk. “Suriye’nin kimyasal silahları endişe kaynağı”, Milliyet, 3.10.2012.
- 12 “Sözcüsü Makdissi de Esad’ı terk ederek ülkeden kaçtı”, Milliyet, 4.12.2012.
- 13 “Bei Intervention: Syrien droht mit Einsatz von chemischen Waffen”, 23.07.2012, <http://derstandard.at/1342947353498/Syrien-schliesst-Einsatz-von-chemischen-Waffen-nicht-aus>
- 14 YAVUZ, Celalettin age.,
- 15 Ayrıntılar için bk. “Mehrheit gegen ‘Patriot’-Einsatz in der Türkei”, 23.11.2012, <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/umfrage-mehrheit-gegen-patriot-einsatz-in-der-tuerkei-a-868829.html>
- 16 Bundestag stimmt für Entsendung deutscher Patriots”, 14.12.2012, <http://www.spiegel.de/politik/>

- deutschland/bundestag-stimmt-fuer-entsendung-deutscher-patriots-in-die-tuerkei-a-872960.html
- 17 Bu yeni oluşumun tam adı “Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu” olup, kısaca “Suriye Ulusal Koalisyonu” (SUK) olarak da çağrılmaktadır. bk. “Yeni oluşum ne anlama geliyor?”, 12.11.2012, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2012/11/12/yeni-olusum-ne-anlama-geliyor>
- 18 “Esad’a uluslararası kuşatma”, Star, 12.12.2012.
- 19 “Suriye’yi Kıbrıs’tan Vuracaklar”, 8.12.2012, <http://www.haberler.com/suriye-yi-kibris-tan-vuracaklar-4154858-haberi/>
- 20 “Esed sonrası için toplandılar”, Milliyet, 22.12.2012.
- 21 “CLİNTON, Hillary to meet Russian counterpart to discuss Syria crisis”, 6.12.2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/06/hillary-clinton-russia-syria-crisis>
- 22 “Esad konusunda kimseyle görüşmüyoruz”, 9.12.2012, <http://dunya.milliyet.com.tr/esad-konusunda-kimseyle-gorusmuyoruz/dunya/dunyadeta/09.12.2012/1639378/default.htm>. Ayrıca bk. Celalettin Yavuz, “Rusya ve ABD Suriye Üzerinde Anlaştı mı?”, 25.12.2012, <http://www.etikhaber.com/homepage/yazarlar-mainmenu-27/celalettin-yavuz/132042-rusya-ve-abd-suriye-uzerinde-anlast-mi?>
- 23 “Washington muhalefeti resmen tanıdı”, Milliyet, 13.12.2012.
- 24 “Başkan Yardımcısı Esad’a karşı çıktı”, Milliyet, 18.12.2012.
- 25 “Rusya tahliye planını hazırladı”, 25.12.2012, <http://dunya.milliyet.com.tr/rusya-tahliye-planini-hazirladi/dunya/dunyadeta/25.12.2012/1646441/default.htm>
- 26 GÜRER, Mahmut “Esad Caracas’ı bekliyor”, Akşam, 26.12.2012.
- 27 “UNO-Gesandter Brahimi fordert Übergangsregierung in Syrien”, 27.12.2012, <http://derstandard.at/1356426297847/Sondergesandter-Brahimi-fordert-Uebergangsregierung-in-Syrien>. Ayrıca bk. “Polisin komutanı Türkiye’ye kaçtı”, Milliyet, 27.12.2012.
- 28 SOLDATKİN, Vladimir “Russia poised for largest naval exercise for decades”, 2.01.2013, http://news.yahoo.com/russia-poised-largest-naval-exercise-decades-162848246.html;_ylt=A2KJ3CYqmeVQSXIAI8_QtDMD
- 29 Emekli Büyükelçi ve TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi Volkan Vural’ın değerlendirmelerinin ayrıntıları için bk. “Avrupa’daki ekonomik kriz Türkiye için fırsat”, Milliyet, 2.01.2013.
- 30 URAS, Güngör “Suriye faturası çok büyük”, Milliyet, 17.10.2012.
- 31 “Erdoğan’dan Esad’a Hadi defol”, 30.12.2012, <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/12/30/erdogandan.esada.hadi.defol/690679.0/index.html>
- 32 “Batı’nın kuklalarıyla müzakere etmem”, Milliyet, 7.01.2013.
- 33 KARON, Tony “Syria’s Rising Death Toll: The Darkness Before the Dawn or Sign of a Grinding Stalemate?”, 03.01.2013, <http://world.time.com/2013/01/03/syrias-rising-death-toll-the-darkness-before-the-dawn-or-symptom-of-a-grinding-stalemate/>. Ayrıca bk. “UN: Mehr als 60.000 Tote im Syrien-Konflikt”, 2.01.2013, <http://derstandard.at/1356426593786/UN-Mehr-als-60000-Tote-im-Syrien-Konflikt>

FİLİSTİN – İSRAİL SORUNU

(TARAFLARIN ETNİK SÖYLEMLERİ VE ANTİK TARİHİN
FİLİSTİN TOPRAKLARINDA, FİLİSTLER VE İBRANİLER
ARASINDA 3200 YIL ÖNCE BAŞLAYIP 600 YIL SÜREN
İLİŞKİLERDEN BUGÜNKÜ SORUNA YANSIYAN
TARİHSEL DİNAMİKLER)

DR. HÜSEYİN AVNİ BIÇAKLI*

Giriş

Günümüzde yaşanan ve yaklaşık bir asırdır süregelen bugünkü tanımıyla Filistin-İsrail sorununun çözüm sürecinde “toprak” konusu, üzerinde anlaşmaya varılamamış ve varılması da zor görünen temel nihai statü sorunları arasında yer almaktadır. Her iki taraf da bu toprakların bir diğerine göre “ilk yerleşenleri / hâkimleri” olduğunu savunmaktadır. “Filistinlilerin kimliği” konusu ise taraflar arasında ayrı bir tartışma alanıdır.

Filistin tarafı bu coğrafyada (bugün mensubu olduğu Arap etnik grubunu da dâhil etmek suretiyle) 3500 yıldır kesintisiz şekilde var olduğunu, İsrailoğullarının ise 2000 yıl önce bu coğrafyadan sürgüne gönderilmesiyle toprak bağlarının

Filistin-İsrail sorununun çözüm sürecinde “toprak” konusu, üzerinde anlaşmaya varılamamış ve varılması da zor görünen temel nihai statü sorunları arasında yer almaktadır.

* Diplomat Akademisyen.

kesildiğini, 20. yüzyıl başlarında geri dönüp Arap/Filistin toprağının ortasında yeniden egemenlik tesis etmesinin tarihin hiçbir döneminde görülmemiş patalojik bir vaka olduğunu, antik devirler bir yana Yakınçağ'da hüküm kurmuş siyasi etnisitelerin dâhi yüzlerce yıl sonra ortaya çıkarak toprak iddiasında bulunup devlet kurmaya çalışmaları hâlinde dünyada kaos ortamının hâkim olacağını, bugün Arapların eski Endülüs'ü yeniden canlandırıp İspanya'dan toprak ve devlet iddiasında bulunmasının izahı nasıl yapılamayacak ise İsrail'in de bunca yıl sonra gelip Filistin topraklarında devlet kurmasının o derece izahtan yoksun olduğunu kaydetmektedir.

İsrail tarafı ise, iddiasını Tevrat'a dayandırarak bu toprakların İsrailoğullarına vaadedilmiş kutsal topraklar olduğunu, esasen antik çağdan başlayarak bu coğrafyada egemenlik kurduğunu, "zulme uğrayıp" sürgüne tabi tutulmalarının haksız olduğunu, bunun sürecin kesintiye uğraması anlamına gelmediğini, Yahudilerin bu coğrafyada tarihin her döneminde var olduğunu savunmaktadır.

İsrail tarafı ayrıca, bugün Filistinlilerin hak iddia ettiği toprakların hukuken onlara ait olmadığını; kendisinin bu toprakları "saldırıya uğrayan taraf" sıfatıyla ve savaş sonucunda elde etmekle devletlerarası hukukun buna cevaz verdiğini; esasen dünya siyasi tarihinin savaş yoluyla kazanılmış topraklar üzerinde kurulan egemenliklerden oluştuğunu; Gazze Şeridi'nin Mısır, Batı Şeria'nın ise Ürdün tarafından "terk edildiğini"; bunun ise bu toprakların Filistin egemenliğine devredildiği anlamını taşımadığını kaydederek Kudüs'ün, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin üzerinde hak iddiasında bulunmaktadır.

Filistin tarafı ise bu noktada, İsrail devletinin kurucu ideologlarının, Osmanlı Devleti'nden Filistin'i talep etmelerine olumsuz cevap almaları üzerine bugünkü Yemen, Uganda, Etiyopya ve Kıbrıs gibi ülkelerin topraklarında devlet kurma arayışına girmiş olduğunu vurgulayarak İsrail'in tarihi Filistin topraklarının Yahudi karakterine vurgu yapan söylemlerinin sonradan yaratılmış uydurma ve suni söylemler olduğunu, Filistin'de devlet kurma sürecinin tamamen siyasi oyun ve entrikaların sonucu ortaya çıktığını ileri sürmektedir.

Yukarıdaki iki paragrafta vurgulanan görüşler bu incelemenin konusu olmadığından burada ayrıca ele alınmayacak olup diğer bir incelemenin konusunu teşkil edecektir.

Diğer taraftan İsrail, Filistinlilerin Araplardan ayrı bir etnik grup olmadığını, tarihteki Filist kavmiyle bir bağının da bulunmadığını, Filistin sözcüğünün bir coğrafyaya verilen addan ibaret olduğunu, antisemitizmi yaymak amacıyla ve tamamen siyasi gerekçelerle Romalılarca ortaya atıldığını, Mısır ve Ürdün gibi komşu Arap devletlerinin İsrail'den resmen toprak talep edemeyeceğinin hukuki gerçekliği karşısında suni şekilde yeni bir "kimlik" yaratılarak ve bu kimliğe uygun bir devlet oluşturulmak istenilerek İsrail'den toprak koparılmaya çalışılmak gibi bir "Arap oyunu" ile karşı karşıya bulunduğunu ileri sürmektedir.

Bunların ötesinde antik çağlardaki ilişkilerden günümüzdeki Filistin-İsrail ilişkilerine yansıyan dikkate değer benzerlikler de söz konusudur. Mesela, o dönemdeki İsrailoğlu Kral Şaul ve oğlu Filistler tarafından öldürülmüştür. Günümüzdeki süreçte de karşılıklı suikastler yaşanmıştır. Örneğin, o dönemde Filistler, İsrailoğulları'nı "Habiru", o zamanki anlamıyla "Yabancı/Göçmen-Göçebe/Kaçak/Haydut" olarak tanımlıyordu. Bugün ise Filistinliler, İsrail için "Terörist/İşgalci/Gaspeden Haydut" gibi terimleri kullanmaktadır. Keza o dönemde İsrailoğulları ise Filistler için Sami dillere göre "p-l-ş" kökünden gelip "bölmek, yığıla gelmek, işgal etmek, göçmen veya işgalci" anlamında "pelištim" ifadesini kullanırdı. Günümüzdeki süreçte İsrail'in Filistinliler için "terörist/haydut/yabancı" gibi ifadeler kullandığı hatırlandığında binlerce yıl öncesinden bugünlere değişen önemli bir yaklaşım biçiminin ortaya çıkmadığı görülmektedir.

Giriş babında son bir nokta olarak, bu satırların yazarı tarihçi ve etnografya uzmanı olmayıp uluslararası ilişkiler dalında akademik unvan sahibidir. Makalede belirtilen görüşler belirli bilimsel ve akademik çalışmalarda yer alan bilgi ve ipuçlarından yola çıkılarak oluşturulmuş kişisel görüşler olup sadece yazarını bağlamaktadır. Tarafların tüm bu iddiaları ve o dönemde yaşanan durumların bugünküyle benzerliği Filistin-İsrail sorununun çözümünde dikkate alınması gereken anlamlı dinamikleri içermektedir. Bugünkü Filistin-İsrail sorununa çözüm aranırken Filistin coğrafyasının antik tarihine de bakılması yararlı olup bu konu tarihçiler tarafından araştırılması gereken pek fazla incelenmemiş bir alanı oluşturmaktadır. Özellikle Filistler konusunda bilgi ve kaynak eksikliği söz konusudur.

Bu çerçevede bu makaledeki öncelikli konu tarihî Filistin coğrafyasında bugünkü İsraililerin ataları olarak İbraniler ve bugünkü Filistinlilerin ataları olarak Filistlerin birbirleriyle ilişki ve etkileşimleri, hâkimiyet alanları ve etnik kimlikleri konusunda mevcut bilgi ve ipuçlarını dikkatlere getirmek olacaktır. Bu bağlamda tarihî Filistin topraklarına ilişkin olarak tarafların ilk üç paragrafta kaydedilen görüşlerinin antik tarih perspektifinde incelenmesine geçilecektir. Bu noktada antik tarihe kadar gidip bugünkü İsrailoğulları ile Filistinlilerin ataları arasındaki ilişkilere göz atmak yararlı olacaktır.

Filistin Adının Tarihi ve Etimolojik Kökeni:

Bugünkü anlamıyla Filistin terimi ilk olarak MÖ 5. yüzyılda Antik Yunanistan'da kullanılmıştır. Herodot, *Tarihler* adlı kitabında "Suriye'nin bölgesi *Palaistine*" yazmıştır. Bu kitap, Yehuda Dağlarını ve Ürdün Vadisi'ni içinde barındıran Filistin topraklarını açıkça tanımlayan ilk tarihi çalışmadır. Filistin sözcüğünün kökeni Yunanca *Philistia* kelimesidir ve *Filistinlerin yurdu* anlamına gelir. Antik Filistinliler, M.Ö. 12. yüzyılda güney sahilinde, Tel Aviv-Yafa ve Gazze arasındaki küçük bir bölgeyi ele geçirmişler ve ilk kez Antik Yunan yazarlar bu

Araplar, Büyük Suriye'yi 7. yüzyılda ellerine geçirdiği zaman, Bizanslıların koydukları isimleri kullanmaya devam etmiştir. Aslında Filastin kelimesinin kökeni Roma ve Semitik İbranice'den gelmektedir.

bölge için *Philistia* ismini kullanmışlardır. Filistin adı, 2. yüzyılda Romalılar tarafından Suriye Eyaleti'nin güneyini tarif etmek amacıyla *Suriye Filistini* şeklinde kullanılmış ve yeniden canlandırılmıştır. Buradan Arapçaya girmiş, en az İslam tarihinin başından beri kullanılmaya gelmiştir. Bizans İmparatorluğu döneminde, bölgenin tamamına *Palaestina* denmekteydi. Arapçada Filistin kelimesi için *Filistin*, *Filastin* veya *Falastin* denilir. Araplar, Büyük Suriye'yi 7. yüzyılda ellerine geçirdiği zaman, Bizanslıların koydukları isimleri kullanmaya devam etmiştir. Aslında *Filastin* kelimesinin kökeni Roma ve Semitik İbranice'den gelmektedir. Roma İmparatorluğu'ndan sonra Filistin adı kullanılmamaya başlamıştır. Bu durum Osmanlı döneminde de sürmüş olup bu topraklar için Osmanlı resmî belgelerinde Filistin adı kullanılmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından İngilizler bu bölge için Filistin adını tekrar

canlandırmış ve burada "Filistin" Mandası kurulmuştur. İngiliz manda yönetiminde Filistin, hemen hemen tüm İsrail'i, Batı Şeria'yı ve günümüz Ürdün'ü olan Şeria Nehri'nin doğusunu kapsıyordu.

Filistinli ve İbrani Adlarının Etnik-Etimolojik Kökeni:

Antik Filistler (Asurca: *Palastu* veya *Pilistu*, İbranice: *pelištim*, İngilizce: *Philistine-Palestine*), MÖ 12. yüzyılda, İbranilerden hemen önceki yıllarda Filistin'e yerleşmiş Ege kökenli bir kavimdir. Kutsal kitaplara göre Kaftor'dan (muhtemelen Girit) gelmişlerdir. Antik Mısır kayıtlarında bu halkın adı "prst" olarak geçer. Bir Deniz Kavmi olan Filistler Anadolu, Kıbrıs ve Suriye'yi geçerek MÖ 1190'da Antik Mısır'ı işgal etmişlerdir. Mısırlılar tarafından geri püskürtülünce Filistin'in güney sahilinde, bugün Tel Aviv-Yafa arasındaki Joppa denilen bölgeye yerleşmişlerdir. Antik Filistler'in bölgeye yerleştiği MÖ 12. yüzyıldan önceki halklar da tanımlama kolaylığı açısından tarih kitaplarında zaman zaman Filistin halkı olarak adlandırılmıştır. Filistlerin gelmesinden önce bölgenin genel bir adı olmamış ve hüküm süren kavimlerin adlarının verildiği özel coğrafyalarla tanımlanmıştır.

Filistlerin Ege'den gelerek yerleşip şehir devleti kurdukları ilk Filistin coğrafyası bugünkü Yafa (Jaffa) şehrinin bulunduğu yer olmuştur (bk. Ek 1: Harita 1). Yafa bugün Tel Aviv'le birleşmiş olup Tel Aviv-Jaffa adını almıştır. O tarihlerde Filistler Joppa'da (Yafa) şehir devleti kurarken İbraniler kitlesel anlamda halen Mısır'daydı.

Mısır hiyerogliflerinde *P-r-s-t* olarak geçen *Peleset* isminin, Mısır'ın yirminci hanedanlığında MÖ 1150'lerdeki belgelerde komşu halk ve topraklar için kullanıldığı görülür. İlk olarak Medinet Habu Tapınağı'ndaki metinlerde beliren *Peleset* ismi, kendisini III. Ramses iktidarlığındaki Mısır'ı işgal eden bir deniz kavmi olarak gösterir. MÖ 8. yüzyılda III. Adadnirari'den bir asır sonra II. Sargon'a kadar Asur kayıtlarında bu bölge için *Palaštu* veya *Pilistu* ismi kullanıldığı görülür. Hem Mısır hem Asur kaynakları, bu ismin kullanıldığı toprakların sınırlarından bahsetmemektedir.

İbranice *peleşet* ismi Sami dillerinde “*p-l-ş*” kökünden gelip “bölmek, içinden geçmek, yığınla gelmek, kapsamak veya işgal etmek” anlamlarına gelir ve bir ihtimal içinde “göçmen” veya “işgalci” anlamı barındırır. Türkçeye *Filistin* olarak tercüme edilen bu kelime Tanah'ta “*Filist*” adıyla 250'den fazla kere kullanılmıştır. Tevrat'ta ise 10 kere kullanılan bu bölge isminin sınırları tanımlanmamaktadır.

Yukarıda kaydedildiği gibi bugünkü Filistin coğrafyası bu adını, MÖ XII. yüzyılda buraya göçen ve aslen Giritli oldukları sanılan Filistler'den almıştır. Bu coğrafyanın eski ve başka bir adı olan Kenan ise İbranice'den gelmektedir. Filistin'de yaşayan en eski insanın bulunan kafatası üzerinde yapılan ölçümlerden, Sami [Arap] ırkından [Tevrata göre Amalıklar] olduğu anlaşılmıştır. Filistin'i anlatan en eski tarih kayıtlarında, Mısırlıların bu bölgeye Retenuş, ilk halkına da Tuntiu dedikleri görülmüştür. Bölge adı, Lotanu (Rotanu) biçimiyle Tevrat'a girmiştir. Diğer yandan, bölgede daha yakın zamanda yaşayan ikinci etnik grup ise Karru adıyla bilinenlerdir. Bu da Tevrat'a Horim şekliyle girmiştir. Daha sonra güneyden gelen Amurrular [Amaritler] sahneye çıkmışlardır. Amoni, Anakin, Avim, Edomi, Madyani, Moabi, Refaim, Subaru ise daha sonra görülen kavimlerdir.

MÖ 12. yüzyılda bölge dışı güç olarak Filistin'e (Girit'ten) gelen, bazı tarihçilerce Yunanistan'ın en eski halkı Pelasglar olduğuna inanılmakla Grek-Yunan soyundan olduklarına kanaat getirilen ve bu coğrafyaya adını veren Filistler, bölge halkından olan İsrailoğullarıyla yaklaşık 600 yıl süren bir askerî-siyasi mücadele yürütmüşlerdir. İbranilerin ilk kralı Şaul ve oğlunu öldüren Filistler böylece tarihteki ilk İsrail devletini işgal ederek topraklarına katmıştı.

MÖ 12. yüzyılda tüm Ege Bölgesi'ni ve Önasya'yı etkileri altına alarak, Hitit Devleti'nin yıkılmasına yol açan ve Mısırlıların “Deniz Kavimleri” ya da “Denizden Gelen Halklar” adını verdikleri kavimlerden biri olan Filistler, bu coğrafyaya geldiklerinden sonra Yahudiler dışındaki etnik gruplarla zaman içerisinde karışık kaynaşmışlardır. İslam dininin yayılarak Filistin topraklarında da pekişmesiyle birlikte Filistler tamamen asimile olarak Araplaşmışlardır.

Araplarla aynı etnik gruptan olan İbraniler ise “Yahudi” kimliklerini bugüne kadar korumuştur. Yahudi inancı ve felsefesine göre Yahudilik hem bir din hem de bir millet/etnik grup adı olarak günümüze kadar gelmiştir.

Filistin'in Antik Tarihi:

Taş ve Bakır Çağı : Arkeolojik bulgular, Yontma Taş Devri'nde Filistin bölgesinde yaşayan insanların aynı dönemde Avrupa'da yaşayan Neandertal'lar ile aynı gruptan ve kültürlerinin de benzer olduğunu göstermektedir. Orta Taş Devri'nde bölgede Natufi kültürü hâkim olmuştur. Natufiler mağaralarda yaşıyor, muhtemelen ziraatle uğraşıyorlardı. Cilalı Taş Devri'nde hayvanları evcilleştirmeye, tahıl yetiştirmeye, kilden kap kacak yapmaya ve kasabalar kurmaya başlamışlardır. Örneğin, Jericho yöresinde MÖ 7000 yıllarına ait, bu durumu ispatlayan kalıntılar vardır. Bölgede Taş Devri'nden Bakır Çağı'na geçiş MÖ 5. ila 4. binyıllarda gerçekleşmiştir. Muhtemelen MÖ 4. binyılda Gassuliler bölgeye göç etmiştir. Gassulilerin kökeni belirsizdir. Gassuli ismi günümüzde, Ürdün Vadisi'ndeki *Tulaylât al-Ghassûl* kazı alanına atfen verilmiştir. Gassulilere ait kalıntılar çoğunlukla güney Filistin'de bulunmaktadır. Muhtemelen MÖ 4. binyılın sonuna doğru kuzeyden güneye yeni halklar göç etmiştir. MÖ 3. binyılda, Bronz Çağı'nın başlarında Filistin'de çok çeşitli halklar yaşıyordu ve bunlar zamanla kaynaşarak yerleşik bir şehir toplumunu oluşturmuştur.

Bronz Çağı: Filistin'de bilinen tarihî kasabaların çoğu Bronz Çağı'nda kurulmuştur. Bu kasabaların gelişimi, Antik Mısır'daki Eski Krallık dönemine denk gelir ve 1. hanedan döneminden kalma MÖ 2925 yılına ait kalıntılar bu çaprazlama tarih tespitinde kullanılmıştır. Filistin'deki Bronz Çağı'na ait kalıntılar ise Megiddo, Jericho, Tall al-Farah, Tel Bet She'an, Khirbat al-Karak ve Ai (Khirbat 'Ayy)'da çıkarılmıştır. Bu sitelerin hepsi orta ya da kuzey Filistin'dedir ve Bronz Çağı'nın başlarına aittir. Güneyde Tel Lakhish, Kiriath-sepher ve Tel Hasi'de bulunan kalıntılar ise Üçüncü Bronz Çağı'na aittir. Bu dönemdeki Sami Filistin halkına günümüzde tanımlama kolaylığı açısından zaman zaman Kenanlılar denmekle birlikte "Kenan" terimi MÖ 2000 yıllarına kadar kullanılmamıştır.

MÖ 3. binyılda Filistin'de surlarla çevrilmiş kasabalar ortaya çıkmıştır. Bu kasabaların Mısır ve Mezopotamya örneklerinde olduğu gibi tek bir bayrak altında toplandığına dair kanıt yoktur. Filistin'deki kasabalar muhtemelen bağımsız şehir devletleri olarak kaldılar ancak gevşek şekilde Antik Mısır'ın siyasi kontrolü altındaydılar.

MÖ 23. yüzyıl civarında Filistin'de şehir hayatı azalmış ve pastoral bir döneme girilmiştir. Bunda muhtemelen Şeria Nehri'nin doğusundan gelen göçebelerin büyük etkisi olmuştur. Göçebelerin büyük bir kısmının Suriye Çölü'nden gelen Amoritler olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde Suriye'deki Ebla ve Mezopotamya'daki Akadların Filistin üzerindeki hegemonyasına dair net bir bilgi yoktur. Ancak Filistin'e doğudan gelen göçebeler, Mısır'ın Asyalılar tarafından işgali ve MÖ 20. yüzyılda Eski Krallık döneminin tamamen sona eriştiği arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir.

Bu dönemde Filistin halkı hem benzer hem farklı yönleri olan müttefik kabilelerden oluşuyordu. Bu kabilelerin çoğu yarı göçebe ve pastoral bir yapıya sahipti. Kabileler arasında şehir hayatına en az katkı sağlayanlar kuzeylilerdi. Bu konudaki arkeolojik bulgular Kitabı Mukaddes ile uyum içerisindedir. Zira Joshua'nın Kitabı'nda tepelerde yaşayan Amoritlerin aksine Kenanlıların düzlüklerde ve tarıma elverişli sahillerde yaşadıkları anlatılır.

Bu noktada hemen belirtmek gerekir ki, burada kullanılan Filistin ve Filistin halkı ifadeleri bugünün Filistin coğrafyasıyla ilgili olup bu toprakların ve yaşayan halkın o dönemdeki adı henüz Filistin veya Filistinli değildir. O dönemde bugünkü Filistin, o zamanki kavim ve şehir devleti adlarıyla muhtelif isimler altında adlandırılıyordu.

Antik Tarihte Filist-İbrani İlişkileri:

İbranilerin Filistin'e gelişi: İbranilerin/İsrailoğullarının Filistin'e girişi Orta Bronz Çağı'nda küçük gruplar hâlinde ve yüzyıllar içerisinde gerçekleşmiştir. Kitlemel gelişleri Musa liderliğinde Mısır'dan topluca geldikleri yıllardır. Orta Bronz Çağı (yaklaşık MÖ 2000 ila MÖ 1550), Eski Ahit ve Tanah'taki öykülerin arka planını oluşturur. Bu çağda yeni kap kacak türleri, yeni silahlar üretilmiş, ölü gömme âdetlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Filistin'de bir kez daha tarıma dayalı şehir hayatı ön plana çıkmıştır. MÖ 20. yüzyıldan itibaren Filistin'de kurulmaya başlanan, Suriye ve Mezopotamya benzeri hanedanlıkların, yerleşik hayata alışan yerel halkların mı yoksa yeni göçmen akımlarının mı eseri olduğu net olarak bilinmemektedir. Bu yeni medeniyet, Fenike-Kenan sahil şeridindeki kasabalarla çok sıkı ilişkiler içindeydi. Antik Mısır belgeleri, 12. Hanedan dönemindeki (MÖ 1938 - MÖ 1756) Filistin'e dair önemli bilgiler içerir. Bu belgelerde Mısır'ın Filistin'e gösterdiği alaka ve bölgedeki etkisi görülmektedir. Bu dönemdeki Filistin kültürü ile MÖ 13 ve 12. yüzyıllarda bölgeye göçen İsrailoğullarının karşılaştığı kültür aynıdır.

MÖ 19. yüzyıldan itibaren Filistin'de şehir hayatı oldukça gelişmiştir. Bazı kasabalar üzerinde yürünebilen taştan korkuluklu surlarla çevrilmiştir. Bu durum bölgede yabancı unsurların, muhtemelen Asyatik Hyksos'ların etkisinin görülmeye başladığının kanıtıdır. Hyksoslar muhtemelen Amoritler ile aynı soydandırlar ve MÖ 1630 civarında kuzey Mısır'da hüküm sürmüştür. Hyksoslar, Habiru (Mısırca: Apiru) denen Sami halktan unsurlar taşıyorlardı. Habiru sözcüğü "yabancı" anlamına geliyordu ve bu gruba göçebeler, kaçaklar, haydutlar ve alt tabakadan işçiler dâhildi. Oldukça tartışmalı olmakla birlikte Habiru sözcüğü, *İbrani* (İngilizce: *Hebrew*) sözcüğü ile etimolojik olarak akrabadır.

Hyksoslar, MÖ yaklaşık 1550 yıllarında Mısırlılar tarafından Filistin'e sürüldüler. Megiddo, Jericho ve Kiriath-sepher şehirlerindeki yıkımdan kaçan Habirular da, Filistin'de askerî bir aristokrasi oluşturmuş ve kasabaların savunmalarını güçlendirmenin yanı sıra yerel dokuyu bozmadan Filistin'e zenginlik ve Mısır kültüründen unsurlar getirmiştir.

Filistin'in bundan sonraki tarihi incelenirken sıklıkla Kitab-ı Mukaddes'e başvurulur. Kitab-ı Mukaddes'teki bilgilerin doğruluğu oldukça tartışmalı olmakla birlikte arkeolojik bulguların ya da diğer belgelerin yetersiz olduğu durumlarda başlıca kaynaktır.

Yeni Krallık'ın tek yerli firavunu olan I. Ahmose'nin MÖ 1514'teki ölümünden sonra Mısırlılar Filistin'i işgal etmeye başlamıştır. Kraliçe Hatshepsut döneminde (MÖ 1479-58) Filistinliler, Mısır hâkimiyetine karşı başkaldırmaya başlamıştır. Bu isyan dalgası bir sonraki firavun III. Thutmose tarafından güç kullanarak bastırılmıştır. Thutmose istikrarlı bir yönetim kurmuş ve bu durum ondan sonrakilere tarafından da uzun süre devam ettirilmiştir. Amarna olarak bilinen bu döneme ait arkeolojik bulgular oldukça detaylıdır. Örneğin Retenu bölgesi (Suriye-Filistin), üç idari bölgeye bölünmüştü ve Mısırlı valiler tarafından yönetiliyordu. Bunlardan üçüncüsü (Kenan), Mısır sınırından Biblos'a kadar olan Filistin'i kapsıyordu. Mısır Firavunlarının Filistin'e özel bir ilgi göstermesinin nedeni MÖ 1375'e kadar Mitanniler, daha sonra da Hititler tarafından rahatsız edilen Fenike ve Güney Suriye'nin güvenliğini sağlamaktı.

M.Ö. 1292'den sonra, 18. hanedanın sonlarındaki güçsüz firavunlar gidip yerine 19. hanedanın I. Seti ve II. Ramses (M.Ö. 1279-13) gibi güçlü kralları geldi. Bu krallar Hititlerin güneye akınlarını köreltiler ve çatırdamakta olan Mısır İmparatorluğu'nu güçlendirdiler.

M.Ö. 13. yüzyılın sonlarında Filistin'deki Kenanlı vassal prenslikler, yabancı bürokratlara yapılan ödemeler ve yolsuzluklar nedeniyle oldukça zayıflamıştı. Bu dönemde İsrailoğulları, Şeria Nehri'nin doğusundaki dağlık bölgenin büyük kısmını ve Batı Filistin'i ele geçirdiler. Arkeolojik bulgular, Filistin'deki İsrailoğulları yerleşiminin, Kitab-ı Mukaddes'tekinden çok daha farklı ve karmaşık olduğunu göstermektedir. 19. hanedanın sonlarında Filistin'deki Mısır hâkimiyeti son buldu. M.Ö. 12. yüzyılda Mısır, Filistin tarihini çok az etkiledi.

Filistin'in bundan sonraki tarihi incelenirken sıklıkla Kitab-ı Mukaddes'e başvurulur. Kitab-ı Mukaddes'teki bilgilerin doğruluğu oldukça tartışmalı olmakla birlikte arkeolojik bulguların ya da diğer belgelerin yetersiz olduğu durumlarda başlıca kaynaktır.

Demir Çağı; İsrailoğulları ve Antik Filistinliler (Filistler): Filistin topraklarının ilk sahipleri Arapların atası sayılan Amalika kavmidir. MÖ 3. binyıldan itibaren yine Sami kavimlerden Kananlılar, Fenikeliler, ardından da Aramiler bölgede görünmüştür. MÖ 1200'lerde Filistler, bugünkü Yafa ve Gazze kenti ve yöresinde kentler kurarak Filistin topraklarında yurt edinmiştir. Bölgede demir çağını başlatmış ve yüzyıllar içerisinde yerli halkla karışık kaybolmuşlardır. Filistlerin Akdeniz

kıyılarına yerleştiği tarihlerden hemen sonraki zamanlarda Firavun'un zulmü altında ezilen İsrailoğulları da Musa'nın yönetiminde Mısır'dan kaçarak Filistin'e gelmiştir. Burada asıl yerli halk olan Amalika ve Filistlerle çarpışarak zamanla bölgenin büyük kısmını ele geçirmiş ve MÖ 11. yüzyılda ilk İsrail devletini kurmuşlardır. İlk İsrail Kralı Şaul (Talut)'un yerine tahta geçen Davud, kurduğu Kudüs kentini devletin başkenti yapmış, Amalika ve Filistler dışındaki öteki kavimleri egemenliği altına almıştır. Oğlu Süleyman zamanında devletin sınırları daha da genişlemiş ise de ondan sonra ikiye bölünmüştür. İsrail devleti çeşitli istilalara uğramış, M. Ö. 721'de Asurlular, daha sonra Babil Hükümdarı Buhtunnasır tarafından 586'da Kudüs kenti yıkılmış ve İsrailoğulları Babil'e sürgün edilmiştir.

İsrailoğulları Filistin'e ilk kez Son Bronz Çağı'nda gelmeye başlamakla beraber MÖ 12. yüzyıla kadar bölgeye tam olarak yerleşmemişlerdi. Yarı göçebe İbrani kavimlerin Kenan'a yerleşmesi ile bölgede İsrailoğulları'nın nüfusu büyük miktarda artmıştır. Gibeoniteler gibi yerleşik Kenanlılar da komşu yerleşik kabileler yerine işgalcilerin yanında yer aldılar. İsrailoğulları kısa zamanda yıkıntıların arasında yeni kentler kurdu.

Olayların akışı tarihin normal seyrini izleseydi, Esdraelon denen sahil boyundaki bölgede yaşayan Kenanlılar, bölük pörçük durumdaki İsrailoğullarını muhtemelen hâkimiyetleri altına alabilirlerdi. Ancak III. Ramses döneminde (MÖ 12. yüzyıl başları) yaşanan Denizci Halklar istilası bu durumu engellemiştir. Bu Denizci Halklar arasında Ege, muhtemelen Girit kökenli Filistler, (İng: *Philistines*) güney sahiline yerleştiler ve yaklaşık bir buçuk asır zarfında Filistin'in çoğunu ele geçirdiler.

Bu dönemde III. Ramses tarafından paralı asker ve kale muhafızı olarak kullanılan ve Mısır'da Peleset olarak bilinen kişilerin de Filist olduğu kabul edilir. Aynı dönemde Şeria Nehri'nin doğusuna yeni halklar yerleşiyordu: Güneyde Edomitler, Ölü Deniz'in doğusunda Moabitler ve Suriye Çölü kıyısında, Gilead'ın hemen doğusunda Amonitler. İsrailoğulları tarafından kendileri gibi İbrani kabul edilen bu halklar, İsrailoğullarının işgalinden önce bölgeye yerleşmişlerdi. Edomitler, Moabitler ve Amonitler, Eski Ahit döneminin sonuna kadar çok tanrılı inançlarını muhafaza etmiştir.

Tek tanrılı inançlarındaki güçlü merkezîyetçi yapı ve ciddi etik disiplini, İsrailoğullarını çok tanrılı diğer komşularından ve Filistlerden farklı kılıyordu. Yehova ile İsrailoğulları arasındaki Musevi ahit geleneği, çok güçlü Mişkan ritüeli, farklı Yahudi boylarını birbirine bağlıyordu. Boylar arasındaki bu dinî bağı aşındıran yıkıcı kabilecilik geleneği ise gevşek bir ittifak bağı ile dizginlenebiliyordu. Ancak, yine de sıklıkla iç savaşa dönüşüyordu. İsrailoğulları, Filistler dâhil tüm komşularının aralıksız saldırılarına maruz kalmasa, muhtemelen hiçbir zaman siyasi bir birliktelik oluşturmazdı. Karşıt girişimlere rağmen Şaul, yaklaşık olarak MÖ 1020'de tüm İsrail'in kralı olmuştur.

Filistin toprakları zaman içerisinde Grekler, Hititler, Hurri-Mitanniler, Mısırlılar, Partlar, Persler, Makedonlar ve Selevkiler eliyle sürekli şekilde istila edilmiştir. MÖ 63'te başlayan Roma İmparatorluğu döneminde, Yahudiler ciddi boyutta olmak üzere üç kere ayaklanmıştır.

İsrailoğulları, Tutankhamon veya II. Ramses zamanında, diğer bir ifadeyle Filistlerden hemen sonra, başlarında Musa olduğu hâlde din kitaplarına kadar giren olay bir göçle, Kenan dedikleri bölgeye Mısır'dan gelmiştir. Burada, tüm kavim ve gruplarla savaşmış ve kendi devletlerini kurmuştur. Bundan sonra ilk İsrail devletini kurmuş ve Şaul [Talut] ilk kralları olmuştur. Davut ve Süleyman gibi kral-peygamberler de hep burada egemen olmuşlardır. Süleyman'ın MÖ 930'lardaki ölümüyle Yahudiler ikiye bölünmüştür. Ülke güneyinde, Yahuda adıyla ikinci bir krallık doğmuştur. İsrail krallığı, MÖ 722'de Asur tarafından yıkılınca halkın bir kısmı bugünkü Kuzey Irak'a götürülmüştür. Güneydeki Yahuda krallığıysa, MÖ 586'da Babil tarafından çökertilerek, halkın bir kısmı bugünkü Irak'ın güneyine götürülmüştür. Ancak, bir süre sonra affa uğrayınca bir kısmı geriye, Ülkelerine dönebilmiştir.

Filistin toprakları zaman içerisinde Grekler, Hititler, Hurri-Mitanniler, Mısırlılar, Partlar, Persler, Makedonlar ve Selevkiler eliyle sürekli şekilde istila edilmiştir. MÖ 63'te başlayan

Roma İmparatorluğu döneminde, Yahudiler ciddi boyutta olmak üzere üç kere ayaklanmıştır. Bu ayaklanmalar her defasında şiddetle bastırılmış olsa da, Yahudiler savaşmayı sürdürmüştür. Romalılar ve Yahudiler arasındaki en önemli sorun, farklı âdet, inanç ve ibadetlerdi. Çok tanrılı Romalılar, Musevi-Yahudilere önceleri müsamaha gösterdilerse de bilahare baskı kurmaya başlamıştır. Kendi ülkelerinde zaten Roma'nın tutsağı olan Yahudiler, son çatışma öncesi, teslim olmaları istense de buna uymamıştır. Roma'nın asker gücü karşısında, Yahudiler yenilmiştir. Ülkeleri yağmalanıp yakıldığı gibi, çoğu öldürülmüş, köle edilmiştir. Kalanların önemli bir kısmı dünyanın dört bir yanına dağılmış ve böylelikle Yahudiler için diaspora denilen iki bin yıllık sürgün dönemi başlamıştır.

MÖ 12. yüzyılda bölge dışı güç olarak Filistin'e (Girit'ten) gelen, bazı tarihçilerce Yunanistan'ın en eski halkı Pelasglar olduğuna inanılmakla Grek-Yunan soyundan olduklarına kanaat getirilen ve bu coğrafyaya adını veren Filistler, bölge halkından olan İsrailoğullarıyla yaklaşık 600 yıl süren bir askerî-siyasi mücadele yürütmüştür. İbranilerin ilk kralı Şaul ve oğlunu öldüren Filistler böylece tarihteki ilk İsrail devletini işgal ederek topraklarına katmıştı.

Filistlerle İsrailoğulları bugünkü Filistin coğrafyasında bir yandan birbirleriyle savaşır ve kendi siyasi birliklerini korumaya çalışırken diğer yandan

da yüzyıllar içerisindeki dönemlerin küresel güçleri olarak adlandırabileceğimiz Mısır, Hitit, Asur, Babil ve Roma İmparatorluklarıyla mücadele etmiştir. Bu mücadelelerde Filistler inişli çıkışlı bir seyirle İsrailoğullarına göre daha güçsüz kalarak zaman içerisinde eriyerek nüfusça azalmış, İsrailoğulları ise kimliklerini yitirmeden siyasi varlıklarını sona erdirerek diğer coğrafyalara dağılmayı tercih etmiştir.

Filistler o dönemde kullandığı Grek/Helen dilini zaman içerisinde unutarak hâkim dillerin (Aramice, İbranice, Arapça, Hitit dili, Asur dili vs) etkisine girerken İsrailoğulları İbraniceyi değişik lehçeler altında da olsa bugüne kadar korumayı sürdürmüştür.

MÖ 830'lu yıllarda Filistin'i ve bu coğrafya-daki krallık ve şehir devletlerini gösteren çizimsel bir haritada (Ek 2: Harita 2) İsrailoğullarının İsrail Krallığı ve Yahudi (Judah) Krallığı ile Filistlerin, Gaza (Gazze), Ashkelon ve Ashdod'da kurduğu Şehir Devletleri'nin hâkimiyet alanları gösterilmektedir. Bu haritada ayrıca Arubu, Edom, Nabatu, Moab, Ammon, Aramean (Arami) komşu kavimleriyle Asur İmparatorluğu'nun hâkimiyet alanları da görünmektedir. Haritada ayrıca Filistler'in MÖ 12. yüzyılda Ege'den gelip Filistin'de ilk kurduğu Joppa (Jaffa) şehir devletinin MÖ 830'lu yıllarda İsrail Krallığı'nın egemenliğine geçmiş olduğu görülmektedir.

Hz. Davud ve Hz. Süleyman Dönemi: Şaul, Amonitleri ve Filistinlileri yenilgiye uğratmışsa da Filistinlilerle yaptığı bir savaşta hayatını kaybetmiştir. Şaul'un yerine geçen Hz. Davud, Filistler'i ağır bir yenilgiye uğratmış ve Şeria Nehri doğusundaki üç İbrani eyaletini fethetmiştir. Suriye'den gelen Aram halkının akınları Hz. Davud'u, Aram eyaletlerini kuzeyde Orontes Nehri üzerindeki Hamas sınırına kadar ele geçirmek zorunda bırakmıştır. Doğu'da Fırat Nehri'ne kadar olan Suriye Çölü'ndeki göçmen halklar üzerinde gevşek bir hâkimiyet kurmuştur. Hz. Davud, krallığında Mısır benzeri bir idari yapı kurmuş ve nüfus sayımı yaptırmıştır. Planlarını gerçekleştiremeden ölmüş ancak yerine geçen Hz. Süleyman bunları tamamlamıştır.

Hz. Süleyman'ın iktidarı (MÖ 10. yüzyıl ortaları) İsrailoğullarının siyasi tarihinin zirvesini oluşturur. Hz. Süleyman, Hz. Davud tarafından fethedilmiş, ülkenin dışına taşan toprakların kontrolünü kaybetmesine rağmen ekonomik düzenlemeler açısından kayda değer bir başarı göstermiştir. Akdeniz ticaretinin can damarını kontrol eden Fenike'deki Hiram ve Sur şehirleri ile birlikte uzak diyarlara ekonomik seferler düzenlemiştir. Muhtemelen bir Doğu Afrika ya da Hindistan

Hz. Davud, krallığında Mısır benzeri bir idari yapı kurmuş ve nüfus sayımı yaptırmıştır. Planlarını gerçekleştiremeden ölmüş ancak yerine geçen Hz. Süleyman bunları tamamlamıştır.

şehri olan Ophir'den altın, tavuskuşu, sandal ağacı gibi değerli malları Filistin'e getirmiştir.

Güney'de Saba'ya (Yemen) kadar ulaşmış ve buradaki Araplarla ticaret yapmıştır. Bu ticari gelişmeler, gemi teknolojisindeki yenilikler ve Arap devesinin evcilleştirilerek kervanlarda kullanılması ile mümkün olmuştur. Hz. Süleyman, Akaba Körfezi yakınında büyük bir kale ya da depo inşa ettirmiş, bu dönemde detaylı ve alımlı bir mimari örneği sergilenmiştir. Hz. Süleyman, gösterişli bir kraliyet sarayı ve Kudüs Tapınağı'nı inşa ettirmiş, çok sayıda kasabayı surlarla çevirmiştir. En bilinenleri Megiddo, Hazor ve Gezer'dir.

Hz. Süleyman dönemindeki mimari harcamalar ekonomiyi oldukça zorlamıştı. Ticaret gelirleri ve vassal eyaletlerin haraçları masrafları karşılamıyordu. İsrailoğulları hem zorunlu işçi ordularında kullanılıyor hem de çeşitli vergilerin altında eziliyordu. Bu şartlar göz önüne alındığında, Büyük Kral'ın ölümünden sonra kuzeydeki İsrailoğullarının isyan etmesi ve Birleşik İsrail Krallığı'nın parçalanması şaşırtıcı değildi.

İsrail Krallığı'nın kalıntıları iki yüzyıl daha ayakta kalmıştır. Bu arada yine İsrail Krallığı gibi Yehova'ya inanan ve Musevi geleneğinden gelen güneydeki küçük Yehuda Krallığı ile dönem dönem savaşlar gerçekleşmiştir. Yehuda Kralı Asa, büyüyen Şam Krallığı ile ittifaka girmiş, bu durum Yehuda üzerindeki İsrail baskısını azaltmıştı. Şam, İsrail'e saldırmış ve Şeria Nehri doğusu ile Yarmuk Nehri kuzeyindeki toprakları ele geçirmişti. Şam ile İsrail arasında uzun süren savaşlar, Asurluların M.Ö. 732'de Şam'ı ele geçirmesine kadar devam etmiştir.

İlyas (Elyasa) Dönemi: İsrailoğulları hakkında en çok bilgiye sahip olunan dönem MÖ 9. yüzyılda, İlyas ve Elyesa peygamberlerin yaşadığı dönemdir. Bu dönemde İsrailoğulları Amrid hanedanı tarafından yönetiliyordu. Hanedanın kurucusu Kral Amri, Samaria'yı başkent ilan etmiş, burada kraliyet binaları yapmış ve şehri gösterişli surlarla çevirmişti. Günümüzde bu döneme ait arkeolojik kalıntılara ulaşılmıştır. Amri'nin oğlu Ahab, dinî hikâyelerde bazen kahraman, bazen kötü adam olarak resmedilir. Ahab, çok karmaşık uluslararası ilişkiler kurmuş ve bunun bedelini Ramoth-Gilead'da hayatıyla ödemiştir. Amrid hanedanı, M.Ö. 841 civarında kanlı bir şekilde sona ermiş, başa geçen Yehu hanedanı yaklaşık bir asır hüküm sürmüştür.

MÖ 740 yılında Kuzey Suriye'deki Arpad, Asur kralı III. Tiglath-pileser tarafından ele geçirilmiş. MÖ 738'de İsrail ve Yehuda krallıkları Asurlulara tarihlerinde ilk defa haraç vermeye başlamıştır. MÖ 733'de Asurlular Gilead ve Celile'yi ele geçirmiş ve Manasseh ile Ephrahim kabileleri haricinde tüm bölgeyi Asur hâkimiyetine almıştır. MÖ 732'de Şam'ı ele geçirek Aram Devleti'ne son vermişlerdir. Son olarak MÖ 722'de Samaria'yı ele geçirmiş ve İsrail Krallığı'na son vermişlerdir.

Asur ve Babil Hâkimiyetleri Dönemi: Asur ordularının salgın bir hastalık

nedeniyle kırılması, Hz. Davud ve Hz. Süleyman geleneğinin son temsilcisi olan Yehuda Krallığı'nın sonunu geciktirmiştir. MÖ 612 yılında iyice zayıflamış olan Asurluların başkenti Ninova (Nineveh) Med'ler tarafından ele geçirilmiş, Yehuda kralı Josiah Mısırlı Necho ile yaptığı bir savaşta hayatını kaybetmiştir.

Bu arada Babillilerin Kasdu (Chaldean) kralları oldukça güçlenmişti. Babilli Nabopolassar ve Medialı Cyaxares Asur krallığını bölüşmüş, Cyaxares'in oğlu II. Nebukadnezar Suriye ve Filistin'i ele geçirmiştir.

Mağlup Mısırlılar ise Filistin'le ilgilenmeye devam etmiş, Filistinliler ise Babil karşıtı her türlü koalisyona dâhil olmuştu. Bu koalisyonların hiçbiri başarılı olmamış ve çoğu Kasdu orduları tarafından bastırılmıştır. MÖ 587/586 yıllarında Kudüs yakılıp yıkılmış, halkını ateşle oynadıklarını söyleyerek çok önceden uyarın İbrani Peygamber Jeremiah Mısır'da ölmüştür. Yehuda Krallığı yerle bir olmuş ve toprakları neredeyse tamamen terkedilmiştir.

Pers Hâkimiyeti Dönemi: MÖ 539'da Pers Kralı II. Cyrus, Media'daki zaferinin ardından Lidya ve Babil'i de alarak o güne kadar görülen en büyük imparatorluğu kurmuştur. I. Darius döneminde (MÖ 522-486) uygulanan idari reformlarla Fenike, Filistin-Suriye ve Kıbrıs, Pers İmparatorluğu'nun 5. eyaleti (satraplık) olmuştu. II. Cyrus'un ilk icraatlarından biri yayınladığı bir fermanla (yaklaşık MÖ 538) Yehuda topraklarının ve yıkılan Kudüs Tapınağı'nın yeniden inşasını emretmek olmuştu. Babil'de sürgünde olan Yahudiler Kudüs'e geri dönmüş ve ikinci tapınağın inşası başlamıştı. Bu bölgeye, özellikle Kudüs'ü geri almak için 8 ayrı Haçlı Seferi yapılmıştır. I.Haçlı Seferi'nde kurulan Kudüs Krallığı, Memlük Devleti tarafından 1299 yılında yıkılmıştır.

Roma Dönemi: Pers imparatoru Kuruş, Kudüs'ü işgal etmesinin ardından Yahudilerin Filistin'e dönmelerine müsaade etmişti. MÖ 334'te Büyük İskender aracılığıyla Filistin, Helen egemenliğine, MÖ 63'te Romalıların yönetimine geçmişti. 312'de de Bizans egemenliğine girmiştir. Bölge 611'de Sasani istilasına uğramış, ilk Halife Hz. Ebubekir zamanında Amr ibn As kumandasındaki İslam ordusu, 632 tarihinde Gazze'yi ele geçirmiştir. Halife Hz. Ömer zamanında da Kudüs alınmış ve o tarihten beri Filistin toprağı 1917'de Osmanlı Devleti'nin bölgeden ayrılmasına kadar hep İslam egemenliğinde olmuştur.

Bugünkü Soruna Tarihten Yansıyan Dinamik Faktörler

Filistin, Doğu Akdeniz'de ve Orta Doğu'da, bugünkü İsrail topraklarının bir kısmını ve Gazze Şeridi ve Batı Şeria gibi Filistinlilerin kontrolündeki toprakları kapsayan bölgenin adıdır. Bölgenin sınırları oldukça tartışmalıdır ve bazı kaynaklar Ürdün'ü de dâhil ederler. Filistin (bazı kaynaklarda bir kısmı), *Kutsal Topraklar* olarak bilinir ve Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar için kutsaldır. Filistin toprakları tarih boyunca sürekli şekilde çatışma, savaş ve siyasi mücadele alanı olmuştur. 20.

yüzyıldan beri bölgede Arap/Filistinli ve Yahudi/İsraili mücadelesi devam etmekte, tıpkı antik çağlarda olduğu gibi zaman zaman uzun süreli karşılıklı şiddete ve hatta savaşa dönüşmektedir.

Tarihin ilginç bir tecellisidir ki Filistinlilerle İsrailoğulları arasında 3200 yıl öncesi dönemde de savaşlar, çatışmalar ve ihtilaflar yaşanmıştı. İbraniler, Hz. Musa liderliğinde Mısır'dan çıkıp Sina Yarımadası'na, oradan da eski yurtları olan Filistin'e gelmiş ve bir devlet kurmuştu. İbraniler burada, Filistin'in daha eski halkı olup muhtelif şehir devletleri kuran Filistlerle savaşmışlardı. Bu savaşlarda Kral Şaul başarılar kazanmış, ancak daha sonra oğluyla birlikte Filistlerle yaptıkları savaşta öldürülmüştü. Hz. Davut, İbranilerin ikinci kralı olmuş, İbranilerden oluşan düzenli bir ordu kurmuş, bu ordu ile İbranî kavmini birleştirmişti. Filistin'deki diğer kavimleri yenmiş, bilahare komşu kavimlerle savaşmış, sınırlarını Akdeniz'den Fırat Nehri kıyılarına kadar genişletmişti. İsrail Krallığı'nın yıkılma sürecinde Filist şehir devletleri yeniden canlanarak güçlenmişlerdi.

Yukarıda vurgulandığı üzere bu çalışmanın amacı, antik tarihi geçmişine ışık tutmaya çalışarak günümüzdeki Filistin-İsrail sorununun neredeyse 100 yıllık çözümsüzlüğünün altında yatan bazı temel etnik ve tarihi dinamikleri dikkatlere getirmeye yöneliktir.

Yahudi millî yayılımacı ideolojisi (Siyonizm) ve Yahudi etnik karakteri olarak tanımlanabilecek olan ilk temel dinamik 3200 yıl öncesinde olduğu gibi bugün de daha güçlü ve örgütlü şekilde var olmakla günümüzdeki Filistin-İsrail sorununu temelden etkileyen ve belirleyen hatırı sayılır bir dinamik unsur olarak görünmektedir. Filistlerden sonra bu coğrafyaya gelseler de onlarla savaşarak kendi devletlerini kuran, karşılıklı savaşlarla birlikte yaklaşık 600 yıl yanyana yaşayan, Filistlerin diğer kavimlerle karışarak asimile olmalarının ardından dönemin küresel ve bölgesel güçleriyle savaşlarını kaybedip topluca sürgün edilen, 2000 kadar yıl süren diaspora yıllarının ardından yeniden "atavatan topraklarına" dönen bu örgütlü irade karşısındaki geç örgütlenmiş Filistinli iradesi yetersiz ve güçsüz kalmış görünmektedir.

Tarihin derinliklerinde İbranilerle bir şekilde temasa giren ve onlarla yaşıt milletler, bugün artık yaşamamaktadır. Hititler, Babilliler, Filistler, Kenanlılar, Amoriler, Yabusiler, Moablular, Girgaşiler, Perizziler, Hiviler vs Yahudilerin yaşıtı olan bu kavimler artık yaşamıyorlar ama Yahudiler, bugün hâlâ ayaktalar.

Bu dinamiğin karşısında duran statik unsur ise, Filistin coğrafyasına İbranilerden önce gelmekle birlikte kendi etnik ve siyasal kültürel yapılarını koruyamayıp önce (İsrailoğulları hariç) bölgedeki diğer güçlü kavimlerle kısmen, bilahare bölgenin diğer başat etnik unsuru Araplar içerisinde tamamen eriyerek etnik kimliklerini kaybeden bir Filistinli unsurudur. Filistlerin içinde yer aldığı Arap etnik grubu örgütlü Yahudi bilinci karşısında kendi millî birliğini oluşturmakta oldukça gecikmiş 20. yüzyılın ikinci yarısında yeniden yaratılmaya çalışılan "Filist/Filistin(li)"

etnik karakteri ise Yahudi ve bazı diğer çevrelerce siyasi taktik bir girişim olarak görülmüştür. Önce Arap-İsrail sorunu olarak başlayıp bilahare Filistin-İsrail sorununa dönüşen yakın geçmişteki süreçte Filistinliler kendi millî kimliklerini Araplardan ayırıp ayırmama konusunda tereddüt göstermişlerdir. Bu bağlamda, Filistin-İsrail sorunu denilse de sorun aslında (Arap) Filistin ile İbrani İsrail arasındaki sorundur. Zira bir milleti millet yapan öncelikle o milletin öz dilidir ve bugün halkı Arapça konuşup da devleti Arap olmayan bir millet bulunmamaktadır. İsrail Devleti'nin yanında (tarafların karşılıklı mutabakatıyla) kurulması beklenen ve hedeflenen Filistin Devleti'nin ise bir Arap Devleti olması kuvvetle muhtemeldir.

Filistinlilerin çoğunluklu Müslüman karakteri etnik temelli incelemeye dayalı bu makalenin konusu dışındadır. Keza, Filistin tarafının bugün, Arap kimliğini bir tarafa bırakıp İsviçre benzeri "Tarafsız ve Bağlantısız ülke" olma önerisi veya hedefi de konumuz dışında olup ayrı bir inceleme konusudur.

Günümüz şartlarında, kendi etnik geçmişi antik tarihin Filist kavminine dayandırarak çağdaş Filistinli kimliğini yaratmaya çalışan bugünkü Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün etnik temele dayalı bir Filistin devleti hedefinde güçlü ve bilimsel bir dayanağa sahip olup olmadığını zaman gösterecektir. Filistinlilerin bu girişimi, tıpkı kendi geçmişi antik geçmişte hüküm sürmüş Asur veya Hitit vs etnik unsuruna dayandırıp Türkiye, Suriye, Irak, İran'ın bir kısım topraklarında sonu "-istan"la biten sözde devlet veya devletler kurma mücadelesi gibi sonradan uydurulma ideolojilere dayalı suni girişimlerden farklı bir anlam ve mahiyet taşımayacaktır.

Bu nedenle bugün (esasen bugün uluslararası alanda büyük çoğunlukla devlet olarak kabul edilse bile) İsrail karşısında (İsraille karşılıklı mutabakata dayalı bir) devlet olma mücadelesi veren Filistinlilerin, devlet olarak hukuki kabul görmenin uluslararası kriterlerinden olan "Millet/Halk/Nüfus" şartını ne şekilde taşıdığını izah ederken geçmişteki etnik kökenini "Filist" olarak tanımlamasının tarihî ve hukuki gerekçelerini bilimsel kriterlerle izah etmesi beklenir.

Son olarak, bugün Filistinlilerin yüzde doksan beşinin Müslüman olması, Filistin coğrafyasında 7. yüzyıldan bu yana Müslü-manlığın ve Müslüman Devletlerinin hâkim bulunması, keza Filistinlilerin bu topraklarda MÖ 12.

Filistlerin içinde yer aldığı Arap etnik grubu örgütlü Yahudi bilinci karşısında kendi millî birliğini oluşturmakta oldukça gecikmiş 20. yüzyılın ikinci yarısında yeniden yaratılmaya çalışılan "Filist/Filistin(li)" etnik karakteri ise Yahudi ve bazı diğer çevrelerce siyasi taktik bir girişim olarak görülmüştür.

Günümüz şartlarında, kendi etnik geçmişini antik tarihin Filist kavminine dayandırarak çağdaş Filistinli kimliğini yaratmaya çalışan bugünkü Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün etnik temele dayalı bir Filistin devleti hedefinde güçlü ve bilimsel bir dayanağa sahip olup olmadığını zaman gösterecektir.

yüzyıldan bu yana kesintisiz şekilde yaşamış ve Arap/Müslüman kimlikleriyle devletler kurması, İsrailoğullarının Babil'den sürgüne gönderildikten 2000 yıl sonra ancak 20. yüzyılın başlarında bu topraklara geri gelmeye başlaması, Filistinli Arapların tarihin her döneminde Yahudi nüfusa göre ezici çoğunluğa sahip bulunması gibi birçok faktör Filistinlilerin İsrail'in yanında kendi tarihi topraklarında bir devlete sahip olma isteklerini haklı kılmaktadır. Bu gerçek de bugünkü Filistin-İsrail sorununun diğer bir temel dinamiğini oluşturmaktadır. Yukarıda vurgulanan "Yahudi iradesi" karşısındaki bu güçlü "Filistin iradesi" önemli bir dengeleyici faktördür.

Sonuç

MÖ 12. yüzyılda birbirlerine oldukça yakın tarihlerde kitleler hâlinde bugünkü Filistin coğrafyasına gelmiş olan İbraniler ve Filistler, 3200 yıl bu topraklarda zaman olmuş ayrı devletler hâlinde yan yana, zaman olmuş biri diğerinin siyasi varlığına son vermiş ancak o diğeri bir süre sonra yeniden ortaya çıkmış, birbirini yok etmeye çalışmış, zaman olmuş başka devlet ve imparatorlukların altında sade vatandaş olarak birlikte yaşamış,

zaman olmuş birbirleriyle ittifak yapmışlar. Ama bu topraklarda hep var olmuşlar ve birbirlerini de yok edememişler. 32 asırlık yan yana ve iç içe yaşanmışlık tarihi, onların kendi ulusal kimlikleri ve kültürleri içerisinde bu topraklarda sürekli yaşama haklarını ortadan kaldıramamış, aksine güçlendirmiştir.

Kaynaklar

- ERGÜDEN, Akın YÜKSEL Haluk (2001), Uygarlık tarihi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi yayını,
 MEMİŞ, Ekrem (2006), İsrail Nereye Koşuyor? İstanbul: Ekin Yayınları.
 Encyclopedia Britannica, 2011.
 FELDMAN, Louis, "Some Observations on the Name of Palestine". Hebrew Union College, Cincinnati, 1990.
 SCHMİDT, Francis How the temple thinks: identity and social cohesion in ancient Judaism, Chapter "Palestine, Judaea or Israel", 2011.
 GERBER Haim, Remembering and Imagining Palestine: Identity and Nationalism from the Crusades to the Present, 2008.
 JACOBSON, David, "Palestine and Israel". Bulletin of the American Schools of Oriental Research, 1999.
 Oxford Dictionary of English 2e, Oxford University Press, 2003.

<http://israelmatzav.blogspot.com/2009/06/azmi-bishara-theres-no-such-thing-as.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Zuhayr_Muhsin

<http://en.wikipedia.org/wiki/Palestine>

<http://www.jtf.org/israel/israel.there.is.no.palestine.part.one.htm>

EK 1 : HARİTA (MÖ 830'larda Filistin Haritası. Bkz:
http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Levant_830)

☉ Yehuda Krallığı ☉ İsrail Krallığı ☉ Filist şehir devletleri ☉ Fenike devletleri ☉ Ammon Krallığı ☉ Edom Krallığı ☉ Aram-Şam Krallığı ☉ Aramî kabileleri ☉ Arubî kabileleri ☉ Nabatî kabileler ☉ Asur İmparatorluğu ☉ Moav Krallığı

POSTMODERNİTE VE SİYASET¹

YRD. DOÇ. DR. OĞUZHAN GÖKTOLGA*

Özet

Postmodernite, post önekinin kullanılmasından da anlaşılacağı üzere kronolojik olarak modern dönemden sonraki bir döneme işaret eder. Hangi adla adlandırsak adlandıralım, yaşadığımız dönem, klasik modern dönemden hem siyasal, hem ekonomik ve hem de toplumsal alanlarda farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışma, postmodern dönemin bir kurum olarak siyasetin yapılanmasında ve işleyişinde meydana getirdiği değişiklikleri ve bu değişikliklerin nedenlerini anlamaya yönelik bir çabadır. Bu bağlamda, öncelikle modernite kavramı ana hatlarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır. Ardından siyasetin modern dönemdeki yapılanması ve işleyişi irdelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra, postmodernite ortaya çıkış nedenlerine vurgu yapılarak ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise, postmodern dönemde siyaset kurumunda tecrübe edildiği düşünülen değişimler, modern döneme referansla ifade edilmeye çalışılmıştır.

* İnönü Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

modernite ile birlikte, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır. Toplumsal yapılanmadaki bu geçiş, büyük ölçüde, Avrupa'da ekonomik açıdan en güçlü sınıf hâline gelen burjuvazinin ticaretten elde ettiği parayı, sanayi alanında kullanması suretiyle gerçekleşmiş olan Sanayi Devrimi vasıtasıyla olmuştur

1. Modernite ve Siyaset:

Bu başlık altında önce ana hatlarıyla modernite anlatılmış, ardından da modern dönemde siyasetin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

1.1 Modernite:

Modernite, modernlik, modernleşme ve modernizm kavramları, modern dönemi ve bazen de modern döneme ilişkin olanı anlatmak için kullanılmakta olan kavramlardır. Bu kavramların, zaman zaman birbirlerinin yerlerine kullanıldıkları da görülmektedir. Bu çalışmada modernleşme ve modernite, modernlikle eşanlamli kullanılmıştır ve modern dünyayı doğuran zihinsel, toplumsal ve siyasal değişimlerin kapsamlı bir bütünü olarak ele alınmıştır.

Modernitenin, düşünsel, ekonomik, toplumsal ve siyasal alanlarda tarihsel süreç içerisinde cereyan eden değişimler neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla, çalışmamızda modernite, bu alanlara vurgu yaparak açıklanmaya çalışılmıştır.

Modernitenin ortaya çıkışı her şeyden çok zihinsel bir devrimin sonucudur. Çünkü bir toplumsal değişimin yaşanabilmesi için önce insanların zihinlerinin, algılayış ve yorumlama

biçimlerinin dönüşmesi gerekmektedir. Avrupa'da bu dönüşüm, aklın egemen olduğu ve *Aydınlanma* olarak tanımlanan bir sürece tekabül etmektedir. Aklın egemen olduğu bir düzenden maksat "özgür ve yaratıcı biçimde çalışan çok sayıda bireyin katkıda bulunduğu bir bilgi birikimini, insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi yolunda kullanmaktır (Harvey 2003: 25). Özetle moderniteyi aklın toplumsal olana dönüşümü ve akıl ideasının örgütlü ya da örgütsüz birikimi olarak yorumlamak mümkündür (Çiğdem 2004: 54).

Ekonomik alanda yaşanan değişimlere değinecek olursak, modernite ile birlikte, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş yaşanmıştır. Toplumsal yapılanmadaki bu geçiş, büyük ölçüde, Avrupa'da ekonomik açıdan en güçlü sınıf hâline gelen burjuvazinin ticaretten elde ettiği parayı, sanayi alanında kullanması suretiyle gerçekleşmiş olan Sanayi Devrimi vasıtasıyla olmuştur (Beriş 2003: 490). Sanayi Devrimi ile gelişen kapitalist üretim tarzı, modern dönemde Fordist üretim ilkeleri çerçevesinde şekillenmiştir. Fordizmin temel ilkelerini kısaca şu şekilde ifade edebiliriz: endüstriyel açıdan standardize edilmiş malların kitle üretimi, ulusal

birikim açısından kitle üretimi ve kitle tüketimi, regülasyon teorisi bağlamında, liberal ekonomik bir düzen içerisinde ulusal ekonomilerin varlığı ve bir toplumsal yaşam biçimi olarak kitle üretimi, kitle tüketimi, kitle iletişim araçları, kitlesel ulaşım ve kitle siyaseti vb. (Turner 2006: 451). Bu bağlamda Giddens de “Modernliğin ortaya çıkışı her şeyden önce modern ekonomik düzenin, kapitalist ekonomi düzeninin ortaya çıkışıdır.” demektedir (GiddensPierson, 2001: 85).

Modernite, toplumsal alanda yaşanan değişimlerle de büyük oranda bağlantılıdır. Modernlik, geleneksel dönemden sonraki bir döneme tekabül etmektedir. Modern toplumun geleneksel toplumdaki farklılıklarını kabaca şu şekilde belirtebiliriz: Örgütlerin uzmanlaşması, uzmanlaşmış örgütler arasında karşılıklı bağımlılık, rasyonellik, evrensellik ve fonksiyonel belirliliğin hâkim olduğu ilişki biçimleri, yüksek düzeyde modernleşme eğilimi, yaygın ve uzmanlaşmış bürokratik yapılar, yüksek para kullanma oranı ve yaygın ve gelişmiş pazar, köy-kent karşılıklı bağımlılığı (Özkiraz 2003: 70).

1.2 Modern Dönemde Siyaset:

Siyasetin modern dönemdeki temel karakteristiklerinden bahsetmeden önce siyaset kavramının kısa bir tanımının yapılması uygun olacaktır. Genel hatlarıyla “maddi ve manevi değerlerin otoriteye dayalı olarak dağıtılması süreci” (Dursun 2002: 30) olarak özetleyebileceğimiz siyaseti kapsamlı olarak analiz etmek oldukça güçtür. Bu güçlüğün altında yatan etken de siyasetin doğası itibarıyla karmaşık bir yapıya sahip olması ve siyasetin “yükü” bir kavram olmasıdır (Heywood 2006:2). Başka bir ifadeyle insanlar siyasete, gerek kendi doğası nedeniyle, gerekse kendi bireysel ve toplumsal arka planlarına bağlı olarak farklı çağrışımlar yüklerler.

Genel hatlarıyla tanımlamaya çalıştığımız siyaset geleneksel dönemde, otoritenin dünyevi bir nitelikten çok, aşkın bir varlığa dayandırıldığı, merkezî olmaktan çok federe bir siyasal yapılanmanın olduğu ve hukuk alanında da birden fazla hukuk sisteminin olduğu bir yapılanma üzerine kuruludur (Yılmaz 1995: 134).

Demokrasinin tek rasyonel yönetim biçimi olarak kabul edildiği modern dönemde siyaset, belirli sınırlar içerisinde cereyan ediyordu ve bu sınırları tayin eden üç temel unsur vardı. İlk olarak, modern dönemde siyasal örgütlenme kendilerini gelecekle ilişkilendiren, sınıf çıkarına dayalı hareketler ve bunlara duyulan tepkiler etrafında gerçekleşmiştir. Bu dönemde siyaset büyük ölçüde iki kutuplu bir sınıfsal toplumsal yapı üzerine inşa edilmiş olup partiler; meclis ve sendikalar üzerinden işliyordu (Küçük 2000b: 60). Bu işleyiş, evrensel siyasalara dayalı, bütünleştirici, birleştirici, belirli bir merkezden hareket eden ve sorunlara global çözümler bulmaya çalışan siyasal söylemleri gerektiriyordu (Keyman 2000: 47).

İkinci sınır mekânla ilgili sınırdır. Modern dönemde siyaset, devlet iktidarına odaklı ulusal sınırlar içerisinde gerçekleştiriliyordu. Üçüncü belirleyici ise

Ulus devlet, modern dönemde bir kurum olarak siyasetin işleyişinde en belirleyici unsurdur. Habermas'ın da ifade ettiği gibi, modern dünyanın şekillenmesinde en büyük katkıya sahip olan kurum devlettir.

ideolojilerdi. Siyaset, dünyayı değerlendirmek üzere felsefeden özgürlük, eşitlik, akıl gibi kavramları kullanan ve var olan düzeni dönüştürmek gayesini taşıyan ideolojiler etrafında gerçekleştiriliyordu (Mulgan 1995: 22). Öz olarak modern dönemde siyaset, sınıf, ulus-devlet ve ideoloji temelinde şekillenmekteydi.

Ulus devlet, modern dönemde bir kurum olarak siyasetin işleyişinde en belirleyici unsurdur. Habermas'ın da ifade ettiği gibi, modern dünyanın şekillenmesinde en büyük katkıya sahip olan kurum devlettir. Avrupa'da, 1648 Westphalia Antlaşması'nın ardından uluslararası düzenin siyasal birimi olan ulus- devletlerin felsefi altyapısını, bir millet duygusunun ancak devlet şuurunda birleşmesiyle bir anlam kazanabileceğini ve sadece devletle oluşabileceğini söyleyen Hegel

oluşturmuştur (Habermas 2008: 9).

Christopher Pierson, modern devletin temel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: Şiddet araçlarının kontrolünde monopol durumunda olma, belirli bir sınıra sahip olma, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme (Pierson 2004: 6). Bu tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere devlet, düzeni kurmakla yükümlü otorite olarak temel kararları vermekte ve yine devlet, kendisini aştığı düşünülen iradenin yerine koymaktadır (Kahraman 2002: 5).

Modern devletin bir diğer özelliği anayasallıktır. Anayasallık, devletin bireysel özgürlükleri ve temel hakları tanıyıp güvence altına alması, siyasal yönetimi bireylerin hak ve özgürlükleri aleyhine hukuki ve kurumsal mekanizmalarla sınırlandırmasıdır (Beriş 2003: 494).

Modern dönemde siyasetin üçüncü ana bileşeni ideolojilerdir. İdeoloji kavramı, modern dönemde yaşanan siyasal akım ve düşüncelerin tanımlanmasında başat rol oynayan kavramlardan bir tanesidir. İdeolojilerin modern dönemde bu kadar önemli olmalarının nedeni, bir taraftan Aydınlanma düşüncesinin bir sonucu olan insan düşüncesi ve rasyonelliği tartışırken, diğer yandan insanların bu düşüncelerine olan inançlarını yansıtmasıdır (Ateş 2004: 84). Yani, insanlığın gelenekselden devraldığı «inanma” olgusu ile modernliğin keşfettiği rasyonelitenin birleştirilmesi suretiyle, benlik bütünlüğünün ve devamlılığının sağlanmasına katkı sağlamalarıdır.

Hızlı bir değişimin yaşandığı modern dönemle birlikte ortaya çıkan ideolojiler, modern dönemde siyasetin hem teorik hem de pratik alanda ana belirleyicisi

olmuşlardır. İdeolojiler, dünyayı anlama ve kavrama yöntemi, dünyayı çözümleme yöntemi ve dünyayı değiştirme misyonunda bir araç olarak kullanılmaları dolayısıyla modern dönemde işlevsel olmuşlardır. Özellikle, dünyayı dönüştürme misyonuna sahip olmaları, ideolojileri toplumsal, bilimsel analizlerden farklılaştıran yanındır (Çetin 2007: 3). İdeoloji, bir inançlar, normlar, değerler bütünüdür ve aynı zamanda “olması gereken”, “ideal” sosyo-politik modeli içerir (Örs, 2009: 2). Bu yönüyle ideolojiler spontane olmayıp insan zihninin üretmiş olduğu bir düşünceler zinciridirler. Bu anlamda iradidir, bireyi ve toplumu belirli bir amaca doğru harekete geçirme misyonuna sahiptir.

İdeoloji, bir inançlar, normlar, değerler bütünüdür ve aynı zamanda “olması gereken”, “ideal” sosyo-politik modeli içerir

Yukarıda ana hatlarını ifade etmeye çalıştığımız modern dönemde siyaseti, Mulgan’ın değerlendirmesiyle şu şekilde özetlemek mümkündür:

Modern politika kendilerini gelecekle ilişkili gören, sınıf çıkarlarına dayalı hareketler ve onlara duyulan tepki etrafında örgütlendi. İkinci olarak, politika tanımlanmış egemenlik sınırları ve kuralları içinde devlet iktidarının kontrolünde odaklanan ulusal bir arenada örgütlendi. Üçüncüsü ve belki de en belirleyicisi, modern politika, dünyayı değerlendirmek için bir şablon oluşturarak ve felsefeden günlük politik çatışma arenasına evrensel değerler-özgürlük, eşitlik, akıl ve yaşam gibi kavramlar- taşıyarak “meli”yi, “dir”in karşısına koyan evrensel dönüştürücü ideolojiler tarafından nitelenmektedir. Demokrasi, bunlar içerisinde en çok değer verilen şeydir; halkın demokratik iktidarının Tanrı iradesi yerine konduğu, insanların kendi yaratıcıları haline geldiği Hristiyan teolojisinin dünyevi bir çeşitlemesidir (Mulgan 1995: 23).

2. Postmodernite ve Siyaset:

Bu başlık altında önce ana hatlarıyla postmodernite anlatılmış, ardından da postmodern dönemde siyasetin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1 Postmodernite

Özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren sosyal bilimciler tarafından en sık kullanılan kavramlardan biri olmasına karşın, postmodernitenin kesin bir tanımını yapmak oldukça zordur. Bu zorluğun en önemli nedeni postmodernite kuramcılarının postmodernitenin muhtevası üzerinde anlaşamıyor olmalarının yanı sıra, postmodernitenin özü itibarıyla kendi öncülleri olan bir kuramsallaştırmadan çok, modern dönemin analizi ve eleştirisine dayanan çalışmalardan müteşekkil olmasıdır.

Kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm, modern sonrası dönemin özellikleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemin “geç kapitalizm”, “sanayi sonrası”, “post-kapitalist”, “post-fordist” gibi sıfatlarla da nitelendirilmiş olması, ekonomideki değişimin dönem üzerindeki etkisini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Fuat Keymanpostmoderniteye karşı beş temel yaklaşımın olduğunu belirtirken, aslında postmodern kuramın da kısa bir özetini sunmaktadır. Keyman’ın bahsettiği yaklaşımlar özetle şunlardır:

1. Geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak postmodernizm: Jameson: postmodernizm geç kapitalist toplumun kültürel mantığını niteler ve bu toplum içindeki bireysel ilişkilerin ve sanatsal etkinliklerin işleyiş tarzını belirler.

2. Sanayi sonrası toplumun kültürel boyutu olarak postmodernizm: Daniel Bell. Postmodernizm, üretim ilişkilerinden tüketim ilişkilerine, üretim tarzından bilişim tarzına, emekten bilgiye ve bilimsellikten simülasyona geçişle ortaya çıkan yeni bir durumu adlandırır.

3. Özgün bir sanatsal tarz olarak postmodernizm: Bu yeni anlayış modernist tarzdan estetik bir kopuşu simgeler, sanatın belli bir gerçekliği temsil etmesi zorunluluğunu reddeder, sanatsal ürünü kendi içinde özgün, farklı biçimlerde yorumlanmaya açık, ironik, alışagelmşin dışında estetik bir nesne olarak görür.

4. Modernitenin «içsel eleştirisi” olarak postmodernite: yapısalılık sonrası akıma mensup

olanlar Batı felsefesinin (özellikle aydınlanmanın) bir ürünü olarak ussal, özne temelli ve bilimin toplumsal eylemliklerden bağımsızlığı, nesnelliği ve evrenselliği varsayımlarına dayalı bir tutumu niteler.

Modernizme karşı yapılan postmodernist eleştirileri özetleyecek olursak, bu eleştiriler, modernitenin merkezinde akıl olan sekiz iddiası üzerinde yoğunlaşmaktadır: 1) İstikrarlı ve birleşik bir benlik vardır. 2) Akıl bilgi için objektif, güvenilir ve evrensel bir temel sağlar. 3) Akıl doğru kullanımından elde edilecek bilgi «doğru” bilgi olacaktır. 4) Akıl, bireyin varlığından bağımsız aşkın ve evrensel özellikleri vardır. 5) Akıl doğru kullanımı otoriteyi ve özgürlüğü garanti edecektir. 6) Akıl, doğru bilgiyi iktidardan etkin bir biçimde ayırt edecektir. 7) Bilim bütün doğru bilgiler için bir paradigmadır. 8) Dil, gerçekliği temsilinde şeffaftır (Gabardi 2001: 7).

Postmodern dönemin ortaya çıkmasında ekonomik alanda yaşanan dönüşümler de temel etkenler arasındadır. Kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm, modern

sonrası dönemin özellikleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemin “geç kapitalizm”, “sanayi sonrası”, “post-kapitalist”, “post-fordist” gibi sıfatlarla da nitelendirilmiş olması, ekonomideki değişimin dönem üzerindeki etkisini göstermesi açısından çarpıcıdır.

Postmodern dönemi kapitalizmin gelişmesiyle ilişkilendiren görüşler oldukça güçlü argümanlara sahiptir. Scott Lash ve John Urry tarafından geliştirilmiş olan «örgütsüz kapitalizm» yaklaşımı bu görüşlerden bir tanesidir. Bu yaklaşıma göre, yaklaşık olarak 20.yüzyılın ilk yarısına tekabül eden dönemde kapitalizm, ulusal ekonomilerde toplumsal ve siyasal kurumların hâkimiyetinin arttığı, sermayenin artarak yoğunlaştığı, ortalama işyeri büyüklüklerinin arttığı, sanayi, bankalar ve devletin ortak çalıştığı, sanayide çalışan işçi sayısının hızla arttığı örgütlü bir dönem geçirdi.

Bu örgütlü dönemin ardından ekonomik, toplumsal ve siyasal ilişkilerin küreselleşmesi, emek yoğun standartlaştırılmış kitle üretiminin azalması, üretim ve sermayenin mobilizasyon hız ve kolaylığının artması, işverenin değişimi yakalamadaki hızına işçilerin yetişemiyor olması, toplumsal ve siyasal örgütlenmenin sınıf temelinde örgütlenmemesi, kişisel kimliğin ve bireyin ön planda olması ve bu durumun da her türden merkezî yönetimi sıkıntıya uğratması gibi nedenlerle kapitalizm «örgütsüz kapitalizm»e evrilmiştir. “Yukarıdan küreselleşme, aşağıdan ademimerkezleşme ve içeriden de dağılma” süreçleri kapitalist yapıları dönüştürmektedir (Lash, Urry 1995: 98-100).

Sanayi sonrası toplum yaklaşımı da, postmodern terimini kullanmamakla birlikte, modern sonrası dönemin ekonomik temelli olarak analiz edilmesinde kullanılan yaklaşımlardan bir tanesidir. Sanayi sonrası toplumunun beş temel bileşeni olduğunu vurgulayan Bell, bu bileşenleri şu şekilde ifade eder: Mal üretiminden hizmet üretimine doğru bir değişimin yaşandığı ekonomik yapı, çalışma hayatında emekçi sınıftan çok teknik ve profesyonel sınıfın üstünlük sağlaması, sanayi sonrası toplumu daha önceki toplumlardan ayıran en belirleyici özellik olarak yenilik ve siyasal kararların alınmasında kuramsal bilginin merkezi bir rol oynaması, teknolojik gelişmenin kontrol edilmesi ve entelektüel teknolojinin yaratılması (Bell 1973’ten aktaran Aysoy 2003: 124).

Postmodern dönemde özellikle de ekonomik alanda yaşanan dönüşümler farklı bir toplumsal yapılanmanın oluşması sonucunu doğurmuştur. Günümüz toplumları sadece “postmodern toplum” olarak değil, “sanayi sonrası toplum”, “örgütsüz kapitalizm”, “enformasyon toplumu”, “ağ toplumu”, “geç modern toplum”, “tüketim toplumu”, “yatay toplum” gibi adlarla da adlandırılmaktadır.

“Yukarıdan küreselleşme, aşağıdan ademimerkezleşme ve içeriden de dağılma” süreçleri kapitalist yapıları dönüştürmektedir

Dolayısıyla, postmodern toplumun özelliklerinin bu adlandırmalara da vurgu yaparak belirtilmesi, bu çalışmanın amacı açısından uygun bulunmuştur. Postmodern teorisyenlerin büyük çoğunluğu, postmodern toplumun bir parçalanma, çoğulculuk ve bireycilik sergilediği noktasında hemfikirdirler (Kumar, 2004:148).

Modern sonrası toplumu “yatay toplum” olarak adlandıran Lawrance Friedman, çağdaş toplumda toplumun dört temel özelliği olduğunu belirtir. Bu özelliklerin: “1- Geleneksel toplumlara kıyasla aralıksız ve oldukça hızlı olan ve hızı da her geçen gün artan değişimin bizzat algılanması, 2- Teknolojinin bir küresel kültür yaratması, 3- Küresel kültür, şöhret kültürünü yaratır. 4- Mahremiyetin hem büyük hem küçük insanlar için büyük sorun olması”dır (Friedman 2002: 26-7). Günümüz toplumunu «yatay toplum» olarak nitelendirmesinin gerekçesini de modern dünyada birçok nedenden ötürü dikey otorite zayıflamasına, günümüz toplumunda insanların yatay gruplar «üyeleri aynı düzeyde olan gruplar, bir ortaklık duygusuyla birleşen gruplar, birliği mekânsal veya coğrafi olmak zorunda olmayan gruplar, modern iletişim ve ulaşımın mümkün kıldığı gruplar» oluşturma eğiliminde olmaları olarak belirtir (Friedman 2002, 210).

Yaşadığımız çağı enformasyon çağı ve günümüz toplumunu da «ağ toplumu» olarak tanımlayan Manuel Castels, günümüzde ciddi bir dönüşüm yaşandığını, bu dönüşümün tecrübe ettiğimiz bilgi teknolojilerindeki devrim, küresel süreç ve ağ tipi örgütlenmenin birbiriyle etkileşiminden kaynaklandığını ifade eder. Tecrübe ettiğimiz bu üç durumun da «ağ toplumu» dediği yeni bir toplumsal yapıyı doğurduğunu ifade eder (Castells 2002: 548). Ağ birbirleriyle bağlantılı düğümler dizisi olarak tanımlayan Castels, ağa dayalı toplumsal yapılanmanın «kapitalist ekonomi için, esneklik ve uyarlanabilirliğe dayalı iş, işçiler ve şirketler için, sonu gelmez bir yıkım ve yeniden yapılanma kültürü için, yeni değerlerin kamunun ruh halinin anında işlenmesine ayarlanmış bir politika için, uzamın yerinden edilmesini, zamanın bertaraf edilmesini amaçlayan bir toplumsal örgütlenme için çok uygun» olduğunu belirtir (Castells 2006: 623).

Modern sonrası topluma yönelik bir diğer yaklaşım da «risk toplumu» yaklaşımıdır. *Risk Society-Towards a New Modernity* (1992) adlı eserinde Ulrich Beck, iki yeni iddia ortaya atar. Bu iddialardan birincisi, çağdaş toplumların kendisinden önceki toplumlardan “risk taşıma”nın merkezi önemde olması özelliğiyle ayrıldığı yönündedir. Beck’e göre, daha önceki toplumlar da kuşkusuz risk barındırıyorlardı. Ancak bu riskler doğaya bağlı çevresel risklerdi ve sanayileşme ve tıbbi ve teknolojik bilgideki artış insanlara risk üzerinde daha fazla kontrol imkânı veriyordu. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte risk farklı bir yapıyla yeniden canlanmıştır. Bu dönemdeki risk, nükleer istasyonlar ve iklim değişikliği gibi “insan ürünü” risklerdi.

Beck’in ikinci yeni iddiası, risk toplumunda güvenilir bilginin üretiminde ciddi sorunlar yaşanmasıydı. Bu yaklaşım, postmodernizmin “bilgi”ye yaklaşımına benzerlik gösterir. Ancak, Beck bu durumun modernleşmenin kendi özelliğinden

düşünümsellik özelliğinden kaynaklandığını belirtir. Beck'in modernliğin düşünümselliğinden ya da düşünümsel modernlikten kastı şudur: Bir değişim yaşanmaktadır ancak bu modern sonrası veya moderne karşı, ya da moderne rağmen bir değişim değil, modernliğin ikinci devridir. Modernliğin yaratıcı yok ediş gücü, modernliğin başına buyruk ilerlemesi, bu ikinci devre yol açmıştır (Beck 1999: 57).

Güvenilir bilginin üretimindeki sıkıntı, modernliğin bir özelliği olan uzmanlaşma ve insanların uzmanlarca sunulan bilgiye, başka bir ifadeyle bilimsel bilgiye değer vermesi özelliklerinden kaynaklanır. Risk toplumunda uzmanların bir konu üzerindeki görüşleri ihtilafı ve muğlak olmaktadır. Mesela, nükleer enerji konusunda uzmanların bazıları olumlu görüş bildirirken, bazıları olumsuz görüş bildirmektedir (Bruce, Yearly, 2006: 18).

Modern sonrası topluma ilişkin bir diğer özgün yaklaşım Fransız düşünürü Jean Baudrillard'a aittir. «Kitle" ve «toplumsalın sonu", «simulakrlar ve simülasyon" gibi ifadeler temelinde kurduğu toplum teorisinde Baudrillard gerçekliğin anlamını yitirdiği bir toplumdan bahseder. Medya toplumsal yapı üzerinde o kadar etkili olmuştur ki insanlar artık kendi hayatlarının katılımcıları olmaktan uzakta, sadece medyanın kendilerine sunduğu şeyleri gözlemlerler (Bruce, Yearly 2006: 17). Bu toplumsal yapıda toplumsallık sona ermiş ve toplum denilen yapı, ne sosyal ne siyasal hiçbir şeyin üzerlerinde bir iz bırakmadan akıp gittiği kitlelere dönüşmüştür. Baudrillard, kitleler hakkında o kadar olumsuzdur ki kitlenin sosyolojik bir gerçekliği olmadığını, hatta «kitle"nin bir kavram bile olmadığını ifade eder (Baudrillard, 2006: 11-13).

2.2. Postmodernite ve Siyaset:

Postmodern dönemde siyaset, gerek siyasal alanın sınırları, gerek siyasetin amaç ve hedefleri, gerekse de politik aktörlerin varlığı ve bu aktörlerin siyasal katılımı bağlamlarında modern dönemde var olan siyasetten farklılıklar göstermektedir. Temsil sistemi, bireysel özerklik ilkesi, insan davranışlarının özel ve kamusal alanlara ait olarak ayrıştırılması, siyasal çıkar ve toplulukların siyasal sınıflar temelinde örgütlenmesi ve ulusal bazda örgütlenme modern dönemde siyasetin temel ilkeleri olarak belirtilebilir (Gabardi 2001: 97). Bu ilkeler hâlâ büyük oranda geçerliliklerini korumakta, ulus devlet, parlamenter rejim ve siyasal partiler, periyodik olarak yapılan seçimler gibi siyasetin temel kurumları, büyük oranda modern dönemde var oldukları şekliyle mevcudiyetlerini devam ettirmektedirler. Ancak, postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir. Bu dönüşüm özetle 1960'lı yıllarla birlikte, Batılı sanayi toplumlarında yeni değerler ve yeni toplumsal hareketlerin oluşmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yeni değerler ve sosyal hareketler, yeni bir siyaset ve siyasal eylemlilik anlayışına yol açmıştır (Keyman 2000: 46).

postmodern dönemde toplumsal ve ekonomik yapıda yaşanan değişimler sonucu siyaset kurumunun da bir bütün olarak dönüşmeye başladığı söylenebilir.

Bu çalışmada, “Anlam kaybı ve bireyselleşme”, “kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüm”, “ideolojiler ve postmodern dönemde siyaset”, “ulus-devletin işleyişinde değişim” in postmodern dönemde siyasetin dönüşümünde temel faktörler olduğu kabullenilmektedir.

2.2.1 Anlam Kaybı ve Bireyselleşme:

İnsan yaşamının iyileştirilmesi, başka bir ifadeyle “daha iyi bir yaşam”ı gerçekleştirmek, postmodern dönemde sosyal ve siyasal boyutundan uzaklaşmış, bireysel boyutta algılanmaya başlanmıştır. Postmodern dönemde tek tek (atomize) bireylerden oluşan toplum anlayışı, toplumun tek

bir homojen kütle olduğuna yönelik Rousseaucu toplumsal sözleşme yaklaşımından (Çetin 2003: 92) daha baskın hâle gelmiştir. Bu durumun temel nedeninin «anlam kaybı ve bu anlam kaybına bağlı olarak yaşanan bireyselleşme” olduğu iddia edilebilir.

Anlamlar, toplum içerisinde kazanılırlar ve dolayısıyla toplumlar, anlamlı bir hayatın gerçeklik kazandığı zeminlerdir (Bauman 2005: 10). Toplumu bir sistem olarak düşündüğümüzde, Laclau’nun «Anlamlandırmanın mümkünlüğü sistemde, sistemin mümkünlüğü de kendi sınırlarında yatar.” tabirinin, toplum-anlamlandırma ilişkisini ifade ettiğini görürüz (Laclau 2003: 96). İnsan doğduğunda anlamlar dünyasını «hazır” bulur. Üyesi olduğu toplum tarafından üretilmiş ve biriktirilmiş dünyaya ilişkin «bilgi” kendisine sunulur. Yine, üyesi olduğu toplumun ortak sembolleri ve «bilgi”yi paylaşma, bunun üzerinden iletişim kurma ve böylece dünyadan aynı şeyi anlama aracı olarak «dil”i de hazır olarak bulur. Dil aracılığı ile özne olarak kendini gerçekleştirir (Örs 2009: 4). Ancak, postmodern dönemde anlam, toplumların takip ettiği ideal çizgi olmaktan çıkmıştır (Baudrillard 2006: 18). Baudrillard, bu durumun nedeni olarak, «toplumsal”ın sona ermesi ve artık bir toplumun değil, kitlelerin var olmasını gösterir (Baudrillard 2006: 17).

Postmodern dönemde yaşanan anlam kaybının temel nedenlerinden bir tanesi, postmodern dönemin belirsizlikler, düzensizlikler ve öngörülemezlikler üzerine kurulu olmasıdır. İnsanlık tarihinde üç büyük uygarlık dalgasının yaşandığını ve her uygarlığın insana, tabiata ve topluma yönelik bir açıklama biçimi/modeli olduğunu belirten Toffler’e göre, modern dönemin paradigması da «mekanik nedensellik”tir (Hıra, Şan 2003: 64). Mekanik nedensellikten kasıt, olgu ve olayların neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınmasıdır. Böylece, karmaşık, içinde nelerin olabileceğini önceden kestirmeye imkân tanımayan esrarlı bir evren, düzenli, apaçık bir şekil almıştır. İnsan hücresi içindeki bir atomdan, gece gökyüzünde, çok uzaklarda gördüğümüz yıldız kadar bütün olgular maddenin hareketiyle her parçanın ötekini

etkilemesi, onu harekete geçirmesi ile anlaşılır bir hâle gelmişti (Hira, Şan 2003: 65).

Arendt, anlam kaybını amaçlar ile araçlar arasındaki ilişkinin niteliksel dönüşümü çerçevesinde değerlendirir. Arendt'e göre, modern dünyanın anlamsızlaştığına dair ilk işaret anlam ile araç arasındaki özdeşliğin kesinliğidir. Tüm meşruluğunu kullanım nesnelerinin üretiminden alan mevcut yapıda ulaşılan her amaç, yeni bir amaç için araca dönüştürülür. Tüm araçlar meşruluğunu amaçlardan aldığından, modern yapılarda her yeni teşebbüs, yeni bir meşrulaştırma ihtiyacı doğurur (Arendt 1996: 256'dan aktaran Bayram 2005: 45).

Modern dönemde anlam kaybına ilişkin bir diğer değerlendirme de Weber'e aittir. Moderniteye eleştirilerini özgürlük kaybı ve anlam kaybı üzerinde yoğunlaştıran Weber'e göre, anlam kaybının gerçek nedeninin dinlerin anlam sunmadaki tekellerini kaybetmiş olmalarıdır. Bu, moderniteyle aşılabilecek bir şey değildir. Çünkü dinler, insanlara modernitenin telkin etmediği bir şeyi, selameti telkin etmektedirler (Çiğdem 2004: 165). Buradan yola çıkarak şunu söylemek mümkündür: Anlam kaybı postmodern dönemde bir anda ortaya çıkmayıp, modern dönemden başlayarak gelişen ekonomik, toplumsal ve bireysel farklılıklardan kaynaklanmıştır.

Bireyselleşme ve buna bağlı olarak yaşanan anlam kaybı, siyasetin yapısına, işleyişine ve algılanışına doğrudan etki etmektedir. Çünkü postmodern dönemdeki bireyselleşme, modern dönemden farklı bir bireyciliği doğurmuştur. Postmodern dönemde sözü edilen bireycilik, modernitenin yaratmış olduğu rasyonel, zamanı ve geleceğini kuran bireycilik değil, zamanı olduğu gibi yaşayan, kültürel kimliklerinden beslenen bir bireyciliktir. Dolayısıyla denebilir ki, böyle bir bireycilik olgusuyla yaşayan insanlar, modern dönemde siyasal olarak algılanmayan cinsiyet, kimlik, çevre, vb. alanları ve gündelik hayata ilişkin pratikleri siyasal alana taşımışlardır.

2.2.2 Kapitalizmde Yaşanan Yapısal Dönüşüm:

Postmodern dönemde siyasetin dönüşüyor olmasının belki de en önemli nedeni kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşümdür. Post-Fordist, post-endüstriyel, geç-kapitalizm, kapitalist sonrası gibi adlarla tanımlanmaya çalışılan bu dönüşüm, üretim yani arz odaklı bir ekonomiden, tüketim yani talep odaklı bir ekonomiye geçişi ifade etmektedir.

Kapitalizmde yaşanan dönüşüm üzerinde aydınlatıcı analiz de David Harvey tarafından geliştirilen "esnek birikim" yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, emek süreçleri, iş gücü piyasaları, ürünler ve tüketim kalıplarının esnekliği temeline dayanır.

dinler, insanlara modernitenin telkin etmediği bir şeyi, selameti telkin etmektedirler.

Esnek birikimin temel özellikleri olan üretim sektörlerinde, finans hizmetlerinde, piyasalarda yeniliklerin ortaya çıkması, ticari teknolojik ve örgütsel yeniliklerin hızını arttırmıştır. Bu hız artışı, esnek üretimle, yapısal bir işsizlik artışına neden olmuş, bu da modern dönemdeki ekonomik modelin temel bileşenlerinden biri olan sendikaların etkinliğini azaltmıştır. Sanayideki örgütlenme, iş gücü piyasalarındaki dönüşüme bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Taşeron sisteminin yaygın olarak kullanılması, küçük çaplı iş örgütlenmelerini tekrar canlandırmıştır. Sınıf bilincinin işçilerin fabrikalarda yığılmasıyla kazanılabileceğini söyleyen Harvey, küçük işletmelerde, ev içi atölyelerde kapitalizmle mücadelenin oldukça zorlaşacağını ifade etmektedir. Esnek birikim ekonomisinin bir diğer özelliği, tüketim toplumunun öngördüğü farklılığı, gelip geçiciliği, gösteriyi, modayı ve kültürel biçimlerin metalaşmasını kolaylayacak ve destekleyecek düzeyde esnek bir üretim modeline sahip olmasıdır (Harvey 2006: 170-182).

Ekonominin üretimden tüketime doğru olan değişimine ilişkin aydınlatıcı bir analiz Frankfurt Okulu düşünürlerinin, kültürel değerlerin metalaşması temelinde oluşturdukları «kültür endüstrisi” kavramsallaştırmasıdır. «Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken” adlı makalesinde Theodor Adorno, ilk olarak 1947 yılında Horkheimer ile birlikte yazdıkları «Aydınlanmanın Diyalektiği” adlı eserlerinde dillendirdikleri kültür endüstrisi hakkında şunları söylemektedir: Kültür endüstrisinin amacı, bireyin kapitalizmi benimsemesini sağlamaktır. Başka bir ifadeyle, “modern sanayi toplumunun homojenleşmiş ve rasyonelleşmiş dünyasının düzgün işlemesine yardımcı olmaktır. Bu amaca ulaşmak için de kültürel ürünlerin standardizasyonunun sağlanması gerekir. Zaten, kültür endüstrisindeki endüstri kavramı, üretim sürecinden çok ürünün standartlaşmasına ilişkindir. Popülerlik kazandırma olarak adlandırılan standardizasyonla, aslında yapılan şey, ürünlerin estetik değerlerinin düşürülerek daha fazla «müşteri”ye ulaştırılmasıdır (Adorno 2003: 78).

Postmodern dönemde kapitalizmde yaşanan temel dönüşümlerin en önemlilerinden bir tanesi de sınıfsal yapıda yaşanan değişimlerdir. Sınıfsal yapıda yaşanan değişim, postmodern dönemde siyasetin işleyişi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Modern dönemde siyasal örgütlenme, kendilerini gelecekle ilişkilendiren, sınıf çıkarına dayalı hareketler ve bunlara duyulan tepkiler etrafında gerçekleşmiştir (Mulgan 1995: 22) ve büyük ölçüde iki kutuplu bir sınıfsal toplumsal yapı üzerine inşa edilen modern siyaset, partiler, meclis ve sendikalar üzerinden işlemekteydi. (Küçük 2000: 60). Postmodern dönemde ise bir statü ve yaşam tarzı oluşturucusu olarak tüketicinin gittikçe artan rolü üzerinde durulmakta ve çeşitli sınıf kategorilerinin ve toplumsal eşitsizliklerin üretimden çok tüketim modelleri temelinde ve kültür bağlamında ayrışmaya başladığı ileri sürülmektedir (Yanıklar 2010: 207).

Sınıflar, özü itibarıyla üretim ilişkileri temelinde oluşmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin tüketim temelinde ele alındığı toplumlarda işçi yoktur, onun yerine

tüketiciler vardır. “Sınıf çıkarı” yoktur. Sadece küresel bir pop kültürü vardır. Popüler kültür aynı zamanda şöhret kültürüdür. Şöhretle ün aynı şey değildir. Şöhretin özünde aşinalık vardır ve şöhret izlenebilen, yüzü anında tanınabilen, en yakın televizyon kadar yakın birisidir. Yıldızlar aynı anda hem tanıdık hem ulaşılmazlardır (Friedman 2002: 36).

Sınıfsal yapının değişmesi siyasetin işleyiş mekanizmasını da dönüştürmektedir. Sınıflar temelinde meydana getirilen kitle siyasal partileri de zaman içerisinde sınıfa dayalı özelliklerini kaybetmişlerdir. Zaten araçsal rasyonellik temelinde hareket eden siyasal partiler daha fazla bürokratikleşerek kamusal fikirlerin (sentiments) harekete geçirici etkilerinden kendisini izole etmiş ve irade belirleme işlevlerini topluluk aracıyla değil, partide oluşan hiyerarşinin üst basamaklarındakiler eliyle yürütmeye başlamıştır (Coşkun 2004: 29).

Sınıflar, özü itibarıyla üretim ilişkileri temelinde oluşmaktadır. Toplumsal eşitsizliklerin tüketim temelinde ele alındığı toplumlarda işçi yoktur, onun yerine tüketiciler vardır. “Sınıf çıkarı” yoktur. Sadece küresel bir pop kültürü vardır.

2.2.3 İdeolojiler ve Postmodern Dönemde Siyaset:

İdeolojilerin siyasetin belirlenmesi ve işleyişinde modern dönemde olduğu kadar belirleyici olmaması postmodern dönemde siyasetin bir diğer özelliğidir. İdeolojilerin siyaset üzerinde belirleyici olmaktan uzaklaşmasının, postmodern dönemde “bilgi”nin sorgulanmasına ilişkin temel bir nedeni vardır. Bilimlerdeki gelişme (ilerleme), 16 ve 17. yüzyıllarda başlayan ve deneyim yoluyla doğrulanabilir olmayan ifadelerin bilgi tanımının dışında bırakılması ile bilimin konusunun ve yönteminin netleştirildiği Aydınlanma ve Bilimsel Devrim dönemlerinin sonucudur. Bilimi bilim olmayandan ayırmak, bilimsel hipotez ya da kuramların geçerliliklerini belirlemek için daimi, sabit standartların varolduğu ve bu standartların güvenilir ve sağlam bilgi için temel oluşturduğu düşüncesi bu gelişmenin itici gücüdür.

Temellere dayalı, doğrulanabilir (ya da yanlışlanabilir) bilgi, bilimsel bilginin karakteristiği olarak sunulurken, bilgi ayrımının ölçütü hâline getirilmiştir. Böylelikle ‘doğru bilgi’nin üretim süreci ya da etkinliği olarak ‘başarı’ elde eden bilim, insan yaşamında diğer entelektüel uğraşlar arasında başat bir yer edinmiş ve bilimsel yöntem ile elde edilmemiş ya da bilimsel olarak sınınamaz olan ‘bilgi iddiaları’ metafizik (bir anlamda da üstanlatı) olarak nitelendirilerek reddedilmiştir (Anlı 2010: 38). Ancak, postmodern dönemle birlikte, bilim ve bilimsel bilgi de dâhil olmak

üzere hemen her şey değerinden ve önceki hiyerarşik üst konumundan düşürülmüş ve sorgulanır hâle gelmiştir.

İdeolojilerin postmodern dönemde etkililiğın azalması, Lyotard tarafından da postmodern durumun bir özeliğı olarak ifade edilmiştir. Lyotard'a göre de bu çağda artık modernist döneme ait büyük inançların, büyük ütopyaların geçerliliğini yitirmiştir. Meta-anlatı dediğı bu büyük inançlar eşitlik, adalet, hümanizm, ilerleme gibi modernist anlatılardır. İnsanlık bu büyük anlatılar etrafında gelişen büyük kitle ideolojilerin peşine takılmanın bedelini çok ağır bir biçimde ödedi ama onları bitiren sadece bu bedellerin ağırlığı değil, aynı zamanda gelişen yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı atmosferdir. Bu atmosferde hiçbir büyük ideal eskisi kadar büyük taraftar kitleleri bulamayacak, çok daha küçük idealler etrafında küçük topluluklar oluşacaktır belki, ama herkes kendi çapında biraz marjinal kalmış olacak veya tüketim ve hazzın geçerli olduğu genel kitlenin akışına kendini bırakacaktır (Aktay 2008: 9).

İdeolojilerin belirleyicilik oranının azalmasında büyük anlatıların çöküşü sonucunu doğuran epistemolojik dönüşümün yanı sıra, yaşanan siyasal tecrübelerin de etkisi vardır. Kapitalist ideolojiye bir alternatif olmak iddiasında olan sosyalist düşüncenin uygulamada tarih sahnesinden çekilmiş olması, ideolojilere olan inanma ve bağlanma düzeyini azaltmıştır. Bunun yanı sıra, yukarıda daha önce değinmiş olduğumuz bireylerin otoriteden beklentilerinin değışmesi ve devlet aygıtının insanların gündelik hayata ilişkin düzenleme taleplerini karşılayamıyor olması da ideolojilere olan inanma ve bağlanma oranını düşürmektedir. Devrimin öngörülen bir gelecekte imkânsız olarak algılanması da (Hamilton2006: 20), kapitalizmin alternatifsizliğı algısını arttıran bir olgudur. '68 hareketlerinin devrimci olmak anlamında başarısızlığa uğraması ve daha genel anlamda devrimci siyasetin zayıflaması birçok Marksist entelektüelin kapitalizmi doğrudan hedef alan devrimci siyasetten vazgeçip, postmodernite kuramını benimsemeleri sonucunu doğurmuştur (Gabardi 2001: 6).

2.2.4 Ulus Devletin İşleyişinde Değışim:

Postmodern dönemde bir bütün olarak siyaset kurumunda yaşanan değışikliklerin en önemlilerinden bir tanesi, postmodernitenin ulus devlet üzerindeki etkileridir.

Devlet, siyaset biliminin temel kavramlarından biri olmanın yanı sıra pratikte de insan ve toplum hayatına en çok etki eden kurumlardan bir tanesidir. Devlete ilişkin yapılan hemen hemen bütün tanımlamaların temelinde George Jellinek'in "üç unsur teorisi" yatmaktadır. Bu teoriye göre devlet, insan, toprak ve egemenlik unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Gözler 2007:4).

Pierson, modern devlete ilişkin tanımlarının incelendiğinde, devletin sekiz önemli özelliğinin görüldüğünü söyler. Bu özellikler şunlardır: Şiddet araçlarının tekelinde monopol, sınırsallık (territoriality), egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet ve vatandaşlık. Pierson'un kendisi bu sekiz özelliğe bir dokuzuncuyu ekler. O da vergilendirmedir (Pierson 2004: 6).

Devletin yapısı ve işleyişini Pierson'un saydığı unsurlar bağlamında ele aldığımızda ulus devletin sınırlılık, şiddet tekelini kullanma yetkisi, kamu bürokrasisi, kişisel olmayan güç gibi unsurlar bağlamında çok ciddi dönüşümler geçirmezken, özellikle egemenlik, meşruiyet/otorite ve vatandaşlık anlamında ciddi dönüşümler geçirmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Postmodern dönemin temel unsuru olan küreselleşme, devlet egemenliğinin sınırlanması, egemenliğin yerleştirildiği siyasal mekânı uluslara-rası ve bölgesel örgütlere açarak çoğullaştırması suretiyle modern devletin çözülmesi sonucunu doğurmuştur (Keyman 2000: 12). Manuel Castells, sermaye serbestçe dolaşırken, siyasetin ümitsizce yerel kaldığını ileri sürer. Hareketin hızı gerçek iktidarı mekân dışı kılmaktadır. Mevcut siyasi kurumlar artık sermaye hareketlerinin hızını yavaşlatamadıkları için iktidarın siyasetten gittikçe uzaklaştığını söyleyebiliriz. Bu da artan siyasi duyarsızlığı, seçmenlerin en tepedeki tiplerin sahne ışıkları altında icra ettikleri iç gıcıklayıcı skandallar dışında "siyasi" olan her şeye karşı ilgilerini giderek yitirmelerini ve şu anda ya da gelecekte oralarda kimler oturuyor olursa olsun hükûmet binalarından bir kurtuluş gelebileceği umutlarının sönmesini aynı anda açıklayan bir durum. Hükûmet binalarından yapılan ve yapılabilecek olan şeyler, bireylerin günlük hayatlarında mücadele ettikleri meseleler için taşıdıkları önemi gittikçe yitirmektedir (Bauman 2000: 28).

Ulus devlet, kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüme bağlı olarak belki de en çok egemenlik bağlamında etkilemiştir. Ulus devletlerin hükümetleri kendi kararlarını, politikalarını ve eylemlerini tek başına programlayamamakta, hükümetler de vatandaşları için neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyememektedir (Keyman 2000: 10). Ulus devletlerin egemenlik alanının bu derece aşınmasında temel faktörün kapitalist ekonominin küreselleşmesi, buna bağlı olarak da üretim ve yatırımın küreselleşmesi olduğu ifade edilebilir. Ekonominin küreselleşmesi sonucu döviz kurları sistematik olarak birbirine bağlanmış ve buna bağlı olarak da para politikaları ulusal düzeyde belirleniyor olmaktan çıkmıştır (Castells 2006: 389).Ekonomiyi belirleyemiyor olmak, bir devletin kaynak üretimi ve dağılımını düzenleme yetkisini sınırlandırdığı için devletin egemenliğini de önemli boyutlarda aşındırmaktadır. Devlet, artık emek ve sermaye arasındaki ilişkiyi değil, üretici ile tüketici arasındaki ilişkiyi belirlemektedir (Gibbins, Reimer 1999: 127).

Ulus devletlerin egemenlik alanının daralma-sının ekonominin küreselleşmesi kadar önemli bir diğer nedeni, ulus devletlerin uluslararası sisteme her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaları ve her geçen gün daha fazla sayıda uluslararası anlaşmaya

Ulus devlet, kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşüme bağlı olarak belki de en çok egemenlik bağlamında etkilemiştir. Ulus devletlerin hükûmetleri kendi kararlarını, politikalarını ve eylemlerini tek başına programlayamamakta, hükûmetler de vatandaşları için neyin doğru, neyin yanlış olduğunu belirleyememektedir.

taraf olmalarıdır. Ulus devletler, her geçen gün daha fazla uluslararası sisteme dâhil olmaktadır. Çünkü ulusal çıkarları gerçekleştirmek için, paradoksal bir biçimde ulusallıklarını yitirmek ve ulusallaşmak zorundadırlar (Castells 2006: 460).

Postmodern dönemde devletlerin egemenliklerinin zayıflamasının bir diğer nedeni de bilgi işlem teknolojilerindeki yaşanan değişimdir. Devletler, özellikle de modern dönemde düşünce ve tahayyüllerin kontrolünde enformasyon ve eğlence üzerinde sergileyebildiği egemenliğinden faydalanmıştır. Ancak, devletin enformasyon üzerindeki etkisi postmodern dönemde oldukça zayıflamıştır. Bu alanda ulus-devletler birbirleriyle bağlantılı üç büyük engelle karşı karşıyadır: mülkiyetin küreselleşmesi ve iç içe geçmesi, teknolojinin esnekliği ve yaygınlığı, medyanın özerkliği ve çeşitliliği (Castells 2006: 401). Bu üç unsur, kitle iletişim araçlarının, dolayısıyla da enformasyonun kontrolünü zorlaştırmaktan öte, devletler için tehlikeli çabalar hâline dönüşmüştür. Çünkü tek merkezli olmaktan çıkan ve bilgiyi kolay yayabilen medya, kendisini devlet karşısında daha güçlü olarak ifade edebilmekte, vatandaşlara ulaşmak noktasında devletten daha hızlı ve daha etkin olabilmektedir.

Postmodern dönemde yukarıda değindiğimiz nedenlerden kaynaklanan değişimler, siyasal sürece aktif olarak katılma oranlarında bir düşüşe neden olmuştur. Ancak, postmodern dönemde siyaset alanında yaşanan sıkıntıyı yalnızca siyasal katılım temelinde almak, eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü siyasal katılım oranında düşüş, yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bireyselleşen bir dünyada insanlar artık daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir bir dünya talebine öncelikli talepler arasında yer vermemekte, kendi bireysel ihtiyaç ve çıkarlarını daha öncelikli olarak addetmektedirler. Taleplerin kolektif talepler olmaktan çıktığı düşünülmektedir. Bunun nedenlerinden bir tanesi insanların hayatlarını birbirinden farklıymış gibi algılamaları ve buna bağlı olarak da yaşanan sorunların da bireyselleşmiş gibi görünmesidir (Bauman 2000: 23).

Taleplerin, bireylerin kendileri için istedikleri talepler hâlini alması, bu taleplerin kolektif hareket etmeyi gerektirmeyen talepler hâline dönüşmesine neden olmaktadır. Modern demokratik politika, insanları kendi dünyalarının yaratıcıları

kılar ve onlardan herhangi bir üstün varlığın akıyla ya da mirasçı oldukları bir inançla değil, kendi akıllarıyla kendi dünyalarını inşa etmelerini, sorgulamalarını ve karşı çıkmalarını bekler. Temel kategorilere yönelik böyle bir sorgulama ve karşı çıkma, politikanın çok ötesine, kişisel yaşama, cinselliğe, beslenme ve giyinmeye, ekonomi ve akademiye uzanır (Mulgan 1995: 30).

Bu durum da özünde kolektif bir hareket olan siyasal katılım oranını düşürmektedir. Ancak, kişisel kaygıları kamusal meselelere tercüme etmenin, beri yandan da özel dertlerde kamusal meseleleri görüp saptamanın kolay ve bariz bir yolu olmadığı sürece bir yandan bireysel özgürlükler artarken, diğer taraftan bu kolektif hareketler ve bunların içerisinde siyasete aktif olarak katılım giderek azalabilecektir (Bauman 2000: 10).

Siyasal katılım oranında dünya genelinde tecrübe edilen düşüşe etki eden bir diğer faktör, insanların hayat karşısındaki beklentilerinde ve otoriteden talep ettiklerinde yaşanan değişimdir. İnsanlar artık gündelik hayatlarını öncelikli olarak yaşamakta ve otoriteden gündelik hayatı kolaylaştırmasını talep etmektedir. Pek çok kişi, parti politikalarında yaşanan gelişmelerin, kendi sorunlarıyla pek az ilgisi olduğunu düşünmekte (Giddens 2004: 112) ve ulusal politikalar insanlar için pek çok referans noktasından sadece birisi konumuna geldiği için, insanlar politik alanda olan bitenle çok fazla ilgilenmemektedirler (Giddens 2004: 97). Bu şartlar altında siyaset, ulusal ölçekten yerel ölçeğe doğru kayıyor ve insanların ilgisi, daha ziyade günlük yaşam çevrelerine olan bitene yöneliyor (Bilgin 2007: 22).

Bugün insanların yaşamlarını etkileyen en önemli değişikliklerin çoğu, resmî-politik alanda başlatılamaz ve onun tarafından ancak kısmen etki altına alınabilir. Bu tür değişiklikler, zamanımızın toplumsal devrimlerini oluşturur, demokratikleşme süreçlerine baskı yaparlar. Ama bu etkiler ve baskılar politik arenaya da el atmakta ve liberal demokratik sistemi güçlendirdikleri kadar, dengesini de bozmaktadırlar (Giddens 2004: 113).

Sonuç

Nasıl adlandırırsak adlandıralım, içerisinde bulunduğumuz dönem, yalnız

Bireyselleşen bir dünyada insanlar artık daha iyi, daha adil, daha yaşanabilir bir dünya talebine öncelikli talepler arasında yer vermemekte, kendi bireysel ihtiyaç ve çıkarlarını daha öncelikli olarak addetmektedirler. Taleplerin kolektif talepler olmaktan çıktığı düşünülmektedir.

Batı toplumları için değil, “modern dünya”yla farklı yoğunluklarda da olsa irtibat kurmuş bütün toplumlar için, klasik modern dönemden farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışma boyunca ana hatlarıyla anlatmaya çalıştığımız bu değişimler, şüphesiz bir kurum olarak siyasetin yapılaşmasında ve işleyişinde de farklılıklara yol açmıştır. Her ne kadar ulus devlet, parlamenter rejim ve siyasal partiler, periyodik olarak yapılan seçimler gibi siyasetin temel kurumları, büyük oranda modern dönemde var oldukları şekliyle mevcudiyetlerini devam ettirseler de bu kurumların oluşum ve işleyişleri sürekli olarak dönüşmektedir. Bu dönüşümlerin toplumsal ve siyasal alanda toptan bir yapısal değişime mi neden olacağı, yoksa bu dönüşümün “kurumların kendilerini yenilemeleri” suretiyle temel yapının ana hatlarıyla devamına mı katkı sağlayacağı sorusu, üzerinde düşünölmeye değer bir soru olarak zihinlerde var olmaya devam edecektir.

- 1 Bu çalışma 2012 yılı başında Gazi Üniversitesi SBE Siyaset ve Sosyal Bilimler AD'ye sunulan “Post-modernite ve Siyasal Kimlikler” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

- AKTAY, Yasin; “Kavramsal Açından Modernizm ve Postmodernizm'e Bakmak”, *Hece*, Özel Sayı 16, Haziran, Temmuz, Ağustos, 2008, s. 8-16.
- ATEŞ, Davut (2004), “Kuram, Eylem ve İnanç Ekseninde Siyasal İdeolojilerin Geleceği”, *Doğu Batı*, yıl. 7, sayı 28, s. 83-98.
- AYSOY, Mehmet (2003), *Geleneksel Sonrası Toplum Üzerine*, İstanbul: Açık Kitaplar
- BAUDRILLARD, Jean (2006), *Sessiz Yığınların Gölgesinde- Toplumsalın Sonu*, çev. Oğuz adanır, 3. Baskı. Ankara: Doğu Batı.
- BAUMAN, Zygmunt (2000), *Siyaset Arayışı*, çev. Tuncay birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt (2005), *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BECK, Ulrich (1992), *Risk Society Towards a New Modernity*, trns. Mark Ritter, London/ThousandOaks, New Delhi, Sage Publications,
- BECK, Ulrich (1999), *Siyasallığın İcadı*, çev. Nihat Ülner, İstanbul: İletişim.
- BERİŞ, Emrah (2003), “Modernite'den Postmoderniteye”, *Siyaset*, ed. Mümtazer Türköne, Ankara: Lotus,
- BİLGİN, Nuri (2007), *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşına Kitaplar,
- BRUCE, Steve, Steven YEARLY (2006), *The Sage Dictionary of Sociology*, London/ThousandOaks/New York, Sage Publications,
- CASTELS, Manuel; “Localand Global: Cities in the Network Society”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, cilt 93, sayı 5, 2002, s. 548-558.
- CASTELS, Manuel (2006), *Kimliğin Gücü*, çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ÇETİN, Halis (2003), «Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet», *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 27, sayı 1, s. 91-108.
- ÇETİN, Halis (2007), *Çağdaş Siyasal Akımlar*, Ankara: Orion Kitabevi.
- ÇİĞDEM, Ahmet; *Bir İmkân Olarak Modernite*, (2004), 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- FRIEDMAN, Lawrence (2002), M.; *Yatay Toplum*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: İş Bankası Kültür yayınları.
- GABARDI, Wayne (2001), *Negotiating Postmodernism*, Minneapolis/London: University of Minnesota Press.
- GIBBINS, John R. REIMER, Bo (1999), *The Politics of Postmodernity An Introduction to Contemporary Politics and Culture*, London, ThousandOaks, New Delhi, Sage Publications,

- GIDDENS, Anthony, PIERSON Christopher (2001), *Modernliği Anlamlandırmak* AnthonyGiddens'la Söyleşi, çev. Serhat Uyrkulak, Murat Sağlam, İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- GIDDENS, Anthony (2004), *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, 3. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen (2008), *Küreselleşme ve Millî Devletlerin Akıbeti*; çev. Medeni Beyaztaş, İstanbul: Bakış Yayınları.
- HARVEY, David (2003), *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri*, çev. Sungur Savran, 3. Baskı, İstanbul: Metis.
- HEYWOOD, Andrew (2006), *Siyaset*, çev. B. Berat ÖZİPEK vd., Ankara:Liberte,
- KAHRAMAN, *Hasan Bülent* (2002), *Postmodernite İle Modernite Arasında Türkiye (1980 Sonrası Zihinsel, Toplumsal, Siyasal Dönüşüm)*, İstanbul: Everest yayımları.
- KEYMAN E.Fuat (2000), *Türkiye ve Radikal Demokrasi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- KÜÇÜK, Mehmet (2000), "Entelektüellerin Tehlikeli Oyunağı: Postmodern", *ModerniteVersusPostmodernite*, drl. Mehmet Küçük, Ankara: Vadi Yayınları, s. 55-72.
- KUMAR, Krishan (2004), *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, çev. Mehmet Küçük, 2. Baskı. Ankara: Dost.
- GÖZLER, Kemal (2007), *Devletin Genel Teorisi*, Bursa: Ekin.
- LACLAU, Ernesto (2003), *Evrensellik, Kimlik ve Özgürleşme*, çev. Ertuğrul Başer, 2. Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları.
- LASH, Scott (1995), URRY, John; *TheEnd of OrganizedCapitalism*, Oxford, PolityPress.
- MULGAN, Geoff (1995), *Antipolitik Çağda Politika*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÖRS, Birsen; "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, sayı 40, Mart 2009, s. 112.
- ÖZKİRAZ, Ahmet (2003), *Modernleşme Teorileri ve Postmodern Durum*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- PIERSON, Christopher (2004), *The Modern State*, London/New York, Routledge.
- YILMAZ, Aytekin (1996), *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar*, Ankara: Vadi Yayınları.

Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi Yayın İlkeler

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi, sosyal bilimler alanında iki ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Her yılın son sayısında derginin yıllık dizini yayımlanır.

Makalenin yazarı; adını, soyadını, unvanını, belirtmeli, ayrıca iletişim sağlanacak açık adres, telefon numarası ve e-posta adresini vermelidir.

Dergiye gönderilen yazılar, bilgisayarla hazırlanarak PC uyumlu disket (CD veya DVD) üzerinde veya e-posta adresine gönderilmelidir.

Gönderilen yazılar, daha önce yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum, kongre vb. bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildiriler veya diğer bilimsel yazılar; etkinliğin adı, yeri ve tarihi belirtmek koşuluyla yayımlanabilir. Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir

Yayımlanmaları amacıyla dergiye gönderilen yazılar; Yayın Kurulunca yayın ilkeleri açısından incelenir ve değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Ancak, hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yazı Kurulunca yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Yayın Kurulu, hakemlerin eleştirisi ve önerilerini dikkate alarak yazılar üzerinde anlatım açısından gerekli düzeltmeleri yapabilir.

Yayımlanması uygun görülmeyen yazılar, bir örneği saklanmak kaydıyla, yazarın isteği üzerine iade edilir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

1. Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.
2. **Başlık:** İçerik uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten ibaret, tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto koyu yazılmalıdır.
3. **Yazar adı ve adresi:** Makale yazarı, adını, soyadını ve unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnota gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanılmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.
4. **Ana metin:** Yazılar, Times New Roman tipi ile 16 punto büyüklüğünde ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır. Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.
5. Yazılara bilgisayarla sayfa numarası verilmelidir (Gerekirse çıktılar üzerinde kalemle verilebilir).
6. **Kaynak gösterme:** Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir:
(Özbay 2010), (Özbay 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010 a Altın 2010 b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve "vd" kısaltması kullanılmalıdır: (Yakıcı vd. 2005)
Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir: (<http://www.Guntulu.com.tr/22.03.2010>).
7. **Kaynakça:** Yararlanılan kaynaklar, yazımın sonunda "Kaynakça" bölümünde, 10 punto alfabetik olarak verilmelidir. Makalelerde Türkçe kaynaklara öncelikle yer verilmelidir. Örnek olarak:

Tek Yazarlı Makale:

ÖZÖNDER Cihat (1984), "Kültür Bültenleşmesi ve Alt Kültür Grupları Hakkında Düşünceler" **Türk Kültür Araştırmalar**, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Tek Yazarlı Kitap:

ÖZBAY, Hüseyin (2010), **Kelimeler Kuşatması**, Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), **30 Dakikada Rapor Yazma** çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi Yayınları.

İki Yazarlı Kitap:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN Ezgiler. (2001), **Dil Bilimine Giriş**, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

KORKMAZ, Zeynel vd. (2001), **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Ankara: Yargı Yayınları.

Yayımlanmamış Tez:

KARA, E. (1996), **Öğretmenlerin Statü Düzeyleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yazarı Aynı Yayımlanmış Birden çok Makale veya Kitabı Varsa:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2005 b), **Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

**THE PUBLICATION PRINCIPLES OF THE JOURNAL OF
OPINIONS WORLD
(DÜŞÜNCE DÜNYASI'NDA TÜRKİZ)**

The Journal of Opinions World is a peer viewed journal devoted to the social fields published on bi-monthly period. The annual index is given in the last issue of the year The author(s) are supposed to clearly state their names, titles, institution and give a Corresponding address or an email.

The manuscript must be submitted a PC compliant CD or through email The papers must be original and not published previously in any other journal. The papers submitted to a conference, congress or symposium can be published provided that the name, the place and the time of the activity are clearly stated.

All the opinions and the ideas published in the journal entirely belong to the authors and do not bind the journal in any way.

The papers submitted to the journal are first checked regarding to the publication rules of the journal by the editorial board and then sent to two referees for the through reviewing process. The manuscripts sent to the referees do not contain the names of the authors.

Similarly the names of the referees are not revealed to the authors. In the case of one positive one negative view of the referees the manuscript is sent to a third referee for the final decision.

The editorial board reserves the right to make syntaxual changes on the papers based on the recommendations of the referees.

The rejected papers are returned to the authors upon request. A copy of each paper is achieved by the journal

Writing rules and formatting

- 1- The papers sent to the journal must be in compliance with Turk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (including the abbreviations)
- 2- **Title:** The title must be in good compliance with the content, contain maximum 10-15 words, written in bold 12 fond capital letters. The sub titles should be 11 fond bold letter in title case
- 3- **The name and the title of the author** should be written under the title with. * This should give in the footnote indicating the institution and the title of the author. The authors which are not working in any institution should use titles which describe them such as researcher, author etc
- 4- **Main text:** The main text should be written 11 fonts Times New Roman with single spacing. The quotations should be italic and given within." The quotations longer than five lines should be given by 1 cm indentation from the both end of the page with single spacing.
- 5- The papers should not contain page numbers (The authors may indicate the pages with a pencil on the hard copy if necessary)
- 6- **Referencing:** The references in the text should be given by the surname of the author and the publication year of the source in parenthesis (Özbay 2010).The related page can be quoted if necessary (Özbay 2010: 163). More than one documents of the same author published in the same year are referenced as (Altın 2010 a, Altın 2010 b); Referencing more than one source should be made as (Erkin 2008, Canbel 2009). The sources with more than one author should be given by the surname of the first author followed by et.al and the publication year: (Yakıcı et.al. 2005) The footnotes should only be employed for the explanations and numbered according to the order given in the page. The quotations from an internet address should be given in the references by stating the downloading date:
(<http://www.guntulu.com.tr/22.03.2010>).
7. **References:** All the sources used in the study should be given in the "References" section in 10 fonts alphabetical order . The Turkish sources should be given priority. Followin gare the examples of giving various references

Paper with a single author:

ÖZÖNDER, Cihat (1984), "Kultur Bultenleşmesi ve Alt Kultur Grupları Hakkında Düşünceler." *Türk Kultur Araştırmaları*, Ankara: Turk Kulturu Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Book with a single author:

ÖZBAY, Huseyin (2010), *Kelimeler Kuşatması*, Ankara: Berikan Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), *30 Dakikada Rapor Yazma* çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi.

Book with two authors:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN, Ezgiler (2001), *Dil Bilimine Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Book with multiple authors:

YAKICI, Ali vd. (2008), *Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Unpublished thesis:

KARA, E. (1996), *Öğretmenlerin Statu Düzeyleri* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Multiple papers or the book written by the same author and published in the same year:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1*, Ankara: Turk Dil Kurumu Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep (2005 b), *Türk*